

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دقتی نجد، محمد صادق، ۱۳۴۲ -

قلمرو و موضوعات مردم‌نگاری، مردم‌نگاری روستایی و ایلی (جلد نخست)، محمد
صادق دقتی نجد، تهران: موسسه فرهنگی هنری میراث فردا، ۱۳۸۷.

عنوان اثر به انگلیسی: Ethnography: Scope and Issues

Volume I: The Rural and Tribal Ethnography

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۹۰۰۳۰ - ۰۶ - ۰

موضوع: قوم‌شناسی - ایران - رئیس مطالب

۳۰۵/۸۹۵۵

GN ۶۳۵ / ۹ د ۷ ۱۳۸۶

قلمرو و موضوعات مردم‌نگاری

تأليف و تدوين:

محمد صادق دقتی نجد

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۵.....	پیشگفتار.....
۱۷.....	مقدمه.....
۱۹.....	فصل اول:.....
۱۹.....	مردم‌نگاری و مونوگرافی.....
۱۹.....	مردم‌نگاری.....
۲۴.....	الف: ایجاد خلل در زمینه پژوهش موجب تحریف و تغییر واقعیات می‌شود.....
۲۴.....	ب: پژوهشگر باید از هرگونه ذهنیت، پیش‌فرض و تفسیر شخصی که موجب تغییر و تحریف واقعیات می‌گردند، خودداری کند.....
۳۵.....	مونوگرافی (تک‌نگاری).....
۴۵.....	بررسی و مقایسه جایگاه مردم‌نگاری و مونوگرافی در پژوهش‌های مردم‌شناسی و انسان‌شناسی.....
۵۱.....	فصل دوم:.....
۵۱.....	تاریخچه مردم‌شناسی و مردم‌نگاری در ایران.....
۵۱.....	شکل‌گیری و سیر تحول مردم‌شناسی در ایران.....
۵۶.....	دوره اول مردم‌شناسی علمی ایران (۱۳۵۷-۱۳۳۷).....
۵۶.....	اداره فرهنگ عامه یا مرکز مردم‌شناسی ایران.....
۵۹.....	مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران.....
۶۳.....	مرکز «فرهنگ مردم».....
۶۸.....	پژوهش‌های مردم‌شناسی و مردم‌نگاری پژوهشگران خارجی در ایران (دوره اول).....

۶۹	دوره دوم مردم‌شناسی ایران (۱۳۷۰ به بعد)
۷۷	فصل سوم:
۷۷	قلمرو مردم‌نگاری (حوزه‌ها و موضوعات)
۸۰	حوزه‌های مردم‌نگاری
۸۵	فصل چهارم:
۸۵	الگوی کار مردم‌نگاری
۸۷	حوزه‌های مردم‌نگاری
۸۷	۱- موقعیت جغرافیایی و اقلیمی
۸۷	۱-۱- جغرافیای طبیعی
۹۰	۱-۲- جغرافیای انسانی
۹۱	۲- نظام اجتماعی
۹۱	۲-۱- جمعیت
۹۱	۲-۲- تاریخچه جامعه
۹۱	۲-۳- ساختار اجتماعی جامعه
۹۲	۲-۴- گروه‌های قومی
۹۲	۲-۵- گروه‌های مذهبی
۹۲	۲-۶- گروه‌های زبانی
۹۳	۲-۷- طبقات اجتماعی (قشربندی اجتماعی)
۹۳	۲-۸- مهاجرت
۹۴	۲-۹- ترکیب و ساختار محلات
۹۴	۲-۱۰- روابط و مناسبات اجتماعی
۹۴	۲-۱۱- هنجارها و رفتارهای اجتماعی
۹۵	۲-۱۲- تعاون و همیاری
۹۵	۲-۱۳- اوقات فراغت
۹۶	۲-۱۴- سازمان حقوقی

۳- نظام سیاسی (نظام سیاسی سنتی، حکومت مرکزی و ...)	۹۶
۳-۱- ساختار سیاسی قدرت	۹۶
۳-۲- قوانین سیاسی یا قوانین حکومتی	۹۷
۳-۳- بازوهای اجرایی و نظامی قدرت	۹۷
۳-۴- منابع مالی در نظام سیاسی سنتی	۹۸
۳-۵- شیوه‌های مدیریت یا مکانیسم‌های اجرایی در نظام سیاسی سنتی	۹۸
۳-۶- روابط حاکم و مردم در نظام سیاسی سنتی	۹۸
۳-۷- ریشه‌های تاریخی و اعتقادی نظام سیاسی سنتی	۹۹
۳-۸- واژگان نظام سیاسی سنتی	۹۹
۴- نظام اقتصادی	۹۹
۴-۱- نظام تولید، توزیع و مصرف	۹۹
۴-۲- نظام خدماتی	۱۲۰
۴-۳- نظام مالکیت	۱۲۱
۴-۴- نظام مالیاتی	۱۲۲
۴-۵- نظام مبادلات (داد و ستد)	۱۲۲
۵- خانواده و خویشاوندی	۱۲۴
۵-۱- خانواده	۱۲۴
۵-۲- خویشاوندی	۱۳۲
۵-۳- واژگان و اصطلاحات خویشاوندی	۱۳۳
۶- دین و مذهب	۱۳۳
۶-۱- ادیان و مذاهب	۱۳۳
۶-۲- باورها و اعتقادات قومی و فرهنگی (باورهای کهن قومی)	۱۳۵
۷- زبان و گویش	۱۳۹
۷-۱- زبان‌های اصلی	۱۳۹
۷-۲- گویش‌های محلی	۱۳۹

۱۳۹.....	۷-۳- آواشناسی زبان
۱۴۲.....	۷-۴- قلمرو جغرافیایی و فرهنگی زبان و گویش.....
۱۴۲.....	۷-۵- تاریخچه زبان و گویش.....
۱۴۳.....	۷-۶- ساختار زبان
۱۴۳.....	۷-۷- لغت‌نامه واژگان مهم
۱۴۳.....	۷-۸- زبان رفتاری یا حرکتی
۱۴۴.....	۷-۹- زبان آوایی یا ندایی
۱۴۴.....	۷-۱۰- زبان رمزی یا ساختگی.....
۱۴۵.....	۷-۱۱- باورها و اعتقادات مرتبط با زبان و گویش.....
۱۴۵.....	۷-۱۲- ادبیات عامیانه مرتبط با زبان و گویش
۱۴۵.....	۸- ادبیات
۱۴۵.....	۸-۱- ادبیات مکتوب
۱۴۶.....	۸-۲- ادبیات شفاهی (ادبیات عامیانه).....
۱۵۵.....	۹- هنر
۱۵۵.....	۹-۱- موسیقی
۱۵۹.....	۹-۲- رقص
۱۶۰.....	۹-۳- نمایش
۱۶۲.....	۹-۴- نقش و نگار.....
۱۶۳.....	۹-۵- هنرهای تجسمی
۱۶۴.....	۹-۶- خوشنویسی
۱۶۵.....	۹-۷- نقاشی
۱۶۵.....	۹-۸- (دیگر موارد هنر).....
۱۶۵.....	۱۰- پوشاک و تزئین.....
۱۶۵.....	۱۰-۱- پوشاک
۱۷۰.....	۱۰-۲- تزئین

۱۱- خوراک	۱۷۶
۱۱-۱- انواع غذاها	۱۷۶
۱۱-۲- غذاهای اصلی و جانبی	۱۸۱
۱۱-۳- انواع چاشنی‌ها	۱۸۲
۱۱-۴- گیاهان خوراکی	۱۸۳
۱۱-۵- تابوهای غذایی	۱۸۳
۱۱-۶- آداب غذا خوردن	۱۸۴
۱۱-۷- وعده‌های غذا خوردن	۱۸۴
۱۱-۸- سفره‌آرایی	۱۸۴
۱۱-۹- شیوه‌های نگهداری غذا	۱۸۴
۱۱-۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به خوراک	۱۸۵
۱۱-۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به خوراک	۱۸۵
۱۱-۱۲- واژگان و اصطلاحات مربوط به خوراک	۱۸۵
۱۲- مسکن	۱۸۵
۱۲-۱- مرفولوژی یا بافت محل	۱۸۵
۱۲-۲- انواع مسکن	۱۸۶
۱۲-۳- فنون ساخت مسکن و مراحل آن	۱۸۸
۱۲-۴- مصالح	۱۹۱
۱۲-۵- ابزار و وسایل ساخت مسکن	۱۹۱
۱۲-۶- فرهنگ و الگوهای سکونت	۱۹۲
۱۲-۷- تعمیر و نگهداری مسکن	۱۹۲
۱۲-۸- همیاری در مسکن	۱۹۳
۱۲-۹- مالکیت در مسکن	۱۹۳
۱۲-۱۰- مشاغل مرتبط با مسکن	۱۹۳
۱۲-۱۱- آداب و رسوم مرتبط با مسکن	۱۹۳

- ۱۲-۱۲- باورها و اعتقادات مربوط به مسکن..... ۱۹۴
- ۱۲-۱۳- ادبیات عامیانه مربوط به مسکن..... ۱۹۴
- ۱۲-۱۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به مسکن..... ۱۹۴
- ۱۳- فنون و صنایع بومی..... ۱۹۴
- ۳-۱- فنون مربوط به کشت..... ۱۹۴
- ۱۳-۱- فنون مربوط به کشت..... ۱۹۴
- ۱۳-۲- فنون مربوط به آبیاری..... ۱۹۵
- ۱۳-۳- فنون مربوط به ساخت مسکن..... ۱۹۶
- ۱۳-۴- فنون و صنایع مربوط به انواع آسیابها..... ۱۹۷
- ۱۳-۵- فنون و صنایع مربوط به حمل و نقل..... ۱۹۸
- ۱۳-۶- فنون و صنایع دستی..... ۲۰۰
- ۱۳-۷- (دیگر فنون و صنایع بومی خاص منطقه)..... ۲۰۳
- ۱۴- دانش بومی..... ۲۰۳
- ۱۴-۱- طب سنتی..... ۲۰۳
- ۱۴-۲- اندازه‌گیری..... ۲۱۵
- ۱۴-۳- جهت‌یابی..... ۲۱۷
- ۱۴-۴- ردیابی..... ۲۱۷
- ۱۴-۵- هواشناسی..... ۲۱۸
- ۱۴-۶- نجوم (اخترشناسی)..... ۲۱۸
- ۱۴-۷- تقویم یا گاه‌شماری..... ۲۱۹
- ۱۴-۸- آب و آبیاری سنتی..... ۲۲۱
- ۱۴-۹- ... (دیگر موارد دانش بومی)..... ۲۲۲
- ۱۵- آیین‌ها و مراسم..... ۲۲۲
- ۱۵-۱- مراسم گذار..... ۲۲۲
- ۱۵-۲- آئین‌ها و مراسم مذهبی..... ۲۳۹

۲۴۲ ۱۵-۳- آیین‌ها و مراسم کهن قومی
۲۴۵ ۱۵-۴- جشن‌ها و اعیاد ملی
۲۴۷ ۱۶- بازی‌ها و ورزش‌های سنتی
۲۴۷ ۱۶-۱- بازی‌های سنتی
۲۴۹ ۱۶-۲- ورزش‌های سنتی
۲۵۱ فهرست منابع
۲۵۱ فهرست منابع فارسی
۲۵۱ الف: کتب و مقالات
۲۵۲ ب: پژوهش‌ها (مردم‌نگاری‌ها و مونوگرافی‌ها)
۲۵۴ ج: پایان‌نامه‌ها
۲۵۸ فهرست منابع خارجی:
۲۵۹ مصاحبه و مشاوره

دیدگاه دکتر بلوکباشی در مورد کتاب «قلمرو و موضوعات مردم‌نگاری»

در آغاز شکل‌گیری دانش انسان‌شناسی در غرب، گروهی از دانشمندان علوم اجتماعی عضو «انجمن بریتانیایی توسعه دانش» به این فکر افتادند که راهنمایی پژوهشی با عنوان «یادداشت‌ها و پرسش‌ها درباره انسان‌شناسی» فراهم آورند تا سیاحتگران را در مشاهده درست موضوعات انسان‌شناختی کمک کند و افراد غیرانسان‌شناس را هم در مطالعه و گردآوری اطلاعات لازم درباره مطالعات علمی انسان‌شناسی در کشورهای خود توانا سازد. این راهنما نخستین بار در ۱۸۷۴ میلادی، چاپ و منتشر شد و تا امروز چندین بار با ویرایش‌های تازه تجدید چاپ شده است. در ایران نیز، از سه چهار دهه پیش، مؤسسات فرهنگی - پژوهشی دولتی و غیردولتی راهنماهایی برای پژوهش در حوزه مردم‌نگاری و فرهنگ عامه تنظیم و تدوین کرده‌اند. لیکن نخستین بار است که یک راهنمای کاری جامع و فراگیر در زمینه پژوهش و گردآوری موضوع‌های گوناگون مردم‌نگاری، با در نظر گرفتن همه ارکان وابسته به مسایل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، هنری و ... در آن سازمان تنظیم و تدوین یافته است. این راهنما می‌تواند برای همه پژوهشگرانی که شوق پژوهش میدانی در زمینه مردم‌نگاری و فرهنگ عامه دارند و می‌خواهند اطلاعات جامع و درست درباره همه رفتارهای اجتماعی، نظام‌های عقیدتی و ویژگی‌های فرهنگی جمع‌آوری و ثبت و ضبط کنند، بسیار هدایت‌کننده و سودمند باشد.

دکتر علی بلوکباشی

پیشگفتار

میراث ماندگار فرهنگ بشری در عرصه آداب و سنن، آیین‌ها و مراسم، شیوه‌های زندگی و معیشت، باورها و اعتقادات، رفتارها و گفتارها، فنون و حرف، پوشاک و خوراک، هنر و فولکلور، و... از یک سو دسترنج سیاحان و مشتاقانی است که در ازمنه دور رنج سفر را پذیرفته و چهره زندگی مردمان روی زمین را در اقصی نقاط جهان در قالب سفرنامه‌ها و اشکال دیگر به تصویر کشیده‌اند و از سوی دیگر حاصل تلاش ارزشمند مردم‌نگارانی است که با شیوه‌های اصولی، ویژگی‌های فرهنگی اقوام مختلف جهان را ثبت و ضبط کرده‌اند.

سوای نگرش‌ها و اهداف استعمارگرانه‌ای که کم و بیش در ورای تعدادی از مردم‌نگاری‌ها نمایان است، تمامی این تلاش‌های ارزشمند ستودنی است. مردم‌نگاران از دل و جان مایه گذاشته و سالیان متمادی راه، که امروزه سراغی از آن نمی‌توان یافت، در میان قبایل بومی و جوامع سنتی سپری کرده‌اند تا توانسته‌اند گنجینه‌ای گرانبها از فرهنگ بشری را در اختیار ما قرار دهند. گنجینه‌ای سرشار از اطلاعات ارزشمند که ما را به سوی شناختی عمیق از فرهنگ جوامع سوق می‌دهد.

هر چند این اطلاعات ارزشمند نمایی از زندگی و فرهنگ اقوام مختلف جهان را به تصویر کشیده و ویژگی‌های فرهنگی و قومی آنان را برای نسل‌های بعدی ماندگار ساخته است، اما آنچه بیش از هر چیز در این اطلاعات گردآوری شده اهمیت دارد، دستیابی به «شناخت» است. شناختی که از طریق همین اطلاعات حاصل می‌شود، گاه به حدی عجیب، بدیع و شگرف است که آدمی را در حیرت فرو می‌برد. بیرون کشیدن معانی شگرف از دل همین رفتارهای به ظاهر ساده انسانی و یا از دل گفتارها و آداب و رسوم و سنن به ظاهر معمول و به طور کلی از دل همین

زندگی به ظاهر عادی انسانی، که همواره بر آدمی پوشیده و ناشناخته مانده گاه به واقع شگفتی‌آور است.

دستیابی به چنین شناختی طریقت مردم‌شناسی است. مردم‌نگار گردآوری می‌کند و مردم‌شناس می‌کاود که کاوش، اساس مردم‌شناسی است. بسیاری از مردم‌شناسان خود مردم‌نگار بوده و سالیان متمادی را در میان اقوام مختلف سپری کرده و گاه چنان با زندگی آنان خو گرفته‌اند که خود را جزوی از آنان پنداشته‌اند. خو گرفتن با جامعه مورد مطالعه، زندگی و فرهنگ مردم آن، شعار مردم‌شناسی برای دستیابی به «شناخت ژرفانگر» است؛ شناختی که همواره هدف مردم‌شناسی قلمداد شده است. بر این اساس، مردم‌نگاری‌های سطحی‌ای که امروزه به‌ویژه در کشور ما بسیار رایج شده است و در مدتی کمتر از یک ماه، در حوزه فرهنگی بسیار وسیعی که هر ناحیه آن نیازمند مدت‌ها مردم‌نگاری است، ولی تنها از طریق مصاحبه و مشاهدات بسیار گذرا صورت می‌گیرد، جوابگوی چنین شناختی نخواهد بود. تا زمانی که با مردم جامعه‌ای زندگی نکنیم، قادر به شناخت زوایای پنهان زندگی و فرهنگ آنان نخواهیم بود و از هدف مردم‌شناسی فاصله خواهیم گرفت.

چنین رویکردی در پژوهش‌های مردم‌نگاری هر چند تا حدودی متأثر از ضرورت جامعه‌امروزی و در حال رشد و تحولات سریع و ارتباطات نزدیک است، اما روش‌های آن با اهداف مردم‌شناسی فاصله دارد. در واقع امروزه روش‌هایی که از یک سو با ضرورت جامعه و تحولات بنیادی آن سازگار باشد و از سوی دیگر اهداف مردم‌شناسی را تأمین کند، بسیار برای مردم‌نگاران و مردم‌شناسان لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

مقدمه^۱

کتاب «قلمرو و موضوعات مردم‌نگاری» حاصل فعالیت مشارکت گروهی از پژوهشگران است. این اثر که بنا به درخواست واحد فرهنگ مردم مرکز تحقیقات سازمان صداوسیما تهیه شده است، در دو جلد مجزا به بررسی موضوعات مختلف مردم‌نگاری می‌پردازد. در جلد اول پس از بحث و بررسی در زمینه مردم‌نگاری و مونوگرافی، تاریخچه‌ای از شکل‌گیری و تحولات مردم‌شناسی ایران با توجه به فعالیت‌های اداره فرهنگ عامه، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران و مرکز فرهنگ مردم ارائه می‌شود. در جلد دوم الگویی کاری در زمینه مردم‌نگاری ارائه شده است که بسیار حایز اهمیت است. در این الگوی کاری به شانزده حوزه تحقیقاتی اشاره شده است که هر یک موضوعات متنوعی را عنوان می‌کنند. هر یک از این موضوعات که با مطالعه و بررسی‌های دقیق بر روی مجموعه‌ای از تحقیقات و مطالعات اسنادی و میدانی انجام گرفته، به عنوان یک الگوی کاری مستقلی است که می‌تواند تسهیلاتی در امر تحقیق و بررسی ایجاد کند. باید تأکید کرد که الگوهای ارائه‌شده با توجه به ابعاد بحث قابل انعطاف است و نوآوری‌ها و دیدگاه‌های پژوهشگران می‌تواند در الگوی مورد نظر، تغییراتی را جهت افزایش یا کاهش مباحث اصلی و فرعی ایجاد کند.

۱. مقدمه از خانم دکتر منیژه مقصودی استادیار دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، مهر ۱۳۸۳.

فصل اول:

مردم‌نگاری و مونوگرافی

«مردم‌نگاری»^۱ از جمله روش‌های ژرفانگری است که به مطالعه دقیق و همه‌جانبه جوامع کوچک و محدود، همچون جوامع ایلی و روستایی، و یا یک واحد کوچک شهری همچون یک محله یا یک گروه می‌پردازد. از دیگر روش‌های ژرفانگر می‌توان به «مونوگرافی»^۲ (تک‌نگاری) یا «مطالعه موردی»^۳ اشاره کرد. در روش مونوگرافی یک واحد کوچک اجتماعی و یا یک پدیده یا تعدادی از پدیده‌های اجتماعی به طور دقیق و همه‌جانبه مورد مطالعه قرار می‌گیرد، اما در مطالعه موردی تنها یک موضوع برای مطالعه دقیق و همه‌جانبه موردنظر است.

مردم‌نگاری

می‌دانیم که بین مردم‌نگاری و مردم‌شناسی ارتباط نزدیکی وجود دارد و معمولاً واژه ethnography را در کنار ethnology می‌یابیم. هر چند علوم مردم‌شناسی و انسان‌شناسی هر دو، مردم‌نگاری را نخستین مرحله از پژوهش‌های خود به شمار می‌آورند، اما بایستی اذعان کرد که مردم‌نگاری با مردم‌شناسی مأنوس‌تر است تا با انسان‌شناسی. شاید نگاهی کوتاه به پیدایش

-
1. ethnography
 2. monograph
 3. case study

علم مردم‌شناسی و انسان‌شناسی، علت این امر را آشکار سازد.

با اینکه انسان‌شناسی قدمتی بسیار دیرینه دارد و به عهد یونان باستان باز می‌گردد، اما تا اواخر قرن نوزدهم و حتی تا اوایل قرن بیستم، مطالعات انسان‌شناسی بیشتر مربوط به مطالعه ابعاد جسمانی و فیزیکی انسان بود و توجه چندانی به مسائل اجتماعی و فرهنگی انسان نداشت. در اوایل قرن بیستم، توجه به جنبه‌های فرهنگی یکی از ضروریات علم انسان‌شناسی شناخته شد. بدین ترتیب در نیمه اول قرن بیستم، انسان‌شناسی به دو رشته «انسان‌شناسی زیستی»^۱ و «انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی»^۲ تقسیم شد که هر دو از ضروریات مطالعه انسان به شمار می‌رفت. اما مردم‌شناسی که به جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی انسان توجه دارد، از اواخر قرن هجدهم تا اواسط قرن نوزدهم، همزمان با پدیده استعمار شکل گرفت و مطالعه ابعاد اجتماعی و فرهنگی انسان را در جوامع دوردست و تحت سلطه استعمار آغاز کرد و از نیمه دوم قرن نوزدهم به رشته‌ای علمی مبدل شد. در واقع حدود نیم قرن پس از شکل‌گیری مردم‌شناسی بود که انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی به عنوان رشته‌ای علمی در کنار انسان‌شناسی زیستی مطرح شد و به تدریج بسیاری از صاحب‌نظران علوم اجتماعی، انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی و یا یکی از شاخه‌های آن را با مردم‌شناسی معادل دانستند.

پیدایش مردم‌شناسی مرهون مردم‌نگاری‌هایی است که طی قرون هجده و نوزده میلادی نخست به صورت غیرعلمی و سپس به صورت علمی و روش‌مند در جوامع ابتدایی تحت سلطه استعمار کشورهای اروپایی و آمریکا انجام گرفته است. از زمانی که قاره آمریکا در اوایل قرن شانزدهم میلادی از سوی فاتحان اسپانیایی کشف و بخشی از آن تصرف شد و ثروت کلانی را برای آنان به ارمغان آورد، به تدریج دیگر کشورهای اروپایی برای به دست آوردن ثروت و گسترش قلمرو حکومت خود راهی قاره آمریکا و دیگر مناطق جهان شدند. قرون هفده و هجده میلادی، قرونی است که استعمارگران اروپایی راه خود را به آمریکای جنوبی، منطقه اقیانوسیه، قاره آفریقا، آسیای جنوب شرقی و دیگر مناطق جهان گشودند و جوامع بومی این مناطق را تحت

-
1. biological anthropology
 2. social and cultural anthropology

سلطه خود درآوردند.

به دنبال رواج پدیده استعمار، به تدریج از قرن هجدهم سیل مشتاقان اروپایی همچون کاشفان، ماجراجویان، سیاحان، مسیونرهای مذهبی، و مأموران دولتی راهی سرزمین‌های دوردست شدند تا در میان جوامع تحت سلطه خود به ترویج دین، کشف و تصاحب ثروت، گسترش و استیلای حکومت و مسائلی از این قبیل بپردازند. غرابت مردمانی که به زبان دیگری سخن می‌گفتند و به شیوه‌ای کاملاً متفاوت از اروپاییان زندگی می‌کردند، تعجب و حیرت آنان را برانگیخته بود. زندگی متفاوت بومیان که اروپاییان آن را به «زندگی ابتدایی» تعبیر کردند، و ثبت و ضبط کردن آداب و رسوم و سنن آنها، توسط تعدادی از مسیونرهای مذهبی، سیاحان، کاشفان، ماجراجویان و دیگر افراد اروپایی، نخستین مردم‌نگاری‌های غیرعلمی جوامع بومی را در دوران استعمار رقم زد. این مردم‌نگاری‌ها، از آنجا که با تخیلات و پندارهای گردآوردندگان آنها درآمیختند، از واقعیت‌نمایی علمی و اصولی برخوردار نیستند. اما با این همه، گنجینه گرانبهایی از آداب و رسوم، سنن و شیوه‌های زندگی جوامع ابتدایی‌اند که اطلاعات ارزشمندی را در اختیار مردم‌شناسان و آیندگان قرار داده‌اند.

از سوی دیگر، دولت‌های استعمارگر که در جوامع تحت سلطه خود با مشکلات بسیاری روبه‌رو بودند و به فرهنگ و زبان بومیان آشنایی نداشتند، برای تسلط بهتر بر جوامع بومی و بهره‌گیری بیشتر از منابع طبیعی و انسانی آنها، گروه‌هایی از عالمان اجتماعی، زبان‌شناسی، گیاه‌شناسی، جانورشناسی و غیره را از سوی مراکز علمی و دانشگاهی به مناطق مستعمراتی روانه کردند تا جوامع مورد نظر را در ابعاد مختلف مطالعه کنند. طی این سفرهای علمی، تعدادی از دانشمندان علوم طبیعی جذب فرهنگ‌های بومی شدند و به ثبت و ضبط زندگی آنان روی آوردند. ره‌آورد این سفرهای علمی، مردم‌نگاری‌هایی است که عالمان اجتماعی و برخی از دانشمندان علوم طبیعی آنها را گردآوری کردند. متأسفانه برخی از این مردم‌نگاری‌ها، به‌ویژه مردم‌نگاری‌هایی که عالمان اجتماعی انجام دادند، با پیش‌فرض‌ها و تعبیر و تفسیرهای شخصی آنان همراه است که همین امر کار تحلیل مردم‌شناسی را از روی این اطلاعات، دشوار می‌سازد.

از معروف‌ترین چهره‌های پیشگام در عرصه مردم‌نگاری، می‌توان به افرادی چون «لوریمر فایسون»^۱، «آلفرد ال. هویت»^۲ «هنری اسکول کرافت»^۳، «آلفرد کورت هدون»^۴، «سر بالدوین اسپنسر»^۵ و «اف. جی. گیلن»^۶ اشاره کرد.

به تدریج از نیمه دوم قرن نوزدهم، مردم‌نگاری‌هایی که طی قرون هجده و نوزده میلادی از سوی مسیونرهای مذهبی، سیاحان، ماجراجویان، کاشفان، مأموران دولتی و حتی دانشمندان علوم اجتماعی و طبیعی انجام گرفته بود، مورد تجزیه و تحلیل مردم‌شناسان قرار گرفت که از آن جمله می‌توان به کارهای پژوهشی «سر ادوارد برنت تایلر»^۷ و «سر جیمز فریزر»^۸ اشاره کرد.

حتی «امیل دورکیم»^۹ جامعه‌شناس فرانسوی، کتاب *صور/ابتدایی حیات دینی*^{۱۰} خود را که در آن به تحلیل‌های عمقی پرداخته، براساس اطلاعات چنین مردم‌نگاری‌هایی به تألیف رسانده است. هیچیک از این مردم‌شناسان و حتی امیل دورکیم جامعه‌شناس، خود کار میدانی انجام نداده‌اند، بلکه تحلیل‌های آنان مبتنی بر اطلاعاتی است که مردم‌نگاران اولیه گردآوری کرده‌اند.

همچنین، در این دوران «لوئیس هنری مورگان»^{۱۱} با اجرای پژوهش‌های «مردم‌نگاری موردی» در میان سرخپوستان «ایراکوآ»^{۱۲} در دهه ۱۸۴۰ میلادی، نخستین تحلیل‌های مردم‌شناسی را بر مبنای «نظریه تکاملی» در رابطه با نظام خانواده و خویشاوندی انجام داد.

-
1. Lorimer Fison
 2. Alfred L. Howitt
 3. Henry Schoolcraft
 4. Alfred Cort Haddon
 5. Sir Baldwin Spencer
 6. F. J. Gillen
 7. Sir Edward Burnett Tylor
 8. Sir James Frazer
 9. Emile Durkheim
 10. *Les Formes Elementaires de la Vie Religieuse*
 11. Lewis Henry Morgan
 12. Iroquois

بدین ترتیب از نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی، شالوده مردم‌شناسی علمی ریخته شد و براساس تجربیات میدانی و پژوهش‌های مردم‌نگاری انجام‌گرفته، اصول و روش‌های مردم‌نگاری شکل گرفت. تعدادی از مردم‌شناسان به تألیف اصول مردم‌نگاری پرداختند که از جمله می‌توان به روش مردم‌نگاری^۱ نوشته «مارسل گریول»^۲ (۱۹۳۷) و راهنمای مردم‌نگاری^۳ نوشته «مارسل موس»^۴ (۱۹۴۷) اشاره کرد.

با شکل‌گیری انسان‌شناسی اجتماعی و فرهنگی به عنوان شاخه‌ای از انسان‌شناسی در نیمه اول قرن بیستم و معادل دانستن آن، یا یکی از شاخه‌های آن، با مردم‌شناسی، مردم‌نگاری نیز به عنوان روش پژوهش انسان‌شناسی شناخته شد. اما قرابت دیرینه مردم‌نگاری با مردم‌شناسی که تا به امروز به صورت پنهان و آشکار حفظ شده است، در عرصه انسان‌شناسی چندان احساس نمی‌شود.

پژوهش‌های میدانی با کارهای مردم‌شناسی چون ادوارد تایلر و جیمز فریزر ارزش خود را از دست داده بود و مردم‌شناسان بدون حضور در میدان پژوهش و صرفاً بر اساس اطلاعاتی که از سوی مردم‌نگاران و دیگر پژوهشگران که در زمینه پژوهش گردآوری می‌شد و یا براساس منابع کتابخانه‌ای (اسنادی)، به تحلیل‌های مردم‌شناسی می‌پرداختند، با ورود مردم‌شناسانی چون «برانیسلاو مالینوفسکی»^۵ که در جزایر «تروبریاند»^۶ گینه‌نو به سال‌های ۱۹۱۸-۱۹۱۴ به پژوهش‌های میدانی پرداخت و یا «فرانتس بوآس»^۷ که سرخپوستان «کواکیوتل»^۸ را طی سال‌های دهه ۱۹۰۰ مورد مطالعه میدانی قرار داد، ارزش و اهمیت خود را بازیافت و مردم‌نگاری وارد مرحله تازه‌ای شد.

-
1. Méthode de l'Ethnographie
 2. Marcel Griaul
 3. Manoual d'Ethnographie
 4. Marcel Mauss
 5. Bronislaw Malinowski
 6. Trobriand
 7. Franz Boas
 8. Kwakiutl

هر چند مردم‌نگاری در روند تاریخی خود تا به امروز دچار تحولات بسیاری شده، اما اصول سنتی خود را تا حدود زیادی حفظ کرده است و تغییرات بنیادی که اصول و روش‌های پژوهش را دگرگون سازد، در آن به وجود نیامده است. از اصول مسلم و شناخته‌شده مردم‌نگاری «عدم تحریف و تغییر واقعیات» است. به طور کلی در عرصه مردم‌نگاری هر آنچه که موجب تحریف و تغییر واقعیات شود، از دیدگاه مردم‌شناسی سنتی (کلاسیک) مردود و غیرقابل قبول است.

الف: ایجاد خلل در زمینه پژوهش موجب تحریف و تغییر واقعیات می‌شود.

براساس سنت مردم‌شناسی، حضور پژوهشگر در میدان پژوهش، نایستی موجب ایجاد تغییر در زمینه پژوهش گردد. اگر پژوهشگر به واسطه نوع لباس و پوشش خود، نوع رفتار و منش خود، و یا هر عامل دیگر، فضای حاکم بر زمینه پژوهش را بر هم بزند، موجب خواهد شد تا رفتارهای فرهنگی افراد جامعه مورد مطالعه تغییر کند و واکنش‌های طبیعی و واقعی از جانب آنان مشاهده نشود که نتیجه آن، تغییر و تحریف در واقعیات خواهد بود. در چنین شرایطی، پژوهشگر موفق نخواهد شد تا در فضایی مطمئن به مشاهدات خود ادامه دهد و واقعیات فرهنگی را آن‌گونه که هست توصیف کند. در کل باید گفت، در مطالعات مردم‌شناسی، «خلل در زمینه پژوهش» مساوی است با «تغییر و تحریف واقعیات فرهنگی». هر چند رعایت این امر نسبی است و هر حضوری تغییر و تحریفی را به دنبال دارد، اما تأکید بر آن است که با رعایت این اصول، تغییر و تحریف به حداقل ممکن کاهش یابد. پژوهشگر با رعایت این اصول می‌تواند تا حد امکان در جامعه مورد مطالعه رسوخ کند و بی‌آنکه حساسیت‌های فرهنگی آنها را برانگیزد، در زندگی آنها مشارکت نماید و از نزدیک خصوصیات فرهنگی آنها را بدون تغییر، ثبت و ضبط کند.

ب: پژوهشگر باید از هرگونه ذهنیت، پیش‌فرض و تفسیر شخصی که موجب تغییر و تحریف واقعیات می‌گردند، خودداری کند.

براساس سنت مردم‌شناسی، پژوهشگر مردم‌نگار باید واقعیات را آن‌گونه که مشاهده می‌کند یا از زبان بومیان (اطلاعرسان‌ها) می‌شنود، ثبت و ضبط نماید و از هرگونه تعبیر و تفسیر شخصی خودداری کند. همچنین نباید هیچ‌گونه ذهنیتی نسبت به جامعه مورد مطالعه داشته باشد و یا درباره موضوعات آن، پیش‌فرضی را ارائه کند. البته در صورت امکان پژوهشگر باید اطلاعاتی در زمینه جامعه مورد مطالعه خود داشته باشد، مشروط بر آنکه موجب ایجاد ذهنیت و پیش‌فرض در

او نگردد.

به طور کلی، هنگام گردآوری اطلاعات نبایستی هیچ‌گونه ذهنیت و پیش‌فرضی نسبت به جامعه مورد مطالعه و موضوعات آن داشت و باید از هرگونه تعبیر و تفسیر موضوعات خودداری شود تا واقعیات براساس دیدگاه‌های فردی پژوهشگر تحریف نشوند و تغییر نیابند. واقعیات بایستی عیناً ثبت و ضبط گردند و در مرحله بعدی، یعنی تحلیل مردم‌شناسی، مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند.

اما سوای دیدگاه سنتی مردم‌شناسی درباره «اصول و روش‌های تحقیق»، برخی اختلاف‌نظرها در باب اهداف و روش‌های مردم‌نگاری در میان مردم‌شناسان یا انسان‌شناسان وجود دارد. برخی از مردم‌شناسان هدف از مردم‌نگاری را صرفاً توصیف پدیده‌ها می‌پندارند و برخی دیگر به توصیف و تحلیل پدیده‌ها اعتقاد دارند:

«آندره لوراگوران»^۱ با اعتقاد به توصیفی بودن مردم‌نگاری می‌گوید:

«بدین ترتیب اگر مردم‌نگاری، حداقل چیزی که من در نظر دارم، علمی باشد که به شرح و توصیف مردم می‌پردازد و نیز علمی باشد که سنگچین اولیه مصالح ضروری علوم مربوط به انسان را می‌سازد در این صورت مردم‌شناسی از این علم ملزومات خود را همانند انسان‌شناسی و دیگر شاخه‌های علوم انسانی بیرون می‌کشد.»^۲

«کلود ریویر»^۳ نیز در این زمینه چنین اظهار نظر می‌کند:

«مردم‌نگاری را باید نخستین مرحله، یعنی مرحله‌ای به شمار آورد که داده‌ها جمع‌آوری می‌شوند. مردم‌شناسی مرحله بعدی، یعنی مرحله‌ای است که این داده‌ها نخستین تألیف‌ها را می‌سازند و سرانجام در سومین مرحله، انسان‌شناسی قرار می‌گیرد که به تعمیم نظری موضوع پس از مقایسه‌هایی که در پژوهش انجام شده است، می‌پردازد.»

1. André Leroi Gourhan

۲. عسگری خانقاه، اصغر، مردم‌شناسی (روش، بینش، تجربه)، تهران: نشر شب تاب، ۱۳۷۹، ص ۱۴۶.

3. Claud Riviere

وی سپس مردم‌نگاری را چنین توضیح می‌دهد:

«مردم‌نگاری عبارت است از یک کار توصیفی مشاهده‌ای و نوشتاری که در طی آن توصیف تجربی (از ریشه graphein یونانی به معنی توصیف) از داده‌ها و اسناد به شکل ثبت وقایع انسانی، ترجمه و طبقه‌بندی عناصر مهم برای درک جامعه یا نهاد مورد مطالعه انجام می‌گیرد.»^۱

دکتر روح‌الامینی با اعتقاد به جنبه توصیفی مردم‌نگاری، می‌گوید:

«مردم‌نگاری معمولاً به طرح فرضیه و نظریه نمی‌پردازد. زیرا مردم‌نگاری‌ها به منزله گزارش‌های توصیفی برای به دست آوردن اطلاعات است و در نتیجه مقایسه، فرضیه و اظهارنظر در مراحل بعدی قرار دارد.»^۲

«کلود لوی اشتروس»^۳ مردم‌نگاری را نخستین مرحله در مطالعه جوامع می‌داند که به وسیله آن اسناد و مدارک لازم برای مقایسه‌های مردم‌شناختی مهیا می‌گردد و انسان‌شناسی در مرحله نهایی یا مرحله سوم (مرحله ارائه نظریه) قرار می‌گیرد:

«مردم‌نگاری شامل مشاهده و تحلیل گروه‌های انسانی است که هر یک جداگانه و با توجه به ویژگی‌های خاص آن در نظر گرفته شده باشند و هدف از آن انعکاس هر چه درست‌تر جریان حیات هر یک از آنان است، حال آنکه مردم‌شناسی اسناد و مدارک حاصل از مردم‌نگاری را در جهت انجام مقایسه‌ها مورد استفاده قرار می‌دهد.»^۴

با توجه به نمونه تعریف‌های ارائه‌شده، حال این پرسش مطرح است که اصولاً مردم‌نگاری چیست؟ آیا مردم‌نگاری صرفاً جنبه توصیفی دارد؟ آیا مردم‌نگاری جنبه تحلیلی دارد؟ آیا مردم‌نگاری توصیف و تحلیل پدیده‌ها را یکجا در نظر دارد؟ و ...

۱. ریویر، کلود، *درآمدی بر انسان‌شناسی*، ترجمه ناصر فکوهی، تهران: نشر نی، چاپ اول، ۱۳۷۹، صص ۲۸-۲۶.

۲. روح‌الامینی، محمود، *مبانی انسان‌شناسی*، تهران: انتشارات عطار، چاپ هفتم، ۱۳۷۵، ص ۹۸.

3. Claude Lévi Strauss

۴. بیرو، آلن، *فرهنگ علوم اجتماعی*، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: مؤسسه کیهان، چاپ دوم، ۱۳۷۰، ص ۱۲۱.

آنچه در ورای همه دیدگاه‌های مربوط به مردم‌نگاری مشاهده می‌شود، آن است که «مردم‌نگاری نخستین مرحله در مطالعات مردم‌شناسی و انسان‌شناسی است که طی آن اطلاعات یا اسناد و مدارک لازم برای تحلیل و تفسیرهای بعدی گردآوری می‌شوند.» اما اینکه گردآوری اطلاعات صرفاً جنبه توصیفی دارد یا پژوهشگر از مبانی نظری و تحلیلی در گردآوری اسناد و مدارک بهره می‌جوید، مسئله‌ای است که اظهار نظرهای متفاوتی را در میان مردم‌شناسان و انسان‌شناسان موجب شده است.

دکتر فکوهی در کتاب *انسان‌شناسی شهری* در این باره می‌گوید:

«روشن است که دیدگاه کلاسیک درباره خنثی بودن مردم‌نگاری و نبود دید تحلیلی در آن، امروز مورد پذیرش نیست. با وجود این میزان دخالت حوزه نظری بر مردم‌نگاری و میزان اعتبار نتایج ناشی از پژوهش‌های مردم‌نگاری در سطح تحلیلی، امروز هنوز موضوع بحث‌های پرشوری است.»^۱

نکته اساسی در این پرسش نهفته است که هدف از «تحلیل» در مرحله مردم‌نگاری چیست؟ آیا هدف از آن صرفاً بیان روابط علی پدیده‌هاست؟ آیا هدف از آن بیان روابط موجود میان هر پدیده با نهادهای دیگر است؟ یا اینکه باید پا را از این مراحل فراتر نهاد و مردم‌نگاری را با مردم‌شناسی یکی دانست؟

اگر این نکته را بپذیریم که مردم‌نگاری نخستین مرحله در پژوهش‌های مردم‌شناسی و انسان‌شناسی است و تحلیل مردم‌شناسی در مرحله بعدی قرار دارد، پس تحلیل در مرحله گردآوری اطلاعات چه مفهومی می‌تواند داشته باشد؟ چه عواملی موجب می‌شود تا در مرحله گردآوری اطلاعات (مردم‌نگاری) وارد حوزه تحلیل شویم و به دام مبانی نظری بیافتیم؟ یا اینکه روش‌های مردم‌نگاری دارای چه معایبی است که نمی‌تواند بدون ورود به عرصه تحلیل، اطلاعات لازم را برای شناخت و تحلیل فرهنگ جوامع در مرحله بعدی در اختیار مردم‌شناسان و انسان‌شناسان قرار دهد؟

۱. فکوهی، ناصر، *انسان‌شناسی شهری*، تهران: نشر نی، چاپ اول، ۱۳۸۳، ص ۴۲۱.

علت چنین مسئله‌ای را می‌توان در سه عامل اصلی جستجو کرد. نخست آنکه ورود به حوزه نظری در مرحله مردم‌نگاری برخاسته از «ویژگی‌های پژوهشگر» در زمینه پژوهش است که معمولاً جنبه تصادفی و ناآگاهانه دارد. دوم آنکه چنین رویکردی برخاسته از دیدگاه نظری نزد برخی از انسان‌شناسان است که به صورت آگاهانه در روش‌های پژوهش آنان به کار برده می‌شود. سوم آنکه تحولات جامعه به سوی رفاه و نوگرایی موجب شده است تا شرایط مردم‌نگاری‌ها و پژوهشگران امروزی با مردم‌نگاری‌ها و پژوهشگران پیشین متفاوت باشد. دستیابی نداشتن به اطلاعات عمیق و کافی در مردم‌نگاری‌های امروز، موجب شده است تا به ظاهر برخی از روش‌های مردم‌نگاری ناکارآمد جلوه کنند و پژوهشگران انسان‌شناس برای دستیابی به شناخت عمیق از جامعه مورد مطالعه از روش‌های تحلیلی در میدان پژوهش بیشتر بهره گیرند تا روش‌های توصیفی.

الف: درباره عامل نخست باید گفت، از آنجا که براساس اصول مردم‌شناسی سنتی (کلاسیک) که قبلاً به آنها اشاره شد، پژوهشگر مردم‌نگار بایستی از هر عاملی که موجب تحریف و تغییر واقعیات در جامعه مورد مطالعه می‌شود، خودداری ورزد، براین اساس، مواردی چون قضاوت‌های ارزشی، ذهنیات پژوهشگر، تعبیر و تفسیرهای شخصی، احساسات و علایق فردی که بر واقعیات تأثیر می‌گذارند، از جمله عواملی هستند که می‌توانند تحریف و تغییر واقعیات را در پی داشته باشند.

البته نیاز به توضیح نیست که تمامی این موارد امور نسبی هستند و تنها به صورت انتزاعی یا آرمانی می‌توان آنها را به طور مطلق در فردی جستجو کرد. در عرصه عمل و در میدان پژوهش، چه بخواهیم و چه نخواهیم، این موارد که اموری طبیعی و گریزناپذیرند، بر واقعیات تأثیر خواهند گذاشت و هر پژوهشگری براساس توانایی‌ها و قابلیت‌هایی که دارد تنها تا حدودی می‌تواند آنها را رعایت کند و در کنترل خود درآورد. بنابراین، چنین عواملی یکی از مدخل‌های ورود به حوزه نظری در مرحله مردم‌نگاری است که نمی‌توان به طور مطلق از آن جلوگیری کرد. تفاوت‌های آشکاری که در برخی از پژوهش‌های مشابه انجام گرفته بر روی مردم یک منطقه مشاهده می‌شود؛ مانند پژوهشی که از

دهکده مکزیکی «ته پوزتلان»^۱ در دهه ۱۹۲۰ از سوی «رابرت ردفیلد»^۲ و هفده سال بعد از سوی «اسکار لوئیس»^۳ انجام گرفت و بحث‌های بسیاری را در محافل انسان‌شناسی برانگیخت یا پژوهشی که از سرخپوستان «پوئبلو»^۴ در دهه ۱۹۲۰ از سوی «روث بندیکت»^۵ و در دهه ۱۹۳۰ از سوی «گولد فرانک»^۶ یا «فرد آر. اگان»^۷ به انجام رسید، دلیل بارزی بر این مدعاست. به طور کلی، نسبی بودن اصول مربوط به ویژگی‌ها و توانایی‌های پژوهشگر، یکی از ایرادهای وارد بر اصول مردم‌نگاری است که مردم‌شناسی سنتی باید نسبی بودن این اصول را بپذیرد.

ب: درباره عامل دوم نیز باید گفت، روش‌های پژوهش مردم‌شناسی سنتی، در عرصه مردم‌نگاری که فاقد دیدگاه تحلیلی و نظری بود و صرفاً به شرح و توصیف پدیده‌ها بدون دخل و تصرف در آنها می‌پرداخت، از نیمه اول قرن بیستم مورد انتقاد برخی انسان‌شناسان قرار گرفت و این انتقادات در دهه‌های اخیر به اوج خود رسید که هنوز هم جزو مباحث اصلی محافل انسان‌شناسی است. شاید بتوان طرح دیدگاه «امیک»^۸ (رهیافت از درون) و دیدگاه «اتیک»^۹ (رهیافت از برون) را در عرصه مردم‌نگاری، نخستین و مهم‌ترین گام در این راه دانست که تحولات بعدی را تا به امروز در زمینه ورود مسایل نظری و تحلیلی به حوزه مردم‌نگاری موجب شده است.

تحولاتی که در روش‌های زبان‌شناسی کلاسیک از اواخر قرن نوزدهم از سوی «نو دستوریان»^{۱۰}، همچون «اچ. استهوف»^{۱۱} و «کی. بروگمان»^{۱۲}، به وقوع پیوست و تا اوایل قرن بیستم نیز همچنان ادامه یافت، قالب‌های مرسوم زبان‌شناختی را که برای تحلیل هر زبانی

-
1. Tepoztlan
 2. Robert Redfield
 3. Oscar Lewis
 4. Pueblo
 5. Ruth Fulton Benedict
 6. Gold Frank
 7. Fred R. Eggan
 8. Emic
 9. Etic
 10. neo grammarian
 11. H. Osthoff
 12. K. Brugmann

به کار برده می‌شد، کنار گذاشت و مدعی شد که هر زبانی، ساختار خاص خود را دارد و بایستی بر مبنای آن به تحلیل زبان مربوطه پرداخت.

فرانتس بوآس و شاگرد او «دوارد ساپیر»^۱ تحت تأثیر تحولات روش شناختی زبان‌شناسی، از شیوه‌های آن در پژوهش‌های انسان‌شناسی بهره جستند و این سرآغاز روشی نوین در مردم‌نگاری بود که بعدها به دیدگاه امیک یا «مردم‌نگاری نوین» معروف شد.

بوآس که بر تنوع فرهنگ‌های بومی تأکید داشت، معتقد بود که هر جامعه ویژگی‌های فرهنگی خاص خود را دارد و نمی‌توان بر مبنای الگویی خاص همه آنها را بررسی کرد. وی همچنین تأکید داشت که در این راه اطلاعات مورد نیاز را بایستی از اعضای آن جامعه به دست آورد.

«هدف اساسی ما فهم اندیشه‌های مردم مورد بررسی است و تمامی تحلیل تجربی ما باید بر مفاهیم آنها مبتنی باشد و نه مفاهیم خودمان.»^۲

هواداران دیدگاه امیک همچون «چارلز فریک»^۳، «وارد اچ. گودایناف»^۴ و «استورتیونت»^۵ با الهام از زبان‌شناسی توصیفی معتقد بودند که تنها کار پژوهشگر مردم‌نگار توصیف فرهنگ یک جامعه از دیدگاه اعضای آن جامعه است و در این راه بر گفته‌های اعضای جامعه (اطلاع‌رسان‌ها) تکیه داشتند. در واقع آنها معتقد بودند همان‌گونه که زبان یک جامعه از روی گفتار افراد آن براساس شناخت «واج»ها امکان‌پذیر است، رفتارهای فرهنگی یک جامعه نیز، براساس توضیحاتی که خود اعضای جامعه ارائه می‌دهند قابل شناخت است نه براساس تعبیر و تفسیرهای ما.

در واقع هواداران دیدگاه امیک به «مشاهده» در مردم‌نگاری چندان اعتقاد نداشتند و معتقد بودند که در این روش دیدگاه‌ها، ذهنیات و تعبیر و تفسیرهای پژوهشگر در واقعیات اثر می‌گذارد و موجب تحریف و تغییر آنها می‌شود.

1. Edward Sapir

۲. پلنتو، پرتی ژ، روش تحقیق در انسان‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، چاپ اول، ۱۳۷۵، ص ۱۰۷.

3. Charles Frake

4. Ward H. Goodenough

5. Sturtevant

از دیدگاه آنان، مشاهده‌نگاهی بیرونی است، نگاهی که به پژوهشگر مربوط است و از زاویه دید پژوهشگر به موضوع می‌نگرد نه از خود موضوع، و این امر می‌تواند قالب‌ها و الگوهای مرسوم در مطالعات انسان‌شناسی را بر موضوع تحمیل نماید و واقعیات را تحریف کند. به هر حال مشاهده یا نگاه بیرونی مصون از تحریف و تغییر واقعیات نیست. در واقع از نظر آنان، بایستی نگاه از درون باشد، بایستی اطلاعات مربوط به فرهنگ جامعه، از زبان خود جامعه بیان شود.

هواداران دیدگاه امیک با آنکه برخی از واقعیات و مشکلات را در عرصه پژوهش [مردم‌نگاری] بیان می‌کنند، اما خود نیز برای اجرایی کردن شیوه خود، روش‌های به نسبت پیچیده‌ای را ارائه می‌دهند و گاه نیز در بیان دیدگاه‌های خود، اغراق‌آمیز سخن می‌گویند.

در مقابل دیدگاه امیک، دیدگاه ایتیک قرار دارد که از نظریه‌پردازان آن می‌توان به «ماروین هریس»^۱ اشاره کرد. ماروین هریس بزرگترین منتقد دیدگاه امیک است. او معتقد است هواداران دیدگاه امیک با بهره‌گیری از روش زبان‌شناختی، تفاوتی بین «رفتار گفتاری» و «رفتار غیرگفتاری» قایل نیستند. او می‌گوید نمی‌توان با روشی که مربوط به زبان است، رفتارهای انسانی را بازشناخت. برای شناخت اعمال انسانی، پژوهشگر نیاز به مشاهده دارد. در پاسخ، هواداران دیدگاه امیک اظهار می‌دارند که زبان یک جامعه از گفتار اعضای آن جامعه، و اعمال و رفتارهای یک جامعه با توضیحات و توصیفات کنشگران آن قابل شناسایی است.

ماروین هریس در این باره می‌گوید:

«نمی‌توان از این طریق حل کرد که از کنشگران بخواهیم نظرشان را در این باره (رفتارهای فرهنگی) اعلام کنند. خود مشاهده‌کنندگان باید درباره این مسئله تصمیم‌گیری کنند. تنها آنها هستند که می‌توانند این مسئله را طوری حل کنند که به بهترین وجه به سود نظریه‌سازی تمام شود. وانهادن این مسئله به اطلاع‌دهندگان، در واقع سپردن علم اجتماعی به دست افراد غیرحرفه‌ای است. اما از سوی دیگر، اگر خواسته باشیم بدانیم که آیا دو پیام به زبان بومی مشابه یا متفاوتند، هیچ مرجعی بالاتر از خود کنشگران بومی نمی‌توان پیدا کرد.»^۲

1. Marvin Harris

۲. همان، ص ۱۱۹.

در گفتار ماروین هریس، به وضوح جهت‌گیری نظری در مشاهدات پژوهشگر به هنگام انجام پژوهش‌های مردم‌نگاری آشکار است. وی همچنین جایگاه اطلاع‌دهندگان را صرفاً در شناخت زبان جامعه به رسمیت می‌شناسد و در شناخت فرهنگ یا رفتارهای فرهنگی، تکیه بر اطلاعات آنان را شیوه‌ای غیرحرفه‌ای و غیرعلمی می‌داند.

به طور کلی، هر چند دیدگاه امیک، جایگاه مشاهده را به عنوان روشی اساسی در مردم‌نگاری نادیده می‌گیرد و برخی روش‌های پیچیده را برای پژوهش‌های میدانی ارائه می‌دهد، اما بایستی اذعان کرد که در جمع‌آوری اطلاعات بر واقعیات فرهنگی جامعه تکیه دارد و از زبان بومیان (اعضای جامعه) به توصیف آنها می‌پردازد. اما در دیدگاه ایتیک، موضوعات صرفاً از نگاه مشاهده‌گر، آنها با دیدگاه تبیینی و نظری، بررسی می‌شوند. در واقع وظیفه مردم‌نگار در دیدگاه ایتیک، ثبت گفته‌های اطلاع‌رسان‌ها نیست، بلکه تبیین رفتارهاست که از طریق مشاهده مستقیم صورت می‌گیرد.

«امروزه اکثریت قاطع انسان‌شناسان برخی از اصول بنیادی دیدگاه امیک را می‌پذیرند و به کار می‌بندند. در واقع، همه پژوهشگران میدانی بر پایه این فرض عمل می‌کنند که اطلاعات درباره رفتار فرهنگی را تا آنجا که ممکن است باید از دیدگاه «خودکنشگران» به دست آورد، معانی و تفسیرهایی که خود «بومیان» از رویدادهای فرهنگی می‌کنند، برای پیدا کردن الگوهای رفتاری بسیار اهمیت دارند.»^۱

علاوه بر دیدگاه ایتیک که موجب ورود نگرش نظری و تحلیلی به عرصه پژوهش‌های مردم‌نگاری شد، روش مونوگرافی نیز یکی دیگر از روش‌هایی بود که ورود دیدگاه نظری و تحلیلی را به حوزه مردم‌نگاری موجب گشت. این روش که روشی ژرفانگر در پژوهش‌های جامعه‌شناسی بود، در نیمه اول قرن بیستم از سوی برخی انسان‌شناسان به حوزه پژوهش‌های انسان‌شناسی وارد شد که در بخش بعدی به تفصیل درباره آن سخن خواهیم گفت.

با آشکار شدن برخی از نواقص و ضعف‌های موجود در روش‌های مردم‌نگاری، از نیمه دوم

۱. همان، ص ۱۲۸.

قرن بیستم، به‌ویژه از چند دهه اخیر، مباحث جدی‌تری در زمینه ضرورت وجود نگرش تحلیلی و نظری در پژوهش‌های مردم‌نگاری، میان انسان‌شناسان مطرح شد. در این زمینه برخی از انسان‌شناسان تا آنجا پیش رفتند که تمایزی بین مردم‌نگاری و مردم‌شناسی به عنوان دو مرحله از مطالعه جوامع، قائل نبودند. اینان در واقع گردآوری اطلاعات را همراه با دید تحلیلی انجام می‌دادند که دیگر نیاز چندانی به تحلیل مردم‌شناسی نبود و بعد از پژوهش‌های میدانی، مستقیماً وارد حوزه تحلیل انسان‌شناسی می‌شدند.

ج: عامل سوم که زمینه‌ساز ورود روش‌های نظری و تحلیلی به عرصه مردم‌نگاری شده، متفاوت بودن شرایط مردم‌نگاری‌های امروز با مردم‌نگاری‌های پیشین است که امکان جمع‌آوری اطلاعات دقیق و عمیق را از جامعه مورد مطالعه غیرممکن ساخته است. امروزه از آن مردم‌نگاری‌های ماجراجویانه، که پژوهشگران با شور و شوق تمام، سالیان متمادی را در میان جوامع بومی سپری می‌کردند و در زندگی آنان عمیقاً مشارکت می‌نمودند و از این راه اطلاعات دقیق و کاملی را از ابعاد مختلف زندگی بومیان گردآوری می‌کردند، خبری نیست. خلاً اطلاعاتی که در مردم‌نگاری‌های امروز مشاهده می‌شود، برخاسته از همین مسئله است. امروزه دیگر مشاهده و مشارکت به معنای واقعی کلمه صورت نمی‌گیرد تا اطلاعات غنی، عمیق و کاملی از فرهنگ جامعه مورد مطالعه به دست آید. چنین مسئله‌ای گاه این ذهنیت را میان پژوهشگران و انسان‌شناسان پدید آورده است که به علت ناکارآمدی شیوه‌های مردم‌نگاری امکان شناخت فرهنگ جوامع به طور کامل میسر نیست. در حالی که چنین مسئله‌ای تابع تغییرات شرایط زمانی، شیوه مردم‌نگاری‌های امروزی، و ویژگی‌های پژوهشگرانی است که به دلیل شرایط زندگی امروزی و نوع نیازهای فردی، تحمل مردم‌نگاری‌های آنچنانی پیشین را ندارند. برای مثال، مدت زمان پژوهش (پژوهش مردم‌نگاری) که در اصول مردم‌شناسی کلاسیک چند سال و حداقل یک سال معین شده است تا طی آن مشاهده و مشارکت به طور کامل انجام گیرد و اطلاعات عمیق و کافی از جامعه مورد مطالعه گردآوری شود، در مردم‌نگاری‌های امروزه کاری غیرممکن است.

پژوهشگران برای پر کردن خلاً چنین اطلاعاتی، معمولاً از روش‌های نظری و تحلیلی در پژوهش‌های میدانی خود بهره می‌جویند تا در مدت زمانی کوتاه، اطلاعات مورد نیاز خود را از جامعه مورد مطالعه جمع‌آوری کنند و به شناخت مورد نظر دست یابند. شاید به همین دلیل است که امروزه

در پژوهش‌های انسان‌شناسی از روش‌های جامعه‌شناسی بیشتر بهره گرفته می‌شود. استفاده از برخی «پرسشنامه‌ها یا برخی «مصاحبه‌های صوری که امروزه در پژوهش‌های انسان‌شناسی و یا به عبارتی در پژوهش‌های مردم‌نگاری متداول شده، نمونه‌ای از این روش‌هاست که با اصول پژوهش‌های ژرف‌نگر در عرصه مردم‌شناسی و حتی انسان‌شناسی منافات دارد. علاوه بر عوامل ذکر شده، برخی عوامل دیگر نیز در ورود دیدگاه نظری و تحلیلی به عرصه پژوهش‌های مردم‌نگاری مؤثر بوده‌اند.

حال در جمع‌بندی نهایی، این پرسش مطرح است که: آیا، اگر پژوهش‌های مردم‌نگاری تا حد امکان به طور دقیق و کامل در مدت زمان مناسب انجام گیرد، نخواهد توانست بدون ورود به حیطه نظری و تحلیلی، اطلاعات لازم را که به شناخت عمیق از جامعه مورد مطالعه منجر می‌شود، برای مرحله بعدی (تحلیل مردم‌شناسی) فراهم آورد؟

در پاسخ بایستی گفت، هر چند اصول و روش‌های مردم‌نگاری کلاسیک اغلب مورد قبول مردم‌شناسان و انسان‌شناسان بوده و در پژوهش‌های میدانی به کار گرفته شده است، اما وجود برخی ایرادها در آن، که به آنها اشاره شد، موجب شده است تا نگرش نظری و تحلیلی در پژوهش‌های مردم‌نگاری ضرورت و اهمیت یابد.

هر چند امروزه وجود بُعد تحلیلی در پژوهش‌های مردم‌نگاری واقعیتی پذیرفته شده است، اما برخی انسان‌شناسان بیشتر بر جنبه‌های تحلیلی مردم‌نگاری و برخی دیگر بر جنبه‌های توصیفی آن تأکید دارند. در این میان اگر اصلاح ساختار روش‌های مردم‌نگاری به سمتی پیش رود که کمتر به جنبه‌های تحلیلی پرداخته شود و توصیف پدیده‌ها به گونه‌ای باشد که اطلاعات کافی را برای مرحله بعدی (تحلیل مردم‌شناسی) به منظور تحلیل و شناخت جامعه مورد مطالعه فراهم آورد و مشکلی در شناخت فرهنگ جامعه مورد نظر ایجاد نکند، به نظر می‌رسد شیوه‌ای مطلوب برای دستیابی به شناختی عمیق و علمی خواهد بود و از میزان سردرگمی‌ها و تداخل اطلاعات توصیفی و تحلیلی که به مراتب کار تحلیل مردم‌شناسی را مشکل می‌سازد، جلوگیری خواهد شد. اما اگر هدف صرفاً به کار گرفتن روش‌های تحلیلی و نگرش تبیینی در میدان پژوهش باشد، در آن صورت بایستی تعریفی متفاوت از مردم‌نگاری برای این نوع پژوهش‌های میدانی ارائه داد؛ چرا که مردم‌نگاری در معنای ریشه‌ای خود که از واژه یونانی graphein گرفته شده است، مفهوم توصیف را بیان می‌کند.

مونوگرافی (تک‌نگاری)

مونوگرافی و تحقیق (مطالعه) موردی از روش‌های ژرفانگر در پژوهش‌های جامعه‌شناسی است. سرآغاز این دو روش ژرفانگر را بایستی در روشی جستجو کرد که برای نخستین بار «فردریک لوپله»^۱، پژوهشگر فرانسوی در دهه ۱۸۵۰ در پژوهش‌های جامعه‌شناسانه خود از وضعیت زندگی سی و شش خانواده کارگر اروپایی به کار برد. لوپله، به «خانواده» به عنوان واحد اولیه و اساسی در مطالعات جامعه‌شناسی توجه داشت.

از آنجا که پژوهش‌های جامعه‌شناسی، پژوهش‌هایی پهنانگر و گسترده است، لذا جامعه‌شناسان برای آنکه بتوانند واحدهای کوچک اجتماعی (همچون یک روستا، یک قبیله، یک طایفه، یک خانواده، یک گروه و غیره) یا پدیده‌های اجتماعی را به طور دقیق و عمیق مورد مطالعه قرار دهند، می‌بایست از روش‌های ژرفانگر استفاده می‌کردند، به همین دلیل روش لوپله روش مناسبی برای این نوع پژوهش‌های جامعه‌شناسی بود که به تدریج جامعه‌شناسان آن را به کار گرفتند.

از آنجا که در این روش جامعه مورد مطالعه گسترده نیست و تنها یک جامعه محدود یا یک پدیده و حتی یک موضوع خاص اجتماعی مورد مطالعه قرار می‌گیرد، لذا همین «محدود» بودن قلمرو پژوهش، ما را با یک «واحد» (mono) پژوهش مشخص رو به رو می‌سازد. زمانی که مراد از این واحد، مطالعه یک اجتماع کوچک همچون یک روستا، قبیله، ایل، طایفه، خانواده، گروه و غیره و یا یک یا تعدادی از پدیده‌های اجتماعی باشد، در قلمرو مونوگرافی قرار داریم. اما زمانی که قلمرو این واحد بسیار کوچکتر و محدودتر شود و صرفاً به یک موضوع خاص اجتماعی بپردازد، وارد قلمرو تحقیق موردی شده‌ایم. هر چند با این تعریف تا حدودی قلمرو مونوگرافی و تحقیق موردی آشکار می‌شود، اما هنوز مرز میان این دو روش پژوهش به روشنی مشخص نیست. «رابرت کی. ین»^۲ در مورد نامشخص بودن قلمرو تحقیق موردی می‌گوید: «بحث‌های

-
1. Fredrick Le Play
 2. Robert K. Yin

زیادی انجام شده، ولی به یک تعریف رسمی از تحقیق موردی نیانجامیده است. گذشته از این، معمولاً درباره تحقیق موردی پرسش‌هایی مطرح است که هنوز به آنها پاسخ داده نشده است. برای مثال، زمانی که بیش از یک قضیه یا بیش از یک مورد تحقیق مطرح باشد، آیا باز هم می‌توان آن را یک تحقیق موردی خواند؟ ...^۱

بعد از پژوهش‌های فردریک لوپله، روش پژوهشی او به تدریج از سوی جامعه‌شناسان در مطالعات روستایی به کار گرفته شد. این نوع مطالعات نخست به جنبه‌های تاریخی توجه داشت، اما از سال ۱۹۱۰ به بعد، همچون پژوهش‌های مردم‌نگاری، ابعاد مختلف زندگی روستایی را مورد مطالعه قرار داد.

در واقع جامعه‌شناسانی که به تکمیل روش مونوگرافی لوپله پرداختند، عمدتاً آن را معطوف به مطالعه جوامع روستایی کردند. اما روش مونوگرافی لوپله مفهومی عام‌تر از آن داشت که آن را صرفاً محدود به مطالعه «جوامع کوچک» کرد. در واقع روش مونوگرافی لوپله مبین آن بود که هر موضوع یا پدیده و یا واحد اجتماعی، به عنوان یک واحد معین، مشخص و محدود می‌تواند مورد مطالعه دقیق و عمیق قرار گیرد.

عام بودن مفهوم یک واحد موجب شده است تا عالمان علوم اجتماعی، به‌ویژه انسان‌شناسان، برداشت‌های مختلفی از مفهوم مونوگرافی داشته باشند. دکتر روح‌الامینی در این باره معتقد است:

«مونوگرافی، که به معنی تحقیق و نگارش یک واحد است، در واقع «واحد موضوعی» را شامل می‌شود نه واحد جغرافیایی را. با این محدود کردن واحد، محقق می‌تواند در آن زمینه‌ای که تبحر داشته باشد به تحقیق و مطالعه پردازد.»^۲

در واقع به اعتقاد دکتر روح‌الامینی، هدف از یک واحد در روش مونوگرافی، واحد موضوعی است؛ همچون لباس، ازدواج و غیره، نه یک واحد جغرافیایی؛ همچون یک روستا یا یک قبیله. اما برخی از عالمان علوم اجتماعی معتقدند که واحد موضوعی در عرصه تحقیق موردی قرار می‌گیرد

۱. ین، رابرت کی، تحقیق موردی، ترجمه علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۶، ص ۱۸.

۲. روح‌الامینی، پیشین، صص ۱۰۵-۱۰۴.

نه مونوگرافی. اما باید یادآوری کرد که سرآغاز هر دو روش، روش پژوهشی لوپله بوده است. پس روش مونوگرافی لوپله هر دو مفهوم را در بردارد.

بعد از لوپله، از اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، نخست این جامعه‌شناسان امریکایی بودند که از روش مونوگرافی در پژوهش‌های روستایی بهره گرفتند و این سرآغاز جامعه‌شناسی روستایی در امریکا بود. بعد از جنگ جهانی دوم، جامعه‌شناسان اروپایی نیز به تبع امریکاییان، از روش مونوگرافی در پژوهش‌های روستایی خود بهره گرفتند.

در واقع مونوگرافی‌هایی که تا ۱۹۱۰ میلادی در امریکا انجام می‌گرفت، همچون پژوهش‌های «آدامز»^۱ درباره روستاهای «نیوانگلند»، در اواخر قرن نوزدهم بیشتر به جنبه‌های تاریخی توجه داشت. اما از سال ۱۹۱۰ به بعد جامعه‌شناسان امریکایی سعی کردند با استفاده از روش مونوگرافی ابعاد مختلف زندگی روستایی را توصیف و تبیین کنند و در جهت تکمیل روش مونوگرافی گام بردارند. در این زمینه می‌توان از پژوهش‌های جامعه‌شناسانه کشیش معروف، «ویلسن»^۲ و یا پژوهشگرانی چون «گیل»^۳، «برونر»^۴ و «نلسون»^۵ یاد کرد. اکثر این پژوهش‌ها در راستای اهداف مذهبی کلیسا صورت می‌گرفت؛ چرا که زندگی صنعتی، نقش مذهب و کلیسا را در زندگی روستاییان کم‌رنگ کرده بود.

در دهه ۱۹۳۰، جامعه‌شناسی روستایی در امریکا قوت گرفت و تعدادی از جامعه‌شناسان امریکایی همچون «برنسون»^۶، «ترپنینگ»^۷، «زیممرن»^۸ و چند تن دیگر به پژوهش مونوگرافی در روستاهای امریکای جنوبی و اروپا پرداختند.

هر چند روش مونوگرافی از سوی فردریک لوپله فرانسوی ابداع شد و مطالعات روستایی در

-
1. Adams
 2. W. H. Wilson
 3. C. O. Gill
 4. Brunner
 5. L. Nelson
 6. Branson
 7. Terpenning
 8. Zimmerman

فرانسه با تکیه بر جنبه‌های تاریخی از سوی پژوهشگرانی چون «بابو»^۱ و «آونل»^۲ در دهه ۱۸۸۰ انجام گرفت، اما مطالعات روستایی‌ای که در آن ابعاد مختلف زندگی روستایی بررسی شود، بعد از جنگ جهانی دوم در فرانسه آغاز شد که از جمله می‌توان به پژوهش‌های «مندراس»^۳ با عنوان «مطالعات در جامعه‌شناسی روستایی» به سال ۱۹۵۳ اشاره کرد که در آن به مقایسه یک روستای آمریکایی و فرانسوی پرداخته شده است. همچنین «برنو»^۴ و «بلانکارد»^۵ در همین سال مونوگرافی کاملی از یک روستای فرانسوی را به اجرا درآوردند. اما مطالعات روستایی (مونوگرافی روستایی) در آلمان زودتر از فرانسه و به سال ۱۹۲۷ آغاز شده بود.

بدین ترتیب «مطالعات روستایی» یا «روستانگاری» در میان جامعه‌شناسان آمریکایی و اروپایی به «مونوگرافی روستایی» معروف شد و به تدریج مورد استفاده جامعه‌شناسان دیگر کشورهای جهان قرار گرفت.

در این میان، از دهه ۱۹۲۰، تعدادی از انسان‌شناسان که تمایل به روش‌های تحلیلی و نظری در میدان پژوهش داشتند، از روش مونوگرافی در پژوهش‌های میدانی خود بهره گرفتند. اینان اغلب انسان‌شناسانی بودند که بنا به عواملی که در بخش مردم‌نگاری به آنها اشاره شد^۶، نگرش صرف توصیفی را در پژوهش‌های مردم‌نگاری نمی‌پذیرفتند. گرایش انسان‌شناسان به استفاده از روش مونوگرافی به‌ویژه از زمانی تقویت شد که «انستیتو سلطنتی انسان‌شناسی»^۷ انگلستان کتابی را با عنوان *یادداشت‌ها و تحقیق در انسان‌شناسی*^۸ به چاپ رساند و در آن الگویی ارائه کرد که زمینه‌های پژوهش مونوگرافی شامل بررسی تمامی نهادها و ویژگی‌های فرهنگی یک جامعه

1. Babeau
2. Avenel
3. Mendras
4. Bernot
5. Blancard

۶. رجوع کنید به همین فصل، صص ۲۵ - ۲۰.

7. Royal Anthropological Institute
8. Notes and Queries on Anthropology

همچون محیط طبیعی، زبان، مسکن، اقتصاد، سازمان اجتماعی، سازمان سیاسی، قوانین، دین و فولکلور می‌شد. در واقع چنین موضوعاتی همان حوزه‌های پژوهش مردم‌نگاری بودند که مردم‌شناسان و انسان‌شناسان همواره در پژوهش‌های میدانی خود، کم و بیش با آنها سروکار داشتند. همچنین در سال ۱۹۵۱، «لوبره»^۱، جامعه‌شناس فرانسوی، کتابی با عنوان تحقیق روستایی به چاپ رساند و در آن از یکایک موضوعاتی که بایستی در مونوگرافی روستایی (مطالعات روستایی) مورد مطالعه قرار گیرند، نام برد. در واقع این کتاب راهنمای مفصلی است که حوزه‌ها و موضوعات مونوگرافی روستایی را به وضوح آشکار می‌سازد. علاوه بر اینها، در سال ۱۹۳۵ نیز، دو تن از جامعه‌شناسان فرانسوی (برنو و بلانکارد) که مونوگرافی کاملی از یک روستای فرانسوی انجام داده بودند، در پژوهش خود به طور کامل به موضوعاتی چون تاریخ، جغرافیا، جمعیت، اقتصاد، مراحل اساسی زندگی از تولد تا مرگ، باورها و اعتقادات، تفکرات، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و موارد دیگر پرداخته‌اند. در واقع چنین حوزه‌ها و موضوعات مطالعاتی در مونوگرافی روستایی، اغلب همان حوزه‌ها و موضوعاتی بودند که در پژوهش‌های مردم‌نگاری بررسی می‌شدند، با این تفاوت که در روش مردم‌نگاری کلاسیک دید تحلیلی و نظری وجود نداشت و پدیده‌ها صرفاً به روش توصیفی گزارش می‌شدند، اما در روش مونوگرافی علاوه بر گزارش‌های توصیفی، نگرش تحلیلی و نظری نیز موجود بود. در واقع اگر تعریف زیر را از مجموعه تعاریف مربوط به مونوگرافی ارائه دهیم، بعد نظری و تحلیلی آن در قسمتی مشخص می‌شود که در یک پژوهش مونوگرافی، علاوه بر توصیف دقیق و همه‌جانبه یک واحد اجتماعی، یا یک یا تعدادی از پدیده‌های اجتماعی و یا یک موضوع خاص، بایستی رابطه هر موضوع به تنهایی با انواع نهادها و پدیده‌های اجتماعی جامعه، همچون رابطه هر موضوع با جغرافیا، اقتصاد، خانواده، دین و باورها و غیره آشکار شود. بنابراین بیان همین روابط، مونوگرافی را از مردم‌نگاری متمایز می‌سازد و آن را وارد حوزه نظری و تحلیلی می‌کند.

مونوگرافی عبارت است از: گزارش دقیق، عمیق و همه‌جانبه یک واحد اجتماعی (روستا،

قبیله، ایل، طایفه، گروه ...)، یک یا تعدادی از پدیده‌های اجتماعی، یا یک موضوع خاص اجتماعی و بیان روابط آنها (کلیه موضوعات) با نهادها و پدیده‌های اجتماعی دیگر.

دکتر «احسان نراقی» در دیباچه «مونوگرافی ده طالب‌آباد» در تعریف مونوگرافی می‌گوید:

«تک‌نگاری توصیفی ژرف و دقیق از یک شخص (بیوگرافی) یا یک واحد اجتماعی مانند خانواده، طایفه، قبیله، قشر اجتماعی یا یک ده است که جنبه‌های مختلف آن را در بر می‌گیرد. تک‌نگاری براساس مشاهده مستقیم استوار است و محقق با شرکت فعال در زندگی مردم جامعه مورد بررسی، معاشرت مستمر با آنها و به کار بردن فنون مصاحبه و پرسشنامه، وقایع و امور اجتماعی را از نزدیک مشاهده، مطالعه و توصیف می‌کند. تک‌نگاری نه تنها جنبه‌های گوناگون حیات اجتماعی از جغرافیا گرفته تا ساخت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی، ارزش‌ها، نهادها، هنجارهای اجتماعی و ویژگی‌های مختلف دیگر یک واحد اجتماعی را به نحو دقیق تصویر می‌کند، بلکه به روابطی که در درون این ساخت‌ها موجود است نیز توجه دارد، و آنها را تعیین می‌کند.»^۱

وی در جای دیگر متذکر می‌شود:

«محقق همیشه باید توجه داشته باشد که ذکر چند ترانه و چند ضرب‌المثل و یا چند لالایی نمی‌تواند معرف یک اجتماع باشد مگر اینکه روابط آنها با روحیات و تمایلات و آرزوهای افراد آن اجتماع نشان داده شود.»^۲

دکتر «جواد صفی‌نژاد»، که اولین مونوگرافی علمی ایران را از روستای طالب‌آباد ورامین به انجام رسانده است، در مصاحبه‌ای که با مجله دو هفته‌نامه فرهنگ و پژوهش داشته، یادآور می‌شود که بعد از انجام مونوگرافی کامل یک روستا (توصیف کامل ابعاد مختلف زندگی روستایی) بایستی به مونوگرافی مستقل هر یک از موضوعات پرداخت. این امر در واقع همان بیان روابط میان هر موضوع با نهادها و دیگر پدیده‌های جامعه مورد مطالعه است که با نگرش تحلیلی و نظری همراه

۱. صفی‌نژاد، جواد، «مونوگرافی ده طالب‌آباد»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپ اول،

۱۳۴۵، ص ۲.

۲. همان، ص ۲.

است. ایشان همچنین هدف خود را از اجرای مونوگرافی ده طالب‌آباد اینگونه بیان می‌کند:

«هدف من از انجام این کار این بود که قبل از آن مقداری شعر، ضرب‌المثل، خاطره و زندگینامه را جمع‌آوری نموده و نام مونوگرافی بر آن می‌نهادند، من می‌خواستم بگویم که تهیه یک مونوگرافی بسیار مشکل و وقت‌گیر است، قبل از هر چیز بایستی از زندگی اجتماعی و اقتصادی سکنه آن منطقه سخن گفت، ابزار کار، شکل اماکن، کاربرد بناها، نیاز اقتصادی خانوارها، شیوه کشاورزی، نظام آبیاری، پوشاک، خوراک و ... از فصولی هستند که در یک مونوگرافی بایستی بدانها توجه نمود و در مرحله بعدی می‌توان به مونوگرافی مستقل هر یک از گفته‌های فوق پرداخت.»^۱

بدین ترتیب، از اواسط نیمه اول قرن بیستم، روش مونوگرافی وارد حوزه پژوهش و انسان‌شناسی شد. از جمله این مونوگرافی‌ها، می‌توان به *اندیشه/بتدایی* اثر «لوسین لوی برول»^۲ (۱۹۲۲)، *ارگونوت‌های اقیانوس آرام غربی* اثر «برانیسلاو مالینوفسکی»^۳ (۱۹۲۲)، *اسکیموهای کاریبو* اثر «اسمیت کازبیرکت»^۴ (۱۹۲۹)، *شانزو، روستایی از آنجو*^۵ اثر «ال. ویلی»^۶ انسان‌شناس امریکایی، *خانواده و جماعت جماعت در ایرلند*^۷ اثر «کنراد ام. آرنسبرگ»^۸ انسان‌شناس امریکایی (۱۹۴۰)، *کودکان سانچز*^۹ اثر «اسکار لوئیس»^{۱۰} انسان‌شناس امریکایی (۱۹۶۱)، و مونوگرافی‌های بسیار دیگری اشاره کرد.

۱. زندگینامه و خدمات علمی و فرهنگی دانشمند فرزانه دکتر جواد صفی‌نژاد، گردآوری و چاپ: مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب، ۱۳۸۳، ص ۱۲.

2. La Mentalité Primitive
3. Lucien Levy Bruhl
4. Argonautes of the Western Pacific
5. Bronislaw Malinowski
6. The Caribou Eskimos
7. Smith Kaj Birket
8. Chanzeaux, Village d'Anjou
9. L. Wylie
10. Family and Community in Ireland
11. Conrad M. Arensberg
12. The Children of Sanchez
13. Oscar Lewis

اما مونوگرافی در پژوهش‌های انسان‌شناسی، صرفاً محدود به مطالعات روستایی یا مطالعات جوامع کوچک اجتماعی، که اغلب در مونوگرافی‌های جامعه‌شناسانه مشاهده می‌شد، نبود، بلکه مطالعات موضوعی و موردی را نیز در بر می‌گرفت. البته در میان انسان‌شناسان نیز، برداشت‌ها از مفهوم مونوگرافی متفاوت است. اینکه مفهوم یک واحد بیانگر مطالعه یک واحد موضوعی است همچون مطالعه موردی و یا اینکه مفهوم عام‌تری دارد، همچون مطالعه یک یا چند پدیده اجتماعی و فرهنگی یا مطالعه یک واحد کوچک اجتماعی همچون یک روستا، یک قبیله، یک ایل، یک گروه و غیره؛ در بین انسان‌شناسان محل اختلاف نظر است.

زمانی که هدف از مونوگرافی مطالعه یک موضوع خاص (واحد موضوعی) است، مفهوم آن به «روش تحقیق» موردی نزدیک می‌شود. «آلن بیرو»^۱ در این زمینه می‌گوید:

«روش موردی فی‌نفسه، شیوه‌ای در تحقیق جامعه‌شناختی است که از طریق آن، سعی در مطالعه یک پدیده ملموس، یک مورد خاص با مشاهده تمامی جوانب آن و بررسی فرآیندش در ارتباط با دیگر پدیده‌هایی که آن را احاطه کرده‌اند، به عمل می‌آید. با این تعریف، روش موردی به روش تک‌نگاری نزدیک می‌شود. چه حیات یک واحد را در زمان و با در نظر گرفتن گرایش‌هایش، به مطالعه می‌نهد.»^۲

برخی از انسان‌شناسان، هدف از مونوگرافی را «مطالعه یک موضوع خاص اجتماعی و فرهنگی» (یک واحد موضوعی) می‌دانند که در این صورت انتخاب روش مونوگرافی یا مطالعه موردی نزد آنان مفهوم مشابهی دارد.

«پیر بسن یه»^۳، مردم‌شناس فرانسوی، استفاده از مطالعه موردی را در پژوهش‌های مردم‌شناسی زمانی توصیه می‌کند که پژوهشگر به دلیل گسترده بودن جامعه مورد مطالعه مجبور به نمونه‌برداری است:

1. Alain Birou

۲. بیرو، آلن، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، انتشارات کیهان، چاپ دوم، ۱۳۷۰، ص ۴۲.

3. Pierre Bessaignet

«چه بسا اتفاق می‌افتد که مردم‌شناس مایل است جامعه‌ای را سراپا مطالعه کند ولی قادر به این کار نیست. این وضع موقعی پیش می‌آید که جامعه مورد نظر او چنان پهناور است که نمی‌توان همه موارد آن را مطالعه کرد ... در چنین اوضاع و احوالی مردم‌شناس می‌تواند به روشی دست بزند که «شیوه موارد برگزیده»^۱ نام دارد.»

«شیوه موارد برگزیده مخصوص مردم‌شناسی نیست، یعنی روشی است که بیشتر در جامعه‌شناسی به کار می‌رود. اما به تحقیقات مردم‌شناسی خاصه هنگامی که به شیوه مخصوصی به کار رود نیز مربوط است. شیوه مذکور عبارت از این است که از میان وضع‌هایی که باید مطالعه شود چند «مورد یا نمونه» را برمی‌گزینند و از راه مطالعه عمیق این موارد از وضع معین به طور کلی تصویری به دست می‌دهند.»^۲

دکتر روح‌الامینی مفهوم مونوگرافی را در واحد بودن موضوع پژوهش می‌داند و معتقد است که با استفاده از این روش پژوهشگر می‌تواند در زمینه‌ای که تبحر دارد، به پژوهش بپردازد. به طور کلی، براساس چنین نگرشی زمانی که پژوهشگر می‌خواهد از میان کل موضوعات جامعه مورد مطالعه خود، صرفاً یک موضوع محدود و واحد را برای مطالعه دقیق، عمیق و همه‌جانبه انتخاب کند، می‌تواند از روش مونوگرافی یا مطالعه موردی استفاده کند. از سویی، در دیدگاهی به نسبت متفاوت، برخی دیگر از انسان‌شناسان همانند اغلب جامعه‌شناسان، هدف از مونوگرافی را مطالعه یک واحد کوچک اجتماعی (همچون یک روستا، یک قبیله، یک ایل، یک طایفه، یک خانواده، یک گروه و غیره) یک نهاد اجتماعی، یا یک یا تعدادی از پدیده‌های اجتماعی می‌دانند. دکتر احسان نراقی بر این اساس، مونوگرافی را در حوزه مردم‌شناسی در مقدمه «مونوگرافی فشن‌دک» چنین تعریف می‌کند:

1. Méthode des Cas – Cas Study

۲. بسن یه، پیر، روش مردم‌شناسی، ترجمه علی محمد کاردان، انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۴۳، صص ۳۴-۳۵.

«برای آنکه یک مطالعه مردم‌شناسی بتواند به «کلیت» و «تمامی» (Totalité) یک فرهنگ و تمدن دست یابد باید از مونوگرافی شروع کند، به تعبیر و تفسیر آن پردازد، سپس به رابطه علیت میان امور مادی و معنوی دست یابد و سرانجام با توجیه و تبیین آنها مطالعه را به پایان رساند.»^۱

در نهایت، گروهی از انسان‌شناسان نیز، مونوگرافی را در مفهوم عام‌تری می‌پذیرند و در نزد آنان مفهوم یک واحد شامل یک واحد کوچک اجتماعی، یک پدیده یا نهاد اجتماعی، یا یک موضوع خاص اجتماعی و فرهنگی است. کلود ریویر در تبیین چنین نگرشی، ضمن انتقاد از مشکلاتی که مونوگرافی‌های گسترده پدید می‌آورند، می‌گوید:

«از این رو امروزه جای تک‌نگاری‌های بزرگ و گسترده سابق بیش از پیش به دو گروه از تک‌نگاری‌ها داده شده است: نخست تک‌نگاری‌های کوچکی که به توصیف یک روستا، یک محله شهری یا یک خانواده اختصاص دارند و در واقع الگوهایی کوچک برای بررسی گروه‌های بزرگ‌تر را عرضه می‌کنند.....»

«گروهی از تک‌نگاری‌ها نیز براساس یک مضمون خاص انجام می‌گیرند و به رغم آنکه تنها به جزئی از واقعیت می‌پردازند، اما ارزش آنها به دلیل جمع‌بندی بودن پژوهش یا تطبیقی بودن موضوع پژوهش آنهاست»

«بهترین تک‌نگاری آن است که توصیفی و تشریحی بوده، و در آن واحد هم در نوع خود منحصر به فرد باشد و هم قابل مقایسه با تک‌نگاری‌های دیگر، یعنی بتواند در خود خاص بودن و عام بودن را ترکیب کند.»^۲

دکتر «حشمت‌ا... طبیبی»، ضمن آنکه مونوگرافی را وسیله بیان مردم‌نگاری می‌داند، با تکیه بر چنین نگرشی، مونوگرافی را چنین تعریف می‌کند:

۱. پورکریم، هوشنگ، «فشنک»، دفترهای مونوگرافی ۱، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، ۱۳۴۱، ص ۶.

۲. ریویر، کلود، درآمدهای بر انسان‌شناسی، ترجمه ناصر فکوهی، نشر نی، چاپ اول، ۱۳۷۹، صص ۴۹-۴۸.

«مونوگرافی یا تک‌نگاری عبارت است از بررسی عمیق و همه‌جانبه یک امر اجتماعی یا یک مجموعه اجتماعی کاملاً محدود مانند، گروه یا روستا. در مطالعات اجتماعی که هدف بررسی کلیه امور اعم از ذاتی و درونی یک گروه یا دسته یا امر اجتماعی خاص است، معمولاً از روش مونوگرافی استفاده می‌شود.»^۱

بررسی و مقایسه جایگاه مردم‌نگاری و مونوگرافی در پژوهش‌های مردم‌شناسی و انسان‌شناسی

هر چند برخی از انسان‌شناسان مونوگرافی را ابزار و وسیله بیان مردم‌نگاری می‌دانند، اما این تعریف، به‌ویژه زمانی که هدف از مونوگرافی، مطالعه یک واحد کوچک اجتماعی همچون یک روستا باشد، تا حدودی مبهم و نامشخص است.

مردم‌نگاری به عنوان روشی برخاسته از حوزه پژوهش‌های مردم‌شناسی و مونوگرافی به عنوان روشی برخاسته از حوزه پژوهش‌های جامعه‌شناسی، از بسیاری جهات به هم شباهت دارند. این شباهت، به عنوان عاملی در کنار عوامل دیگر^۲، موجب شده است تا برخی از انسان‌شناسان از روش مونوگرافی در پژوهش‌های انسان‌شناسی بهره گیرند. آنان علاوه بر استفاده از ویژگی‌های مردم‌نگارانه این روش (جنبه توصیفی مونوگرافی)، از نگرش نظری و تحلیلی آن، که مردم‌نگاری سنتی فاقد آن بود، بهره جسته‌اند.

در نگاهی کلی، برای بیان شباهت‌های اساسی موجود میان مردم‌نگاری و مونوگرافی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- ژرفانگر بودن هر دو روش.
- ۲- محدود و کوچک بودن قلمرو پژوهشی هر دو روش.
- ۳- یکسان و مشابه بودن حوزه‌ها و موضوعات مورد مطالعه در هر دو روش (به‌ویژه در مطالعه

۱. طبیبی، حشمت‌ا...، مبانی جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی/ ایلات و عشایر، مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه

تهران، چاپ چهارم، ۱۳۸۰، ص ۹۱.

۲. رجوع کنید به همین فصل، صص ۱۸-۲۷.

جوامع کوچک).

۴- توصیفی بودن هر دو روش (روش مونوگرافی علاوه بر توصیفی بودن، از بُعد نظری و تحلیلی نیز برخوردار است).

۵- تکیه بر اطلاعات دقیق و واقعی در هر دو روش.

۶- بررسی دقیق و همه‌جانبه موضوعات در هر دو روش.

۷- استفاده از فنون مشاهده، مشارکت و مصاحبه در هر دو روش (در مونوگرافی با گرایش جامعه‌شناختی آن، از فنون پرسشنامه و روش‌های آماری نیز استفاده می‌شود).

اما آنچه مونوگرافی را از مردم‌نگاری (مردم‌نگاری کلاسیک) متمایز و متفاوت می‌سازد، وجود بُعد نظری و تحلیلی در روش مونوگرافی است که مردم‌نگاری سنتی فاقد آن بود و صرفاً به توصیف پدیده‌ها تکیه داشت. بعد نظری و تحلیلی در مونوگرافی زمانی آشکار می‌شود که توصیف موضوعات پایان می‌یابد و به بیان روابط موجود میان هر یک از موضوعات با نهادها و دیگر پدیده‌های جامعه مورد مطالعه پرداخته می‌شود. برای مثال، در مونوگرافی یک جامعه روستایی، زمانی که توصیف هر یک از نهادها و حوزه‌های پژوهش (همچون جغرافیای طبیعی و انسانی، نظام اجتماعی، نظام سیاسی، نظام اقتصادی، نظام خانواده و خویشاوندی، دین و مذهب، هنر، ادبیات و ...) و موضوعات مربوط به آنها به طور کامل و دقیق با استفاده از فنون مشاهده، مشارکت و مصاحبه به انجام رسید، بایستی به بیان روابطی پردازیم که، میان هر یک از موضوعات با نهادها و پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه مورد مطالعه وجود دارد (همچون رابطه «ازدواج» و حتی موضوعات مربوط به آن مانند «شبکه محارم»، «دایره همسرگزینی»، «مراحل و مراسم ازدواج»، «مهریه»، «شیربها»، «جهیزیه» و غیره از نظام خانواده و خویشاوندی با «جغرافیا»، «نظام اجتماعی»، «نظام اقتصادی»، «دین و مذهب و اعتقادات قومی» و ... و حتی رابطه ازدواج و موضوعات مربوط به آن با برخی موضوعات و پدیده‌های جامعه مورد مطالعه. برای مثال رابطه مهریه با وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم منطقه چگونه است؟ چه رابطه‌ای میان مهریه و باورهای مذهبی و قومی جامعه مورد مطالعه وجود دارد؟ بیان همین روابط، مونوگرافی را وارد حوزه نظری و تحلیلی می‌کند و از شیوه مردم‌نگاری کلاسیک متمایز می‌سازد.

بنابراین در انجام یک مونوگرافی، تمامی مراحل مردم‌نگاری به طور کامل انجام می‌گیرد و تنها زمانی که به بیان روابط موجود میان پدیده‌ها می‌پردازیم، صرفاً به شیوه مونوگرافی عمل می‌کنیم.

براین اساس بی‌دلیل نخواهد بود اگر بگوییم جایگاه مونوگرافی در پژوهش‌های مردم‌شناسی یا انسان‌شناسی «صرفاً بیان روابط میان پدیده‌هاست». این نوع از پژوهش‌های مردم‌شناسی یا انسان‌شناسی (مطالعه جوامع کوچک و محدود همچون روستا، ایل، قبیله، طایفه و...)، در واقع پژوهش «مردم‌نگاری با تبیین مونوگرافی» است که در حوزه پژوهش‌های جامعه‌شناسی صرفاً مونوگرافی نامیده می‌شود.

هر چند روش مونوگرافی به مدت چندین دهه جایگاه مردم‌نگاری را در عرصه پژوهش‌های انسان‌شناسی بر روی جوامع کوچک تا حدودی تحت اشغال خود درآورد و در طول این مدت بیشتر از مونوگرافی روستایی سخن گفته شد تا مردم‌نگاری روستایی، اما شیوه‌های این روش از نگاه انتقادی برخی مردم‌شناسان و انسان‌شناسان در امان نماند، به طوری که ایرادهای اساسی به این روش وارد کردند که در بازیابی هویت مردم‌نگاری بسیار مؤثر افتاد.

شاید بتوان «آندره لوراگوران»^۱ را جزو نخستین منتقدان روش مونوگرافی دانست که به نوع اطلاعات تحلیلی گردآوری شده در این روش و مشکلاتی که این نوع اطلاعات پدید می‌آورند و جایگاه مردم‌نگاری را کمرنگ می‌کنند، معترض است:

«می‌توان گرایش تک‌نگاری را که بر طبق آن، فصول مختلف یک تجزیه و تحلیل کلی، یکی پس از دیگری به دنبال هم رژه می‌روند مورد انتقاد قرار داد. در حقیقت انتقاد به کارهایی است که به دشواری اجازه می‌دهند تا با بسیاری از قلمروهای فعالیت تماس برقرار شود، و اطلاعات مربوط را بدون پیروی از وظایف واقعی مردم‌شناسی - که برقراری و تدوین رویدادها از نظر تجمع معانی آنهاست - در کنار هم بگذارند. دیگر کمتر ضرورتی باقی نمی‌ماند تا به شرح گروه‌ها پرداخته شود، زیرا غذا و خوراک تمام علوم مربوط به انسان با کوشش و کار مردم‌نگارها تعیین شده است.»^۲

شاید این قسمت از سخن آندره لوراگوران در عبارت بالا که: «... فصول مختلف یک تجزیه و

1. André Leroi Gourhan

۲. عسگری خانقاه، اصغر، مردم‌شناسی (روش، بینش، تجربه)، تهران: نشر شب تاب، چاپ اول، ۱۳۷۳، ص ۱۴۰.

تحلیل کلی، یکی پس از دیگری به دنبال هم رژه می‌روند»، اشاره به انبوه اطلاعات فشرده و درهمی باشد که در روش مونوگرافی به صورت تکراری و پشت سر هم در بیان روابط هر یک از موضوعات با نهادها و دیگر پدیده‌های جامعه مورد مطالعه آورده می‌شود. این اطلاعات انبوه و متوالی، بیش از آنکه ما را به شناختی علمی و دقیق رهنمون سازد، بیشتر به نوعی دل‌مشغولی نظری مانند است.

در واقع زمانی که هدف از مونوگرافی، مطالعه یک واحد کوچک اجتماعی همچون یک روستا، یک قبیله، یک ایل و غیره باشد، ما با انبوهی از اطلاعات رو به رو هستیم که دستیابی به نتیجه علمی را تقریباً غیرممکن می‌سازد. از یک سو باید تمام موضوعات مربوط به هر یک از حوزه‌های پژوهش (جغرافیای طبیعی و انسانی، نظام اجتماعی، نظام سیاسی، نظام اقتصادی، نظام خانواده و خویشاوندی، دین و مذهب، هنر، ادبیات و ...) را به شیوه مردم‌نگاری توصیف کنیم، از سوی دیگر، بایستی رابطه هر یک از این موضوعات را با نهادها و دیگر پدیده‌های جامعه مورد مطالعه بیان کنیم.

زمانی که ما صرفاً پژوهش مردم‌نگاری را از یک جامعه روستایی، ایلی و به طور کلی از یک جامعه محدود و کوچک انجام می‌دهیم، با حوزه‌های مطالعاتی مختلفی روبه‌رو هستیم که هر یک از آنها موضوعات متنوع بسیاری را دربرمی‌گیرند. لذا انجام چنین مردم‌نگاری‌هایی که توصیف تمامی موضوعات را طلب می‌کنند و پژوهشگر را در برابر انبوهی از اطلاعات قابل گردآوری قرار می‌دهند، کاری بسیار سخت و امروزه انجام آن تقریباً غیرممکن است. مگر آنکه گروهی از مردم‌نگاران که به علوم مختلف نیز آشنایی داشته باشند، طی چند سال بتوانند جامعه‌ای را به طور کامل مردم‌نگاری کنند. بنابراین، امروزه معمولاً انجام چنین مردم‌نگاری‌هایی به پژوهشگران توصیه نمی‌شود. اما مردم‌نگاری‌هایی که به صورت موردی درباره یک موضوع یا در نهایت درباره یک حوزه پژوهشی انجام می‌گیرد، بیشتر مورد توجه است. اطلاعات این نوع مردم‌نگاری‌ها بسیار دقیق و انجام آن عملی‌تر خواهد بود. در واقع هر چه محدوده پژوهش کوچک‌تر و مشخص‌تر باشد، دستیابی به اطلاعات دقیق و کافی بیشتر ممکن خواهد بود. حال با این وصف، انجام یک مونوگرافی روستایی، یا مونوگرافی جوامع کوچک (که در آن، ضمن آنکه تمامی کارهای مردم‌نگاری ذکر شده انجام می‌گیرد، رابطه هر یک از موضوعات نیز باید با نهادها و دیگر پدیده‌های جامعه مورد مطالعه مشخص شود) چقدر سخت و دشوار و حتی غیرممکن خواهد بود. در چنین روشی پژوهشگر با حجم وسیعی از اطلاعات توصیفی و تبیینی روبه‌روست که نه تنها دستیابی به آن به

معنای واقعی کلمه غیرممکن است، بلکه کار شناخت و تحلیل مردم‌شناسی یا انسان‌شناسی را از روی این اطلاعات بسیار دشوار خواهد ساخت.

برای مثال، در مونوگرافی یک روستا، بررسی نظام اقتصادی آن روستا شامل موضوعات بسیاری است که باید همه آنها به دقت به روش مردم‌نگاری توصیف شوند. سپس باید رابطه هر یک از این موضوعات با جغرافیای منطقه، نظام اجتماعی، نظام سیاسی، نظام خویشاوندی، باورها و اعتقادات قومی و مذهبی و غیره بیان شوند. مانند رابطه باغداری، زراعت، دامداری، کوچ، انواع صنایع دستی، ماهیگیری، شکار، زنبورداری، نوغانداری، انواع مشاغل خدماتی، نظام مالکیت، نظام مبادلاتی و غیره — که هر یک از آنها نیز موضوعات متنوعی را در برمی‌گیرند و نوع روابطشان نیز گاه متفاوت است — با جغرافیای منطقه، با نظام اجتماعی، با نظام خویشاوندی، با باورهای قومی و مذهبی و غیره. در این صورت تکرار متوالی «روابط بین موضوعات و نهادها» و حتی «روابط بین موضوعات و دیگر پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی» جامعه مورد مطالعه را، که به قول آندره لوراگوران «یکی پس از دیگری به دنبال هم رژه می‌روند»، در پی خواهیم داشت و این تنها سرنوشت حوزه «نظام اقتصادی» نیست، بلکه در مونوگرافی روستایی، تمامی حوزه‌های مطالعاتی چنین سرنوشتی دارند.

شاید بتوان به صراحت گفت که کمتر مونوگرافی روستایی را می‌توان یافت که توانسته باشد به این مفهوم نظری دست یابد. حداقل می‌توان گفت که هیچ‌یک از مونوگرافی‌های روستایی و ایلی انجام‌گرفته در ایران نتوانسته‌اند به مفهوم مورد نظر مونوگرافی دست یابند. حتی بهترین و اصولی‌ترین این مونوگرافی‌ها، یعنی «مونوگرافی ده طالب‌آباد» و «مجموعه مونوگرافی‌های یک و دو» که از سوی پژوهشگران سرشناس مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران انجام گرفته‌اند، به طور خلاصه و کلی به تبیین موضوعات، یعنی به بیان روابط بین موضوعات با نهادها و دیگر پدیده‌های جوامع مورد مطالعه پرداخته‌اند. حتی در بسیاری از مونوگرافی‌های این مؤسسه مانند «دفترهای مونوگرافی» اثری از بیان این روابط یا تبیین موضوعات دیده نمی‌شود و صرفاً جنبه توصیفی مردم‌نگارانه دارند.

در واقع گسترده بودن حجم کار، وسیع بودن حجم اطلاعات (توصیفی و تبیینی) و همچنین دشواری‌ها و پیچیدگی‌های مراحل تبیین (بیان روابط) در مونوگرافی‌های جوامع کوچک، موجب شده است تا اغلب این نوع مونوگرافی‌ها به سمت توصیف موضوعات پیش بروند و کمتر به بیان

روابط و تبیین موضوعات پردازند.

کلود ریویر چنین انتقادی را به مونوگرافی‌های گسترده (نه مونوگرافی‌های جوامع کوچک) وارد می‌داند، بی‌آنکه نمونه‌ای از این مونوگرافی‌ها را ارائه دهد:

«ادعا بر آن است که چنین تک‌نگاری‌ای می‌تواند همه چیز درباره یک قوم یا یک گروه انسانی را از محیط‌شناسی تا مسایل معنوی آن، به صورت منظم ارائه دهد و البته این مشکل وجود دارد که تک‌نگاری‌ها گاه فاقد پرسشی تعریف‌شده و در نتیجه دل‌مشغولی نظری باشند و بیش از آنکه به تحلیل مقولات بومی پردازند، مقولات مشاهده‌گر را به نمایش بگذارند.»^۱

بنابراین، اگر مونوگرافی را به صورت موردی انجام دهیم و در آن به مطالعه یک پدیده یا موضوع خاص پردازیم، دستیابی به اطلاعات (توصیفی و تبیینی) دقیق، کامل و همه‌جانبه امکان‌پذیر خواهد بود و این امر ما را به سوی شناختی علمی رهنمون خواهد ساخت. در واقع هرچه مونوگرافی موردی‌تر باشد، نتیجه علمی‌تری خواهد داشت و هر چه گسترده‌تر باشد، دستیابی به شناخت علمی، دشوار و در مواردی نیز غیرممکن خواهد بود.

در واقع انتقادهایی که بر مونوگرافی مربوط به جوامع محدود (روستا، ایل، قبیله، طایفه و ...) وارد شده است و همچنین مشکلاتی که این نوع مونوگرافی‌ها در دستیابی به یک شناخت علمی از جامعه مورد مطالعه دارند، به نوعی این ایده را تقویت می‌کند که هدف از مونوگرافی، «مطالعه یک پدیده یا موضوع خاص اجتماعی» است و نظر آن دسته از مردم‌شناسان و انسان‌شناسانی را که به مفهوم واحد موضوعی در پژوهش‌های مونوگرافی اعتقاد دارند، به نوعی تأیید می‌کند. سرانجام بایستی گفت که در اثر انتقادهایی که به شیوه مونوگرافی وارد شده است و از سوی دیگر، اثبات تقریبی وجود نگرش تحلیلی در پژوهش‌های مردم‌نگاری^۲ و همچنین در اثر برخی عوامل دیگر، امروزه مردم‌نگاری جایگاه خود را در پژوهش‌های مردم‌شناسی، که روزگاری روش مونوگرافی بر آن سایه افکنده بود، تا حدودی بازیافته است، هر چند هنوز در محافل انسان‌شناسی بحث‌های زیادی بر سر نگرش نظری و تحلیلی در پژوهش‌های مردم‌نگاری وجود دارد.

۱. ریویر، کلود، *درآمدی بر انسان‌شناسی*، ترجمه ناصر فکوهی، تهران: نشر نی، چاپ اول، ۱۳۷۹، ص ۴۸.

۲. رجوع کنید به همین فصل، صص ۲۷-۲۵.

فصل دوم:

تاریخچه مردم‌شناسی و مردم‌نگاری در ایران

شکل‌گیری و سیر تحول مردم‌شناسی در ایران

نخستین گام‌های مردم‌شناسی علمی ایران در سال ۱۳۱۶ به همت جمعی از علاقه‌مندان، همچون «محمدعلی فروغی» (ذکاءالملک)، دکتر «غنی»، «رشید یاسمی»، دکتر «شفق»، «سعید نفیسی»، «علی هانیبال»، «مسعود کیهان» و «خواجه‌نوری» در فرهنگستان ایران برداشته شد.

این افراد با برگزاری جلساتی تصمیم به تأسیس مرکزی با عنوان «مؤسسه مردم‌شناسی» یا همان «بنگاه علمی مردم‌شناسی» گرفتند که در این راستا تنها توانستند «موزه مردم‌شناسی» را با مقدار وسایل موجود راه‌اندازی کنند؛ چرا که پس از چندی دیگر جلسات کمیسیون آنها تشکیل نشد.

اما در سال ۱۳۳۷، دو جریان مهم در راستای فعالیت‌های مردم‌شناسی و علوم اجتماعی ایران به وقوع پیوست که سرمنشأ تحولات بعدی مردم‌شناسی علمی در این کشور گردید. این دو جریان مهم عبارت بودند از: تأسیس «مرکز پژوهش‌های مردم‌شناسی و فرهنگ عامه» وزارت فرهنگ و هنر و تأسیس «مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی» دانشگاه تهران.

هر چند طرح بنگاه علمی مردم‌شناسی و تأسیس موزه مردم‌شناسی، نخستین فعالیت‌های مردم‌شناسی علمی ایران به شمار می‌روند، ولی از آنجا که طرح بنگاه علمی مردم‌شناسی جامه عمل به خود نپوشید، لذا نمی‌توان آن را به عنوان سرآغاز تحقیقات و مطالعات مردم‌شناسی و همچنین سرآغاز فعالیت‌های آموزشی و دانشگاهی مردم‌شناسی به حساب آورد. در واقع بایستی

سال ۱۳۳۷ را به عنوان سرآغاز واقعی نهضت مردم‌شناسی علمی ایران به شمار آورد. اصولاً حیات مردم‌شناسی علمی ایران را می‌توان به دو دوره متفاوت تقسیم کرد:

- دوره اول (۱۳۵۷-۱۳۳۷)

- دوره دوم (۱۳۷۰ به بعد)

اما پیش از آنکه از این دو دوره سخنی به میان آوریم، لازم است تا نگاهی کوتاه به سال‌های قبل از دوره اول، یعنی دهه‌های ۱۳۱۰-۱۳۳۰ داشته باشیم که زمینه‌ساز شکل‌گیری مردم‌شناسی علمی ایران بوده‌اند.

دوران مشروطیت را بایستی سرآغاز فعالیت‌های روشنفکری در ایران دانست. هر چند جامعه ایرانی فراز و نشیب‌های بسیاری را از دوران مشروطیت تا به امروز پشت سر گذاشته است، اما ره‌آورد آن تحولاتی بود که در عرصه مسائل ملی، مذهبی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، ادبی، هنری و غیره به وجود آمد. بسیاری از دانش‌پژوهان کشور راهی کشورهای اروپایی شدند تا به تحصیل علوم مختلف بپردازند و تعدادی نیز در داخل کشور که زمینه‌های تحصیل تا حدودی فراهم شده بود، به کسب علم پرداختند. بازگشت تحصیل‌کردگان خارج از کشور، که به علوم جدید آشنایی یافته بودند و از طرفی به هویت ملی، مذهبی و فرهنگی جامعه خود علاقه‌مند بودند و در جهت رشد و اعتلای آن گام برمی‌داشتند، موجب ترویج و تحکیم علوم مختلف و رشد جریان روشنفکری ایران گردید. در دهه‌های ۱۳۱۰، ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰، جریان‌های علمی، ادبی و روشنفکری در ایران تقویت شد، و در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ به اوج خود رسید.

هرچند تلاش تنی چند از روشنفکران و تحصیل‌کردگان خارج از کشور، در ایجاد بنگاه علمی مردم‌شناسی ایران ناکام ماند، اما طی این سال‌ها تعدادی از شخصیت‌های ادبی کشور و برخی پژوهشگران ایرانی و خارجی به جمع‌آوری فرهنگ‌های بومی و مطالعات مردم‌شناسی پرداختند که در شکل‌گیری مردم‌شناسی علمی ایران مؤثر واقع شد.

برخی از چهره‌های ادبی و روشنفکر ایرانی را بایستی پیشگام پژوهش‌های مردم‌نگاری در ایران دانست که از آن جمله می‌توان به افرادی چون «صادق هدایت» و «جلال آل احمد» اشاره کرد. هر چند فعالیت‌های مردم‌نگاری آنها براساس الگوها و روش‌های علمی مردم‌شناسی انجام نمی‌گرفت و هر چند تأثیر جریان ادبی پژوهش‌های آنان تا سال‌ها بر مطالعات مردم‌شناسی ایران

سایه افکند و آن را از مسیر علمی خود تا حدودی منحرف ساخت، اما باید اذعان کرد که تلاش‌های ارزشمند آنان، مجموعه‌ای از آداب و رسوم و سنن، ادبیات عامیانه، باورها و اعتقادات و ... را به ارمغان آورد که امکان دستیابی مجدد به آنها هرگز میسر نیست.

در واقع مشکل اساسی را نباید در کارهای پژوهشی این مردم‌نگاران ادبی و روشنفکر کشور جستجو کرد، اینان گاه با چنان دقت و ظرافتی فرهنگ‌ها و سنن بومی را توصیف کرده‌اند که جای بسی تقدیر است. آنان نه مدعی مردم‌نگاری بودند و نه هدفشان انجام پژوهش علمی بود، بلکه برحسب علاقه و نیاز به معرفی جنبه‌های مختلف زندگی سنتی و بومی مردم ایران و حتی رواج ادبیات بومی در قالب قصه‌ها و داستان‌ها، که به نوعی حاوی نگاه منتقدانه و روشنگرانه در بیان مشکلات فرهنگی جامعه و ظرافت‌ها و زیبایی‌های آن بود، گام برمی‌داشتند. طبیعی است که پرداختن به مسایل سنتی و بومی در عرصه ادبیات، خالی از طنز، خیال‌پردازی، قصه‌گویی، حس شاعرانه و ادبی و غیره نخواهد بود و آنان در حوزه علمی خود به طور طبیعی و اصولی حرکت می‌کردند. در واقع مشکل از آنجا ایجاد شد که برخی از مراکز پژوهشی و پژوهشگران، از موضوعات مورد پژوهش آنها، نوع طبقه‌بندی، واژگان و نامگذاری موضوعات و حتی از شیوه پژوهش آنها برای مطالعات مردم‌نگاری خود الگو گرفتند. در حالی که مردم‌نگاری بایستی الگوهای خود را از حوزه پژوهش‌های مردم‌شناسی و انسان‌شناسی اخذ کند نه از حوزه ادبیات.

دکتر «شاپور راسخ»، جامعه‌شناس و سرپرست بخش تحقیقات شهری «مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی» دانشگاه تهران، درباره این جریان ادبی می‌گوید:

«روستاشناسی در ایران نخست جنبه ادبی داشت و بیشتر بر تحقیق در باب عقاید و آداب و رسوم و فرهنگ عامه مبتنی بود و کمتر درباره احوال و خصوصیات جامعه - گروه‌ها - طبقات - نهادهای اجتماعی و مانند آن سخن می‌گفت. آثار آقای جلال آل احمد نویسنده ظریف‌طبع و واقع‌دوست، نمودار این مرحله از تکامل روستاشناسی ایران است.»^۱

۱. صفی‌نژاد، پیشین، ص ۷ (مقدمه).

از جمله آثار مردم‌نگاری و فرهنگ عامه صادق هدایت، می‌توان به آثاری چون *اوسانه*، *نیرنگستان* (۱۳۱۲) و *فولکلور یا فرهنگ توده* (۱۳۲۴) اشاره کرد. علاوه بر این آثار برخی از داستان‌ها، سفرنامه‌ها و پژوهش‌های وی حاوی اطلاعاتی از فرهنگ عامه مردم ایران است. شایان ذکر است که واژه «فولکلور» برای نخستین بار از سوی صادق هدایت وارد زبان فارسی شد و آن را «فرهنگ توده» معنی کرد. این واژه در معانی مشابه همچون «فرهنگ عامیانه» تا به امروز در حوزه مردم‌شناسی ایران کاربرد دارد.

از آثار مردم‌نگاری جلال آل احمد، می‌توان به *اورازان* (۱۳۳۳)، *تات‌نشین‌های بلوک زهرا* (۱۳۳۷) و *سفری به شهر بادگیرها* (۱۳۳۷) اشاره کرد. اغلب داستان‌های کوتاه جلال آل احمد، حاوی نکات بسیار ظریف از فرهنگ عامیانه، آداب و رسوم، اعتقادات و شیوه‌های زندگی مردم ایران است که از جمله می‌توان به داستان «سمنوپزان» اشاره کرد. از آنجا که جلال آل احمد به دلیل پژوهش‌های مردم‌نگاری خود و آشنایی به مسایل فرهنگ بومی و سنتی ایران، چهره‌ای شناخته‌شده در مجامع فرهنگی بود، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران از وی دعوت به همکاری کرد که برخی پژوهش‌های مونوگرافی با عنوان دفترهای مونوگرافی زیر نظر ایشان و با تلاش افرادی چون «سیروس طاهباز»، «غلامحسین ساعدی»، «هوشنگ پورکریم» و برخی پژوهشگران دیگر انجام گرفت. اما این همکاری به دلیل نبود تفاهم نتوانست ادامه یابد. تمامی این مونوگرافی‌ها کاملاً جنبه توصیفی دارند و در واقع مردم‌نگاری‌اند که نام مونوگرافی بر آنها نهاده شده است.

علاوه بر صادق هدایت و جلال آل احمد، می‌توان از چهره‌های ادبی دیگر، همچون «صمد بهرنگی»، «محمود دولت‌آبادی»، «صادق چوبک»، «محمدحسین شهریار» و دیگران نام برد که آثار آنها سرشار از فرهنگ عامیانه، آداب و رسوم، اعتقادات و شیوه‌های زندگی مردم ایران است. همچنین طی این سال‌ها، علاوه بر چهره‌های ادبی کشور، پژوهشگرانی نیز بر حسب علاقه و نیاز جامعه، درباره فرهنگ‌های بومی و سنتی ایران پژوهش‌هایی را انجام داده‌اند که چهره‌های چندان شناخته‌شده‌ای نیستند؛ به عنوان نمونه به چند مورد از این پژوهش‌ها اشاره می‌کنیم:

- «رسوم ایلیاتی»، عزیز بختیار سنجابی، ۱۳۰۵.

- «دامغانی‌ها را بهتر بشناسید»، شریف آل داود، ۱۳۲۵.

- «مسئله کردستان»، کامران بدرخان، ۱۳۲۲۷.
- «کردها یا گروهی از ایرانیان»، پاک‌نژاد، ۱۳۲۷.
- «ترکمن صحرا»، ناصرالدین شاه حسینی، ۱۳۳۲.
- «تشریفات نامزدی و عروسی در کردستان»، عارف احمدی، ۱۳۳۸.
- «آداب و رسوم و مراسم عروسی در گرمسار»، رحمتا.. اشجع‌زاده، ۱۳۳۹.
پژوهش‌های مردم‌نگاری و مردم‌شناسی برخی از پژوهشگران خارجی را نیز طی این سال‌ها نباید از نظر دور داشت که در مناطقی از ایران به ثبت و ضبط آداب و رسوم زندگی مردم پرداخته و یا زندگی آنان را مورد تحلیل و بررسی قرار داده‌اند. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

-Les Papis, Tribu Persan de Nomades Montgnardis du sub de L'Iran

- «ایل پاپی، کوچ‌نشینان شمال غرب ایران»، اثر سی. جی. فیلیبرگ^۱، ۱۳۱۴.
«سی. جی. فیلیبرگ» از کشور دانمارک، در سال ۱۳۱۴ حدود پنج ماه در میان عشایر ایل پاپی لرستان اقامت گزید و ابعاد مختلف زندگی آنان را مورد مطالعه قرار داد. پژوهش فیلیبرگ پژوهشی مردم‌نگاری است، ولی موارد تحلیلی نیز در آن مشاهده می‌شود. فیلیبرگ پژوهش‌های خود را در همان سال‌ها در دانمارک به چاپ رساند و در سال ۱۳۶۹، آقای «اصغر کریمی» آن را به فارسی ترجمه کرد.

- «در میان قشقاییان، بیلاق و قشلاق در ایران»، یولنس دو شوتن، ۱۳۳۳.
- «سرزمین عجیب بلوچستان»، فرانسوا بالسان، ترجمه ذبیح‌الله منصوری، ۱۳۳۶.
- «ایل باصری»، فردریک بارث^۲، ۱۳۳۶.
«فردریک بارث»، انسان‌شناس معروف نروژی، که پژوهش‌های زیادی در منطقه خاورمیانه و آسیا انجام داده است، در سال ۱۳۳۶ برای اجرای طرحی پژوهشی در زمینه کوچ‌نشینی، از سوی بخش علوم اجتماعی سازمان یونسکو به ایران سفر کرد و به مدت چهار ماه در میان عشایر ایل

1. C. G. Feilberg
2. Frederick Barth

باصری به مطالعه و پژوهش پرداخت. پژوهش بارث از سوی سازمان یونسکو به چاپ رسید و آقای «کاظم ودیعی» آن را به فارسی ترجمه کرد. ترجمه این اثر پژوهشی در سال ۱۳۴۳ از سوی مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، با عنوان *ایل باصری* از مجموعه دفترهای مونوگرافی (شماره ۶) به چاپ رسید.

دوره اول مردم‌شناسی علمی ایران (۱۳۵۷-۱۳۳۷)

سال ۱۳۳۷، سال آغاز پژوهش‌های مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی در ایران است که مسئولیت انجام چنین پژوهش‌هایی را اداره فرهنگ عامه وزارت فرهنگ و مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران برعهده داشت.

در سال ۱۳۳۷ مرکز پژوهش‌های مردم‌شناسی و فرهنگ عامه یا اداره فرهنگ عامه در وزارت فرهنگ و هنر راه‌اندازی شد. این مرکز برای نخستین بار پژوهش‌های نسبتاً گسترده‌ای را در روستاها و در میان ایلات و عشایر آغاز کرد.

در همان سال (۱۳۳۷)، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی در دانشگاه تهران به منظور انجام مطالعاتی در زمینه علوم اجتماعی و تدریس و آموزش این علوم، تأسیس شد و به پژوهش‌های منظم ایلی و روستایی روی آورد.

به طور کلی تحولات دوره اول مردم‌شناسی ایران را بایستی در قالب جریانات و تحولات اداره فرهنگ عامه و مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران که دارای اهداف علمی، پژوهشی و آموزشی بودند، جستجو کرد. همچنین در کنار آن می‌توان از مراکز دیگر (همچون مرکز فرهنگ مردم) و اشخاصی که به انجام پژوهش‌های مردم‌نگاری و جمع‌آوری اطلاعات در زمینه فرهنگ‌های بومی و سنتی ایران پرداختند، سخن به میان آورد.

اداره فرهنگ عامه یا مرکز مردم‌شناسی ایران

در سال ۱۳۳۷ وزارت فرهنگ و هنر در راستای معرفی و شناخت فرهنگ‌های سنتی و بومی ایران، مرکزی را با عنوان مرکز پژوهش‌های مردم‌شناسی و فرهنگ عامه یا اداره فرهنگ عامه دایر کرد. این مرکز که بعدها به نام مرکز مردم‌شناسی ایران تغییر نام داد، انجام پژوهش‌های

مردم‌نگاری و مردم‌شناسی را در برنامه کار خود داشت، اما تا سال ۱۳۴۲، فعالیت‌های پژوهشی آن چندان چشمگیر نبود. از سال ۱۳۴۲ که بودجه کافی در اختیار این مرکز قرار داده شد، دامنه فعالیت آن گسترش یافت و بخش‌های پژوهشی مختلفی همچون «تحقیقات روستایی»، «تحقیقات ایلی»، «تحقیقات شهری»، «انسان‌شناسی فیزیکی» و «انسان‌شناسی تاریخی» راه‌اندازی شد.

دکتر «محمود خلیقی»، که باید او را یکی از بنیان مردم‌شناسی ایران به حساب آورد، مدتی پس از شکل‌گیری اداره فرهنگ عامه به مدیریت آن مرکز برگزیده شد و در راستای تحقق اهداف آن بسیار تلاش نمود. در دهه ۱۳۴۰ تعدادی از مردم‌شناسان و پژوهشگران در این مرکز گرد آمدند و آموزش تعدادی از پژوهشگران جوان برای فعالیت در بخش‌های مختلف آغاز شد و به تدریج نیز بر تعداد آنها افزوده گشت. از جمله پژوهشگران این مرکز می‌توان به افرادی چون «علی بلوکباشی»، «هوشنگ پورکریم»، «جابر عناصری»، «محمد میرشکرایی»، «احمد مرعشی»، «اصغر عسگری خانقاه»، «پرویز اذکایی»، «اصغر کریمی»، «علی‌اکبر حمیدنژاد»، «کاظم سادات اشکوری»، «محمدحسین باجلان فرخی»، «بیژن کلکی»، «محمدعلی احمدیان»، «مرتضی هنری»، «زرنانی» و برخی افراد دیگر اشاره کرد.

طی دهه‌های چهل و پنجاه، پژوهش‌های بسیاری از سوی این پژوهشگران در مناطق مختلف ایران انجام گرفت که متأسفانه تاکنون تعداد بسیار اندکی از آنها در قالب مجلات یا کتب به چاپ رسیده‌اند و اغلب آنها هم‌اکنون در مرکز اسناد سازمان میراث فرهنگی نگهداری می‌شوند. به دلیل دسترسی نداشتن به این پژوهش‌ها، تنها می‌توان به مواردی اشاره کرد که انتشارات مرکز مردم‌شناسی ایران منتشر کرده یا برخی پژوهش‌ها که پژوهشگران این مرکز در مجلات مختلف، به‌ویژه مجله هنر مردم به چاپ رسانده‌اند.

هوشنگ پورکریم، یکی از فعال‌ترین پژوهشگران مرکز مردم‌شناسی ایران در دهه ۱۳۴۰، پژوهش‌های بسیاری را در مناطق مختلف ایران، به‌ویژه در مناطق روستایی، به انجام رسانده است که از جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: «ترکمن‌های ایران، اینچه برون» (۱۳۴۴-۴۸)، «پاکده» (۱۳۴۳)، «پاوه» (۱۳۴۴)، «دهکده حجین» (۱۳۴۵)، «دهکده زیارت» (۱۳۴۵)، «دهکده پاقلعه» (۱۳۴۶)، «دهکده سیاه مرزکوه» (۱۳۴۸)، «گردان با چوانلوئی قوچان» (۱۳۴۸)، «دهکده

رامشین» (۱۳۴۹)، «ترکمانان دهکده قوشه تپه» (۱۳۴۹). وی همچنین در سال ۱۳۴۱، مونوگرافی «فشندک» را برای مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران به انجام رساند.

از دیگر آثار پژوهشگران مرکز مردم‌شناسی ایران، می‌توان به آثار علی بلوکباشی با عناوین «ایل بهمی» (۱۳۴۴)، «چهار بهار و بلوچ‌های آن» (۱۳۴۸)، «آیین به خاک سپردن مرده و سوگواری آن» (۱۳۴۴) و «زایمان» (۱۳۴۴)، همچنین «دهکده حجین» اثر جابر عناصری (۱۳۴۵)، «کهنک» اثر اصغر کریمی (۱۳۴۸)، «دامداری در ایل بختیاری» اثر همین نویسنده (۱۳۵۲)، «دهکده چقازرد» (۱۳۴۵) و «بختیاری‌های دهکده پاگچ» (۱۳۵۲)، هر دو از بیژن کلکی، اشاره کرد.

همچنین از پژوهش‌هایی که انتشارات مرکز مردم‌شناسی ایران به چاپ رسانده است، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- «پوشاک ایل‌ها»، اثر جلیل ضیاءپور، اداره فرهنگ عامه، ۱۳۴۶.
- «ترانه‌های نیمروز، مجموعه‌ای از دوبیتی‌ها و تصنیف‌های سیستانی» اثر احمد و کیلیان، اداره فرهنگ عامه، ۱۳۵۲.
- «تعزیه در خور»، اثر مرتضی هنری، مرکز مردم‌شناسی ایران، ۱۳۵۲.
- «اوسونگون، افسانه‌های مردم‌خور»، مرکز مردم‌شناسی ایران، ۱۳۵۲.
- «ترانه‌هایی از جنوب»، اداره فرهنگ عامه، ۱۳۵۲.
- «کله فریاد، ترانه‌هایی از خراسان»، اثر عیسی نیکوکار، مرکز مردم‌شناسی ایران، ۱۳۵۳.
- «آیین‌های نوروزی»، اداره فرهنگ عامه، ۱۳۵۳.
- «تاریخ و فرهنگ زورخانه»، اثر غلامرضا رمضانپور، مرکز مردم‌شناسی ایران، ۱۳۵۳.
- «فرهنگ لغات و اصطلاحات و ضرب‌المثل‌های گیلکی» اثر احمد مرعشی، مرکز مردم‌شناسی ایران، ۱۳۵۵.

- «فرهنگ سمنانی»، اثر منوچهر ستوده، مرکز مردم‌شناسی ایران، ۱۳۵۶.

مرکز مردم‌شناسی ایران از اواخر دهه ۱۳۴۰ به تولید فیلم‌های مردم‌نگار روی آورد و با راه‌اندازی امکانات استودیویی و تولید، حدود ۷ فیلم مردم‌نگار را تا سال ۱۳۵۷ به تولید رساند که

از جمله می‌توان به فیلم‌های «آسپاس» (۱۳۴۹)، «کوسه‌گردی» (۱۳۵۳) و «دامداران بیارجمند» (۱۳۵۵) اشاره کرد.

در سال ۱۳۵۳ مجله مردم‌شناسی و فرهنگ عامه/ایران به سردبیری علی بلوکباشی از سوی مرکز مردم‌شناسی ایران انتشار یافت. این مجله که به صورت سالنامه انتشار می‌یافت و تنها سه دوره از آن تا سال ۱۳۵۶ منتشر شد، گزارشی بود از وضعیت برنامه‌های مرکز مردم‌شناسی ایران و تحولات آن، پژوهش‌های مردم‌شناسی انجام‌گرفته از سوی پژوهشگران ایرانی و خارجی، گزارشی از جلسات و سمینارها و مسایل دیگر.

فعالیت مرکز مردم‌شناسی ایران در دهه ۱۳۵۰ بسیار گسترش یافت، اما با تحولات دوران انقلاب، فعالیت‌های آن از سال ۱۳۵۶ رو به افول نهاد و بار دیگر از دهه ۱۳۶۰ دوران جدیدی را آغاز کرد که در «دوره دوم مردم‌شناسی» به طور خلاصه به آن اشاره خواهد شد.

مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران

در سال ۱۳۳۶ برای نخستین بار رشته‌ای با عنوان «علوم اجتماعی» در مقطع کارشناسی در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران دایر گردید. به دنبال آن، فعالان «گروه علوم اجتماعی» دانشکده ادبیات، در سال ۱۳۳۷ مؤسسه‌ای را با عنوان مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران با اهداف آموزشی و پژوهشی در زمینه علوم اجتماعی تأسیس کردند. در راستای اهداف آموزشی مؤسسه، در همان سال (۱۳۳۷) مقطع کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی راه‌اندازی شد.

در رشته علوم اجتماعی، بیشترین تأکید بر دروس جامعه‌شناسی بود و تنها دو درس از مردم‌شناسی با عناوین «مبانی انسان‌شناسی» و «مردم‌شناسی ایران» تدریس می‌شد. در واقع باید گفت فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی و به طور کلی علوم اجتماعی در ایران، به طور همزمان و از سال ۱۳۳۷ آغاز شد. قبل از این دوران، تنها در سال ۱۳۱۳، برای اولین بار در ایران، درسی با عنوان «علم‌الاجتماع» در میان دروس رشته فلسفه دانشکده ادبیات تهران و دانشسرای عالی تدریس می‌شد. سپس در سال ۱۳۲۵، در دانشسرای عالی، واحد درسی «جامعه‌شناسی آموزش و پرورش» و بعد از آن تا سال ۱۳۳۷ درس نظریه‌های

جامعه‌شناسی در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران و بعضی از مراکز آموزش عالی تدریس می‌شد. در سال ۱۳۵۱، رشته علوم اجتماعی به همت دکتر «غلامحسین صدیقی» از زیر مجموعه دانشکده ادبیات دانشگاه تهران جدا شد و خود به عنوان دانشکده‌ای مستقل با چهار رشته «جامعه‌شناسی»، «مردم‌شناسی» (انسان‌شناسی)، «جمعیت‌شناسی» و «تعاون» در مقطع کارشناسی آغاز به کار کرد. سپس در سال ۱۳۵۲، مقطع کارشناسی ارشد مردم‌شناسی نیز دایر گردید. به تدریج رشته مردم‌شناسی در برخی دیگر از دانشگاه‌های کشور به همراه دیگر رشته‌های علوم اجتماعی راه‌اندازی شد.

بدین ترتیب از سال ۱۳۵۱، آموزش رشته مردم‌شناسی در دانشگاه تهران آغاز شد. در شکل‌گیری و تداوم این رشته (مردم‌شناسی) می‌توان از نقش مؤثر افرادی چون محمود روح‌الامینی، اصغر عسگری خانقاه، حشمت‌ا... طبیبی، جواد صفی‌نژاد، «ظفر دخت اردلان»، «نادر افشار نادری»، «مهدی ثریا»، «محمدعلی یوسفی‌زاده» و برخی اشخاص دیگر یاد کرد. اما در راستای اهداف پژوهشی مؤسسه، باید گفت مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران از همان آغاز (۱۳۳۷) از دو بخش «تحقیقات شهری» و «تحقیقات روستایی» یا به بیان بهتر «گروه جامعه‌شناسی شهری» و «گروه جامعه‌شناسی روستایی» تشکیل می‌شد که سرپرستی بخش شهری را دکتر «شاپور راسخ» (جامعه‌شناس) و سرپرستی بخش روستایی را دکتر «کاظم ودیعی» (جغرافیدان) برعهده داشت.

مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران در سال ۱۳۳۸ نخستین مونوگرافی روستایی خود را با عنوان «مونوگرافی ده طالب‌آباد» از سوی دکتر جواد صفی‌نژاد به انجام رساند که بخش «تحقیقات شهری» مؤسسه مسئولیت انجام این مونوگرافی را برعهده داشت. در واقع مطالعات روستایی مؤسسه از سال ۱۳۴۳ به بعد رونق گرفت. در این سال حدود ۲۵ نفر از علاقه‌مندان به پژوهش در مناطق روستایی، از سوی مؤسسه آموزش داده شدند که از جمله می‌توان به جواد صفی‌نژاد، «مهدی طالب»، «منصور وثوقی» و «ازکیا» اشاره کرد. در سال ۱۳۴۴ برخی از روستاهای ایلام مورد مطالعه پژوهشگران بخش روستایی مؤسسه قرار گرفت و

«مونوگرافی زیر تنگ» در منطقه چرداول ایلام از سوی این پژوهشگران تهیه شد. با بازگشت دکتر نادر افشار نادری^۱ از فرانسه در سال ۱۳۴۳ و ورود او به دانشگاه تهران، در سال ۱۳۴۵ بخش «تحقیقات عشایری» مؤسسه به سرپرستی وی آغاز به کار کرد. در واقع بخش «تحقیقات روستایی» به دو گروه «روستایی» و «عشایری» تقسیم شد که در گروه عشایری تنها چهار نفر فعالیت داشتند که عبارت بودند از نادر افشار نادری، جواد صفی‌نژاد، «هوشنگ کشاورز صدر» و «حسن پارسا». بخش «تحقیقات عشایری» نخستین پژوهش‌های خود را در سال ۱۳۴۵ در منطقه ترکمن صحرا به انجام رساند و سپس به مطالعه عشایر ایل شاهشون در آذربایجان پرداخت.

در سال ۱۳۴۶، اجرای طرح پژوهشی گسترده‌ای از سوی دولت درباره ایلات منطقه کهگیلویه و بویراحمد به مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران پیشنهاد شد که نتایج آن بسیار ارزشمند بود. در واقع طرح اجرای چنین پژوهشی را دکتر نادر افشار نادری در سفری که در سال ۱۳۴۵ به منطقه کهگیلویه و بویراحمد داشت، نوشته بود که در همان سال با عنوان طرح مقدماتی مطالعه در ایلات کهگیلویه و بویراحمد از سوی مؤسسه چاپ و ارائه شد.

از سال ۱۳۴۶ مطالعات مربوط به عشایر منطقه کهگیلویه و بویراحمد از سوی بخش عشایری مؤسسه که تا آن زمان اعضای آن به یازده نفر رسیده بود، آغاز شد. حاصل این مطالعات گسترده، مونوگرافی‌هایی بود که تعدادی از آنها را مؤسسه در دو جلد مجموعه مونوگرافی‌ها (قسمت اول و دوم) به چاپ رساند که شامل مونوگرافی‌های زیر بود:

- «مونوگرافی سوق طیبی»، اثر نادر افشار نادری، جواد صفی‌نژاد، هوشنگ کشاورز، ۱۳۴۷.
- «بررسی اجتماعی و اقتصادی چرام»، اثر عزیز رخس خورشید، ۱۳۴۷.
- «بررسی اجتماعی و اقتصادی سی سخت بویراحمد»، اثر جواد صفی‌نژاد، ۱۳۴۷.
- «بررسی اجتماعی و اقتصادی باشت بابویی»، اثر حسن پارسا، ۱۳۴۷.
- «بررسی اجتماعی و اقتصادی کوشک دشمن زیاری»، اثر هوشنگ کشاورز، ۱۳۴۷.

۱. نادر افشار نادری دارای مدرک دکترای مردم‌شناسی از دانشگاه سوربن فرانسه است.

- «بررسی اجتماعی و اقتصادی یاسوج بویراحمد علیا»، اثر علی‌اکبر قدیمی، ۱۳۴۷. همچنین نادر افشار نادری، «مونوگرافی ایل بهمنی» را در همین منطقه به انجام رساند که در سال ۱۳۴۷ به طور مستقل از سوی مؤسسه به چاپ رسید.

دستاورد دیگر این سفر، تولید فیلم‌های مردم‌نگاری بود که نه تنها سرآغاز تولید فیلم‌های مردم‌نگاری مؤسسه به شمار می‌رود، بلکه اولین فیلم‌های مردم‌نگاری سینمای ایران (تولیدشده از سوی فیلمسازان ایرانی) نیز محسوب می‌شود. از جمله این فیلم‌های مردم‌نگاری پنج‌گانه، می‌توان به فیلم‌های معروف «بلوط» (۴۷-۱۳۴۶) و «مشک» (۱۳۴۷) اشاره کرد. تولید این فیلم‌ها موجب شد تا زمینه آموزش و برخی فعالیت‌های دیگر در عرصه فیلم‌های مردم‌نگار مورد توجه قرار گیرد که با تلاش دکتر نادر افشار نادری از سال ۱۳۵۲ به بعد، سینما و فیلم‌های مردم‌نگاری به عنوان دروس مردم‌شناسی توسط دکتر «هوشنگ کاووسی» برای دانشجویان تدریس می‌شد. همچنین آقای «فرهاد ورهرام» به دانشجویان رشته‌های مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی، آموزش عکاسی و فیلمبرداری می‌داد.

از دیگر مونوگرافی‌های انجام‌گرفته از سوی مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، می‌توان به «بامدی، طایفه‌ای از بختیاری» که در سال ۱۳۴۴ دکتر «پرویز ورجاوند» از طایفه بابا احمدی بختیاری آن را انجام داد، اشاره کرد. همچنین باید از «دفترهای مونوگرافی» سخن به میان آورد که از سال ۱۳۴۱، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی به تهیه آن مبادرت کرد. دفترهای مونوگرافی از یک سو شامل پژوهش‌های برخی از پژوهشگران (غیر از پژوهشگران مؤسسه) بود که زیر نظر جلال آل احمد تهیه شده بودند و از سوی دیگر چاپ برخی از پژوهش‌هایی را در برمی‌گرفت که قبلاً از سوی محققان ایرانی یا خارجی در زمینه روستاها و عشایر ایران انجام گرفته بودند. اغلب این مونوگرافی‌ها صرفاً جنبه توصیفی دارند و در آنها هیچ نشانی از تبیین و تحلیل موضوعات (بیان روابط) مشاهده نمی‌شود و بیشتر آثاری مردم‌نگاری‌اند تا مونوگرافی. تنها در میان آنها، مونوگرافی «ایل باصری» از نوعی دیدگاه تحلیلی و نظری برخوردار است. از جمله مونوگرافی‌های این مجموعه (دفترهای مونوگرافی) می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- «فشندک» اثر هوشنگ پورکریم، دفترهای مونوگرافی ۱، زیر نظر جلال آل احمد، ۱۳۴۱.

- «یوش» اثر سیروس طاهباز، دفترهای مونوگرافی ۲، زیر نظر جلال آل احمد، ۱۳۴۲.
- «ایلخچی» اثر غلامحسین ساعدی، دفترهای مونوگرافی ۵، زیر نظر جلال آل احمد، ۱۳۴۲.
- «از خیابو تا مشکین شهر» اثر غلامحسین ساعدی، دفترهای مونوگرافی، زیر نظر جلال آل احمد، ۱۳۴۴.
- «ایل باصری» اثر فردریک بارث، ترجمه کاظم ودیعی، دفترهای مونوگرافی ۶، ۱۳۳۶، (چاپ ۱۳۴۳).
- همچنین «جزیره خارک در دوره استیلای نفت» یکی از مونوگرافی‌هایی است که از سوی مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران به چاپ رسیده است. این مونوگرافی تا حدودی توانسته است خود را با اصول مونوگرافی‌های روستایی سازگار سازد و به بیان تحلیلی موضوعات (بیان روابط) بپردازد.

مرکز «فرهنگ مردم»

آنچه گاه دیده می‌شود که از جریانی کوچک، حرکتی بزرگ و ارزشمند پدید آید، سرنوشتِ رخدادهای نادری است که از عشق و ایمان آدمی مایه می‌گیرند و با رنج و تلاش و تفکر بارور می‌شوند.

در ۲۵ فروردین ماه ۱۳۴۱ برنامه‌ای (احتمالاً با عنوان «فرهنگ مردم») از رادیو ایران پخش شد که مسئولیت تهیه و اجرای آن را «سید ابوالقاسم انجوی شیرازی» برعهده داشت. این برنامه که نخست به مدت ۳۰ دقیقه در هر ماه پخش می‌شد، سرآغاز جریانی بود که بعدها به مرکز بزرگ اسناد فرهنگ‌های بومی و سنتی ایران مبدل شد. شاید آن زمانی که مرحوم انجوی شیرازی دست‌اندرکار تهیه و اجرای این برنامه بود، هرگز نمی‌اندیشید که روزی ره‌آورد حرکت ارزشمند او، سرمایه ماندگار فرهنگ و سنن ایرانی را رقم خواهد زد.

به تدریج با استقبال مردم از برنامه «فرهنگ مردم»، فاصله بین دو برنامه از یک ماه به پانزده روز و در سال ۱۳۴۵ به یک هفته رسید و در سال ۱۳۴۶ مدت برنامه به یک ساعت افزایش یافت. در تهیه و اجرای این برنامه افرادی چون «حسن پناهیان»، «احمد وکیلان» و «محمود ظریفیان» با انجوی شیرازی همکاری داشتند. در این برنامه، گوشه‌هایی از فرهنگ عامیانه مناطق مختلف ایران پخش می‌شد و مرحوم انجوی شیرازی از شنوندگان می‌خواست تا با ارسال گوشه‌هایی از فرهنگ و سنن مناطق خود به این برنامه رادیویی، ضمن تقویت برنامه‌های آن، در ایجاد گنجینه‌ای ملی از فرهنگ عامه ایران همکاری کنند.

رونق روزافزون برنامه «فرهنگ مردم» موجب شد تا در سال ۱۳۴۵ نهادی با عنوان مرکز «فرهنگ مردم» در محل رادیو ایران شکل بگیرد و در سال ۱۳۴۶ یکی از اتاق‌های زیرزمین «اداره انتشارات و رادیو» به این مرکز اختصاص داده شد. در بخشی از برنامه رادیویی «فرهنگ مردم»، شیوه گردآوری اطلاعات به آن دسته از شنوندگانی که با این برنامه همکاری داشتند، آموزش داده می‌شد. به تدریج تعداد افرادی که با این برنامه همکاری داشتند افزایش یافت و به بیش از ۴۰۰۰ نفر رسید. از بین این افراد برای ۲۳۱۱ نفر کارت شناسایی صادر و پرونده شخصی تشکیل شد.

همکاران افتخاری مرکز «فرهنگ مردم» که به «پیشه‌وران» و بعد به «فرهنگیاران» معروف شدند، برخی از افراد بومی روستایی یا شهری بودند که بر حسب علاقه با این برنامه همکاری می‌کردند. این افراد از طریق برنامه رادیویی، مکاتبات و دفترچه راهنمایی که در اختیار آنان قرار داده شده بود، آموزش‌های لازم در زمینه شیوه گردآوری، ثبت و ضبط اطلاعات مربوط به فرهنگ عامیانه را فرا می‌گرفتند. در حاشیه برخی از اسناد و اطلاعاتی که فرهنگیاران این مرکز از مناطق مختلف ایران فرستاده‌اند، یادداشت‌ها، تذکرات و تشویق‌های مرحوم انجوی شیرازی مشاهده می‌شود که با دقت تمام اطلاعات ارسالی را مطالعه و با فرهنگیاران مکاتبه می‌کرد.

علاوه بر مردم‌نگاری‌هایی که فرهنگیاران مرکز فرهنگ مردم انجام می‌دادند و در آن به ثبت و ضبط ادبیات عامیانه (قصه‌ها، ترانه‌ها، مثل‌ها، چیستان‌ها و ...)، آداب و رسوم، باورها و اعتقادات و ... مردم مناطق خود می‌پرداختند، از اواخر سال ۱۳۴۶ ارسال برخی اشیای مادی از قبیل صنایع دستی، ابزار و وسایل فنون بومی، لباس‌های محلی، قباله‌ها، اسناد و نسخ خطی به این مرکز آغاز

شد که ره‌آورد آن شکل‌گیری موزه ارزشمندی بود که مرکز فرهنگ مردم آن را دایر کرد و هم‌اکنون حدود ۲۰۰۰ اشیا و ابزار مادی، صنایع دستی و بیش از ۴۰۰۰ اسناد تاریخی و اجتماعی (قباله‌ها، عقدنامه‌ها، فرمان‌های حکومتی حکام محلی، نسخ خطی و...) در آن موجود است. همچنین برخی از فرهنگیاران با ارسال نوارهای صوتی، که در آن موسیقی‌های محلی، شاهنامه‌خوانی، مصاحبه و... ضبط شده بود، بر غنای هر چه بیشتر اسناد و اطلاعات مرکز فرهنگ مردم افزودند. بعدها، به‌ویژه در دهه‌های هفتاد، ارسال نوارهای تصویری، که بخشی از فرهنگ و آداب و رسوم جوامع روستایی و شهری ایران را به تصویر کشیده بودند، موجب شکل‌گیری آرشیو دیداری و شنیداری در این مرکز گردید که هم‌اکنون بیش از ۳ هزار ساعت نوار صوتی و تصویری، و تعداد بی‌شماری عکس در این آرشیو موجود است.

چند سال بعد از راه‌اندازی تلویزیون ملی ایران، مرکز فرهنگ مردم به لحاظ سیستم اداری، از بخش رادیو ایران جدا شد و در زیر مجموعه تلویزیون ملی ایران قرار گرفت که این امر توسعه هر چه بیشتر برنامه‌های آن را موجب شد؛ چرا که این مرکز علاوه بر اجرای برنامه‌های رادیویی، برنامه‌های تلویزیونی نیز اجرا می‌کرد.

با گسترش برنامه‌های مرکز فرهنگ مردم و ارتباط‌های مداوم و مستمری که این مرکز با فرهنگیاران خود در مناطق مختلف ایران برای گردآوری اطلاعات در زمینه فرهنگ‌های بومی و سنتی داشت، نیاز به تربیت افراد متخصص و توسعه برنامه‌های این مرکز بیشتر احساس می‌شد. لذا در سال ۱۳۵۵، حدود ۱۵ نفر کارشناس و کارشناس ارشد به استخدام مرکز فرهنگ مردم درآمدند. این افراد به مدت نه ماه، دروس و آموزش‌های مربوط به «شیوه‌های علمی گردآوری فرهنگ شفاهی» را که دکتر نادر افشار نادری تدریس می‌کرد و دروس دیگری چون «فرهنگ و تمدن ایران و اسلام» و برخی دروس دیگر را از سوی اساتیدی چون دکتر «باستانی‌پاریزی»، دکتر «رجایی بخارایی»، دکتر «تفضلی»، دکتر «شهیدی» و دیگران فرا گرفتند و در بخش‌های مختلف این مرکز مشغول فعالیت شدند.

با شروع انقلاب اسلامی ایران و تحولات سیاسی و اجتماعی کشور، فعالیت مرکز فرهنگ مردم همچون دیگر مراکز مردم‌شناسی کشور رو به افول نهاد، که در دوره دوم مردم‌شناسی به شرح فعالیت‌های این مرکز در دوران بعد از انقلاب و دهه‌های شصت، هفتاد و همچنین سال‌های

اخیر خواهیم پرداخت.

حال در نگاهی منتقدانه، صرف‌نظر از گام‌های بسیار ارزشمندی که این مرکز در ثبت و ضبط فرهنگ عامه ایران، به صورت نهادی مردمی برداشته است، ذکر برخی نکات به‌ویژه در زمینه روش‌های مردم‌نگاری این مرکز ضرورت دارد.

مرحوم سید ابوالقاسم انجوی شیرازی، از چهره‌های سیاسی و فرهنگی دهه‌های سی، چهل و پنجاه ایران به شمار می‌رود. وی علاوه بر فعالیت‌های سیاسی که بعد از کودتای ۲۸ مرداد داشت و در نهایت به تبعید وی منجر شد، در زمینه فرهنگ و ادب ایران از دیرباز دست توانایی داشت. وی را باید یکی از حافظ‌شناسان برجسته ایران به شمار آورد و در واقع باید گفت توجه انجوی شیرازی به مسائل فرهنگی (فرهنگ عامه) و اجتماعی کشور از نوعی دیدگاه و نگرش ادبی نشأت می‌گرفت و بایستی وی را در زمره پژوهشگران و روشنفکرانی دانست که از منظر ادبیات به فرهنگ‌های بومی ایران توجه داشتند.^۱ همان‌طور که به جایگاه این دسته از پژوهشگران، همچون صادق هدایت و جلال آل احمد، به عنوان پیشگامان مردم‌نگاری در ایران (در دهه‌های ۱۳۱۰ الی ۱۳۴۰) قبل از شکل‌گیری مردم‌شناسی علمی اشاره شد، در حوزه پژوهش‌های مربوط به ادبیات و در زمینه مسائل فرهنگی و اجتماعی، روش‌های پژوهش و موضوعات مورد مطالعه آنان شیوه‌ای اصولی و مناسب است، اما زمانی که از منظر مردم‌شناسی علمی، که مطالعات مردم‌نگاری نخستین مرحله آن است و از اصول و قواعد خاصی تبعیت می‌کند، به این نوع مردم‌نگاری‌ها توجه می‌کنیم، حرف‌های بسیاری برای نقد و بررسی وجود دارد.

بر همین اساس، الگوهای مردم‌نگاری مرکز فرهنگ مردم که از سوی مرحوم انجوی شیرازی به کار گرفته شد، براساس الگوهای پژوهشگران ادبی و روشنفکر کشور، همچون صادق هدایت بود. ناگفته نماند واژه فرهنگ عامه که برای نخستین بار صادق هدایت آن را از واژه فولکلور (folklore) به فارسی برگرداند و در مطالعات خود به کار برد^۲ و به تدریج وارد حوزه مردم‌نگاری و مردم‌شناسی شد، تنها بخشی از پژوهش‌های مردم‌نگاری را در زمینه فرهنگ‌های

۱. رجوع کنید به همین فصل صص ۵۲-۵۰.

۲. به عبارتی دیگر، اصطلاح «فرهنگ عامه» را نخستین بار «غلامرضا رشید یاسمی» به کار برده است.

بومی و سنتی دربرمی‌گیرد و توجه به نهادهایی چون «اقتصاد و معیشت»، «خانواده و خویشاوندی»، «نظام اجتماعی» و غیره که بخش مهمی از مطالعات مردم‌نگاری را تشکیل می‌دهند، امری لازم و ضروری است. بر این اساس جا دارد با اصلاح ساختارهای مردم‌نگاری در این مرکز، گامی به سوی مردم‌نگاری علمی برداشته شود.

البته در پژوهش‌هایی چون «فرهنگ مردم سروستان» به همت «صادق همایونی»، که با حمایت مرکز فرهنگ مردم تهیه و چاپ شده و مرحوم انجوی شیرازی مقدمه‌ای طولانی بر آن نگاشته است، به کارگیری روش‌های علمی در جمع‌آوری اطلاعات و توصیف آنها مشاهده می‌شود. این پژوهش هر چند یکی از بهترین نمونه‌های مطالعات مونوگرافی در ایران است، اما تراکم و تکرار متوالی اطلاعات به عنوان مشکل اساسی مونوگرافی‌های جوامع محدود، آن‌چنان که قبلاً بدان اشاره شد^۱، در این پژوهش مشاهده می‌شود.

مرکز فرهنگ مردم علاوه بر این اثر پژوهشی، آثار دیگری را نیز به چاپ رسانده است که از جمله می‌توان به مجموعه چهار جلدی «قصه‌ها»، مجموعه دو جلدی «آداب و رسوم و معتقدات زمستان»، مجموعه سه جلدی «درباره شاهنامه»، «تمثیل و مثل»، «بازی‌های نمایشی»، «لالایی‌ها و شعر و مردم» اشاره کرد. این مرکز هم‌اکنون نیز برنامه تدوین و چاپ چند اثر پژوهشی دیگر را که از مجموعه اطلاعات آرشیوی خود استخراج کرده است، در دستور کار خود دارد.

علاوه بر چاپ کتب و آثار پژوهشی، مرکز فرهنگ مردم در تولید چند فیلم تلویزیونی نیز فعالیت کرده و در اغلب آنها از اطلاعات آرشیوی خود بهره گرفته است. از جمله این فیلم‌ها، می‌توان به «کازرون یا شهر سبز»، «مدرس» و «آب و آبیاری سنتی در کویر» اشاره کرد. به طور کلی گنجینه ارزشمند مرکز فرهنگ مردم، مورد استفاده برخی پژوهشگران، مردم‌شناسان و فیلمسازان تلویزیونی قرار گرفته است.

۱. رجوع کنید به همین فصل، صص ۴۷-۴۲.

پژوهش‌های مردم‌شناسی و مردم‌نگاری پژوهشگران خارجی در ایران (دوره اول)

در طول دوره اول مردم‌شناسی علمی ایران، علاوه بر فعالیت پژوهشگران ایرانی، چه در قالب مراکز پژوهشی و چه به صورت مستقل، تعدادی از پژوهشگران خارجی نیز در ایران به انجام مطالعات مردم‌شناسی پرداختند که از جمله می‌توان به «ژان پیر دیگار»^۱، «مارسل بازن»^۲، «کریستین برومبرژه»^۳، «آنی توال» و «ویلیام آیرونز» اشاره کرد. این پژوهشگران اغلب پژوهش‌های خود را با همکاری مرکز مردم‌شناسی ایران و یا مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران به انجام رسانده‌اند.

ژان پیر دیگار مطالعات خود را بر روی ایل بختیاری متمرکز کرد و در برخی از آنها با «اصغر کریمی»، از پژوهشگران مرکز مردم‌شناسی ایران همکاری نمود. این پژوهش‌ها در سال‌های اولیه دهه ۱۳۵۰ انجام گرفت که به چند نمونه از آن اشاره می‌کنیم:

- Techniques et culture des Nomades Baxtyâri (1973)

- «فنون بومی و فرهنگ عشایر بختیاری»، ژان پیر دیگار، ۱۳۵۲.

- Histoire et Anthropologie des sociétés Nomades: Le cas d'une Tribu d'Iran (1973)

- «تاریخ و انسان‌شناسی جوامع عشایری: نمونه‌ای از یک ایل ایرانی»، ژان پیر دیگار، ۱۳۵۲.

- Compement Baxtyâri (1977)

- «اردوگاه بختیاری‌ها»، ژان پیر دیگار، ۱۳۵۶.

- Caractères et problèmes du Nomadisme en Iran: L'Exemple Baxtyâri (1977)

- «خصوصیات و مشکلات عشایری در ایران: نمونه ایل بختیاری»، ژان پیر دیگار، ۱۳۵۶.

-
1. Jean Pierre Digard
 2. Marcel Bazin
 3. C. Bromberger

- Chiens de Campement et chiens de Troupeau chez les Baxtyâri d'Iran
(1980)

- «سگ‌های اردوگاه و سگ‌های گله در نزد بختیاری‌ها»، ژان پیر دیگار، ۱۳۵۹.

- Documents Pour L'Etude de la Répartition de Quelques Traits Culturels
dans Le Zâgros Central

- «دلایل و مدارکی برای بررسی توزیع (انتشار) بعضی ویژگی‌های فرهنگی در زاگرس مرکزی»، ژان پیر دیگار، اصغر کریمی، ۱۳۵۴.

همچنین آقای اصغر کریمی، پژوهش «درباره ضرورت بختیاری بودن» از ژان پیر دیگار را در سال ۱۳۵۸ ترجمه کرده است و پژوهش مشترکی را که از سوی وی و ژان پیر دیگار با عنوان «ایل‌نشینی در ایران، نمونه ایل بختیاری» انجام گرفته، به سال ۱۳۵۹ در مجله نامه نور به چاپ رسانده است.

در سال ۱۳۵۱، کریستین برومبرژه مردم‌شناس فرانسوی به همراه اصغر عسگری خانقاه و اصغر کریمی، از پژوهشگران مرکز مردم‌شناسی ایران، برای انجام مطالعات مردم‌شناسی به روستاهای گیلان و مازندران سفر کردند و در زمینه فرهنگ و زندگی کشاورزی و دامداری مردم این مناطق به مطالعه پرداختند.

همچنین خانم آنی توال، پژوهشگر فرانسوی در دهه ۱۳۵۰، مطالعاتی را در مورد پوشاک زنان، به‌ویژه چادر زنان در ایران انجام داده است.

دوره دوم مردم‌شناسی ایران (۱۳۷۰ به بعد)

همزمان با سال‌های اولیه انقلاب، فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی مردم‌شناسی رو به افول نهاد. مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، عملاً از گردونه فعالیت‌های پژوهشی خارج شد و مرکز مردم‌شناسی ایران با کمترین میزان فعالیت به حیات خود ادامه داد. مرکز فرهنگ مردم هر چند از سال ۱۳۵۱ تا ۱۳۶۱ به نوعی به فعالیت خود ادامه داد، اما از سال ۱۳۶۱ عملاً به حالت تعطیل درآمد. بیشتر پژوهش‌هایی که از سوی پژوهشگران مستقل و خارج از مراکز مردم‌شناسی انجام می‌گرفت، به مدت چندین سال از رونق افتاد. از حدود هشت نشریه‌ای که در

دوران قبل از انقلاب در زمینه مسائل علوم اجتماعی منتشر می‌شد، تنها سه نشریه توانستند پس از ده سال بار دیگر به فعالیت خود ادامه دهند که نامه علوم/اجتماعی دانشگاه تهران یکی از آنها بود.

در سال ۱۳۶۱ در راستای اهداف شورای عالی انقلاب فرهنگی برای تعدیل و محدود کردن رشته‌های دانشگاهی، رشته‌های مردم‌شناسی و جمعیت‌شناسی از گروه علوم اجتماعی حذف شدند و تنها پنج درس از دروس رشته مردم‌شناسی (انسان‌شناسی زیستی، نظام‌های خویشاوندی، مردم‌شناسی ایران، مردم‌شناسی فرهنگی و مبانی مردم‌شناسی) باقی ماندند که در میان دروس دیگر گرایش‌های علوم اجتماعی تدریس می‌شدند. در سال ۱۳۶۶، براساس تغییراتی که در برنامه‌های درسی علوم اجتماعی پیش آمد، پنج درس باقی‌مانده از دروس مردم‌شناسی، به دو درس «مردم‌شناسی فرهنگی» و «مبانی مردم‌شناسی» تقلیل یافتند، هر چند این برنامه را بعضی از دانشگاه‌های کشور نپذیرفتند.

بدین ترتیب فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی مردم‌شناسی ایران به تدریج رو به افول نهاد و به پایین‌ترین حد ممکن خود رسید و این‌گونه حیات دوران اولیه مردم‌شناسی علمی ایران به سر آمد.

شروع مجدد فعالیت‌های مردم‌شناسی علمی ایران را بایستی به سال‌های اولیه دهه ۱۳۷۰ نسبت داد. بعد از اتمام جنگ تحمیلی و اصلاحاتی که به طور نسبی در زمینه مسائل علمی و فرهنگی به وجود آمد و جریان حوادث سخت دوران انقلاب پشت سر گذاشته شد، زمینه احیای بعضی از رشته‌های علمی و دانشگاهی در کشور که اکنون نیاز بیشتری به آنها احساس می‌شد، فراهم گردید. بنابراین در سال‌های اولیه دهه هفتاد، رشته مردم‌شناسی بار دیگر در دانشگاه تهران در مقطع کارشناسی ارشد و همچنین برای اولین بار در دانشگاه آزاد اسلامی راه‌اندازی شد و از سال‌های ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸، مقطع کارشناسی این رشته نیز در دانشگاه تهران و بعضی از دانشگاه‌های کشور دایر گردید. امروزه در بسیاری از دانشگاه‌های دولتی و آزاد (در شهرهای

مختلف ایران) رشته مردم‌شناسی در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد تدریس می‌شود.^۱ مرکز مردم‌شناسی ایران در اواخر دهه ۱۳۶۰، زیر نظر سازمان میراث فرهنگی قرار گرفت و به «پژوهشکده مردم‌شناسی» تغییر نام یافت. این پژوهشکده براساس اساسنامه مصوبه خود، وظیفه انجام مطالعات مردم‌شناسی در سراسر کشور را برعهده دارد. بر این اساس طرحی با عنوان «مردم‌نگاری سرزمین» از سوی پژوهشکده مردم‌شناسی تهیه و برای تصویب به سازمان میراث فرهنگی کشور ارائه شد. براساس این طرح، طبق برنامه‌ریزی دوازده ساله از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۲، می‌بایست در تمامی مناطق ایران پژوهش‌های مردم‌نگاری انجام شود و اطلس مردم‌نگاری از سرزمین ایران تهیه گردد.

پس از تصویب طرح، پژوهشکده مردم‌شناسی فعالیت‌های مقدماتی خود را آغاز کرد و در راستای اجرای طرح و اهداف کلی پژوهشکده، تعدادی از پژوهشگران جوان مردم‌شناس را به تدریج جذب پژوهشکده نمود و به استخدام این مرکز (به صورت قراردادی یا رسمی) درآورد. تعدادی از این پژوهشگران در مراکز میراث فرهنگی استان‌ها و برخی شهرستان‌ها به عنوان کارشناس مردم‌شناس به کار گمارده شدند. مطالعات مردم‌نگاری و مردم‌شناسی در مراکز مختلف ایران آغاز شد که برخی از آنها از سوی پژوهشگران پژوهشکده و برخی از سوی پژوهشگران استان‌ها و شهرستان‌ها به انجام رسید.

محمد میرشکرای هم‌اکنون مسئولیت «پژوهشکده مردم‌شناسی» را برعهده دارد. این پژوهشکده تا به امروز تعداد معدودی از طرح‌های پژوهشی خود را به چاپ رسانده است که از جمله می‌توان به «مردم‌نگاری دلیجان» (۱۳۸۲) و «مردم‌نگاری تفرش» (۱۳۸۳) اشاره کرد. همچنین این مرکز، پژوهش‌های دیگری را نیز به چاپ رسانده است.

مرکز فرهنگ مردم نیز با بازنشسته شدن مرحوم سید ابوالقاسم انجوی شیرازی در اواخر دهه ۱۳۵۰، کار بسیار دشواری را در پیش رو داشت. از سال ۱۳۶۱-۱۳۵۸، همکاران این مرکز، برنامه‌های فرهنگ مردم را ادامه دادند، اما از سال ۱۳۶۱ این مرکز به حالت تعطیل درآمد و به دلیل شرایط دوران

۱. روح‌الامینی، پیشین، صص ۹ و ۱۰. همچنین ریویرکلود، پیشین، صص ۲۷۱ و ۲۷۲.

جنگ تا حدودی به فراموشی سپرده شد. با تشکیل مرکز تحقیقات صداوسیما، مرکز فرهنگ مردم به عنوان یک واحد پژوهشی، زیر نظر این مرکز درآمد.

در واقع، مرکز فرهنگ مردم در دهه‌های شصت و هفتاد، یک دوره رکود را پشت سر گذاشت که با شرایط سابق خود بسیار فاصله داشت. اما در سال‌های اخیر حرکت‌های امیدوارکننده‌ای در جهت رشد و بهبود وضعیت این مرکز صورت گرفته است که امید می‌رود در آینده شاهد درخشش مجدد مرکز فرهنگ مردم، چنان که شایسته آن است، باشیم.

در واقع واحد «فرهنگ مردم» بر روی گنجینه‌ای ارزشمند و بسیار وسیع از اطلاعات فرهنگ‌های سنتی و بومی ایران نشسته است. کمتر نمونه‌ای از آرشیوهای داخلی و حتی جهانی را می‌توان یافت که این همه اطلاعات گسترده و متنوع از فرهنگ‌های بومی را در اختیار داشته باشد. این معنی در سخن «ولریش مارزلف»^۱ فولکلورشناس آلمانی به هنگام بازدید از آرشیو و موزه فرهنگ و مردم به خوبی آشکار است:

«آقایان! باید به شما بگویم که من در کشورهای اروپایی مراکزی مشابه این مرکز بسیار دیده‌ام، ولی ادعان می‌کنم که این مرکز از حیث ارزش، اهمیت، تنوع موضوعات و مطالب گوناگون در نوع خود بی‌نظیر است.»^۲

از اواخر دهه ۱۳۷۰، به وضعیت آرشیوهای واحد فرهنگ مردم سامان داده شد. این واحد هم اکنون از دو بخش آرشیوی («آرشیو اسناد» و «آرشیو دیداری و شنیداری») و یک موزه برخوردار است.

– آرشیو اسناد که طی سال‌های اخیر در ۱۴۱ موضوع طبقه‌بندی شده است، براساس تلخیص و شمارش اسناد که در سال ۱۳۸۲ انجام گرفته است، شامل ۷۰۹۳۸ سند ارسالی از سوی فرهنگیان در باره ۱۴۱ موضوع مختلف است که در ۲۱۲۹۸۷ صفحه قرار دارد. اسناد مربوط به حوزه «ادبیات شفاهی» (قصه‌ها، ضرب‌المثل‌ها، اشعار، ترانه‌ها، لالایی‌ها، چیستان‌ها و ...) بیشترین میزان را در بین

1. Ulrich Marzolph

۲. شمیرانی، کیوان، «راهنما برای کندو کاو در فرهنگ مردم و حفظ و اشاعه آن»، سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، ۱۳۶۸، ص ۲۶.

اسناد دیگر داراست.

- «آرشیو دیداری و شنیداری» شامل بیش از سه هزار ساعت نوار، صفحه گرامافون، فیلم ویدیویی و همچنین تعداد بسیاری عکس و اسلاید در زمینه‌های مختلف فرهنگ‌های بومی و سنتی مردم ایران، به‌ویژه در زمینه موسیقی و گویش‌های محلی است.

- «موزه» فرهنگ مردم، شامل حدود ۲۰۰۰ قلم اشیای مختلف در ارتباط با صنایع دستی و ابزارآلات و بیش از ۴۰۰۰ اسناد تاریخی و اجتماعی همچون قباله‌ها، عقدنامه‌ها، نسخه‌های خطی، فرمان‌های حکام محلی و غیره است که برای بسیاری از آنها شناسنامه تهیه شده است. هم‌اکنون آرشیو اسناد واحد فرهنگ مردم به صورت اطلاعات الکترونیکی در قالب فایل‌های اصلی و زیرمجموعه‌ای، وارد سیستم رایانه‌ای می‌شود.

در واقع سامان‌دهی آرشیوها، طبقه‌بندی موضوعات، تلخیص اطلاعات، آمارگیری آنها و ده‌ها مسئله دیگر از اقدامات ارزشمند جدیدی است که در سال‌های اخیر برای اطلاع‌رسانی بهتر و بهره‌گیری بیشتر از اسناد این مرکز آغاز شده است و هم‌اکنون نیز ادامه دارد.

سرپرستی واحد فرهنگ مردم را طی سال‌های دهه هفتاد و هشتاد آقایان «رضا خیری»، «سهراب مظاهری»، «رضا خاشعی»، «ابوالفضل رنجبر» و ... برعهده داشته‌اند که هر یک نیز تلاش‌های ارزشمندی را در راستای بهبود و ساماندهی این واحد به عمل آورده‌اند. فصلنامه پژوهشی و فرهنگی این مرکز با عنوان فرهنگ مردم / ایران و جهان که نشریه‌ای داخلی است، از زمستان سال ۱۳۸۲ به سردبیری رضا خاشعی انتشار یافت و هم‌اکنون چندین شماره از آن منتشر شده است.^۱

هم‌اکنون واحد فرهنگ مردم زیر نظر مرکز تحقیقات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران در سه بخش «گنجینه» (آرشیوها و موزه)، «بخش گردآوری» و «بخش پژوهش» فعالیت می‌کند.

- «بخش گنجینه» شامل آرشیو اسناد، آرشیو دیداری و شنیداری و موزه است.

- «بخش گردآوری» با استفاده از تجربیات گذشته این واحد، هم‌اکنون از طریق بیش از

۱. شایان ذکر است که در سال ۱۳۸۱ نیز نشریه‌ای داخلی با عنوان فصلنامه فرهنگ مردم به سردبیری احمد وکیلان منتشر می‌شد که تنها چند شماره از آن انتشار یافت و سپس متوقف گردید.

یکصد فرهنگیار در مناطق مختلف ایران اطلاعات مورد نیاز خود را در زمینه فرهنگ‌های بومی و سنتی ایران گردآوری می‌کند.

- «بخش پژوهش» در جهت تحلیل اطلاعات موجود در زمینه موضوعات مختلف و ارائه آنها در قالب مقاله و کتاب فعالیت می‌کند. همچنین این بخش، اجرای برخی پژوهش‌های مورد نیاز واحد فرهنگ مردم را از سوی برخی پژوهشگران داخلی و بیرون از مرکز در دستور کار خود دارد. علاوه بر فعالیت پژوهشکده مردم‌شناسی و واحد فرهنگ مردم در دوره دوم مردم‌شناسی ایران، که به ذکر فعالیت‌های آنها پرداختیم، طی دهه ۱۳۷۰ برخی پژوهشگران مستقل نیز به انجام مطالعات مردم‌نگاری و مردم‌شناسی پرداخته‌اند که به عنوان نمونه می‌توان به پژوهش‌های دکتر جواد صفی‌نژاد درباره نظام آبیاری سنتی، شیوه‌های کشاورزی و دامداری عشایر، و ساخت اجتماعی و سیاسی عشایر اشاره کرد که در قالب کتاب‌هایی چون *نظام‌های آبیاری سنتی در ایران* (جلد اول ۱۳۵۹، جلد دوم ۱۳۶۸)، *بنه (نظام‌های زراعی سنتی در ایران)* (۱۳۶۸)، *عشایر مرکزی ایران* (۱۳۶۸)، *لرهای ایران* (۱۳۸۰)، *قناعت در جزیره کیش* (۱۳۷۸) و برخی کتب و مقالات دیگر انتشار یافته‌اند.

همچنین در این میان بایستی به رساله‌های کارشناسی ارشد دانشجویان رشته مردم‌شناسی نیز اشاره کرد که در موضوعات مختلف، ضمن مطالعات مردم‌نگاری به تحلیل‌های مردم‌شناسی پرداخته‌اند.

به طور کلی از دهه ۱۳۸۰، پژوهش‌های مردم‌نگاری، مردم‌شناسی و انسان‌شناسی، فعالیت مراکز مردم‌شناسی و برگزاری گردهمایی‌ها رونق بیشتری گرفته است که در این راستا می‌توان به شکل‌گیری «انجمن انسان‌شناسی ایران» به سال ۱۳۸۰ در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران اشاره کرد. این انجمن با هدف اجرای پژوهش‌های علمی و فرهنگی در سطح ملی و بین‌المللی، ایجاد زمینه‌های رشد و پیشرفت علم انسان‌شناسی در دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی و پژوهشی، برگزاری نشست‌ها و گردهمایی‌های علمی، انتشار کتب و نشریه‌های علمی و برخی اهداف دیگر تشکیل گردیده است. انجمن انسان‌شناسی سالانه طی برنامه‌ای، جلسات منظمی را به منظور ارائه سخنرانی‌ها و نمایش فیلم‌های مردم‌نگار تشکیل می‌دهد. این انجمن دارای یک فصلنامه با عنوان *نامه انسان‌شناسی* است که هر شش ماه یک بار منتشر می‌شود و تاکنون سه

دوره از آن به چاپ رسیده است. همچنین «دفتر پژوهش‌های فرهنگی» در سال ۱۳۸۰، بخشی را با عنوان «بخش انسان‌شناسی» دایر کرده است که برگزاری جلسات سخنرانی، انجام پژوهش‌های انسان‌شناسی و چاپ و نشر برخی مقالات و مطالعات مردم‌شناسی را در برنامه کار خود دارد. این مرکز نشریه‌ای را با عنوان *انسان‌شناسی* منتشر می‌کند. علاوه بر این بایستی از برخی مراکز و مؤسسات پژوهشی خصوصی سخن به میان آورد که در طی سال‌های اخیر در کشور به منظور مطالعات مردم‌شناسی یا انسان‌شناسی تأسیس یافته‌اند.

فصل سوم:

قلمرو مردم‌نگاری (حوزه‌ها و موضوعات)

اصولاً مردم‌نگاری چیست و قلمرو آن تا کجاست؟ چگونه می‌توان بین اطلاعاتی که در مردم‌نگاری جمع‌آوری می‌شود و اطلاعاتی که در علوم دیگر در زمینه‌های مشابه گردآوری می‌شود، تمایز قائل شد؟ یک پژوهشگر مردم‌نگار در چه حوزه‌هایی به مطالعه و گردآوری اطلاعات می‌پردازد؟ هر یک از حوزه‌های مردم‌نگاری چه موضوعاتی را در برمی‌گیرد و در زمینه این موضوعات چه اطلاعاتی بایستی گردآوری شوند؟ این اطلاعات دارای چه ویژگی‌هایی هستند که آنها را به لحاظ مردم‌شناسی یا انسان‌شناسی حائز اهمیت می‌سازند؟

در فصل اول مفهوم مردم‌نگاری و مباحث نظری مربوط به آن را بررسی کردیم، در این فصل هدف آن است تا قلمرو مردم‌نگاری را آشکار سازیم و به بررسی «حوزه‌ها» و «موضوعاتی» بپردازیم که در عرصه مردم‌نگاری مطالعه می‌شوند.

«الگوی مردم‌نگاری» ارائه شده در این کتاب (فصل چهارم) برای مردم‌نگاری جوامع بومی و سنتی تنظیم شده است.^۱ در این الگو سعی بر آن بوده تا حد امکان موضوعات و ویژگی‌های عام جوامع سنتی ایران مورد توجه قرار گیرد و با لحاظ کردن آنها به نوعی الگوی بومی نزدیک‌تر شویم.

۱. مردم‌نگاری جوامع شهری (گروه‌ها، محلات و غیره) الگوی متفاوتی را طلب می‌کند که امید است در آینده امکان تألیف و تدوین آن فراهم گردد.

اما هدف از «قلمرو مردم‌نگاری» در این مبحث، بیان نوع جامعه مورد مطالعه (جامعه روستایی، ایلی، شهری و ...) نیست، بلکه هدف از آن تعیین قلمرویی است که مرز میان مردم‌نگاری با علوم دیگر را در مطالعه موضوعات یک جامعه آشکار می‌سازد.

اگر می‌خواهیم بدانیم که در یک جامعه چه موضوعاتی مورد مردم‌نگاری قرار می‌گیرند یا این که موضوعات مردم‌نگاری کدامند، بایستی به صراحت گفت که تمامی موضوعات یک جامعه می‌توانند مورد پژوهش‌های مردم‌نگاری قرار گیرند. اما آنچه مطالعه این موضوعات را در مردم‌نگاری و علوم دیگر متفاوت می‌سازد، توجه به برخی ویژگی‌های خاص ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اعتقادی، معیشتی، تکنیکی (مادی) و... موضوعات است.

به طور کلی، هر آنچه که موضوعات یک جامعه را، به نوعی به زندگی و فرهنگ^۱ مردم آن جامعه مربوط می‌کند، در حوزه مطالعات مردم‌نگاری قرار می‌گیرد. به عبارتی دیگر، مطالعه هر موضوع براساس نقش و جایگاهی که در زندگی و فرهنگ مردم یک جامعه دارد، در قلمرو پژوهش‌های مردم‌نگاری قرار می‌گیرد. برای مثال، خاک یک منطقه می‌تواند مورد مطالعه علوم مختلف قرار گیرد. آن را می‌توان از منظر زمین‌شناسی، شیمی و جغرافیایی بررسی کرد. اما همین موضوع (خاک) می‌تواند از منظر مردم‌نگاری نیز، آن زمانی که به زندگی و فرهنگ مردم آن منطقه مربوط می‌شود، مورد مطالعه قرار گیرد:

- مردم منطقه چه استفاده‌هایی از این خاک می‌کنند؟ در ساخت مسکن، در سفال‌سازی، احداث تنور، کشاورزی و...

- نوع خاک منطقه چه تأثیری در کشاورزی مردم منطقه دارد؟ آیا خاک حاصلخیز است و در رشد اقتصاد کشاورزی منطقه مؤثر واقع می‌شود؟ آیا خاک نامرغوب است و مشکلاتی در کشت و زرع مردم منطقه ایجاد می‌کند و اقتصاد آنها را ناتوان می‌سازد؟ آیا نوع خاک به گونه‌ای است که شن‌های روان یا طوفان شن ایجاد می‌کند و به کشاورزی مردم منطقه صدمه می‌زند؟ و ...

- نوع خاک چه تأثیری در ساخت مسکن مردم منطقه دارد؟ شل بودن خاک منطقه، ماسه‌ای

۱. «فرهنگ» در مفهوم عام خود، آن‌چنان‌که تایلر (Tylor) تعریف می‌کند، مورد نظر است.

بودن آن، موجب شده است تا مردم منطقه پیش‌بینی‌های خاصی را برای پیشگیری از نشست زمین، حرکت‌های شن‌های روان، طوفان شن و حوادث دیگر در ساخت مسکن رعایت کنند... — باورها و اعتقادات مردم نسبت به این خاک چیست؟

البته این اطلاعات به صورت تبیینی (بیان روابط) گردآوری نمی‌شوند، بلکه اطلاعات مربوط به آن در حوزه‌های مختلف (جغرافیای طبیعی، اقتصاد و معیشت، مسکن، باورها و اعتقادات بومی و مذهبی و...) به شیوه مردم‌نگاری گردآوری می‌شوند و در مرحله تحلیل، ارتباط آنها آشکار می‌گردد.

بنابراین قلمرو مردم‌نگاری، مطالعه موضوعات مختلف یک جامعه انسانی بر اساس ویژگی‌هایی است که با زندگی و فرهنگ مردم آن جامعه ارتباط می‌یابد. بر این اساس اطلاعاتی که در زمینه موضوعات مختلف یک جامعه از سوی پژوهشگر مردم‌نگار گردآوری می‌شوند، بایستی بیانگر چنین ویژگی‌هایی از زندگی و فرهنگ جامعه مورد مطالعه باشند.

در این فصل سعی بر آن شده است تا به معرفی حوزه‌های مردم‌نگاری بپردازیم. معرفی حوزه‌های مردم‌نگاری شیوه رهیافت ما را به طرح «الگوی مردم‌نگاری» که در فصل چهارم به آن خواهیم پرداخت، تا حدودی آشکار می‌سازد. شایان ذکر است که حوزه‌های مردم‌نگاری و موضوعات مربوط به هر یک از آنها، نخست براساس نمونه مطالعات مردم‌نگاری و مونوگرافی انجام گرفته در ایران و جهان شناسایی شده‌اند و دوم بر مبنای تعریف قلمرو مردم‌نگاری مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته و تکمیل و تصحیح شده‌اند. در تهیه الگوی مردم‌نگاری هر یک از این حوزه‌ها، موضوعات مربوط و اطلاعات مورد نیاز آنها، طی جلسات متعدد بحث و بررسی و در نهایت پس از چند ماه مطالعه به صورت نوعی طرح کار الگوی مردم‌نگاری ارائه شده‌اند.

از آنجا که پژوهش‌های مونوگرافی، در بُعد توصیفی خود، همانند مردم‌نگاری، در حوزه‌ها و موضوعات نسبتاً مشابهی به مطالعه می‌پردازند و آنها را به طور عمیق و همه‌جانبه بررسی می‌کنند، لذا در شناسایی برخی از حوزه‌ها و موضوعات، از برخی مونوگرافی‌ها نیز بهره گرفته شده است. از طرفی اغلب مونوگرافی‌های روستایی و ایلی انجام گرفته در ایران، بیشتر جنبه توصیفی دارند و عمدتاً مردم‌نگاری‌اند تا مونوگرافی؛ چرا که در آنها به ندرت به «بیان روابط و یا تبیین موضوعات» پرداخته شده است.

حوزه‌های مردم‌نگاری^۱

پژوهش‌های مردم‌نگاری و مونوگرافی (تک‌نگاری) نشان می‌دهند که حوزه‌های مطالعاتی پژوهشگران مردم‌نگار اغلب مشابه است. رایج‌ترین حوزه‌هایی که اغلب مردم‌نگاران در آن به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته‌اند، عبارتند از: موقعیت جغرافیایی و طبیعی، سازمان اجتماعی، اقتصاد و معیشت، مذهب و اعتقادات، خانواده و خویشاوندی، آداب و رسوم، مسکن، ادبیات شفاهی، خوراک، پوشاک، هنرهای بومی و فنون و فناوری بومی. البته نوع رویکرد پژوهشگران به این حوزه‌های مطالعاتی و شیوه نامگذاری آنها متفاوت است.

الف: برخی از پژوهشگران، حوزه‌های مردم‌نگاری را در قالب چند حوزه کلی تقسیم‌بندی کرده‌اند:

فیلبرگ پژوهشگر دانمارکی، در مطالعه خود از ایل پاپی، قلمرو پژوهش خود را سه حوزه «جغرافیای طبیعی»، «زندگی اقتصادی»، «فرهنگ مادی» و «فرهنگ اجتماعی و معنوی» قرار می‌دهد و در قالب آنها به مطالعه موضوعات مختلف می‌پردازد.

مارسل موس^۲ در کتاب *راهنمای مردم‌نگاری*^۳، سه حوزه کلی را برای انجام پژوهش‌های مردم‌نگاری ارائه می‌دهد:

۱- «مرفولوژی اجتماعی»: نخست مطالعه ریخت جامعه یا نمود بیرونی جامعه که از درجه مادیت (تظاهر بیرونی یا تظاهر مادی) بیشتری برخوردار است و حوزه‌هایی چون جمعیت‌شناسی، جغرافیای انسانی و ریخت‌شناسی فنی را دربرمی‌گیرد.

۲- «فیزیولوژی اجتماعی»: دوم مطالعه اندام جامعه که از درجه مادیت کمتری برخوردار است و حوزه‌هایی چون فنون، زیبایی‌شناسی، اقتصاد، حقوق، دین و علوم را شامل می‌شود.

۳- «پدیده‌های عمومی»: سوم مطالعه موضوعاتی که عمومیت دارند. مانند زبان، پدیده‌های ملی، پدیده‌های بین‌المللی و عادات و خصایص جمعی.

1. The Areas of Ethnography

2. Marcel Mauss

3. Manual d'ethnographie

ب: برخی پژوهشگران، حوزه‌های مردم‌نگاری را در دو حوزه کلی «زندگی مادی» و «زندگی معنوی» بررسی می‌کنند که هر یک شامل حوزه‌های مطالعاتی متعددی است. این تقسیم‌بندی از یک سو تحت تأثیر طبقه‌بندی‌های ادبی (دیدگاه ادبیاتی) از زندگی اجتماعی است و در مطالعات مردم‌نگاری و مونوگرافی ایران به وفور مشاهده می‌شود، و از سوی دیگر برداشتی مبهم و کلی از نوع نگاه مارسل موس یا ژرژ گورویچ^۱ به مطالعه پدیده‌های اجتماعی است. مارسل موس معتقد است که در پژوهش‌های مردم‌نگاری، مطالعه پدیده‌ها بایستی از موضوعاتی آغاز شود که از درجه مادیت بیشتری برخوردارند (یعنی تظاهر مادی آنها بیشتر است) و به سمت مطالعه موضوعاتی پیش رود که میزان مادیت آنها کمتر است. ژرژ گورویچ نیز معتقد است که در مطالعه پدیده‌های اجتماعی یک جامعه، نخست باید لایه‌های بیرونی (لایه‌های ظاهری و سطحی) جامعه مطالعه شوند و سپس به مطالعه لایه‌های درونی که عمیق‌ترند، پرداخت.

ج: برخی دیگر از پژوهشگران در مطالعات خود، هر چند به مطالعه حوزه‌های مختلف مردم‌نگاری پرداخته‌اند، اما اغلب از هر حوزه صرفاً یک یا چند موضوع را مطالعه کرده‌اند که معرف همان حوزه است. برای مثال: مطالعه «کشاورزی و دامداری» یا «نظام مالکیت» معرف پرداختن پژوهشگر به مطالعات اقتصادی است.

به طور کلی، چه پژوهشگرانی که حوزه‌های مردم‌نگاری را در قالب حوزه‌های کلی بیان کرده‌اند و چه پژوهشگرانی که در برخی از حوزه‌ها تنها بخشی از آن را مورد توجه قرار داده‌اند، در هر دو آنها حوزه‌های عام و رایج مردم‌نگاری با عناوین یا تقسیم‌بندی‌های متفاوتی مشاهده می‌شود.

علاوه بر حوزه‌های عام و رایجی که در اغلب پژوهش‌های مردم‌نگاری بدان پرداخته شده است، حوزه‌های «هنر»، «دانش بومی»، «زبان»، «آیین و مراسم سنتی» و «بازی‌ها و ورزش‌های سنتی» به طور عام در تمامی مردم‌نگاری‌ها مشاهده نمی‌شود.

«انستیتو سلطنتی انسان‌شناسی»^۲ انگلستان در کتابی که با عنوان *یادداشت‌ها و تحقیق در*

1. Georges Gurvitch

2. Royal Anthropological Institute

انسان‌شناسی^۱ به چاپ رساند، به عنوان یک مرجع، مطالعات مونوگرافی را در حوزه‌های زیر عنوان می‌کند:

۱- محیط طبیعی، ۲- سازمان اجتماعی، ۳- تغییرات اجتماعی، ۴- سازمان سیاسی، ۵- قوانین، ۶- اقتصاد، ۷- مسکن، ۸- دین، ۹- فولکلور و ۱۰- زبان.
 لوبره، پژوهشگر فرانسوی در سال ۱۹۵۱ کتابی را با عنوان *تحقیق روستایی* به تألیف رساند که به عنوان مهمترین و مفصل‌ترین راهنمای مطالعات روستایی یا مونوگرافی روستایی به حساب می‌آید. وی معتقد است که در پژوهش‌های مونوگرافی، نخست بایستی مطالعه خود را از «موقعیت روستا» آغاز کنیم و بعد به بررسی «مرفولوژی اجتماعی» بپردازیم و در آن جمعیت، نوع ترکیبات آن و حرکات جمعیت را مطالعه کنیم. پس از مطالعه مرفولوژی اجتماعی، به بررسی ابعاد مختلف زندگی داخلی جامعه، همچون سازمان اقتصادی، زندگی خانوادگی، وضع معیشت و مسکن، سطح امکانات بهداشتی و فرهنگی و مواردی از این قبیل خواهیم پرداخت.

دکتر جواد صفی‌نژاد در «مونوگرافی ده طالب‌آباد» به پژوهش و بررسی در حوزه‌های مطالعاتی زیر پرداخته است:

۱- جغرافیا و تاریخ، ۲- شکل سکونت، ۳- ساختمان جمعیت، ۴- گروه‌ها و قشرها، ۵- کشاورزی، ۶- تأسیسات اجتماعی (فرهنگ، مذهب، قدرت و سازمان‌های قدرتی، اوقات فراغت، بازی‌ها)، ۷- آداب و رسوم و ۸- ظواهر زندگی (شامل خوراک، پوشاک، آرایش، وسایل خانه، حرکات و ژست‌ها).

دکتر «حشمت‌الله طیبی» در کتاب *مبانی جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی ایلات و عشایر* حوزه‌های زیر را برای مطالعات مردم‌نگاری و مونوگرافی در جوامع ایلی و عشایری ارائه می‌دهد:

۱- شناسایی جغرافیایی، ۲- ساختار اجتماعی و سلسله مراتب قدرت^۲، ۳- اقتصاد و معیشت، ۴- خانواده و نظام خویشاوندی، ۵- زایش، مرگ و سوگواری، ۶- زبان و ادبیات^۳، ۷- انگاره‌های تفریح و سرگرمی، ۸- جشن‌ها و اعیاد و ۹- دین، اعتقادات و باورها.

1. Notes and Queries on Anthropology

۲. حوزه نظام اجتماعی و نظام سیاسی یکجا آورده شده است.

۳. حوزه زبان و حوزه ادبیات یکجا آورده شده است.

بیشتر رساله‌های کارشناسی ارشد دانشجویان رشته مردم‌شناسی نیز، که در آن به پژوهش‌های مردم‌نگاری پرداخته شده است، بر مطالعه حوزه‌های جغرافیا، ساخت اجتماعی، نظام تولید و معیشت، نظام خانواده و خویشاوندی، اعتقادات مذهبی و قومی، آیین‌ها و مراسم سنتی، مسکن، خوراک، پوشاک، فنون و صنایع بومی و ادبیات شفاهی تأکید دارند.

بر این اساس پس از بررسی و مطالعات لازم و در جمع‌بندی نهایی، با توجه به حوزه‌های عام و رایج در اکثر مطالعات مردم‌نگاری و مونوگرافی و نظر به اهمیت برخی حوزه‌های دیگر که طرح آنها به صورت مستقل ضرورت دارد، لذا شانزده حوزه زیر را برای پژوهش‌های مردم‌نگاری (در قالب الگوی کار مردم‌نگاری) پیشنهاد می‌کنیم:

- ۱- موقعیت جغرافیایی و اقلیمی^۱، ۲- نظام اجتماعی^۲، ۳- نظام سیاسی^۳، ۴- نظام اقتصادی^۴،
- ۵- خانواده و خویشاوندی^۵، ۶- دین و مذهب^۶، ۷- زبان و گویش^۷، ۸- ادبیات^۸، ۹- هنر^۹،
- ۱۰- پوشاک و تزئین^{۱۰}، ۱۱- خوراک^{۱۱}، ۱۲- مسکن^{۱۲}، ۱۳- فنون و صنایع بومی^{۱۳}، ۱۴- دانش بومی^{۱۴}، ۱۵- آیین‌ها و مراسم^{۱۵}، ۱۶- بازی‌ها و ورزش‌های سنتی^{۱۶}.

-
1. geography and ecology
 2. social system
 3. political system
 4. economic system
 5. family and kinship
 6. religion
 7. language and dialect
 8. literature
 9. art
 10. clothing and embellishment
 11. food
 12. dwelling
 13. indigenous techniques and industries
 14. indigenous knowledge
 15. the cults
 16. traditional games and sports

فصل چهارم: الگوی کار مردم‌نگاری

با توجه به اینکه الگوی کار مردم‌نگاری ارائه‌شده در این اثر برای مردم‌نگاری جوامع سنتی، به‌ویژه جوامع ایلی و روستایی، تهیه شده است، لذا ارائه تعاریفی از جامعه ایلی و روستایی ضرورت دارد.

از آنجا که ویژگی‌های جامعه ایلی و روستایی از برخی جهات با یکدیگر تفاوت دارند، لذا در تهیه این راهنمای مردم‌نگاری سعی شده است در حوزه‌ها و موضوعات مختلف علاوه بر ارائه موضوعات مشترک هر دو جامعه (ایلی و روستایی)، ویژگی‌های متفاوت این دو نوع از جوامع سنتی نیز در قالب موضوعات و به‌ویژه در قالب «اطلاعات مورد نیاز» آنها آورده شود. برای مثال، در حوزه «مسکن»، انواع مسکن به دو نوع «مسکن ثابت» و «مسکن متحرک» تقسیم می‌شود که در آن محل سکونت روستایی (مسکن ثابت) و محل سکونت ایلی (مسکن متحرک) به تفصیل بررسی می‌شود.

در واقع الگوی کار مردم‌نگاری ارائه‌شده در این اثر، توانایی و قابلیت لازم را برای مردم‌نگاری جوامع سنتی داراست که حتی از آن می‌توان در برخی موارد (برخی حوزه‌ها و موضوعات مردم‌نگاری) در مردم‌نگاری شهرهای سنتی استفاده کرد. اما برای مردم‌نگاری شهری، به‌ویژه شهرهای مدرن و صنعتی، الگوی کار مردم‌نگاری متفاوتی نیاز است که امید است در آینده با همکاری واحد فرهنگ مردم و مسئولان محترم مرکز تحقیقات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، این امر مهم تحقق یابد.

جامعه ایلی: جماعتی که خصوصیات قومی مشابه دارند و بین آنها رابطه خویشاوندی

مستحکمی برقرار است، اینان دارای سرزمین معینی هستند و به صورت کوچرو، نیمه یکجانشین و یا یکجانشین زندگی می‌کنند. اقتصاد ایل عمدتاً بر دامداری یا کشاورزی و یا هر دو مبتنی است که نوع و اولویت آن براساس زندگی کوچرو، نیمه یکجانشینی و یا یکجانشینی متفاوت است.^۱

جامعه روستایی: روستا واحدی اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی است و محل تجمع مردمی است که به صورت یکجانشین زندگی می‌کنند. قسمت اعظم درآمد مردم روستا بر کشاورزی مبتنی است و شرایط بالقوه خودکفایی را در خود دارد.^۲

قابل توجه پژوهشگران محترم

از آنجا که در این الگوی کاری منظور از مردم‌نگاری توصیف پدیده‌های فرهنگی و بیان روابط علی آنهاست، لذا قلمرو مردم‌نگاری در حوزه‌های مختلف به گونه‌ای طراحی شده است که مانع از ورود پژوهشگر به عرصه تحلیل و دخالت دیدگاه‌های نظری وی می‌شود. اما اگر پژوهشگر بتواند «اطلاعات مورد نیاز» ارائه شده در این راهنمای مردم‌نگاری را برای هر یک از «موضوعات» به طور دقیق و کامل گردآوری کند (چه در مردم‌نگاری‌های موردی و چه در مردم‌نگاری‌های کامل و جامع)، اطلاعات به دست آمده خواهند توانست در مرحله تحلیل از سوی مردم‌شناسان و یا خود پژوهشگر، بسیاری از روابط موجود میان موضوعات و شرایط جغرافیایی، شرایط اقتصادی، باورها و اعتقادات قومی و مذهبی، نظام اجتماعی، و غیره را آشکار سازند و کار مردم‌شناسی را در عرصه شناخت هموار نمایند و از سوی دیگر تابلوی کاملی از فرهنگ جوامع مختلف را در برابر دید همگان قرار دهند و برای آیندگان ماندگار سازند.

۱. طبیبی، حشمت‌ا...، *مبانی جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی ایلات و عشایر*، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ چهارم، ۱۳۸۰، صص ۱۳۵-۱۳۳.

۲. وثوقی، منصور، *جامعه‌شناسی روستایی*، تهران، مؤسسه کیهان، چاپ ششم، ۱۳۷۵، ص ۲۰.

حوزه‌های مردم‌نگاری

حوزه‌های مردم‌نگاری عبارتند از:

- ۱- موقعیت جغرافیایی و اقلیمی
- ۲- نظام اجتماعی
- ۳- نظام سیاسی
- ۴- نظام اقتصادی
- ۵- خانواده و خویشاوندی
- ۶- دین و مذهب
- ۷- زبان و گویش
- ۸- ادبیات
- ۹- هنر
- ۱۰- پوشاک و تزئین
- ۱۱- خوراک
- ۱۲- مسکن
- ۱۳- فنون و صنایع بومی
- ۱۴- دانش بومی
- ۱۵- آیین‌ها و مراسم
- ۱۶- بازی‌ها و ورزش‌های سنتی.

۱- موقعیت جغرافیایی و اقلیمی

(توجه: موقعیت جغرافیایی و اقلیمی مقدمه مطالعات مردم‌نگاری یا مدخلی برای ورود به حوزه‌های اصلی پژوهش به شمار می‌رود. لذا موضوعات و اطلاعات ارائه‌شده در آن صرفاً از منظر جغرافیایی است و ارتباط مستقیم با ویژگی‌های فرهنگی جامعه مورد مطالعه ندارد.)

۱-۱- جغرافیای طبیعی

۱-۱-۱- موقعیت جغرافیایی

(توصیف موقعیت جغرافیایی محل با استفاده از نقشه‌ها و کروکی‌ها)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- شناسایی موقعیت جغرافیایی محل ۲- تعیین مختصات محل ۳- تعیین استان مربوط در نقشه کشوری ۴- تعیین شهرستان مربوط در نقشه استانی ۵- تعیین محل مربوط در نقشه شهرستان ۶- نقشه خاص محل (در صورت امکان) ۷- تهیه کروکی محدوده جغرافیایی منطقه و محل

۱-۱-۲- موقعیت طبیعی

(توصیف موقعیت طبیعی منطقه: کوهستانی، جنگلی، جلگه‌ای و....)

۳-۱-۱- وضعیت اقلیمی

(توصیف وضعیت آب و هوایی منطقه: گرمسیر، سردسیر، معتدل، خشک و...)

۴-۱-۱- پوشش گیاهی

(توصیف پوشش گیاهی منطقه و انواع گیاهان آن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع پوشش گیاهی منطقه؛ درخت، درختچه، علف یا بوته ۲- قلمرو و محدوده جغرافیایی پوشش گیاهی منطقه ۳- انواع درختان و درختچه‌های منطقه و نام محلی آنها ۴- انواع بوته‌ها و نام محلی آنها

۵-۱-۱- زیست جانوری

توصیف انواع گونه‌های جانوری غیراهلی منطقه: پستانداران، پرندگان، خزندگان و... (اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع یا گونه جانوران منطقه؛ پستانداران، پرندگان، خزندگان و... ۲- انواع پستانداران و نام محلی آنها ۳- انواع پرندگان و نام محلی آنها ۴- انواع خزندگان و نام محلی آنها ۵- ... (دیگر گونه‌های جانوری منطقه

۶-۱-۱- آب

۱-۶-۱-۱- منابع طبیعی آب و جریان‌های آبی

(توصیف انواع منابع طبیعی آب و جریان‌های آبی منطقه: رودخانه، دریا، دریاچه، برکه، چشمه، آب‌های معدنی و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع منابع یا جریان‌های آبی؛ رودخانه، دریا، چشمه، برکه و... ۲- نام محلی ۳- موقعیت جغرافیایی و فاصله منابع یا جریان‌های آبی نسبت به محل

۲-۶-۱-۱- نزولات آسمانی

(توصیف انواع نزولات آسمانی: برف، باران و تگرگ)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع نزولات آسمانی ۲- نام محلی نزولات آسمانی ۳- زمان و فصل بارش ۴- میزان بارش

۷-۱-۱- خاک

(توصیف پوشش خاکی منطقه و انواع آن: رس، ماسه و...)

۸-۱-۱- جریان‌های باد

۱-۱-۸-۱- بادهای دائمی

۲-۱-۸-۱- بادهای موسمی

۳-۱-۸-۱- بادهای محلی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام باد ۲- جهت وزش باد ۳- فصول و زمان وزش باد ۴- سرعت باد

۹-۱-۱- معادن

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام معدن ۲- موقعیت جغرافیایی معدن نسبت به محل ۳- فاصله معدن

نسبت به محل ۴- مواد مورد بهره‌برداری از معدن ۵- فعال یا غیرفعال بودن معدن به لحاظ

بهره‌برداری ۶- عوارض زیست‌محیطی معدن از جمله ایجاد آلودگی و بیماری در منطقه

۱۰-۱-۱- عوارض طبیعی

۱-۱-۱۰-۱- انواع عوارض طبیعی

(توصیف انواع عوارض طبیعی منطقه: کوه، دره، تپه، پرتگاه و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع عارضه طبیعی ۲- نام محلی عارضه ۳- موقعیت جغرافیایی

عارضه نسبت به محل

۲-۱-۱۰-۱- واژگان و اصطلاحات مربوط به عوارض طبیعی منطقه

۱۱-۱-۱- حوادث طبیعی

۱-۱-۱۱-۱- انواع حوادث طبیعی

(توصیف انواع حوادث طبیعی مهم منطقه: سیل، زلزله، طوفان و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع حادثه طبیعی ۲- نام محلی حادثه طبیعی

۲-۱-۱۱-۱- آخرین حوادث طبیعی مهم منطقه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع حادثه ۲- زمان وقوع حادثه ۳- میزان تلفات

۱-۲- جغرافیای انسانی

۱-۲-۱- جمعیت

(میزان جمعیت به تفکیک سن و جنس)

۱-۲-۲- مرفولوژی یا ریخت محل

(رسم کروکی و طرح ریخت‌شناختی از محل با تعیین معابر، میداین، راه‌های ورودی، منازل،

تأسیسات، اماکن عمومی و غیره)

۱-۲-۳- تأسیسات

۱-۲-۳-۱- تأسیسات عمومی

(مراکز آموزشی، بهداشتی، درمانی، فروشگاه‌های تعاونی، ورزشگاه‌ها و...)

۱-۲-۳-۲- تأسیسات صنعتی

(سد، پالایشگاه، کارخانجات و ...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع تأسیسات ۲- نام تأسیسات ۳- فعال یا غیرفعال بودن تأسیسات

۴- سال احداث ۵- تعیین موقعیت و فاصله تأسیسات نسبت به محل

۱-۲-۴- امکانات رفاهی

(آب، برق، گاز، تلفن و غیره)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع امکانات رفاهی ۲- سال بهره‌برداری

۱-۲-۵- راه‌های ارتباطی

(آسفالت، خاکی، شوسه، مالرو، راه‌آهن و راه آبی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع راه ۲- نام راه ۳- کاربرد راه ۴- راه قدیمی یا جدید ۵- سال احداث

۶- میزان فاصله یا طول راه تا مناطق ارتباطی اطراف ۷- رسم راه‌ها بر روی کروکی منطقه

۶-۲-۱- بناهای مهم تاریخی

(کاروانسرا، قلعه، آب انبار و....)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع بنا ۲- نام بنا ۳- موقعیت جغرافیایی بنا و تعیین محل آن بر روی

کروکی ۴- قدمت بنا ۵- تاریخچه مختصر بنا ۶- مساحت بنا

۲- نظام اجتماعی

۱-۲- جمعیت

(جمع‌آوری اطلاعات آماری از جمعیت محل - این اطلاعات را می‌توان از طریق اداره کل آمار ایران یا مراکز استان‌ها و شهرستان‌ها یا همچنین از مراکز بهداشت محل و یا سایر مراکز دولتی مربوط تهیه کرد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- میزان جمعیت و پراکندگی آن، با رسم جدول ۲- توزیع سنی و جنسی جمعیت، با رسم جدول ۳- میزان جمعیت باسواد و بی‌سواد به تفکیک جنس، با رسم جدول ۴- میزان جمعیت شاغل به تفکیک سن و جنس، با رسم جدول ۵- میزان جمعیت گروه‌های قومی در صورتی که دستیابی به آمار دقیق ممکن باشد، با رسم جدول ۶- میزان جمعیت گروه‌های زبانی در صورتی که دستیابی به آمار دقیق ممکن باشد، با رسم جدول ۷- میزان تولد ۸- میزان مرگ و میر ۹- نرخ رشد جمعیت

۲-۲- تاریخچه جامعه

(شرح و توصیف تاریخچه جامعه مورد مطالعه و روند تحولات آن با ذکر حوادث مهم - توجه: این اطلاعات را می‌توان از طریق مصاحبه با ریش‌سفیدان، افراد مطلع محلی، زنان دانای محل و همچنین از طریق منابع کتابخانه‌ای به دست آورد.)

۳-۲- ساختار اجتماعی جامعه

(شرح و توصیف ساختار اجتماعی جامعه مورد مطالعه. مثال: ساختار اجتماعی جامعه عشایری همچون ایل، طایفه، تیره و....)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- سلسله مراتب نظام اجتماعی و نقش و جایگاه هر یک از آنها
 ۲- رسم هرمی یا درختی سلسله مراتب نظام اجتماعی جامعه ۳- باورها و اعتقادات مرتبط با سلسله
 مراتب نظام اجتماعی جامعه یا هر یک از آنها ۴- ادبیات عامیانه مرتبط با سلسله مراتب نظام اجتماعی
 جامعه یا هر یک از آنها ۵- واژگان مربوط به ساختار اجتماعی جامعه و سلسله مراتب آن

۲-۴- گروه‌های قومی

(توصیف انواع گروه‌های قومی ساکن در محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع گروه‌های قومی ۲- میزان جمعیت هر یک از گروه‌های قومی به تفکیک
 سن و جنس در صورتی که دستیابی به آمار دقیق ممکن باشد، با رسم جدول ۳- تاریخچه ۴- کوچرو بودن
 یا نبودن هر یک از گروه‌های قومی ۵- تقسیمات درون گروهی ۶- موقعیت اقتصادی، مشاغل و فعالیت
 اقتصادی غالب ۷- زبان ۸- نژاد ۹- مذهب ۱۰- محل استقرار هر یک از گروه‌های قومی در محل و
 مشخص کردن آن بر روی کروکی ۱۱- ادبیات عامیانه مرتبط با هر یک از گروه‌های قومی

۲-۵- گروه‌های مذهبی

(توصیف انواع گروه‌های مذهبی ساکن در محل - در این قسمت از گروه‌های مذهبی تنها نام
 برده می‌شود و در حوزه «دین و مذهب» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع گروه‌های مذهبی ۲- میزان جمعیت هر یک از گروه‌های مذهبی به
 تفکیک سن و جنس در صورتی که دستیابی به آمار دقیق ممکن باشد، با رسم جدول ۳- تاریخچه ۴- نژاد
 و قومیت ۵- موقعیت اقتصادی، مشاغل و فعالیت اقتصادی غالب ۶- محل استقرار هر یک از گروه‌های
 مذهبی در محل و مشخص کردن آن بر روی کروکی ۷- باورها و اعتقادات مربوط به هر یک از گروه‌های
 مذهبی در میان مردم ۸- ادبیات عامیانه مرتبط با گروه‌های مذهبی

۲-۶- گروه‌های زبانی

(توصیف انواع گروه‌های زبانی موجود در محل - در این قسمت صرفاً از گروه‌های زبانی نام
 برده می‌شود و در حوزه «زبان و گویش» به موضوع زبان پرداخته خواهد شد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع گروه‌های زبانی ۲- میزان جمعیت هر یک از گروه‌های زبانی در صورتی که دستیابی به آمار دقیق ممکن باشد، با رسم جدول ۳- پراکندگی جغرافیایی هر یک از گروه‌های زبانی در محل و مشخص کردن آن بر روی کروکی

۲-۷- طبقات اجتماعی (قشربندی اجتماعی)

(توصیف انواع طبقات اجتماعی جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام طبقات ۲- عامل تعیین‌کننده طبقه؛ عوامل اقتصادی، ارزشی، تباری و ... ۳- فاصله هر طبقه با طبقات هم‌سنخ خود ۴- باورها و اعتقادات مربوط به طبقات اجتماعی ۵- ادبیات عامیانه مربوط به طبقات اجتماعی ۶- واژگان و اصطلاحات قشربندی اجتماعی

۲-۸- مهاجرت

۲-۸-۱- مهاجرت دائمی

۲-۸-۱-۱- مهاجرت فرستی (مهاجرت به خارج)

۲-۸-۱-۲- مهاجرت‌پذیری (مهاجرت به داخل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مهاجرت و مبدأ یا مقصد آن ۲- میزان مهاجرت ۳- علل و عوامل مهاجرت ۴- تاریخچه مهاجرت ۵- گروه‌های مهاجر؛ گروه‌های سنی و قومی و مذهبی ۶- باورها و اعتقادات مربوط به مهاجرت ۷- ادبیات عامیانه مربوط به مهاجرت

۲-۸-۲- مهاجرت فصلی

۲-۸-۲-۱- مهاجرت کاری یا شغلی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مهاجرت؛ مهاجرت به داخل یا خارج و مبدأ یا مقصد آن ۲- میزان مهاجرت ۳- زمان یا فصل مهاجرت ۴- تاریخچه مهاجرت ۵- گروه سنی مهاجران ۲-۸-۲-۲- کوچ (بیلاق و قشلاق)

در این قسمت تنها به زمان و محل کوچ اشاره می‌شود و در حوزه «نظام اقتصادی» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.

۳-۱-۲- واژگان و اصطلاحات مربوط به مهاجرت

۹-۲- ترکیب و ساختار محلات

(توصیف محلات قدیم و جدید با رسم جدول و کروکی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلات و مناسبت نامگذاری آنها ۲- تعیین موقعیت محلات بر روی کروکی ۳- اقوام یا گروه‌های ساکن در هر یک از محلات ۴- تاریخچه شکل‌گیری محلات و روند گسترش آن، محلات قدیم و جدید ۵- باورها و اعتقادات مربوط به هر یک از محلات ۶- ادبیات عامیانه مربوط به هر یک از محلات

۱۰-۲- روابط و مناسبات اجتماعی

۱-۱۰-۲- روابط جامعه مورد نظر با مناطق همجوار

۲-۱۰-۲- روابط میان مردم محلات مختلف

۳-۱۰-۲- روابط میان گروه‌های مذهبی

۴-۱۰-۲- روابط میان گروه‌های قومی

۵-۱۰-۲- روابط میان طبقات اجتماعی مختلف

۶-۱۰-۲- (دیگر اشکال روابط اجتماعی)

۷-۱۰-۲- واژگان مربوط به روابط و مناسبات اجتماعی

(توصیف انواع روابط و مناسبات رایج در بین اهالی محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع روابط؛ خویشاوندی، اقتصادی و... ۲- میزان روابط

۱۱-۲- هنجارها و رفتارهای اجتماعی

۱-۱۱-۲- هنجارها و ارزش‌های اجتماعی

(جمع‌آوری و توصیف آن دسته از قوانین عرفی که به عنوان هنجار یا ارزش اجتماعی در جامعه مورد نظر شناخته شده‌اند و متقابلاً آن دسته از اعمال یا رفتارهایی که جنبه ناپهنجار و ضد ارزش در جامعه دارند.)

۲-۱۱-۲- آداب و رفتارهای اجتماعی

(توصیف انواع آداب و رفتارهای اجتماعی همچون آداب احوالپرسی)

۲-۱۱-۳- واژگان مربوط به هنجارها و رفتارهای اجتماعی

۲-۱۲- تعاون و همیاری

۲-۱۲-۱- تعاون در تولید و معیشت

۲-۱۲-۲- تعاون در آیین‌ها و مراسم

۲-۱۲-۳- (تعاون در دیگر موارد)

(توصیف اشکال مختلف تعاون: در این قسمت تنها به توصیف کلی و مختصر اشکال تعاون بسنده کرده و توضیحات مبسوط آن را به حوزه‌های مربوط محول می‌کنیم. برای مثال، اشکال مختلف تعاون در تولید و معیشت، در حوزه «نظام اقتصادی» به تفصیل شرح داده خواهد شد.)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع تعاون ۲- نام محلی ۳- مناسبت و کارکرد تعاون ۴- شرح کلی شکل اجرای تعاون ۵- باورها و اعتقادات مربوط ۶- ادبیات عامیانه مربوط

۲-۱۳- اوقات فراغت

۲-۱۳-۱- اوقات فراغت مردان

۲-۱۳-۲- اوقات فراغت زنان

(توصیف شیوه‌های مختلف پرکردن اوقات فراغت در میان مردم محل: همچون رفتن به میهمانی، رفتن به قهوه‌خانه، اجرای بازی‌های مختلف، انجام ورزش‌های مختلف و موارد دیگر.)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- فصول اوقات فراغت و علل آن ۲- ساعات اوقات فراغت و علل آن ۳- چگونگی پر کردن اوقات فراغت ۴- باورها و اعتقادات مربوط به اوقات فراغت ۵- ادبیات عامیانه مربوط به اوقات فراغت ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به اوقات فراغت

۱۴-۲- سازمان حقوقی

۱- ۱۴-۲- انواع اختلافات، منازعات و جرم‌ها

الف) توصیف انواع اختلافات و منازعات: اختلافات خانوادگی، قومی، ناموسی، مالی، زمین، محصول، آب و غیره. ب) توصیف انواع جرم‌ها: ضرب و شتم، قتل، دزدی، کلاهبرداری، فحشا و غیره)

۲- ۱۴-۲- شیوه‌های سنتی کشف جرم

(توصیف شیوه‌های سنتی کشف جرم همچون کاسه‌گردانی، ردیابی یا ردزنی و غیره)

۳- ۱۴-۲- مراکز و شیوه‌های حل اختلاف

۱- ۱۴-۳-۲- روش کدخدامنشی یا ریش سفیدان

۲- ۱۴-۳-۲- شورای محل

۳- ۱۴-۳-۲- مراجع قضایی

۴- ۱۴-۳-۲- تاریخچه مراکز حل اختلاف

۴- ۱۴-۲- باورها و اعتقادات مربوط به جرایم، اختلافات و حل و فصل آنها

۵- ۱۴-۲- ادبیات عامیانه مربوط به جرایم، اختلافات و حل و فصل آنها

۶- ۱۴-۲- واژگان و اصطلاحات مربوط به جرایم، اختلافات و حل و فصل آنها

۳- نظام سیاسی (نظام سیاسی سنتی، حکومت مرکزی و ...)

۱- ۳- ساختار سیاسی قدرت

(توضیح و توصیف هرم قدرت در نظام سیاسی سنتی یا ایلی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- سلسله مراتب نظام سیاسی یا هرم قدرت. برای مثال ایلیخان، خان، ایل بیگی، کلانتر، کدخدا و... ۲- ارتباط سلسله مراتب نظام سیاسی با سلسله مراتب نظام اجتماعی با رسم جدول. برای مثال «خان» در ردیف «ایل»، «کلانتر» در ردیف «طایفه» و...

۳- رسم هرمی یا درختی سلسله مراتب نظام سیاسی یا هرم قدرت ۴- نقش، جایگاه و وظایف هر یک از صاحبان قدرت در نظام سیاسی ایلی ۵- باورها و اعتقادات مربوط به سلسله مراتب قدرت و جایگاه و وظایف آنها ۶- ادبیات عامیانه مربوط به سلسله مراتب قدرت و جایگاه و وظایف آنها

۲-۳- قوانین سیاسی یا قوانین حکومتی

(جمع‌آوری و توصیف آن دسته از قوانین عرفی یا مکتوب در عرصه مسائل حکومتی، اقتصادی، اجتماعی و غیره که در جامعه به صورت خودکار انجام می‌گیرد یا از سوی صاحبان قدرت بر جامعه اعمال می‌شود و شالوده نظام سیاسی سنتی یا ایلی را مستحکم و برقرار می‌سازد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع قوانین ۲- نام محلی قوانین ۳- مناسبت و کارکرد قوانین ۴- شیوه اجرای قوانین ۵- متخلفان از قوانین و شیوه مجازات یا برخورد با آنها ۶- باورها و اعتقادات مربوط به قوانین ۷- ادبیات عامیانه مربوط به قوانین

۳-۳- بازوهای اجرایی و نظامی قدرت

۱-۳-۳- بازوهای اجرایی نظام سیاسی سنتی

(شناسایی عوامل اجرایی حاکمیت سنتی همچون مباشران، معاونان و مشاوران، مسئولان دیوانی و غیره و توصیف نقش و وظایف آنها)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی عوامل اجرایی ۲- نقش و مسئولیت عوامل اجرایی ۳- باورها و اعتقادات مربوط به عوامل اجرایی و نقش و وظایف آنها ۴- ادبیات عامیانه مربوط به عوامل اجرایی و نقش و وظایف آنها

۲-۳-۳- بازوهای نظامی نظام سیاسی سنتی

(شناسایی و توصیف نیروهای نظامی و امنیتی همچون تفنگچی‌ها، چماقداران و غیره)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی نیروهای نظامی یا امنیتی ۲- نقش و وظایف نیروهای نظامی

- ۳- میزان حقوق و مواجب ۴- باورها و اعتقادات مربوط به نیروهای نظامی یا امنیتی در میان مردم
۵- ادبیات عامیانه مربوط به نیروهای نظامی یا امنیتی و نقش و جایگاه آنها

۳-۴- منابع مالی در نظام سیاسی سنتی

۱-۳-۴- منابع مالیاتی

۱-۱-۳-۴- مالیات زمین

۲-۱-۳-۴- مالیات محصول

۳-۱-۳-۴- مالیات آب

۴-۱-۳-۴- مالیات مسکن

۵-۱-۳-۴- ... (دیگر منابع مالیاتی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مالیات ۲- میزان مالیات ۳- زمان و دوره اخذ مالیات ۴- نوع مجازات یا برخورد با متخلفان مالیاتی

۲-۳-۴- (دیگر منابع مالی)

۳-۵- شیوه‌های مدیریت یا مکانیسم‌های اجرایی در نظام سیاسی سنتی

(این بخش که به نوعی همان «شیوه مدیریت سنتی» در نظام سیاسی است، عمدتاً جنبه توصیفی دارد و پژوهشگر مردم‌نگار بایستی از طریق مشاهده و مصاحبه به جمع‌آوری اطلاعات و توصیف آن بپردازد.)

۳-۶- روابط حاکم و مردم در نظام سیاسی سنتی

(توصیف روابط موجود میان صاحبان قدرت و مردم در نظام سیاسی سنتی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع روابط: ارباب و رعیتی، ارزشی و اعتقادی، خویشاوندی و غیره ۲- میزان روابط

۳- باورها و اعتقادات مربوط به روابط میان صاحبان قدرت و مردم ۴- ادبیات عامیانه مربوط به روابط میان صاحبان قدرت و مردم

۷-۳- ریشه‌های تاریخی و اعتقادی نظام سیاسی سنتی

۱-۷-۳- ریشه‌های تاریخی

(بیان ریشه‌های تاریخی و چگونگی شکل‌گیری نظام سیاسی سنتی یا ایلی. اطلاعات در این زمینه را می‌توان به وسیله منابع کتابخانه‌ای یا مصاحبه با مردم و عوامل قدرت به دست آورد.)

۲-۷-۳- ریشه‌های اعتقادی

(بیان آن دسته از اعتقادات و باورهای قومی و مذهبی که نظام سیاسی سنتی یا ایلی و سلسله مراتب قدرت بر مبنای آن شکل گرفته است.)

۸-۳- واژگان نظام سیاسی سنتی

۴- نظام اقتصادی

۱-۴- نظام تولید، توزیع و مصرف

۱-۴-۱- مشاغل و شیوه‌های معیشت در نظام تولید سنتی (همراه با نظام توزیع و مصرف)

۱-۴-۱-۱- کشاورزی

۱-۴-۱-۱-۱- زراعت

۱-۴-۱-۱-۱-۱- انواع محصولات زراعی منطقه براساس اهمیت

(توصیف انواع محصولات زراعی منطقه و نام محلی آنها با رسم جدول)

۲-۴-۱-۱-۱-۱- شیوه تولید محصولات زراعی

(توضیح و توصیف چگونگی تولید محصولات زراعی همچون گندم، جو، برنج، ذرت،

سبزیجات و غیره در مراحل مختلف کاشت، داشت و برداشت، و همچنین ویژگی‌ها و شرایط و

امکانات تولید)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول ۲- نوع زمین زیر کشت؛ دیم یا آبی ۳- مقدار زمین زیر

کشت ۴- نوع مالکیت زمین ۵- دوره‌های تولید و علل آن؛ سالی یک بار، دو سال یک بار و ...

۶- شیوه تولید در مراحل کاشت، داشت، برداشت و مراحل و شیوه آبیاری آن ۷- تقسیم کار براساس

سن و جنس

۳-۱-۱-۱-۱-۴- وسایل و ابزارآلات زراعت

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام ابزار ۲- شکل و طرح ابزار ۳- قسمت‌های مختلف ابزار و نام آنها

۴- جنس ابزار ۵- کاربرد ابزار ۶- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن

۴-۱-۱-۱-۱-۴- پراکندگی زمین‌های زراعی

(تعیین موقعیت زمین‌های زراعی منطقه بر روی کروکی)

۵-۱-۱-۱-۱-۴- آفات زراعی و شیوه‌های سنتی دفع آن

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع آفات ۲- نام محلی ۳- شیوه‌های سنتی دفع آفات ۴- باورها و

اعتقادات عامیانه مربوط به آفات و دفع آن

۶-۱-۱-۱-۱-۴- توزیع محصولات زراعی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول ۲- شیوه تقسیم محصول ۳- اساس و معیارهای تقسیم

محصول ۴- ابزار تقسیم محصول؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، قسمت‌های مختلف

ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار، اندازه و ابعاد ابزار ۵- شیوه حمل و نقل محصول

۷-۱-۱-۱-۱-۴- مصرف محصولات زراعی

۱-۷-۱-۱-۱-۴- مصرف خانگی

(بیان موارد مصرف خانگی محصولات زراعی همچون مصارف خوراکی، دارویی، استفاده از

محصولات جانبی زراعی در صنایع دستی، مسکن و غیره)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصولات زراعی؛ محصولات اصلی یا جانبی ۲- موارد مصرف

۲-۷-۱-۱-۱-۴- مصرف دامی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصولات زراعی مورد مصرف دام؛ محصولات اصلی و جانبی

۲- نوع دام تغذیه‌کننده از محصولات اصلی یا جانبی زراعی

۳-۷-۱-۱-۱-۴- مصرف مبادلاتی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول؛ گندم، جو، برنج، ذرت و... ۲- نوع مبادله محصول؛ هدیه،

پایاپای، نقدی و... ۳- قیمت نقدی محصول؛ قیمت به من محلی، قیمت به کیلو، قیمت به تن، قیمت

کیسه‌ای، قیمت به دیگر اوزان منطقه‌ای ۴- محل یا مرکز مبادله

۸-۱-۱-۱-۱-۴- مشاغل جانبی مرتبط با زراعت

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شغل ۲- جنس و سن افراد شاغل ۳- هدف و کارکرد شغل ۴- شرح و توصیف شغل

۹-۱-۱-۱-۱-۴- همیاری در زراعت

(توصیف اشکال مختلف همیاری یا تعاون در امر زراعت)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع همیاری؛ برای مثال همیاری در برداشت گندم ۲- نام محلی ۳- علل و عوامل همیاری ۴- قواعد و قوانین همیاری ۵- مدیریت در همیاری ۶- شرح همیاری از آغاز تا پایان

۱۰-۱-۱-۱-۱-۴- آیین‌ها و مراسم مربوط به زراعت در مراحل مختلف

(در این قسمت تنها به ذکر مشخصات و توصیف کلی مراسم بسنده می‌شود و در حوزه «آیین‌ها و مراسم» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مراسم ۲- زمان اجرای مراسم ۳- مناسبت مراسم ۴- شرح کلی

مراسم

۱۱-۱-۱-۱-۱-۴- باورها و اعتقادات مرتبط با زراعت

۱۲-۱-۱-۱-۱-۴- ادبیات عامیانه مرتبط با زراعت

۱۳-۱-۱-۱-۱-۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به زراعت

۲-۱-۱-۱-۴- باغداری

۱-۲-۱-۱-۴- انواع محصولات باغی منطقه براساس اهمیت

(بیان انواع محصولات باغی منطقه و نام محلی آنها با رسم جدول)

۲-۲-۱-۱-۴- شیوه تولید محصولات باغی

(توضیح و توصیف چگونگی تولید محصولات باغی همچون انگور، سیب، پرتقال، گردو، گلابی و غیره. الف) مرحله کاشت؛ از کاشت نهال تا دوران باروری نهال‌ها ب) مرحله داشت؛ از آغاز فصل رویش تا برداشت محصول ج) مرحله برداشت؛ چیدن محصولات باغی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول ۲- مقدار زمین باغ ۳- نوع مالکیت باغ ۴- فصل کشت

نهال و شیوه کشت آن ۵- مدت زمان باروری نهال؛ چند سال طول می‌کشد تا نهال‌ها به مرحله باروری برسند ۶- شیوه مراقبت از نهال‌ها در دوران باروری ۷- شیوه تولید محصول از فصل رویش «بهار» تا برداشت محصول ۸- تقسیم کار براساس سن و جنس

۳-۲-۱-۱-۱-۴- وسایل و ابزارآلات باغداری

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام ابزار ۲- شکل و طرح ابزار ۳- قسمت‌های مختلف ابزار و نام آنها

۴- جنس ابزار ۵- کاربرد ابزار ۶- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن

۴-۲-۱-۱-۱-۴- پراکندگی باغات منطقه

(تعیین موقعیت باغات منطقه بر روی کروکی)

۵-۲-۱-۱-۱-۴- آفات باغی و شیوه‌های سنتی دفع آن

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع آفات ۲- نام محلی ۳- شیوه‌های سنتی دفع آفات ۴- باورها و

اعتقادات عامیانه مربوط به آفات و دفع آن

۶-۲-۱-۱-۱-۴- توزیع محصولات باغی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول ۲- شیوه تقسیم محصول و اساس و معیارهای آن

۳- ابزار تقسیم محصول؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، قسمت‌های مختلف ابزار، جنس

ابزار، کاربرد ابزار، اندازه و ابعاد ابزار ۴- شیوه حمل و نقل محصول

۷-۲-۱-۱-۱-۴- مصرف محصولات باغی

۱-۷-۲-۱-۱-۱-۴- مصرف خانگی

(بیان موارد مصرف میوه‌ها در تغذیه، خوراک، حتی دارو و همچنین استفاده از محصولات

جانبی باغ در امر سوخت، مسکن، وسایل چوبی، صنایع دستی و موارد دیگر)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصولات باغی؛ محصولات اصلی و جانبی ۲- موارد مصرف

۲-۷-۲-۱-۱-۱-۴- مصرف دامی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصولات باغی مورد مصرف دام؛ همچون برگ درختان، برخی

از میوه‌های نارس یا کم‌ارزش و... ۲- نوع دام تغذیه‌کننده از محصولات اصلی یا جانبی باغ

۳-۷-۲-۱-۱-۱-۴- مصرف مبادلاتی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول: سیب، انار، گلابی، انگور و... ۲- نوع مبادله محصول؛

هدیه، پایاپای، نقدی و... ۳- قیمت نقدی محصول؛ قیمت به من محلی، قیمت به کیلو، قیمت به تن، قیمت به دیگر اوزان منطقه‌ای ۴- محل یا مرکز مبادله

۸-۲-۱-۱-۱-۴- مشاغل جانبی مرتبط با باغداری

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شغل ۲- جنس و سن افراد شاغل ۳- هدف و کارکرد شغل ۴- شرح

و توصیف شغل

۹-۲-۱-۱-۱-۴- همیاری در باغداری

(توصیف اشکال مختلف همیاری یا تعاون در امر باغداری)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع همیاری. برای مثال همیاری در برداشت محصول ۲- نام محلی

۳- علل و عوامل همیاری ۴- قواعد و قوانین همیاری ۵- مدیریت در همیاری ۶- شرح همیاری

از آغاز تا پایان

۱۰-۲-۱-۱-۱-۴- آیین‌ها و مراسم مربوط به باغداری

(در این قسمت تنها به ذکر مشخصات و توصیف کلی مراسم بسنده می‌شود و در حوزه

«آیین‌ها و مراسم» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مراسم ۲- زمان اجرای مراسم ۳- مناسبت مراسم ۴- شرح کلی

مراسم

۱۱-۲-۱-۱-۱-۴- باورها و اعتقادات مربوط به باغداری

۱۲-۲-۱-۱-۱-۴- ادبیات عامیانه مربوط به باغداری

۱۳-۲-۱-۱-۱-۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به باغداری

۳-۱-۱-۱-۴- آب و آبیاری

۱-۳-۱-۱-۱-۴- منابع آبیاری

۱-۱-۳-۱-۱-۴- نزولات آسمانی

(بیان مهمترین نزولات آسمانی منطقه و جایگاه آن در آبیاری)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- مهمترین نوع بارندگی‌های منطقه ۲- پُربارش‌ترین فصول سال ۳- میزان

وابستگی آبیاری زمین‌های کشاورزی منطقه به بارندگی و اولویت آن در مقایسه با دیگر منابع آبیاری

۴- فواید و مضرات نزولات آسمانی ۵- باورها و اعتقادات مربوط به نزولات آسمانی و آبیاری به وسیله آن ۶- ادبیات عامیانه مربوط به نزولات آسمانی و آبیاری به وسیله آن ۷- واژگان و اصطلاحات مربوط به نزولات آسمانی

۲-۱-۳-۱-۱-۴- منابع آبیاری طبیعی (رودخانه، چشمه، برکه، ...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع منابع آبی ۲- نام منابع آبی ۳- دوران آبدهی یا پُر آبی منابع؛ در طول سال، در یک دوره زمانی خاص ۴- شیوه بهره‌برداری ۵- شیوه تقسیم آب ۶- باورها و اعتقادات مربوط به منابع آبیاری طبیعی ۷- ادبیات عامیانه مربوط به منابع آبیاری طبیعی

۳-۱-۳-۱-۱-۴- منابع آبیاری ایجادی (قنات، چاه، نهر و...)

(توصیف انواع منابع آبیاری ایجادی منطقه و تعداد آنها با رسم جدول. توضیح این که در این قسمت صرفاً به توصیف منابع آبیاری ایجادی و انواع آن می‌پردازیم و در حوزه «دانش بومی» به عنوان یک دانش تجربی و بومی، و همچنین در حوزه «فنون و صنایع بومی» به عنوان یک حرفه بومی، به چگونگی ساخت و ایجاد این منابع آبی و علوم مربوط به آن خواهیم پرداخت.)

اطلاعات مورد نیاز: الف) قنات: ۱- نام قنات ۲- جنس قنات؛ نر، ماده ۳- طول قنات ۴- تعداد چاه‌های هر حلقه قنات و عمق و فاصله آنها ۵- شکل قنات و رسم کروکی آن ۶- قسمت‌های مختلف قنات و نام آنها ۷- دوره‌های لایروبی قنات؛ هر چند سال یک بار ۸- شیوه لایروبی قنات ۹- شیوه مرمت قنات ۱۰- مالکیت قنات ۱۱- شیوه تقسیم آب قنات ۱۲- باورها و اعتقادات مربوط به قنات ۱۳- ادبیات شفاهی مربوط به قنات ۱۴- واژگان قنات. ب) چاه: ۱- نام چاه ۲- عمق چاه ۳- شکل چاه؛ استوانه‌ای، تنوره‌ای ۴- قسمت‌های مختلف چاه و نام آنها ۵- شیوه بهره‌برداری از آب چاه ۶- شیوه تقسیم آب چاه ۷- مالکیت چاه و آب آن ۸- شیوه لایروبی و مرمت چاه ۹- دوره‌های لایروبی چاه؛ هر چند سال یک بار ۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به چاه‌های آب ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به چاه‌های آب ۱۲- واژگان مربوط به چاه‌های آب. ج) نهر: ۱- نام نهر ۲- طول نهر ۳- مبدأ یا منبع تغذیه آبی نهر ۴- رسم کروکی نهر در صورت امکان ۵- شیوه لایروبی و مرمت نهر ۶- دوره‌های لایروبی نهر و آب آن؛ هر چند سال یک بار ۷- مالکیت نهر و آب آن ۸- شیوه‌های بهره‌برداری از آب نهر ۹- شیوه تقسیم آب نهر ۱۰- اعتقادات و باورهای مربوط ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط ۱۲- واژگان مربوط

۲-۳-۱-۱-۱-۴- نظام تقسیم آب در آبیاری سنتی

۱-۲-۳-۱-۱-۱-۴- واحد سنجش میزان آب و شیوه محاسبه آن

۲-۲-۳-۱-۱-۱-۴- دوره‌ها یا مدار چرخش آب و روش محاسبه آن

۳-۲-۳-۱-۱-۱-۴- شیوه تقسیم آب براساس میزان آب و زمین‌های زیر کشت

۴-۲-۳-۱-۱-۱-۴- واژگان و اصطلاحات نظام تقسیم آب

(توصیف و بیان ملاک و معیارهای تقسیم آب بین زمین‌های کشاورزی در نظام آبیاری سنتی. توجه: دانش مربوط به «نظام تقسیم آب» در حوزه «دانش بومی» به طور کامل آورده شده است).

۳-۳-۱-۱-۱-۴- مدیریت آبیاری سنتی (میراب و گروه آبیاران)

(معمولاً هر جامعه روستایی برای آبیاری زمین‌های کشاورزی یا باغات خود، دارای سهم‌بندی آب و مقررات مربوط به آن است. مسئولیت تقسیم سهم آب و نظارت بر آن برعهده میراب و دستیاران اوست. تعداد دستیاران و به طور کلی دست‌اندرکاران امر آب برحسب «وسعت زمین‌های کشاورزی یا باغات منطقه» و «میزان آب‌های منطقه» متفاوت است. در مناطق کم آب به دلیل اهمیت حیاتی آب و حساسیت آن، تقسیم آب قنات، چشمه‌ها و نهرها از سوی گروهی از افراد که به «گروه آبیاران» مرسوم شده‌اند و هر یک وظایف خاصی را برعهده دارند، انجام می‌گیرد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- چگونگی انتخاب میراب ۲- وظایف میراب ۳- گروه آبیاران؛ تعداد، نام یا عنوان، وظایف ۴- حق‌الزحمه یا حقوق میراب و گروه آبیاران، منابع تأمین آن و دوره‌های پرداخت؛ ماهیانه یا سالیانه ۵- چگونگی برخورد یا جریمه متخلفان

۴-۳-۱-۱-۱-۴- همیاری در نظام آبیاری سنتی

(توصیف اشکال مختلف همیاری در نظام آبیاری سنتی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع همیاری. برای مثال؛ همیاری در لایروبی نهر ۲- نام محلی ۳- علل و عوامل همیاری ۴- قواعد و قوانین همیاری ۵- مدیریت در همیاری ۶- شرح همیاری از آغاز تا پایان

۵-۳-۱-۱-۱-۴- مشاغل مرتبط با آبیاری سنتی

(توصیف انواع مشاغل مربوط به نظام آبیاری سنتی: مقنیان، میراب، گروه آبیاران و...) / اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شغل ۲- سن و جنس افراد شاغل ۳- هدف و کارکرد شغل ۴- شرح و توصیف شغل

۴-۱-۱-۱-۳-۶- آیین‌ها و مراسم مربوط به آب و آبیاری
(توصیف آیین‌ها و مراسم مربوط به آب و آبیاری سنتی همچون «عروسی قنات» و «بیل‌گردانی». توجه: در این قسمت تنها به ذکر مشخصات و توصیف کلی مراسم بسنده می‌شود و در حوزه «آیین‌ها و مراسم» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.) / اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مراسم ۲- زمان اجرای مراسم ۳- مناسبت مراسم ۴- شرح کلی مراسم

۴-۱-۱-۱-۳-۷- باورها و اعتقادات مربوط به آب و آبیاری
۴-۱-۱-۱-۳-۸- ادبیات عامیانه مربوط به آب و آبیاری
۴-۱-۱-۱-۳-۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به آب و آبیاری

۴-۱-۱-۲- دامداری

۴-۱-۱-۲-۱- دام

۴-۱-۱-۲-۱-۱- انواع دام براساس اهمیت

(توصیف انواع دام منطقه با رسم جدول)

/ اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دام ۲- نام محلی دام در سنین مختلف ۳- نژاد و خصوصیت دام ۴- تعداد دام؛ تعداد کل، تعداد مادینه، تعداد نرینه ۵- مالکیت دام ۶- کاربرد و موارد مصرف دام؛ مصارف مبادله‌ای، مصارف غذایی همچون گوشت، لبنیات و... ۷- باورها و اعتقادات مربوط به انواع دام ۸- ادبیات عامیانه مربوط به انواع دام

۴-۱-۱-۲-۱-۲- تغذیه دام در فصول مختلف

(توصیف نوع تغذیه دام در فصول بهار، تابستان، پاییز و زمستان)

/ اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دام ۲- نوع تغذیه دام در فصول مختلف؛ مواد تغذیه ۳- محل تغذیه دام ۴- منابع تأمین مواد تغذیه دام ۵- زمان و تعداد دفعات تغذیه دام در روز ۶- باورها و اعتقادات

مربوط به تغذیه دام ۷- ادبیات عامیانه مربوط به تغذیه دام ۸- واژگان مربوط به تغذیه دام

۳-۱-۲-۱-۴- گیاهان دامی

(توصیف انواع گیاهان دامی موجود در محل: گیاهان دامی خودرو، گیاهان دامی قابل کشت)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع گیاه ۲- نام علمی گیاه ۳- نام محلی گیاه ۴- خودرو یا قابل کشت بودن گیاه ۵- شیوه کشت؛ کاشت، داشت، برداشت ۶- زمان و فصول کشت ۷- سطح زیر کشت و وسعت تقریبی آن ۸- قدمت کشت ۹- نوع دامی که از گیاه مورد نظر تغذیه می‌کند.

۴-۱-۲-۱-۴- شیوه‌ها و محل نگهداری دام در بیلاق و قشلاق

(توصیف شیوه‌های نگهداری دام به صورت گله‌های بزرگ یا دسته‌های کوچک و محل نگهداری آنها در مناطق بیلاقی و قشلاقی یا در تابستان و زمستان)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع گله‌بندی ۲- شیوه مراقبت در روز ۳- شیوه مراقبت در شب ۴- محل

نگهداری در روز ۵- محل نگهداری در شب ۶- واژگان مربوط

۵-۱-۲-۱-۴- شبانی و جایگاه آن در دامداری سنتی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- شبان و وظایف او ۲- القاب شبانی و مراتب آن ۳- چگونگی انتخاب شبان و آداب آن ۴- مزد و حقوق شبان؛ نوع مزد، میزان مزد، چگونگی تعیین مزد و دوره‌های دریافت مزد ۵- دستیاران شبان و مزد آنها ۶- وسایل مورد نیاز شبانی ۷- باورها و اعتقادات مربوط به شبانی ۸- ادبیات عامیانه مربوط به شبانی ۹- واژگان و اصطلاحات شبانی

۶-۱-۲-۱-۴- نشانه‌گذاری دام

(توصیف انواع نشانه یا علامت‌گذاری دام‌ها برای شناسایی مالکان آن و چگونگی انجام آن: نشانه‌گذاری از طریق داغ کردن حیوان با علایم و اشکال مختلف، نشانه‌گذاری به وسیله علامات رنگ‌آمیزی و ...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع نشانه‌گذاری ۲- شکل علامات یا نشانه‌ها ۳- مفهوم علامات یا نشانه‌ها و ارتباط آن با مالکان دام ۴- وسایل نشانه‌گذاری و مشخصات آن؛ نام وسیله، شکل یا طرح وسیله، ابعاد و اندازه وسیله، کاربرد وسیله ۵- زمان نشانه‌گذاری ۶- شرح چگونگی نشانه‌گذاری و توصیف آن ۷- باورها و اعتقادات مربوط به نشانه‌گذاری دام ۸- ادبیات عامیانه مربوط به نشانه‌گذاری

دام ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به نشانه‌گذاری دام

۷-۱-۲-۱-۱-۴- جفت‌گیری دام

اطلاعات مورد نیاز: ۱- زمان جفت‌گیری ۲- دخالت انسان در جفت‌گیری دام و علل آن ۳- تعداد نرینه‌ها در مقابل مادینه‌ها ۴- انجام جفت‌گیری‌های خاص برای تولید یا تکثیر نمونه دامی مناسب و بهتر با ذکر علل آن ۵- پاداش یا هدیه تقدیمی به صاحب نرینه از طرف صاحب مادینه ۶- شرح آداب و رسوم افراد محل به هنگام انجام جفت‌گیری دام به‌ویژه در موارد خاص ۷- باورها و اعتقادات مربوط به جفت‌گیری دام‌ها ۸- ادبیات عامیانه مربوط به جفت‌گیری دام‌ها ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به جفت‌گیری دام‌ها

۸-۱-۲-۱-۱-۴- زایش دام

اطلاعات مورد نیاز: ۱- فصل زایش ۲- مشکلات زایمان دام و چگونگی رفع آن به شیوه سنتی ۳- آداب و رسوم مربوط به هنگام زایش دام ۴- باورهای عامیانه مربوط به زایش دام ۵- واژگان مربوط

۹-۱-۲-۱-۱-۴- شیرخواری نوزاد دام

اطلاعات مورد نیاز: ۱- دوره شیرخواری دام؛ مدت زمانی که دام از شیر مادر تغذیه می‌کند ۲- نوبت‌های شیرخواری دام در طول روز ۳- روش‌های از شیر گرفتن نوزاد دام

۱۰-۱-۲-۱-۱-۴- شیردوشی

(توصیف شیوه‌های شیردوشی از انواع دام‌های شیرده منطقه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دام ۲- دوره‌های شیردوشی ۳- نوبت‌های شیردوشی ۴- جنسیت شیردوشان ۵- ابزار و وسایل شیردوشی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار، اندازه و ابعاد ابزار ۶- شیوه‌های شیردوشی ۷- باورها و اعتقادات مربوط به شیردوشی ۸- ادبیات عامیانه مربوط به شیردوشی ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به شیردوشی

۱۱-۱-۲-۱-۱-۴- محصولات دامی

۱-۱۱-۲-۱-۱-۴- شیر و محصولات لبنی

(توصیف شیر و انواع محصولات لبنی حاصل از آن)

اطلاعات مورد نیاز: الف) شیر: ۱- انواع شیر؛ شیر گوسفند، شیر بز، شیر گاو و شیر شتر ۲- موارد مصرف؛ مصرف غذایی، مصرف دارویی، تولید محصولات لبنی و مصرف مبادلاتی.

ب) محصولات لبنی: ۱- نوع محصول لبنی؛ ماست، کره، سرشیر، پنیر، کشک و غیره ۲- نام محلی ۳- مواد لازم برای تولید محصول لبنی ۴- ابزار و وسایل تولید؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، قسمت‌های مختلف ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار، اندازه و ابعاد ابزار ۵- شیوه تولید ۶- فصول و دوره‌های تولید ۷- دفعات و زمان تولید ۸- موارد مصرف؛ مصرف غذایی، مصرف مبادلاتی و مصارف دیگر ۹- باورها و اعتقادات مربوط به محصولات لبنی و تولید آن ۱۰- ادبیات عامیانه مربوط به محصولات لبنی و تولید آن ۱۱- واژگان و اصطلاحات مربوط به محصولات لبنی و تولید آن

۲-۱۱-۱-۲-۱-۴- گوشت

(توجه: اطلاعات ارائه‌شده در این قسمت صرفاً در ارتباط با کشتار دام و مصارف گوشتی آن بوده و نبایستی با شیوه قربانی کردن دام و مراسم و آداب آن که در حوزه «آیین‌ها و مراسم» به آن پرداخته خواهد شد، اشتباه گرفته شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دام ۲- موارد کشتار دام و فصول آن ۳- شیوه کشتار دام و آداب آن ۴- وسایل و ابزار و آلات کشتار دام؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار، اندازه و ابعاد ابزار ۵- شیوه تقسیم گوشت ۶- موارد مصرف گوشت؛ مصرف غذایی، مصرف مبادلاتی ۷- باورها و اعتقادات مربوط به کشتار دام، گوشت و موارد مصرف آن ۸- ادبیات عامیانه مربوط به کشتار دام، گوشت و موارد مصرف آن ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به کشتار دام، گوشت و موارد مصرف آن

۳-۱۱-۱-۲-۱-۴- پشم

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع پشم؛ پشم گوسفند، بز و شتر ۲- نام محلی ۳- موارد مصرف؛ مصارف مبادلاتی، استفاده در صنایع دستی همچون قالیبافی، استفاده در تهیه پوشاک، انواع زیرانداز، روانداز و... ۴- فصول و دفعات پشم‌چینی ۵- وسایل و ابزار و آلات پشم‌چینی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار، اندازه و ابعاد ابزار ۶- شیوه پشم‌چینی ۷- باورها و اعتقادات مربوط به پشم و پشم‌چینی ۸- ادبیات عامیانه مربوط به پشم و پشم‌چینی ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به پشم و پشم‌چینی

۴-۱۱-۱-۲-۱-۴- پوست

- اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع پوست؛ پوست گوسفند، گاو، بز و... ۲- نام محلی ۳- شیوه دباغی پوست ۴- وسایل و ابزار و آلات دباغی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار، اندازه و ابعاد ابزار ۵- موارد مصرف پوست؛ مصارف مبادلاتی، تهیه چرم، لباس، زیرانداز، بند و طناب و... ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به پوست و دباغی آن
۵-۱۱-۱-۲-۱-۴- مدفوع دامی (پهن، پشگل، تپاله و غیره)
- اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مدفوع دامی؛ پهن، پشگل و... ۲- نام محلی ۳- موارد مصرف؛ مصرف کودی، مصرف سوختی و... ۴- طرز تهیه قالب‌های سوختی همانند تپاله از پهن یا دیگر مدفوع دامی ۵- محل نگهداری تپاله یا قالب‌های سوختی تا فصل سرما، همچنین شیوه ساخت محل مورد نظر و شیوه استفاده از آن ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به مدفوع دامی و موارد مصرف آن
۱۲-۱-۲-۱-۴- سازگاری دام با طبیعت
- (توصیف خصوصیات آن دسته از دام‌هایی که با شرایط آب و هوایی منطقه سازگاری پیدا کرده و در زندگی معیشتی مردم منطقه مؤثر واقع شده‌اند)
- اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دام ۲- ویژگی‌های نژادی ۳- خصوصیات جسمانی ۴- نوع سازگاری ۵- فواید سازگاری دام در زندگی معیشتی دامداران منطقه
۱۳-۱-۲-۱-۴- بیماری‌های دام و درمان سنتی آن
- (در این قسمت تنها از بیماری‌های دامی و روش درمان سنتی آنها نام برده می‌شود و به چگونگی درمان دام‌ها در حوزه «دانش بومی» به تفصیل اشاره خواهد شد.)
- اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع بیماری دامی رایج در منطقه براساس اهمیت ۲- نام محلی بیماری‌ها ۳- انواع روش‌های درمان سنتی بیماری‌های دامی ۴- باورهای عامیانه مربوط به بیماری‌های دامی و درمان سنتی آن
۱۴-۱-۲-۱-۴- تقسیم کار در دامداری
- (توصیف انواع کارهای دامداری مربوط به زنان و مردان در سنین مختلف)
- ۱۵-۱-۲-۱-۴- همیاری در دامداری
- اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع همیاری ۲- نام محلی ۳- علل و عوامل همیاری ۴- قواعد و قوانین همیاری ۵- مدیریت در همیاری ۶- شرح همیاری از آغاز تا پایان

۱۶-۱-۲-۱-۴- حمل و نقل دام و محصولات دامی

(شرح و توصیف چگونگی حمل و نقل دام و محصولات دامی منطقه همچون شیر، لبنیات و غیره.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دام یا محصولات دامی ۲- وسیله حمل و نقل ۳- شیوه حمل و نقل ۴- مبدأ و مقصد حمل و نقل

۱۷-۱-۲-۱-۴- مشاغل جانبی مرتبط با دامداری

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شغل ۲- سن و جنس افراد شاغل ۳- هدف و کارکرد شغل ۴- شرح و توصیف شغل

۱۸-۱-۲-۱-۴- آیین‌ها و مراسم مربوط به دامداری

(در این قسمت تنها به ذکر مشخصات و توصیف کلی مراسم بسنده می‌شود و در حوزه «آیین‌ها و مراسم» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مراسم ۲- زمان اجرای مراسم ۳- مناسبت مراسم ۴- شرح کلی مراسم

۲-۲-۱-۲-۴- مرتع

۱-۲-۲-۱-۴- مراتع بیلاقی

۲-۲-۲-۱-۴- مراتع قشلاقی

۳-۲-۲-۱-۴- مراتع دائمی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مرتع؛ بیلاقی، قشلاقی و دائمی ۲- محدوده و وسعت مرتع و رسم آن بر روی کروکی ۳- نوع گیاهان مرتع و نام محلی آنها ۴- مالکیت مرتع ۵- دوره‌های چرا از مرتع ۶- باورها و اعتقادات مربوط به مرتع ۷- ادبیات عامیانه مربوط به مرتع ۸- واژگان و اصطلاحات مربوط به مرتع

۳-۲-۱-۲-۴- کوچ

۱-۳-۲-۱-۴- مشخصات و ویژگی‌های کوچ

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع کوچ؛ عمودی، افقی و چرخشی یا خطی ۲- فصل و زمان کوچ ۳- مدت دوران کوچ؛ مدت زمان لازم برای رسیدن به بیلاق، مدت اسکان در بیلاق، مدت زمان

لازم برای بازگشت از بیلاق و کل مدت کوچ ۴- مسیر کوچ یا ایل راه با رسم کروکی و ذکر موقعیت طبیعی و اقلیمی آن ۵- مقصد کوچ یا بیلاق؛ نام بیلاق، محل و موقعیت آن ۶- ترکیب طوایف کوچرو؛ یعنی چند طایفه و کدام طوایف با هم کوچ می‌کنند ۷- رییس طوایف یا خانوارهای کوچرو و وظایف آن ۸- تعداد خانوارهای کوچرو ۹- تعداد دام کوچرو و انواع آن؛ تعداد گوسفندان، اسب‌ها، گاوها و ... ۱۰- شیوه، حمل و نقل در کوچ

۲-۳-۱-۲-۱-۴- مراحل و شیوه‌های کوچ

اطلاعات مورد نیاز: ۱- مقدمات کوچ ۲- مرحله آغازین کوچ ۳- اسکان در اقامتگاه‌های موقت؛ مدت اسکان، محل و موقعیت اسکان و نام آن، علل اسکان و ثابت یا متغیر بودن اقامتگاه‌های موقت در هر دوره کوچ ۴- زمان حرکت و استراحت در کوچ؛ حرکت در روز یا شب و مدت زمان آن، استراحت در روز یا شب و مدت زمان آن ۵- اصول و شیوه حرکت در کوچ؛ حرکت گله‌ها، حرکت افراد با بار و بُنه ۶- شیوه اسکان در بیلاق ۷- مدت اسکان در بیلاق ۸- تقسیم کار در بیلاق؛ کار زنان، مردان و کودکان ۹- زمان بازگشت از بیلاق ۱۰- شیوه بازگشت به قشلاق ۱۱- زمان و فصل رسیدن به مبدأ یا قشلاق

۳-۳-۱-۲-۱-۴- آیین‌ها و مراسم مربوط به کوچ

(در این قسمت تنها به ذکر مشخصات و توصیف کلی مراسم بسنده می‌شود و در حوزه «آیین‌ها و مراسم» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مراسم ۲- زمان اجرای مراسم ۳- مناسبت مراسم ۴- شرح کلی

مراسم

۴-۳-۱-۲-۱-۴- باورها و اعتقادات مربوط به کوچ

۵-۳-۱-۲-۱-۴- ادبیات عامیانه مربوط به کوچ

۶-۳-۱-۲-۱-۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به کوچ

۳-۱-۱-۴- شکار و ماهیگیری

۱-۳-۱-۱-۴- شکار

۱-۱-۳-۱-۴- انواع شکار براساس اهمیت

(بیان انواع شکار منطقه و مشخصات آن با رسم جدول)

اطلاعات مورد نیاز برای رسم جدول: ۱- انواع شکار ۲- نام محلی ۳- فصل شکار ۴- دوره شکار
۱-۲-۳-۱-۳-۱-۳-۴- وسایل و ابزار و آلات شکار

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ابزار ۲- نام ابزار ۳- شکل و طرح ابزار ۴- قسمت‌های مختلف
ابزار و نام آنها ۵- جنس ابزار ۶- کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن ۷- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه
کل و قسمت‌های مختلف آن

۱-۳-۱-۳-۱-۳-۴- فنون و شیوه‌های شکار

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شکار ۲- زمان شکار ۳- مکان یا محل شکار ۴- شیوه شکار و
مراحل آن

۱-۴-۱-۳-۱-۳-۴- علل و موارد مصرف شکار

(بیان اهداف شکار و موارد مصرف آن: الف) مصرف مبادله‌ای ب) مصرف خوراکی ج) تفریح و
تفرج د) دفع حیوانات مضر)

۱-۵-۱-۳-۱-۳-۴- توزیع شکار

(توصیف شیوه تقسیم شکار یا گوشت شکار و اساس و معیارهای آن)

۱-۶-۱-۳-۱-۳-۴- آیین‌ها و مراسم مربوط به شکار

(در این قسمت تنها به ذکر مشخصات و توصیف کلی مراسم بسنده می‌شود و در حوزه
«آیین‌ها و مراسم» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مراسم ۲- زمان اجرای مراسم ۳- مناسبت مراسم ۴- شرح کلی

مراسم

۱-۷-۱-۳-۱-۳-۴- باورها و اعتقادات مربوط به شکار

۱-۸-۱-۳-۱-۳-۴- ادبیات عامیانه مربوط به شکار

۱-۹-۱-۳-۱-۳-۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به شکار

۲-۳-۱-۳-۱-۳-۴- ماهیگیری

۱-۲-۳-۱-۳-۴- انواع ماهی‌های قابل صید منطقه براساس اهمیت

- (توصیف انواع ماهی‌های قابل صید منطقه و مشخصات آن با رسم جدول)
- اطلاعات مورد نیاز برای رسم جدول: ۱- انواع ماهی‌های قابل صید ۲- نام محلی ۳- فصل صید
- ۴- دوره صید
- ۲-۲-۳-۱-۱-۴- انواع دام و وسایل و ابزار و آلات صید
- الف) اطلاعات مورد نیاز برای انواع دام صیادی: ۱- نوع دام ۲- نام دام ۳- شکل و طرح دام
- ۴- قسمت‌های مختلف دام و نام آنها ۵- جنس دام ۶- شیوه ساخت دام ۷- سازندگان دام؛ سن، جنس، گروه قومی، میزان درآمد و... ۸- شیوه استفاده از دام ۹- اندازه و ابعاد دام؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن
- ب) اطلاعات مورد نیاز برای سایر وسایل و ابزار و آلات صید: ۱- نوع ابزار ۲- نام ابزار ۳- شکل و طرح ابزار ۴- قسمت‌های مختلف ابزار و نام آنها ۵- جنس ابزار ۶- کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن ۷- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن
- ۳-۲-۳-۱-۱-۴- فنون و شیوه‌های ماهیگیری
- اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ماهی ۲- زمان صید ۳- شیوه صید
- ۴-۲-۳-۱-۱-۴- موارد مصرف ماهی‌های صیدشده
- اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ماهی صیدشده ۲- موارد مصرف؛ مصرف مبادلاتی، مصرف غذایی و مصارف دیگر
- ۵-۲-۳-۱-۱-۴- توزیع و تقسیم ماهی‌های صیدشده
- (توصیف شیوه تقسیم ماهی‌های صیدشده و اساس و معیارهای آن)
- ۶-۲-۳-۱-۱-۴- شیوه نگهداری ماهی‌های صیدشده
- (توصیف شیوه نگهداری ماهی: نمک سود کردن، خشک کردن، منجمد کردن و...)
- ۷-۲-۳-۱-۱-۴- آیین‌ها و مراسم مربوط به ماهیگیری
- (در این قسمت تنها به ذکر مشخصات و توصیف کلی مراسم بسنده می‌شود و در حوزه «آیین‌ها و مراسم» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.)
- اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مراسم ۲- زمان اجرای مراسم ۳- مناسبت مراسم ۴- شرح کلی مراسم

۸-۲-۳-۱-۱-۴- باورها و اعتقادات مربوط به ماهیگیری

۹-۲-۳-۱-۱-۴- ادبیات عامیانه مربوط به ماهیگیری

۱۰-۲-۳-۱-۱-۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به ماهیگیری

۴-۱-۱-۴- پرورش طیور

۱-۴-۱-۱-۴- انواع طیور منطقه براساس اهمیت

(توصیف انواع طیور منطقه و مشخصات آن با رسم جدول)

۲-۴-۱-۱-۴- شیوه‌های نگهداری و تغذیه طیور

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع طیور ۲- محل نگهداری طیور در روز ۳- محل نگهداری طیور

در شب ۵- نوع تغذیه و مواد آن

۳-۴-۱-۱-۴- وسایل و ابزار و آلات پرورش طیور

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ابزار ۲- نام ابزار ۳- شکل و طرح ابزار ۴- قسمت‌های مختلف

ابزار و نام آنها ۵- جنس ابزار ۶- کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن ۷- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه

کل و قسمت‌های مختلف آن

۴-۴-۱-۱-۴- محصولات طیور و موارد مصرف آن

(توصیف انواع محصولات طیور همچون گوشت طیور، تخم طیور، پر طیور و موارد مصرف

آن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول ۲- موارد مصرف؛ مصرف مبادلاتی، مصرف غذایی و

تولید صنایع دستی همچون بالش

۵-۴-۱-۱-۴- باورها و اعتقادات مربوط به طیور و پرورش آن

۶-۴-۱-۱-۴- ادبیات عامیانه مربوط به طیور و پرورش آن

۷-۴-۱-۱-۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به طیور و پرورش آن

۵-۴-۱-۱-۴- پرورش زنبور عسل

۱-۴-۱-۱-۴- واحدهای کندواری منطقه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد واحدهای کندوداری منطقه ۲- نوع کندوهای منطقه؛ سببی، جعبه‌ای ۳- مالکیت کندوها ۴- محل استقرار کندوها در منطقه ۵- افراد شاغل در هر یک از واحدهای کندوداری؛ تعداد، سن، جنس، بومی یا غیربومی و میزان حقوق

۲-۵-۱-۱-۴- شیوه پرورش و نگهداری ملکه

(توصیف شیوه پرورش ملکه و نگهداری آن به شیوه سنتی)

۳-۵-۱-۱-۴- شیوه کندوداری یا پرورش زنبور عسل

(توصیف مراحل مختلف پرورش زنبور عسل یا کندوداری از آغاز تا برداشت عسل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- فصل و زمان پرورش زنبور عسل در منطقه؛ زمان شروع تولید و زمان برداشت عسل ۲- دوره پرورش ۳- آغاز پرورش و تولید؛ باز کردن دریچه‌های کندو ۴- شیوه‌های پرورش و رسیدگی به کندو طی مرحله تولید ۵- شیوه‌های برداشت یا بریدن عسل از کندو ۶- مرتب کردن کندوها برای تولید دوره بعد ۷- پوشاندن کندوها برای گذر از فصل سرما و یا انتقال آنها به مناطق خوش آب و هوای دیگر

۴-۵-۱-۱-۴- جابجایی و نقل مکان کندوها به مناطق دیگر

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد واحدهای نقل مکان‌کننده به مناطق دیگر و علل آن ۲- نام مناطق مورد نظر برای نقل و انتقال کندوها ۳- ویژگی‌های آب و هوایی و پوشش گیاهی مناطق مورد نظر برای نقل و انتقال کندوها ۴- دوران نقل و انتقال؛ طول دوره، فصل و زمان انتقال کندوها، فصل و زمان بازگرداندن کندوها به منطقه ۵- شیوه نقل و انتقال کندوها

۵-۵-۱-۱-۴- وسایل و ابزار و آلات پرورش زنبور عسل

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ابزار ۲- نام ابزار ۳- شکل و طرح ابزار ۴- قسمت‌های مختلف ابزار و نام آنها ۵- جنس ابزار ۶- کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن ۷- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن

۶-۵-۱-۱-۴- محصولات کندو و موارد مصرف آن

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول؛ عسل ۲- موارد مصرف؛ مصرف مبادلاتی، مصرف

غذایی

۷-۵-۱-۱-۴- باورها و اعتقادات مربوط به پرورش زنبور عسل و محصول آن

۸-۱-۱-۴- ادبیات عامیانه مربوط به پرورش زنبور عسل و محصول آن
۹-۱-۱-۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به پرورش زنبور عسل و محصول آن

۶-۱-۱-۴- پرورش کرم ابریشم (نوغانداری)

۱-۱-۱-۴-۴- پرورش دهندگان کرم ابریشم در منطقه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد پرورش دهندگان کرم ابریشم در منطقه؛ تعداد، سن و جنس

۲- محل پرورش کرم ابریشم

۲-۱-۱-۴- وسایل و ابزار و آلات پرورش کرم ابریشم

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ابزار ۲- نام ابزار ۳- شکل و طرح ابزار ۴- قسمت‌های مختلف

ابزار و نام آنها ۵- جنس ابزار ۶- کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن ۷- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه

کل و قسمت‌های مختلف آن

۳-۱-۱-۴- شیوه پرورش کرم ابریشم

(توصیف مراحل و شیوه‌های پرورش کرم ابریشم به روش سنتی از آغاز تا تولید پیله)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- طرز تهیه کرم ابریشم؛ جفت‌گیری پروانه‌ها، تخم‌ریزی آنها و مدت زمان

لازم برای تبدیل تخم‌ها به کرم ۲- محل نگهداری کرم‌ها ۳- نوع تغذیه کرم‌ها ۴- شیوه رسیدگی و

پرورش کرم‌ها تا تولید پیله‌ها ۵- شیوه برداشت پیله‌ها

۴-۱-۱-۴- شیوه سنتی تولید نخ ابریشم از پیله

(توصیف چگونگی تولید نخ ابریشم از تارهای پیله)

۵-۱-۱-۴- وسایل و ابزار و آلات پرورش کرم و تولید نخ ابریشم

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ابزار ۲- نام ابزار ۳- شکل و طرح ابزار ۴- قسمت‌های مختلف

ابزار و نام آنها ۵- جنس ابزار ۶- کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن ۷- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه

کل و قسمت‌های مختلف آن

۶-۱-۱-۴- موارد مصرف نخ ابریشم

(بیان موارد مصرف نخ ابریشم همچون مصارف مبادلاتی، استفاده در صنایع قالیبافی، تهیه

پوشاک و موارد دیگر)

- ۷-۶-۱-۱-۴- باورها و اعتقادات مربوط به پرورش کرم ابریشم و تولید نخ ابریشم
۸-۶-۱-۱-۴- ادبیات عامیانه مربوط به پرورش کرم ابریشم و تولید نخ ابریشم
۹-۶-۱-۱-۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به پرورش کرم ابریشم و تولید نخ ابریشم

۷-۱-۱-۴- صنایع دستی

توضیح این نکته لازم و ضروری است که جمع‌آوری اطلاعات در زمینه «صنایع دستی» در سه حوزه مختلف و در ابعاد متفاوتی صورت می‌گیرد: الف) در حوزه «نظام اقتصادی» به عنوان یکی از مشاغل تولیدی و نقش آن در اقتصاد منطقه و ب) در حوزه «هنر» به لحاظ نقش و نگارهای به کار رفته در صنایع دستی به عنوان نمودی از هنر جامعه مورد مطالعه. به همین دلیل در این قسمت تنها به نقش اقتصادی و معیشتی صنایع دستی اشاره خواهد شد و در حوزه «فنون و صنایع بومی» به شیوه تولید آن پرداخته خواهد شد.

۱-۷-۱-۱-۴- انواع صنایع دستی منطقه براساس اهمیت

(توصیف انواع صنایع دستی منطقه با رسم جدول)

۲-۷-۱-۱-۴- ویژگی‌ها و مشخصات صنایع دستی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع صنایع دستی ۲- نام محلی ۳- سازندگان یا افراد شاغل؛ تعداد، سن و جنس ۴- مدت زمان تولید ۵- فصل تولید ۶- محل تولید ۷- موارد مصرف؛ مصارف مبادله‌ای، مصارف خانگی، مصارف تزئینی و...

۳-۷-۱-۱-۴- مشاغل جانبی مرتبط با تولید صنایع دستی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شغل ۲- سن و جنس افراد شاغل ۳- هدف و کارکرد شغل ۴- شرح

و توصیف شغل

۸-۱-۱-۴- ... (دیگر مشاغل تولید سنتی)

(در این قسمت آن دسته از مشاغل تولیدی سنتی خاص منطقه که در طرح مردم‌نگاری فوق به آنها اشاره نشده است، آورده خواهد شد.)

۲-۱-۴- مشاغل و شیوه‌های معیشت در نظام تولید صنعتی

(از آنجا که طرح مردم‌نگاری فوق در جمع‌آوری اطلاعات بر موضوعات بومی و سنتی تکیه

دارد، لذا هدف از آوردن «مشاغل تولیدی صنعتی» در این قسمت و ارائه اطلاعاتی مختصر در زمینه آنها، پرداختن به شیوه تولید این واحدهای صنعتی نیست، بلکه صرفاً هدف نشان دادن تأثیر این مشاغل جدید در شیوه زندگی و معیشت جوامع سنتی است تا به وسیله این اطلاعات مردم‌شناسان و تحلیل‌گران فرهنگی بتوانند به شناخت ویژگی‌های فرهنگی و معیشتی جوامع سنتی و تغییرات به وجود آمده در آن نایل آیند.

۱-۲-۱-۴- کشاورزی صنعتی

(توصیف انواع و اشکال کشاورزی‌های صنعتی گسترش‌یافته در منطقه به طور خلاصه)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع کشاورزی صنعتی و محصولات آن ۲- نام شرکت یا مؤسسه تولیدی کشاورزی ۳- محل کشت، وسعت و موقعیت آن ۴- میزان تولید ۵- سابقه فعالیت واحد تولیدی ۶- افراد شاغل بومی؛ تعداد، سن، جنس، میزان حقوق و مزایا، شغل قبلی افراد شاغل، محل اسکان و ساعات کاری ۷- افراد شاغل غیر بومی؛ تعداد، سن، جنس، میزان حقوق و مزایا، محل اسکان

۲-۲-۱-۴- دامداری صنعتی

(توصیف انواع و اشکال دامداری صنعتی گسترش‌یافته در منطقه به طور خلاصه)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دامداری صنعتی و محصولات دامی و لبنی آن ۲- نام شرکت یا مؤسسه دامداری ۳- محل دامداری، وسعت و موقعیت آن ۴- میزان تولید محصولات دامی ۵- سابقه فعالیت واحد تولیدی ۶- افراد شاغل بومی؛ تعداد، سن، جنس، میزان حقوق و مزایا، شغل قبلی افراد شاغل، محل اسکان و ساعات کاری ۷- افراد شاغل غیر بومی؛ تعداد، سن، جنس، میزان حقوق و مزایا، محل اسکان

۳-۲-۱-۴- واحدهای صنعتی پرورش طیور

(توصیف انواع و اشکال واحدهای صنعتی مرغداری یا پرورش طیور گسترش‌یافته در منطقه به طور خلاصه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع واحد صنعتی پرورش طیور و محصولات آن ۲- نام مؤسسه یا شرکت صنعتی پرورش طیور ۳- محل کارخانه، وسعت و موقعیت آن ۴- میزان تولید محصولات کارخانه ۵- سابقه فعالیت واحد تولیدی ۶- افراد شاغل بومی؛ تعداد، سن، جنس، میزان حقوق و

مزایا، شغل قبلی افراد شاغل، محل اسکان و ساعات کاری ۷- افراد شاغل غیربومی؛ تعداد، سن، جنس، میزان حقوق و مزایا، محل اسکان و ساعات کاری
۴-۲-۱-۴-..... (دیگر کارخانجات و واحدهای تولید صنعتی منطقه)
(توصیف دیگر کارخانجات و واحدهای تولیدی صنعتی گسترش‌یافته در منطقه به طور خلاصه، همچون ماهیگیری صنعتی)

۴-۲- نظام خدماتی

۴-۲-۱- مشاغل خدماتی سنتی

(توصیف انواع مشاغل خدماتی منطقه همچون «آهنگری»، «نجاری»، «آسیابانی»، «دلآکی»، «بقالی»، «پبله‌وری» و غیره با رسم جدول)
الف) اطلاعات مورد نیاز برای رسم جدول: ۱- انواع مشاغل ۲- نام محلی مشاغل ۳- تعداد هر یک از مشاغل

ب) اطلاعات مورد نیاز برای هر شغل: ۱- نوع شغل ۲- مکان شغل ۳- مدیریت شغل ۴- افراد شاغل؛ تعداد، سن، جنس، گروه قومی، گروه مذهبی، میزان حقوق و پایگاه اجتماعی ۵- فصول و ساعات کار ۶- ابزار و لوازم کار؛ نوع ابزار، نام ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن با توجه به اعمال فنی، اندازه و ابعاد ابزار ۷- نوع خدمات ارائه شده ۸- میزان درآمد؛ درآمد روزانه یا درآمد ماهانه ۹- باورها و اعتقادات مربوط ۱۰- ادبیات عامیانه مربوط ۱۱- واژگان و اصطلاحات مربوط

۴-۲-۲- مشاغل خدماتی نوین

(از آنجا که طرح مردم‌نگاری فوق در جمع‌آوری اطلاعات بر موضوعات بومی و سنتی تکیه دارد، لذا هدف از آوردن «مشاغل خدماتی نوین» در این قسمت، صرفاً ارائه اطلاعاتی مختصر در زمینه مشاغل خدماتی و اداری نوین برای نشان دادن میزان تأثیر این مشاغل بر فرهنگ، شیوه زندگی و معیشت مردم در جوامع سنتی است تا به وسیله این اطلاعات امکان شناخت ویژگی‌های فرهنگی و معیشتی جوامع سنتی و تغییرات به وجود آمده در آن برای مردم‌شناسان و تحلیل‌گران

فرهنگی فراهم آید.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شغل یا واحد خدماتی ۲- نام مؤسسه یا شرکت خدماتی ۳- محل یا مکان واحد خدماتی ۴- نوع خدمات ارائه شده ۵- افراد شاغل بومی؛ تعداد، سن، جنس، حقوق و مزایا، شغل قبلی و ساعات کاری ۶- افراد شاغل غیربومی؛ تعداد، سن، جنس، حقوق و مزایا، محل اسکان و ساعات کاری

۳-۴- نظام مالکیت

۱-۳-۴- انواع مالکیت

۱-۱-۳-۴- مالکیت زمین‌های زراعی

۲-۱-۳-۴- مالکیت باغات

۳-۱-۳-۴- مالکیت دام

۴-۱-۳-۴- مالکیت آب و منابع آبیاری

۵-۱-۳-۴- (دیگر اشکال مالکیت)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مالکیت؛ زمین، باغ، دام و... ۲- نام مالک ۳- نحوه واگذاری؛ اجاره‌ای، قراردادی و... ۴- میزان اجاره بها یا شرایط واگذاری ۵- مدت زمان واگذاری ۶- باورها و اعتقادات مربوط به مالکیت ۷- ادبیات عامیانه مربوط به مالکیت ۸- واژگان و اصطلاحات مربوط به مالکیت

۲-۳-۴- تقسیم ثروت یا تقسیم ارث

(توصیف چگونگی تقسیم ثروت یا ارث بین فرزندان پسر، دختر، همسر یا سایر بازماندگان. توضیح این که اگر تقسیم ارث براساس قوانین مدنی و شرعی رایج در کشور انجام گیرد، نیازی به گزارش آن نیست و تنها می‌توان اشاره‌ای به آن کرد. اما در صورتی که براساس قوانین عرفی انجام پذیرد یا تلفیقی از قوانین عرفی، شرعی و مدنی باشد، بایستی اطلاعات مربوط به آن گردآوری شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- میزان ارث پسر؛ در صورتی که بین پسران از پسر ارشد تا پسر کوچک در حق ارث تفاوتی باشد، قید شود ۲- میزان ارث دختر ۳- میزان ارث همسر ۴- در صورت فقدان خانواده درجه یک، تقسیم ثروت به چه شکلی بین بستگان انجام می‌گیرد ۵- باورها و اعتقادات مربوط

به تقسیم ثروت یا ارث ۶- ادبیات عامیانه مربوط به تقسیم ثروت یا ارث ۷- واژگان و اصطلاحات مربوط به تقسیم ثروت یا ارث

۴-۴- نظام مالیاتی

۱-۴-۴- مالیات زمین

۲-۴-۴- مالیات دام

۳-۴-۴- مالیات محصول

۴-۴-۴- مالیات مسکن

۵-۴-۴- (دیگر منابع مالیاتی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مالیات ۲- میزان مالیات و محاسبه آن ۳- زمان و دوره اخذ مالیات ۴- جرایم مالیاتی و شیوه برخورد با آن ۵- ادبیات عامیانه مربوط به مالیات ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به مالیات

۴-۵- نظام مبادلات (داد و ستد)

۱-۴-۵- انواع مبادلات

۱-۴-۵-۱- هدیه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع هدیه ۲- مناسبت هدیه و زمان آن ۳- شخص یا خانواده هدیه گیرنده ۴- شیوه دادن هدیه و آداب آن ۵- هدیه متقابل؛ در صورتی که هدیه دادن متقابلاً دریافت هدیه‌ای را از طرف مقابل به عنوان تشکر و قدردانی در پی داشته باشد، در آن صورت اطلاعاتی در مورد «نوع هدیه متقابل» و «شیوه دادن هدیه متقابل و آداب آن» نیز جمع‌آوری شود ۶- باورها و اعتقادات مربوط به هدیه و هدیه دادن ۷- ادبیات عامیانه مربوط به هدیه و هدیه دادن ۸- واژگان و اصطلاحات مربوط به هدیه و هدیه دادن

۲-۴-۵-۱- مبادله پایاپای

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع کالا یا محصول مورد مبادله ۲- زمان مبادله ۳- محل یا مکان مبادله ۴- معیار و اصول مبادله ۵- شیوه مبادله ۶- باورها و اعتقادات مربوط به مبادله پایاپای ۷- ادبیات

عامیانه مربوط به مبادله پایاپای ۸- واژگان و اصطلاحات مربوط به مبادله پایاپای

۳-۱-۵-۴- مبادله یا فروش نقدی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع محصول؛ محصولات زراعی، دام و محصولات دامی، محصولات باغی، طیور و محصولات آن، صنایع دستی و... ۲- قیمت محصول و معیار سنجش آن؛ قیمت به کیلوگرم، قیمت به تُن، قیمت به مَن محلی، قیمت به رأس یا تعداد و قیمت به دیگر واحدهای سنجش رسمی یا محلی ۳- محل فروش؛ فروش در محل، فروش در بازارهای محلی، فروش در مراکز تجاری و بازارهای مناطق و شهرهای همجوار ۴- باورها و اعتقادات مربوط به مبادله یا فروش نقدی ۵- ادبیات عامیانه مربوط به مبادله یا فروش نقدی ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به مبادله یا فروش نقدی

۴-۱-۵-۴- ... (اشکال دیگر مبادله)

۲-۵-۴- مراکز داد و ستد

۱-۲-۵-۴- بازارهای محلی

(شرح و توصیف انواع بازارهای محلی: بازارهای هفتگی، فصلی، سالانه، مکاره، برپایی بازار به مناسبت برگزاری مراسم خاص و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع بازار محلی؛ هفتگی، فصلی، سالانه، مکاره، برپایی بازار به مناسبت برگزاری مراسم خاص و... ۲- نام بازار محلی ۳- محل و موقعیت برگزاری بازار محلی ۴- روستاها یا مناطق شرکت کننده در بازار محلی ۵- دوره و زمان برگزاری بازار محلی ۶- مدت زمان برگزاری بازار محلی ۷- اجناس عرضه شده در بازارهای محلی ۸- مدیریت بازار محلی

۲-۲-۵-۴- مراکز داد و ستد مناطق شهری همجوار

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شهر یا بخش مورد نظر و فاصله آن از محل ۲- روزها و ایام مراجعه اهالی محل به بازار شهری همجوار ۳- نوع محصولات قابل فروش اهالی محل در بازارهای شهری همجوار ۴- شیوه حمل و نقل محصول به بازارهای شهری همجوار

قابل توجه پژوهشگران محترم

از آنجا که در حوزه «نظام خانواده و خویشاوندی» به‌ویژه در بخش‌هایی چون مالکیت در خانواده، ازدواج و طلاق، قوانین عرفی جوامع ایلی و روستایی اشکال بومی شده مختلفی از مالکیت، آداب و قوانین ازدواج و طلاق را پدید آورده‌اند و نمی‌توان الگوی عامی را برای همه آنها ترسیم کرد، لذا در این راهنمای مردم‌نگاری، در حالی که سعی شده است تا الگوی کار جامعی در حد امکان ارائه شود، اما در برخی موارد صرفاً خود پژوهشگر باید اشکال خاص و بومی شده مالکیت در خانواده و غیره را در جامعه مورد مطالعه بیابد و اطلاعات مربوط به آن را گردآوری کند. لذا در این راستا توجه پژوهشگران محترم را به این نکته جلب می‌کنم که قوانین هر جامعه‌ای به سه دسته «شرعی»، «مدنی» و «عرفی» تقسیم می‌شوند. قوانین شرعی و مدنی، قوانین شناخته‌شده‌ای هستند و در میان جوامعی که به لحاظ مذهبی و ملی مشترک می‌باشند، شکل یکسانی دارند و مسائل و موضوعاتی که براساس این قوانین شکل می‌گیرند و اداره می‌شوند، از محلی به محل دیگر، از روستایی به روستایی دیگر یا از شهری به شهر دیگر تفاوتی با هم ندارند (مانند تقسیم ارث در قوانین مدنی ایران یا شرع اسلام).

لذا آنچه بیش از همه اهمیت دارد، قوانین عرفی یک جامعه است که اشکال خاص و بومی شده‌ای از مالکیت، ازدواج و طلاق را پدید می‌آورد. بنابراین در شناسایی این موضوعات، توجه پژوهشگر بایستی به آن دسته از مواردی باشد که براساس قوانین عرفی جامعه مورد مطالعه شکل گرفته‌اند و یا تلفیقی از قوانین عرفی، شرعی و مدنی جامعه هستند.

مواردی چون «اقتصاد یک کاسه» در بخش مالکیت خانواده، یا رسم «زن به زن کردن» در مبحث ازدواج، برخاسته از قوانین عرفی جامعه‌اند که در برخی از مناطق ایران شکل بومی شده‌ای به خود گرفته‌اند.

۵- خانواده و خویشاوندی

۵-۱- خانواده

۱-۱-۵- اشکال خانواده

(توصیف اشکال مختلف خانواده در جامعه مورد مطالعه و ویژگی‌های آن با رسم جدول)

۱-۱-۱-۵- خانواده گسترده

خانواده گسترده که رایج‌ترین شکل خانواده در جامعه ایلی است، بر پدربزرگ‌سالاری استوار است. این خانواده از مجموع پدر و مادر (شوهر و همسر) و فرزندان مجرد، پسران متأهل، عروسان و نوادگان تشکیل یافته است که گستردگی آن گاه تا چندین نسل می‌رسد.

۱-۱-۲-۵- خانواده ستاکی

خانواده ستاکی، خانواده‌ای است مابین «خانواده گسترده» و «خانواده هسته‌ای». در خانواده ستاکی تنها یکی از فرزندان پسر نزد خانواده می‌ماند و بقیه فرزندان برای خود خانواده مستقلی تشکیل می‌دهند. این نوع خانواده خاص جوامع سنتی است.

۱-۱-۳-۵- خانواده هسته‌ای

خانواده هسته‌ای که به آن «خانواده زن و شوهری» نیز می‌گویند، از پدر، مادر و فرزندان تشکیل یافته که پدر و مادر هسته مرکزی آن را تشکیل می‌دهند و فرزندان بعد از ازدواج خانواده را ترک می‌کنند. ولی گاه افراد مجرد و بیوه در این خانواده باقی می‌مانند. این نوع خانواده مختص جوامع صنعتی است و در میان جوامع سنتی چندان مشاهده نمی‌شود.

۱-۱-۴-۵- خانواده پیوسته (هم بسته)

خانواده پیوسته که به آن «خانواده هم بسته» نیز می‌گویند، از دو خانواده هسته‌ای، معمولاً دو برادر متأهل، تشکیل می‌شود که شامل شوهران، همسران و فرزندان دو خانواده است. این نوع خانواده در میان جوامع ایلی به ندرت دیده می‌شود.

۱-۱-۵-۵- خانواده چند زنی

خانواده چند زنی از شوهر، همسران و فرزندان آنها تشکیل می‌شود. در این خانواده ممکن است همسران مرد با یکدیگر و یا به طور جداگانه زندگی کنند.

۱-۱-۶-۵- خانواده گسسته (ناقص)

زمانی که خانواده، به علت مرگ شوهر یا همسر یا طلاق آنان، از سوی یکی از والدین اداره شود، آن خانواده را «خانواده گسسته یا ناقص» می‌گویند.

۱-۱-۷-۵- (دیگر اشکال خانواده)

۲-۱-۵- تقسیم کار در خانواده

۱-۲-۱-۵- کارهای مردان

۲-۲-۱-۵- کارهای زنان

۳-۲-۱-۵- کارهای مشترک زنان و مردان
۴-۲-۱-۵- کارهای کودکان
(توصیف شیوه تقسیم کار در خانواده و وظایف هر یک از زنان، مردان و کودکان)

۳-۱-۵- مالکیت در خانواده

(توصیف چگونگی تقسیم ثروت یا ارث بین فرزندان پسر، دختر، همسر یا سایر بازماندگان. توضیح این که اگر تقسیم ارث براساس قوانین مدنی و شرعی رایج در کشور انجام شود، نیازی به گزارش آن نیست و فقط می‌توان اشاره‌ای به آن کرد. اما در صورتی که براساس قوانین عرفی انجام پذیرد یا تلفیقی از قوانین عرفی، شرعی و مدنی باشد، بایستی اطلاعات مربوط به آن جمع‌آوری شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- میزان ارث پسر؛ در صورتی که بین پسران از پسر ارشد تا پسر کوچک در حق ارث تفاوتی باشد، قید شود ۲- میزان ارث دختر ۳- میزان ارث همسر ۴- در صورت فقدان خانواده درجه یک، تقسیم ثروت به چه شکلی بین بستگان انجام می‌گیرد ۵- باورها و اعتقادات مربوط به تقسیم ثروت یا ارث ۶- ادبیات عامیانه مربوط به تقسیم ثروت یا ارث ۷- واژگان و اصطلاحات مربوط به تقسیم ثروت یا ارث ۸- انواع مالکیت؛ اشتراکی، خانوادگی و ...

۴-۱-۵- آداب و رسوم و رفتارهای خانوادگی

- ۱-۴-۱-۵- آداب و رسوم
 - ۱-۱-۴-۱-۵- آداب غذا خوردن
 - ۲-۱-۴-۱-۵- آداب میهمانی
 - ۳-۱-۴-۱-۵- احترام به بزرگان
 - ۴-۱-۴-۱-۵- ... (موارد دیگر)
- (توصیف کامل آداب غذا خوردن، میهمانی، احترام به بزرگان و موارد دیگر در میان خانواده)
- ۲-۴-۱-۵- رفتارهای اندامی معیار
 - ۱-۲-۴-۱-۵- شیوه نشستن
 - ۲-۲-۴-۱-۵- شیوه ایستادن
 - ۳-۲-۴-۱-۵- شیوه راه رفتن
 - ۴-۲-۴-۱-۵- شیوه خوابیدن

۵-۲-۴-۱-۵- شیوه نوازش کردن

۶-۲-۴-۱-۵- شیوه خندیدن

۷-۲-۴-۱-۵- شیوه گریه کردن

۸-۲-۴-۱-۵- ... (موارد دیگر)

(توصیف دقیق رفتارهای بدنی افراد به هنگام نشستن، ایستادن، راه رفتن، خوابیدن، نوازش کردن و موارد دیگر. این رفتارها بازگوکننده بسیاری از ویژگی‌های فرهنگی جامعه مورد مطالعه است.)

۵-۱-۵- ازدواج

۱-۵-۱-۵- دایره همسرگزینی

۱-۱-۵-۱-۵- ازدواج درون گروهی (درون همسری)

۲-۱-۵-۱-۵- ازدواج برون گروهی (برون همسری)

(بیان محدوده انتخاب همسر در جامعه مورد مطالعه و علل و عوامل آن)

۲-۱-۵-۵- شبکه محارم

(بیان ممنوعیت‌های مربوط به ازدواج بین افراد که به عنوان محارم یکدیگر شناخته می‌شوند. در این قسمت نیازی به شرح ممنوعیت‌های شرعی و قانونی نیست، تنها موارد آن یادآوری شوند اما اگر ممنوعیت‌های خاصی برحسب سنن قومی در جامعه مورد مطالعه مطرح باشد به تفصیل شرح داده شوند.)

۳-۱-۵-۵- نظام‌های همسرگزینی

۱-۳-۱-۵-۵- نظام چند همسری

۲-۳-۱-۵-۵- نظام تک همسری

(بیان نظام‌های همسرگزینی رایج در منطقه و علل آن. این که آیا درمنطقه مورد مطالعه مردان عمدتاً بیش از یک زن به همسری انتخاب می‌کنند یا تنها دارای یک زن هستند. لازم به توضیح است که در ایران و اغلب کشورها نظام چند همسری به «چند زنی» مرسوم است، اما در برخی جوامع بومی مراد از آن «چند شوهری» و «چند زنی» است.)

۴-۱-۵-۵- اختیارات فردی در انتخاب همسر

(بیان اختیارات پسر یا دختر در انتخاب همسر: آیا پسر یا دختر در جامعه مورد مطالعه حق انتخاب همسر یا اظهار نظر در مورد وی را دارند؟ آیا انتخاب همسر برای پسر یا دختر از سوی

والدین یا بزرگان خانواده صورت می‌گیرد و فرزندان حق هیچ‌گونه اعتراضی ندارند؟ و...)

۵-۵-۱-۵- معیارهای انتخاب همسر

(بیان معیارهای عام و رایج مورد نظر پسران و دختران یا معیارهای مورد نظر خانواده پسر یا خانواده دختر برای انتخاب همسر در جامعه مورد مطالعه: همچون خصوصیات جسمانی، سن، طبقه اجتماعی، جایگاه و منزلت اجتماعی، ثروت یا تمکن مالی، اعتقادات مذهبی و غیره)

۶-۵-۱-۵- سن ازدواج

(بیان سنین ازدواج دختران و پسران در جامعه مورد مطالعه)

۷-۵-۱-۵- پرداخت‌های زناشویی

۱-۷-۱-۵- شیربها

(توجه: در برخی جوامع سنتی به جای شیربها دادن روش‌های دیگری همچون «زن به زن کردن» وجود دارد، در صورتی که در جامعه مورد مطالعه چنین شیوه‌هایی مشاهده شود، اطلاعات مربوط به آن به دقت گردآوری شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شیربها؛ پول نقد، دام، محصول زراعی و... ۲- نام محلی شیربها
۳- میزان شیربها و معیار تعیین آن ۴- زمان و شیوه پرداخت شیربها ۵- علل دریافت شیربها براساس دیدگاه و باورهای مردم منطقه

۲-۷-۱-۵- مهریه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مهریه و علل یا مناسبت آن؛ طلا یا سکه، پول نقد، دام، زمین زراعی، باغ، قنات، اشیای نمادین همچون «کله قند» یا «پوست پیاز» یا «شکوفه درخت» و غیره
۲- میزان مهریه و معیار تعیین آن ۳- رابطه طبقه اجتماعی و میزان درآمد یا ثروت با میزان مهریه ۴- کارکردهای مهریه؛ پیشگیری از طلاق و موارد دیگر

۳-۷-۱-۵- جهیزیه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- وسایل عام و رایج در جهیزیه ۲- شیوه تهیه و تأمین جهیزیه
۳- صورت‌برداری از جهیزیه و علل آن ۴- زمان و شیوه بردن جهیزیه ۵- عودت دادن یا ندادن جهیزیه در صورت طلاق ۶- دیدگاه‌ها و باورهای مردم منطقه درباره علل جهیزیه

۸-۵-۱-۵- انواع ازدواج‌ها

۱-۸-۱-۵- ازدواج معمول و متعارف

۲-۸-۱-۵- ازدواج ناف‌بری

۳-۸-۱-۵- ازدواج نذری

۴-۸-۵-۱-۵- ازدواج لویرات و سررات

۵-۸-۵-۱-۵- ازدواج سیاسی یا مصلحتی

۶-۸-۵-۱-۵- ازدواج صلح‌جویانه

۷-۸-۵-۱-۵- ازدواج خون‌بس

۸-۸-۵-۱-۵- ازدواج زن به زن کردن

۹-۸-۵-۱-۵- ازدواج به شیوه فراری دادن دختر

۱۰-۸-۵-۱-۵- ازدواج نمادین

۱۱-۸-۵-۱-۵- (دیگر اشکال ازدواج)

(توصیف انواع ازدواج‌های رایج در منطقه و بیان ویژگی‌ها و علل آن. شایان به ذکر است که ازدواج‌های نمادین، همچون «عروسی قنات»، تابع قوانین عرفی مربوط به ازدواج همانند سایر ازدواج‌ها هستند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ازدواج ۲- شیوه ازدواج ۳- علل ازدواج

۹-۵-۱-۵- همیاری در ازدواج

(در برخی مناطق گاه گونه‌ای از همیاری در امر ازدواج مشاهده می‌شود که هدف از آن قوام بخشیدن به زندگی یک زوج در مراحل آغازین است. در این قسمت هدف، توصیف این نوع از همیاری‌هاست که ممکن است در جامعه مورد مطالعه وجود داشته باشد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع همیاری ۲- نام محلی ۳- علل و کارکرد همیاری ۴- قواعد و قوانین

همیاری ۵- شرح همیاری از آغاز تا پایان

۱۰-۵-۱-۵- مراحل ازدواج

۱-۱۰-۵-۱-۵- شناسایی

۲-۱۰-۵-۱-۵- خواستگاری

۳-۱۰-۵-۱-۵- بله برون (تعیین مهریه، شیربها و...)

۴-۱۰-۵-۱-۵- شیرینی‌خوران

۵-۱۰-۵-۱-۵- نامزدی

۶-۱۰-۵-۱-۵- عقد

۷-۱۰-۵-۱-۵- حنابندان

۸-۱۰-۵-۱-۵- عروسی

۹-۱۰-۵-۱-۵- پاگشایی

(توصیف مراحل مختلف ازدواج در جامعه مورد مطالعه به طور خلاصه: الف) لازم به توضیح است که در این قسمت صرفاً به مراحل ازدواج اشاره می‌شود و به مراسم ازدواج و چگونگی برگزاری آن در حوزه «آیین‌ها و مراسم» پرداخته خواهد شد. ب) مراحل زیر، مراحل کلی در ازدواج هستند و مراحل جزئی همچون خرید، اصلاح و آرایش و غیره آورده نشده‌اند. چنانکه مراحل جزئی دیگری در بین این مراحل وجود داشته باشد، پژوهشگر می‌تواند اطلاعات مربوط به آن را در محل مربوط بیاورد. ضمناً مراسمی چون مراسم «پانتختی» و «مادر زن سلام» به عنوان مرحله‌ای از ازدواج؛ عمدتاً در جوامع شهری برگزار می‌شود و در جوامع سنتی روستایی و ایلی قابل مشاهده نیست.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مرحله ۲- نام محلی ۳- توصیف مرحله به طور خلاصه

۱۱-۵-۱-۵- اسکان بعد ازدواج

۱-۱۱-۵-۱-۵- سکونت پدر مکانی

۲-۱۱-۵-۱-۵- سکونت مادر مکانی

۳-۱۱-۵-۱-۵- سکونت دو مکانی

۴-۱۱-۵-۱-۵- سکونت نو مکانی

۵-۱۱-۵-۱-۵- ... (دیگر اشکال سکونت: دایی مکانی)

(توصیف محل سکونت عروس و داماد بعد از ازدواج)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- مکان سکونت ۲- علل سکونت ۳- تابعیت و قوانین عرفی پس از سکونت؛ برای مثال در صورت سکونت «پدر مکانی»، عروس و داماد بایستی تابع قوانین پدرسالاری باشند؟ ۴- دیدگاه و باورهای مردم منطقه درباره نوع سکونت پس از ازدواج

۱۲-۵-۱-۵- باورها و اعتقادات مربوط به ازدواج

۱۳-۵-۱-۵- ادبیات عامیانه مربوط به ازدواج

۱۴-۵-۱-۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به ازدواج

۶-۵-۱-۵- طلاق

۱-۶-۵- میزان طلاق در منطقه و رایج‌ترین اشکال آن

اطلاعات مورد نیاز: ۱- میزان طلاق در سال ۲- رایج‌ترین شکل طلاق در منطقه ۳- علل و

عوامل طلاق

۲-۶-۵- شیوه انجام طلاق و آداب و رسوم آن

(توصیف چگونگی انجام طلاق به صورت قانونی و عرفی در منطقه و آداب و رسوم خاص آن)

۳-۶-۱-۵- پرداخت‌های طلاق

۱-۶-۱-۵- پرداخت مهریه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- زمان پرداخت مهریه ۲- شیوه پرداخت مهریه

۲-۶-۱-۵- عودت جهیزیه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- زمان عودت جهیزیه ۲- شیوه عودت جهیزیه

۳-۶-۱-۵- (دیگر موارد پرداخت)

۴-۶-۱-۵- وضعیت روابط خانوادگی و فامیلی دو خانواده پس از طلاق

(توصیف وضعیت روابط خانوادگی، فامیلی یا طایفه‌ای دو خانواده پس از طلاق)

۵-۶-۱-۵- سرپرستی کودکان پس از طلاق

(توصیف وضعیت سرپرستی کودکان پس از طلاق براساس قوانین و روابط عرفی جامعه مورد مطالعه. توجه: در این قسمت نیازی به ذکر قوانین مدنی کشور در ارتباط با سرپرستی کودکان نیست. تنها اگر در این رابطه قوانین عرفی در جامعه مورد مطالعه موجود باشند که حق و حقوقی خاص و متفاوتی را برای سرپرستی کودکان از سوی پدر یا مادر مطرح کنند اطلاعات مربوط به آن گردآوری شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- مراحل مختلف سنی سرپرستی کودکان ۲- سرپرست کودکان در هر مرحله ۳- مسئولیت تأمین هزینه و خرج و مخارج کودکان در هر مرحله ۴- حق مادر برای دیدن کودکان خود و زمان و دفعات آن در صورتی که سرپرستی کودکان به عهده پدر باشد و یا بالعکس ۵- مجامع سنتی تعیین‌کننده سرپرستی کودکان و شیوه برگزاری مجامع و حدود و اختیارات عرفی آن؛ برای مثال «ریش‌سفیدان» طایفه یا منطقه

۶-۶-۱-۵- تبعات طلاق برای زنان

(توصیف وضعیت زنان مطلقه پس از طلاق: وضعیت روابط اجتماعی، روابط فامیلی، وضعیت

اسکان، ازدواج مجدد داشتن یا نداشتن و...)

۷-۶-۱-۵- تبعات طلاق برای مردان

(توصیف وضعیت مردان پس از طلاق: وضعیت روابط اجتماعی، روابط فامیلی، وضعیت

اسکان، وضعیت اقتصادی، ازدواج مجدد داشتن یا نداشتن و ...)

- ۸-۶-۱-۵- باورها و اعتقادات مربوط به طلاق
۹-۶-۱-۵- ادبیات عامیانه مربوط به طلاق
۱۰-۶-۱-۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به طلاق

۲-۵- خویشاوندی

۱-۲-۵- انواع و اشکال خویشاوندی

- ۱-۱-۲-۵- خویشاوندی نسبی
۱-۱-۱-۲-۵- پدر تبار
۱-۲-۱-۲-۵- مادر تبار
۱-۲-۲-۵- خویشاوندی سببی
۱-۳-۲-۵- خویشاوندی رضاعی
۱-۴-۲-۵- خویشاوندی آرمانی
۱-۴-۱-۲-۵- پدر کلان
۱-۴-۲-۲-۵- مادر کلان
۱-۵-۲-۵- (دیگر اشکال خویشاوندی)

(توصیف و بیان رایج‌ترین اشکال خویشاوندی موجود در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع خویشاوندی و علل آن، نسبی، سببی، آرمانی و... ۲- نوع نظام تباری و علل آن؛ پدر تبار، مادر تبار، پدر کلان و مادر کلان ۳- جدّ یا نیای نظام تباری در خویشاوندی نسبی و آرمانی ۴- رسم شجره‌نامه در صورت محدود بودن جمعیت جامعه مورد نظر ۵- باورها و اعتقادات مربوط به انواع خویشاوندی‌ها و نظام‌های تباری ۶- ادبیات عامیانه مربوط به انواع خویشاوندی‌ها و نظام‌های تباری

۲-۲-۵- نظام یا ساختار خویشاوندی

(توصیف اینکه نظام خویشاوندی در جامعه مورد مطالعه براساس کدام‌یک از نظام‌های خویشاوندی معروف جهان همچون «نظام سودانی»، «نظام ایروکوایی»، «نظام اسکیمویی» و غیره که در مطالعات انسان‌شناسی مورد توجه قرار می‌گیرد، قرار دارد و چه تغییراتی در آن براساس ویژگی‌های خاص خویشاوندی منطقه به وجود آمده است. توضیح این نکته لازم است که نظام خویشاوندی در ایران و در بیشتر مناطق خاورمیانه بر

«نظام سودانی» استوار است. اما گاه براساس ویژگی‌های خاص قومی هر منطقه تغییراتی در آن مشاهده می‌شود. نظام خویشاوندی عمدتاً به وسیله اصطلاحات خویشاوندی و رسم نمودار خویشاوندی با استفاده از علائم خاص آن قابل شناسایی است. برای مثال، کاربرد واژگان «برادر» و «خواهر» به فرزندان یک پدر و مادر یا کاربرد واژه «عمو» به برادر پدر و کاربرد واژه «دایی» به برادر خواهر و کاربرد دیگر واژگانی که در نظام خویشاوندی ایران به طور عام رایج است، بیانگر منطبق بودن نظام خویشاوندی با «نظام سودانی» است. اما اگر در کاربرد این واژگان تغییراتی مشاهده شود، بیانگر تفاوت‌های آن با «نظام سودانی» است. این تفاوت‌ها از برخی ویژگی‌های خویشاوندی و تباری حکایت دارند.

به طور کلی، به مردم‌نگاران و پژوهشگرانی که قصد جمع‌آوری اطلاعات در زمینه «نظام خویشاوندی» را در جامعه مورد مطالعه خود دارند، توصیه می‌شود به نظام‌های خویشاوندی مطرح در مطالعات انسان‌شناسی آگاهی کافی داشته باشند.

۳-۵- واژگان و اصطلاحات خویشاوندی

۶- دین و مذهب

۱-۶- ادیان و مذاهب

(توجه: از آنجا که ادیان رسمی و فرقه‌های مذهبی مربوط دارای مجموعه اعتقادات و احکام مذهبی شناخته‌شده‌ای هستند و امکان دستیابی به آنها از منابع مختلف امکان‌پذیر است، لذا در این قسمت نیاز به جمع‌آوری اطلاعات در این زمینه نیست. تنها آن دسته از اطلاعات دینی و مذهبی قابل گردآوری است که با ویژگی‌های فرهنگی و قومی جامعه مورد مطالعه آمیخته شده و شکل ویژه‌ای از آنها را پدید آورده باشد.)

۱-۱-۶- انواع دین و فرقه‌های مذهبی رایج در منطقه

(بیان ادیان و فرقه‌های مذهبی رایج در منطقه به ترتیب اولویت: همچون دین اسلام و شاخه‌های شیعه و سنی آن با فرقه‌های مذهبی مربوط، دین مسیحیت با فرقه‌های مذهبی مربوط و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دین ۲- نوع مذهب ۳- تعداد پیروان

۲-۱-۶- باورها و اعتقادات دینی و مذهبی

(توصیف آن دسته از باورها و اعتقادات دینی و مذهبی که با باورهای فرهنگی و قومی جامعه مورد مطالعه آمیخته شده و گونه خاصی از باورهای دینی و مذهبی را پدید آورده است.)

۳-۱-۶- احکام مذهبی

(توصیف آن دسته از احکام مذهبی که با سنن و آداب فرهنگی و قومی جامعه مورد مطالعه آمیخته شده و گونه خاصی از احکام مذهبی را پدید آورده است.)

۴-۱-۶- مراسم و مناسک مذهبی

(از آنجا که اغلب مراسم و مناسک مذهبی با ویژگی‌های فرهنگی و قومی جوامع آمیخته شده و شکل ویژه‌ای از آنها را پدید آورده است. لذا جمع‌آوری اطلاعات در زمینه اجرای مراسم و مناسک مذهبی در جامعه مورد مطالعه الزامی است. ضمناً در این قسمت تنها مشخصات و اطلاعات کلی در زمینه مراسم و مناسک مذهبی ارائه می‌شود و در حوزه «آیین‌ها و مراسم» به تفصیل به آن پرداخته خواهد شد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مراسم ۲- زمان اجرای مراسم ۳- مناسبت مراسم ۴- شرح کلی مراسم

۵-۱-۶- متولیان مذهبی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع متولیان مذهبی؛ روحانی، کشیش و... ۲- تعداد متولیان مذهبی ساکن در محل ۳- نام محلی ۴- بیان وظایف مذهبی به طور خلاصه ۵- بیان وظایف غیرمذهبی به طور خلاصه؛ حل دعاوی، مشارکت در امور اجتماعی و... ۶- محل درآمد؛ فعالیت‌های مذهبی، فعالیت‌های شغلی غیرمذهبی

۶-۱-۶- اماکن مقدس مذهبی

۱-۶-۱-۶- انواع زیارتگاه‌ها و اماکن مقدس مذهبی

(توصیف و بیان انواع زیارتگاه‌ها و اماکن مذهبی موجود در محل: مسجد، کلیسا، امامزاده، تکیه، قدمگاه، آتشکده و....)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مکان مقدس؛ مسجد، کلیسا، امامزاده و... ۲- محل و موقعیت مکان

مقدس ۳- نام محلی ۴- زمان و ایام و مناسبت‌های مراجعه مردم محل به مکان مقدس ۵- نوع اعمال مذهبی مربوط به مکان مقدس؛ انجام فرایض مذهبی، زیارت، خرج و احسان، ادای نذر، انجام مراسم و مناسک مذهبی و... ۶- انواع نذر و نیازهای مربوط به مکان‌های مقدس؛ نذر قربانی، نذر سفره و... ۷- امور تولیتی؛ فرد متولی، امورات تولیتی و شیوه انجام آن و... ۸- باورها و اعتقادات مربوط به اماکن مقدس مذهبی ۹- ادبیات عامیانه مربوط به اماکن مقدس مذهبی

۲-۶-۱-۶- آداب زیارت

(توصیف آداب و اعمال زیارت مربوط به زیارتگاه‌ها)

۲-۶- باورها و اعتقادات قومی و فرهنگی (باورهای کهن قومی)

۱-۲-۶- انواع باورهای قومی و ماهیت آن

۱-۱-۲-۶- باورهای مربوط به طبیعت (تقدیس مظاهر طبیعی)

۱-۱-۱-۲-۶- باورهای مربوط به آسمان

۲-۱-۲-۶- باورهای مربوط به خورشید، ماه و ستارگان

۳-۱-۲-۶- باورهای مربوط به ابر، برف و باران

۴-۱-۲-۶- باورهای مربوط به زمین

۵-۱-۲-۶- باورهای مربوط به عوارض طبیعی مظاهر (کوه، دریا، بیابان و...)

۶-۱-۲-۶- باورهای مربوط به حوادث طبیعی (سیل، طوفان، زلزله و...)

۷-۱-۲-۶- باورهای مربوط به گیاهان و درختان

۸-۱-۲-۶- باورهای مربوط به جانوران و حشرات

۹-۱-۲-۶- باورهای مربوط به آب، باد، آتش و خاک

۱۰-۱-۲-۶- ... (دیگر باورهای مربوط به طبیعت)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع باور مربوط به مظاهر طبیعی؛ باورهای مربوط به آسمان، باورهای مربوط به خورشید، ماه، ستارگان و... ۲- شرح و توصیف باور به طور کامل ۳- داستان یا روایات مربوط به چگونگی شکل‌گیری باور ۴- مقدس یا نامقدس بودن مظاهر طبیعی براساس باور مربوط؛ برای مثال: «آسمان» براساس باورهای مربوط به آن جنبه مقدس دارد یا نامقدس ۵- سعد یا نحس بودن مظاهر طبیعت براساس باور مربوط؛ برای مثال «ابر سیاه» براساس باورهای مربوط به آن سعد است یا نحس ۶- تابو یا محرمت مربوط به مظاهر طبیعت براساس باورهای مربوط ۷- جنبه‌های اساطیری مظاهر طبیعی براساس باورهای مربوط ۸- آیین‌ها، مراسم، آداب و رسوم مربوط به مظاهر

طبیعت براساس باورهای مربوط و زمان و شیوه برگزاری و مناسبت آن؛ نذر، قربانی و... ۹- وردها، ذکرها یا دعاهای مربوط به مظاهر طبیعت براساس باورهای مربوط، زمان و مناسبت خواندن آن
۱۰- ادبیات عامیانه مربوط ۱۱- واژگان و اصطلاحات مربوط

۲-۱-۲-۶- باورهای مربوط به روح و نیروهای مافوق طبیعی

۱-۲-۱-۲-۶- باورهای مربوط به روح

۲-۲-۱-۲-۶- باورهای مربوط به جن و پری

۳-۲-۱-۲-۶- باورهای مربوط به مانا و نیروهای نامرئی

۴-۲-۱-۲-۶- باورهای مربوط به توتم (نیا)

۵-۲-۱-۲-۶- (دیگر اشکال باورهای مربوط به روح و نیروهای مافوق طبیعی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع باور؛ باورهای مربوط به روح، باورهای مربوط به جن و پری و...
۲- شرح و توصیف باور به طور کامل ۳- داستان یا روایات مربوط به نیروهای مافوق طبیعی؛ روح، جن، پری، مانا، توتم و... ۴- مقدس یا نامقدس بودن یا پاک و ناپاک بودن نیروهای مافوق طبیعی براساس باور مربوط؛ برای مثال مقدس بودن «توتم»، «روح پاک» یا «روح ناپاک» و...
۵- شر یا خیر بودن نیروهای مافوق طبیعی براساس باور مربوط؛ برای مثال خیر بودن «پری»، «اجنه شر» و «اجنه خیر» و ۶- تابو یا محرمات مربوط به نیروهای مافوق طبیعی براساس باورهای مربوط ۷- جنبه‌های اساطیری نیروهای مافوق طبیعی براساس باورهای مربوط ۸- آیین‌ها، مراسم و آداب و رسوم مربوط به نیروهای مافوق طبیعی براساس باورهای مربوط و زمان و شیوه برگزاری و مناسبت آن؛ نذر، قربانی، برگزاری مناسک آیینی و... ۹- وردها، ذکرها یا دعاهای مربوط به نیروهای مافوق طبیعی براساس باورهای مربوط و زمان و مناسبت خواندن آن ۱۰- ادبیات عامیانه مربوط ۱۱- واژگان و اصطلاحات مربوط

۳-۱-۲-۶- اشکال دیگر باورهای بومی

۱-۳-۱-۲-۶- باورهای مربوط به اشیا

۲-۳-۱-۲-۶- باورهای مربوط به اعداد

۳-۳-۱-۲-۶- باورهای مربوط به ایام هفته، ماه و سال

۴-۳-۱-۲-۶- باورهای مربوط به فصول سال

۵-۳-۱-۲-۶- باورهای مربوط به خواب و رویا

۶-۳-۱-۲-۶- باورهای مربوط به مکان‌ها

۷-۳-۱-۲-۶- باورهای مربوط به انسان

۸-۳-۱-۲-۶-.... (موارد دیگر)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع باور؛ باورهای مربوط به اشیاء، باورهای مربوط به اعداد، باورهای مربوط به ایام هفته، ماه و سال و... ۲- شرح و توصیف باور به طور کامل ۳- داستان یا روایات مربوط به چگونگی شکل‌گیری باور ۴- مقدس یا نامقدس بودن اشیاء، اعداد، ایام هفته و ماه و سال، فصول سال، خواب و رویا و غیره براساس باور مربوط؛ برای مثال «سنگ فیروزه» براساس باورهای مربوط به آن جنبه مقدس دارد یا نامقدس ۵- سعد یا نحس بودن اشیاء، اعداد، ایام هفته و ماه و سال، فصول سال، خواب و رویا و غیره براساس باور مربوط؛ برای مثال «عدد ۱۳» براساس باورهای مربوط به آن سعد است یا نحس، انجام امورات خیر همچون معامله یا عروسی در کدام‌یک از روزهای ماه و هفته سعد است و در کدام‌یک نحس ۶- تابو یا محرمات مربوط به اشیاء، اعداد، ایام هفته و ماه و سال، فصول سال، خواب و رویا و غیره براساس باورهای مربوط ۷- جنبه‌های اساطیری اشیاء، اعداد، ایام هفته و ماه و سال، فصول سال، خواب و رویا و غیره براساس باورهای مربوط ۸- آداب و رسوم مربوط به اشیاء، اعداد، ایام هفته و ماه و سال، فصول سال، خواب و رویا و غیره براساس باورهای مربوط و زمان و شیوه برگزاری و مناسبت آن ۹- وردها، ذکرها یا دعاهای مربوط به اشیاء، اعداد، ایام هفته و ماه و سال، فصول سال، خواب و رویا و غیره براساس باورهای مربوط و زمان و مناسبت خواندن آن ۱۰- ادبیات عامیانه مربوط ۱۱- واژگان و اصطلاحات مربوط

۲-۲-۶- متولیان یا واسطان در باورهای بومی و اعمال آنها

۱-۲-۲-۶- انواع متولیان یا واسطان در باورهای بومی

۱-۱-۲-۲-۶- جادوگران

۲-۱-۲-۲-۶- شمن‌ها

۳-۱-۲-۲-۶- رمال‌ها

۴-۱-۲-۲-۶- طالع‌بینان و پیشگویان

۵-۱-۲-۲-۶- دعانویسان

۶-۱-۲-۲-۶-.... (دیگر متولیان)

(بیان انواع متولیان یا واسطان باورهای بومی ساکن در محل و ویژگی‌های آنها)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع متولی یا واسط باورهای بومی؛ جادوگر، شمن، رمال و... ۲- نام محلی ۳- تعداد متولیان یا واسطان باورهای بومی ساکن در محل ۴- جنسیت و سن متولیان یا واسطان ۵- محل درآمد؛ به وسیله انجام اعمال حرفه‌ای در ارتباط با باورهای بومی همچون «رمالی» یا

- «جادوگری» و غیره یا به وسیله مشاغل دیگر ۶- باورهای عامیانه در مورد متولیان یا واسطان باورهای بومی ۷- ادبیات عامیانه مربوط به متولیان یا واسطان باورهای بومی
- ۲-۲-۲-۶- اعمال متولیان یا واسطان در باورهای بومی
- ۱-۲-۲-۲-۶- جادو و جنبل
- ۲-۲-۲-۲-۶- درمانگری
- ۳-۲-۲-۲-۶- رمالی و پیشگویی
- ۴-۲-۲-۲-۶- طالع‌بینی و پیشگویی
- ۵-۲-۲-۲-۶- دعانویسی
- ۶-۲-۲-۲-۶- (اعمال دیگر)

(شرح و توصیف اعمال متولیان یا واسطان باورهای بومی ساکن در محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع اعمال متولیان باورهای بومی؛ جادو، درمان، پیشگویی و... ۲- نام محلی اعمال ۳- شرح و توصیف کامل اعمال ۴- مبانی باوری اعمال؛ یعنی این‌که از کدام نیروهای مافوق طبیعی در انجام اعمال خود کمک می‌گیرند و بر مبنای کدام باورها اعمال خود را توجیه می‌کنند ۵- محل یا مکان انجام اعمال ۶- ابزار و وسایل لازم برای انجام اعمال؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، قسمت‌های مختلف ابزار و نام آنها، جنس ابزار، کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۷- میزان درآمد؛ میزان پول یا کالایی که در قبال انجام اعمال خود از افراد محل دریافت می‌کنند ۸- متولیان چگونه اعمال خود را از استادان فرا می‌گیرند یا به شاگردان آموزش می‌دهند؛ نحوه آموزش و اصول و قواعد آن ۹- باورهای عامیانه مربوط به اعمال متولیان یا واسطان باورهای بومی ۱۰- ادبیات عامیانه مربوط به اعمال متولیان یا واسطان باورهای بومی ۱۱- واژگان و اصطلاحات مربوط به اعمال متولیان یا واسطان باورهای بومی

۳-۲-۶- اماکن مقدس قومی و فرهنگی

(توصیف و بیان انواع اماکن مقدس قومی موجود در محل؛ چشمه مقدس، درخت مقدس، رودخانه مقدس، کوه مقدس و...)

توضیح این نکته لازم و ضروری است که هر چند مکان‌های مقدس قومی نزد مردم با اعتقادات دینی و مذهبی آنان آمیخته شده و ممکن است پژوهشگر مردم‌نگار به اشتباه آنها را در ردیف اماکن مقدس مذهبی قرار دهد، اما بایستی توجه کرد که تقدس اغلب این مکان‌ها ریشه در باورهای کهن قومی دارد و بایستی در ردیف اماکن مقدس قومی بررسی شوند.

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مکان مقدس؛ چشمه مقدس، درخت مقدس و... ۲- محل و موقعیت مکان مقدس ۳- نام محلی ۴- علل و عوامل تقدس یافتن مکان‌های مقدس نزد مردم و روایات یا داستان‌های مربوط به آن ۵- زمان و مناسبت مراجعه مردم محل به مکان‌های مقدس ۶- آداب زیارت و حاجت‌خواهی از مکان‌های مقدس قومی و مراسم مربوط به آن ۷- انواع حاجت مردم از مکان‌های مقدس و نذرهای مربوط به آن ۸- باورها و اعتقادات مربوط به اماکن مقدس قومی ۹- ادبیات عامیانه مربوط به اماکن مقدس قومی

۷- زبان و گویش

۷-۱- زبان‌های اصلی

(بیان انواع زبان‌های اصلی رایج در محل براساس اهمیت با رسم جدول)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع زبان‌های اصلی رایج در محل؛ فارسی، عربی، ترکی، کردی، لُری و... ۲- اقوام یا گروه‌هایی که با یکی از زبان‌های اصلی تکلم می‌کنند ۳- زبان غالب؛ از بین زبان‌های اصلی رایج در محل کدام یک به عنوان زبان غالب شناخته شده یا کدام زبان اصلی متفاوتی به عنوان زبان غالب در منطقه رایج است که تمامی گروه‌های زبانی مختلف از آن، برای برقراری ارتباط با یکدیگر استفاده می‌کنند.

۷-۲- گویش‌های محلی

(بیان انواع گویش‌های رایج در محل براساس اهمیت با رسم جدول)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع گویش ۲- گویش مربوط به کدام زبان اصلی وابسته است ۳- کدام طایفه‌ها یا گروه‌ها با این گویش صحبت می‌کنند.

۷-۳- آواشناسی زبان

(ذکر انواع صداها و آواهای موجود در زبان یا گویش محلی براساس الفبای آوانگاری: الف) در این روش ۱- پژوهشگر با آوردن حروف الفبای زبان اصلی یا گویش محلی، صدا و شیوه تلفظ آنها را بر اساس الفبای آوانگاری میسر می‌سازد. ۲- او می‌تواند با استفاده از این روش شیوه تلفظ صداهای ترکیبی موجود در زبان یا گویش محلی را نشان دهد. ب) با استفاده از الفبای آوانگاری پژوهشگر بایستی تمامی اشعار، ترانه‌ها، مویه‌ها، ضرب‌المثل‌ها و تمامی مواردی را که در حوزه

علائیم آوانگاری معادل‌سازی شده با الفبای آوانگاری IPA

علائیم آوانگاری	تلفظ	علائیم آوانگاری	تلفظ
		â	آ
		a	ا
		e	ا کوتاه
		ê	ا... کشیده
		o	ا کوتاه
		ô	ا... کشیده
		u	او کوتاه
		û	او... کشیده
		i	ای کوتاه
		î	ای... (ئی کشیده)
ž	ژ	b	ب
ɖ	ع-ء	p	پ
q	غ-ق	t	ت-ط
f	ف	s	ث-س-ص
k	ک	j	ج
g	گ	č	چ
l	ل	h	ح-ه
m	م	x	خ
n	ن	d	د
v	و	z	ذ-ز-ض-ظ
y	ی	r	ر
		š	ش

الفبای آوانگاری بین‌المللی IPA

تلفظ	علائم آوانگاری	تلفظ	علائم آوانگاری
آ	A		
آ، اَ	Q		
اِ، اِ	e		
اُ، اُ	o		
و، و	ow		
او	u		
ای	i		
ی، ی	je		
ب	b	ژ	Z
پ	p	ع-ع	/
ت-ط	t	غ-ق	G
ث-س-ص	s	ف	f
ج	dz	ک	c یا k
چ	ts	گ	g یا ģ
ح-ه	h	ل	l
خ	x	م	m
د	d	ن	n
ذ-ز-ض-ط	z	و	v
ر	r	ی	j
ش	S		

«ادبیات شفاهی» به آن می‌پردازد و همچنین همه مطالبی را که در جریان مطالعات مردم‌نگاری خود به زبان اصلی یا گویش محلی ثبت و ضبط کرده است، به زبان آوانگاری بین‌المللی تبدیل کند تا برای پژوهشگران و علاقه‌مندان در سرتاسر جهان قابل تلفظ و فهم باشد.

۴-۷- قلمرو جغرافیایی و فرهنگی زبان و گویش

(توصیف و بیان محدوده جغرافیایی و فرهنگی زبان و گویش محلی در منطقه: امکان دارد که یک زبان اصلی یا یک گویش محلی به لحاظ «محدوده جغرافیایی» در یک منطقه بسیار وسیع و به لحاظ «محدوده‌ی فرهنگی» در بین اقوام، ایلات، مردم روستاها و شهرها و مناطق اطراف رایج باشد و جامعه مورد مطالعه تنها بخش کوچکی از این قلمرو جغرافیایی و فرهنگی زبان به حساب آید.)

الف) اطلاعات مورد نیاز برای تعیین قلمرو جغرافیایی و فرهنگی زبان: ۱- توصیف و بیان محدوده جغرافیایی زبان اصلی منطقه و تعیین آن بر روی نقشه ۲- نام اقوام، ایلات، روستاها، شهرها و مناطق همجوار که از این زبان اصلی استفاده می‌کنند ۳- علل و عوامل گسترش جغرافیایی و فرهنگی زبان در منطقه

ب) اطلاعات مورد نیاز برای تعیین قلمرو جغرافیایی و فرهنگی گویش محلی: ۱- توصیف و بیان محدوده جغرافیایی گویش محلی در منطقه و تعیین آن بر روی نقشه ۲- نام اقوام، ایلات، روستاها، شهرها و مناطق همجوار که از این گویش محلی استفاده می‌کنند ۳- علل و عوامل گسترش جغرافیایی و فرهنگی گویش محلی در منطقه

۵-۷- تاریخچه زبان و گویش

(شرح تاریخچه زبان و همچنین گویش محلی و تغییراتی که در ساختار زبان و گویش محلی و واژگان آنها پدید آمده است با ذکر علل و عوامل تغییرات در صورت امکان. البته ذکر این نکته ضروری است که بررسی تغییرات به وجود آمده در ساختار و واژگان زبان و گویش محلی کاری دشوار و نیازمند اطلاعات زبان‌شناسی است که پژوهشگر مردم‌نگار تا حدودی بایستی به آن آشنایی داشته باشد.)

۶-۷- ساختار زبان

(بیان ساختار انواع جملات - جمله خبری، جمله امری، جمله سؤالی و... - و ارکان آن - فعل، فاعل، مفعول، اسم، صفت، قید، ضمیر و... - که در زبان اصلی یا گویش محلی جامعه مورد مطالعه به کار می‌رود و تغییراتی که در آنها براساس شرایط بومی و فرهنگی منطقه پدید آمده است با ذکر علل و عوامل آن.

توجه: بررسی ساختار زبان نیازمند اطلاعات زبان‌شناختی است که پژوهشگر بایستی تا حدودی به آن آشنایی داشته باشد.)

۷-۷- لغت‌نامه واژگان مهم

(تهیه لغت‌نامه‌ای از واژگان اصلی و مهم جامعه مورد مطالعه در حوزه‌های مختلف با ذکر معانی و آوانگاری آنها: حوزه جغرافیایی و اقلیمی، حوزه نظام اجتماعی، حوزه نظام سیاسی، حوزه نظام اقتصادی، حوزه خانواده خویشاوندی و....

زمانی که هدف پژوهشگر انجام مطالعات مردم‌نگاری در تمامی حوزه‌ها باشد، از آنجا که در این الگوی مردم‌نگاری جمع‌آوری واژگان و اصطلاحات مهم در هر یک از حوزه‌های مربوط توصیه شده است، لذا در این قسمت کافی است تا پژوهشگر واژگان گردآوری‌شده در هر یک از حوزه‌ها را در قالب مجموعه‌ای گرد هم آورد و لغت‌نامه‌ای از واژگان مهم و اصلی جامعه مورد مطالعه تنظیم کند. اما زمانی که پژوهشگر به صورت موردی صرفاً در حوزه «زبان و گویش» به گردآوری اطلاعات می‌پردازد، در آن صورت نیاز است تمامی واژگان اصلی و مهم جامعه مورد مطالعه را از حوزه‌های مختلف گردآوری نماید. برای استفاده کارآمد از لغت‌نامه، بهتر است تا واژگان به ترتیب حوزه‌های مردم‌نگاری مرتب شوند.)

۸-۷- زبان رفتاری یا حرکتی

(توصیف و بیان آن دسته از حرکات یا رفتارهای بدنی که نزد مردم جامعه مورد مطالعه دارای معانی خاصی هستند و گاه به «ایما و اشاره‌های اندامی یا رفتاری» نیز معروفند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع رفتار یا حرکت جسمانی؛ حرکت دست، حرکت سر، حرکت

مشترک دست و سر، حرکت چشم و ابرو و... ۲- اصطلاح یا نام خاص محلی مربوط به رفتار یا حرکت جسمانی ۳- معنی و مفهوم حرکت یا رفتار جسمانی ۴- توصیف دقیق حرکت یا رفتار جسمانی ۵- رسم شکل و طرح حرکت یا رفتار جسمانی ۶- ادبیات عامیانه مربوط به زبان حرکتی و رفتاری یا ایماها و اشاره‌های رفتاری

۹-۷- زبان آوایی یا ندایی

(توصیف و بیان آن دسته از ندهایی که افراد محل به دلیل شرایط اقلیمی و معیشتی و دیگر عوامل خاص منطقه از آنها برای پیام‌رسانی یا فراخواندن یکدیگر استفاده می‌کنند. این ندها دارای انواع مختلفی هستند و هر یک معانی یا پیام خاصی دربردارند. همچون آواها یا ندهایی که افراد محل در باغات، در زمین‌های زراعی، در مناطق جنگلی، در مناطق کوهستانی، به هنگام گله‌داری یا چرانیدن دام‌ها، در محل سکونت ایل یا روستا و موارد دیگر در معانی مختلف به کار می‌برند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع آوا یا ندا؛ ندای پیام‌رسانی، ندای فراخوانی ۲- معنی و مفهوم ندا ۳- نام یا اصطلاح محلی ۴- بیان دقیق ندا با استفاده از الفبای نت‌نویسی یا آوانگاری ۵- موارد و مناسبت استفاده ۶- علل و عوامل به وجود آمدن ندا و استفاده از آن؛ عوامل اقلیمی، عوامل شغلی یا معیشتی، عوامل دفاعی یا حفاظتی و...

۱۰-۷- زبان رمزی یا ساختگی

(بیان انواع زبان‌های ساختگی که افراد محل براساس عوامل مختلفی با افزودن پیشوند یا پسوندهای خاصی به کلمات اصلی یا با افزودن واژگان ابداعی در بعضی از قسمت‌های جمله یا کلمه، نوعی زبان ساختگی را به وجود می‌آورند که برای همگان قابل فهم نیستند و در اصطلاح به آن «زبان رمزی» نیز می‌گویند. مثال: زبان زرگری)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد زبان‌های ساختگی و نام محلی آنها ۲- الگو یا شیوه ابداع کلمات و جملات در زبان ساختگی ۳- علل ابداع زبان زرگری و علل استفاده از آن

۷-۱۱- باورها و اعتقادات مرتبط با زبان و گویش

۷-۱۲- ادبیات عامیانه مرتبط با زبان و گویش

۸- ادبیات

۸-۱- ادبیات مکتوب

۱-۱-۱- خط

(بیان انواع خط‌های رایج در محل و ویژگی‌های آن: خط حروفی، خط هجایی، خط یا رسم‌الخط سیاق و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع خط ۲- علامات و حروف خطی و معانی آنها ۳- شیوه نگارش ۴- موارد کاربرد: امور حسابداری، نوشتن نامه یا مکتوب و... ۵- قلمرو جغرافیایی و فرهنگی؛ میزان گسترش خط مربوط در منطقه ۶- باورهای عامیانه مربوط ۷- ادبیات عامیانه مربوط

۲-۱-۱- کتاب یا دست‌نوشته

(بیان انواع نوشته‌های مکتوب از سوی نویسندگان محلی در زمینه‌های مختلف)

۱-۲-۱- تاریخ و وقایع‌نگاری

(بیان انواع نوشته‌های تاریخی یا وقایع‌نگاری از سوی نویسندگان محلی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- عنوان یا موضوع ۲- نام نویسنده ۳- تاریخ نگارش ۴- نوع نوشتار؛ خطی یا چاپی. در صورت خطی بودن اثر نوع خط آن مشخص شود، در صورت چاپی بودن اثر محل چاپ آن معین گردد ۵- نوع زبان کتاب یا دست‌نوشته؛ فارسی، عربی، ترکی و... ۶- شرح موضوع کتاب یا دست‌نوشته به طور خلاصه

۲-۲-۱- اشعار

(بیان انواع اشعار سروده‌شده مکتوب از سوی شاعران محلی؛ غزل، رباعی، دوبیتی، قصیده، مثنوی، اشعار حماسی و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شعر ۲- سبک شعر ۳- نام شعر ۴- موضوع شعر ۵- نام شاعر

۶- تاریخ سرایش ۷- مناسبت سرایش ۸- نوع زبان شعر؛ فارسی، عربی، ترکی، کردی، لری، زبان محلی و... ۹- نوع نوشتار؛ خطی یا چاپی. در صورت خطی بودن اثر نوع خط آن مشخص شود، در صورت چاپی بودن اثر محل چاپ آن معین گردد
۳-۲-۱-۸- ... (دیگر کتاب‌ها یا دست‌نوشته‌ها)

۲-۸- ادبیات شفاهی (ادبیات عامیانه)

(توجه: «ادبیات عامیانه» علاوه بر آنکه در حوزه «ادبیات» به صورت مستقل آورده شده است و در آن دسته از مطالعات مردم‌نگاری که صرفاً در زمینه ادبیات به صورت موردی انجام می‌گیرد، الگوی نسبتاً کاملی را برای جمع‌آوری اطلاعات ارائه می‌دهد. در حوزه‌های دیگر نیز به دلیل شناخت همه جانبه موضوعات و نشان دادن ارزش و اهمیت آنها، ادبیات عامیانه مربوط در کنار دیگر اطلاعات مورد نیاز آورده شده است.)

۱-۲-۱- افسانه‌ها و قصه‌ها

(گردآوری انواع قصه‌ها و افسانه‌های رایج در بین مردم محل: قصه‌های مربوط به حیوانات، قصه‌های مربوط به جن و پری، قصه‌های مربوط به آدمیزاد، قصه‌های مربوط به قهرمانان قومی و...)

۲-۲-۱- اشعار و ترانه‌ها

(گردآوری انواع اشعار، ترانه‌ها و مویه‌های رایج در بین مردم محل)

۱-۲-۲-۱- اشعار حماسی

(توجه: در صورتی که اشعار حماسی از اشعار معروف بوده و در منابع کتابی نیز موجود باشد، نیازی به ثبت و ضبط آن نیست و تنها به «مأخذ شعر» و «مناسبت‌هایی که اشعار حماسی در آنها خوانده می‌شود» اشاره گردد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شعر ۲- نام شاعر یا سراینده شعر ۳- زبان شعر؛ فارسی، عربی، ترکی، زبان محلی و... ۴- موضوع شعر ۵- ثبت و جمع‌آوری دقیق شعر ۶- ترجمه و معنی کامل

شعر ۷- آوانگاری شعر ۸- مناسبت و موارد خواندن شعر

۸-۲-۲-۲- اشعار عاشقانه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شعر ۲- موضوع شعر ۳- ثبت و جمع‌آوری دقیق شعر ۴- ترجمه

و معنی کامل شعر ۵- آوانگاری شعر ۶- مناسبت و موارد خواندن شعر

۸-۲-۲-۳- اشعار مذهبی

۸-۲-۲-۳-۱- اشعار مولودی‌خوانی

۸-۲-۲-۳-۲- اشعار مدیحه‌سرایی

۸-۲-۲-۳-۳- اشعار تعزیه و روضه‌خوانی

۸-۲-۲-۳-۴- اشعار چاووشی

۸-۲-۲-۳-۵- (دیگر اشعار مذهبی)

(گردآوری انواع اشعار مذهبی رایج در میان مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز برای جمع‌آوری اشعار: ۱- نوع شعر؛ مولودی، مدح، روضه، چاووشی و... ۲- نام

شعر ۳- موضوع یا مضمون شعر ۴- دستگاه و مقام اجرای شعر در صورت اجرای آن به صورت آوازی

۵- ثبت و جمع‌آوری دقیق شعر ۶- ترجمه و معنی کامل شعر ۷- آوانگاری شعر ۸- مناسبت و زمان

اجرای شعر ۹- محل اجرای شعر ۱۰- اجرای فردی یا گروهی شعر ۱۱- اجرای شعر همراه با آلات

موسیقی یا بدون آلات موسیقی؛ در صورتی که اجرای شعر همراه با آلات موسیقی باشد، سازهای آن

را ذکر کنید.

۸-۲-۲-۴- اشعار و ترانه‌های مربوط به مراسم مختلف

۸-۲-۲-۴-۱- آواها و ترانه‌های عروسی

۸-۲-۲-۴-۲- اشعار و ترانه‌های تولد

۸-۲-۲-۴-۳- اشعار و مویه‌های مرگ

۸-۲-۲-۴-۴- اشعار و ترانه‌های نوروزی

۸-۲-۲-۴-۵- اشعار و ترانه‌های شب چله

۸-۲-۲-۴-۶- اشعار و ترانه‌های مراسم کهن بومی

(گردآوری انواع اشعار و ترانه‌های مربوط به مراسم کهن بومی: مراسم خرمن، مراسم کسوف

و خسوف، مراسم مربوط به بهار، مراسم مربوط به تابستان و...)

۷-۴-۲-۸- اشعار مراسم مذهبی

(گردآوری انواع اشعار مربوط به مراسم مذهبی: اشعار مراسم عید فطر، اشعار مراسم عید

قربان، اشعار مراسم شب‌های رمضان، اشعار مراسم محرم و...)

۸-۴-۲-۸- (اشعار دیگر مراسم)

الف) اطلاعات مورد نیاز برای جمع‌آوری اشعار: ۱- نام شعر ۲- موضوع یا مضمون شعر ۳- ثبت و جمع‌آوری دقیق شعر ۴- ترجمه و معنی کامل شعر ۵- آوانگاری شعر ۶- نت‌نویسی شعر در صورت اجرای آن به صورت آوازی ۷- تعیین دستگاه و مقام شعر در صورت اجرای آن به صورت آوازی همچون اشعار «شبییه‌خوانی» در مراسم محرم ۸- مناسبت و زمان اجرای شعر ۹- محل اجرای شعر ۱۰- اجرای شعر به صورت فردی یا گروهی ۱۱- اجرای شعر همراه با آلات موسیقی یا بدون آلات موسیقی؛ در صورتی که اجرای شعر همراه با آلات موسیقی باشد، سازهای آن را ذکر کنید.

ب) اطلاعات مورد نیاز برای جمع‌آوری ترانه‌ها: ۱- نام ترانه ۲- موضوع یا مضمون ترانه ۳- دستگاه و مقام اجرای ترانه ۴- ثبت و جمع‌آوری دقیق ترانه ۵- ترجمه و معنی کامل ترانه ۶- آوانگاری شعر ترانه ۷- نت‌نویسی آوازی ترانه ۸- مناسبت و زمان اجرای ترانه ۹- محل اجرای ترانه ۱۰- اجرای فردی یا گروهی ترانه ۱۱- اجرای ترانه همراه با آلات موسیقی یا بدون آلات موسیقی؛ در صورتی که اجرای ترانه همراه با آلات موسیقی باشد، سازهای آن را ذکر کنید.

ج) اطلاعات مورد نیاز برای جمع‌آوری مویه‌ها: ۱- نام مویه ۲- موضوع یا مضمون مویه ۳- زبان مویه؛ فارسی، عربی، ترکی، زبان محلی و... ۴- سبک یا دستگاه و مقام اجرای مویه ۵- ثبت و جمع‌آوری دقیق مویه ۶- ترجمه و معنی کامل مویه ۷- آوانگاری شعر مویه ۸- نت‌نویسی آوازی مویه ۹- مناسبت و زمان اجرای مویه ۱۰- محل اجرای مویه ۱۱- اجرای فردی یا گروهی مویه ۱۲- اجرای مویه همراه با آلات موسیقی یا بدون آلات موسیقی؛ در صورتی که اجرای مویه همراه با آلات موسیقی باشد، سازهای آن را ذکر کنید.

۵-۲-۲-۸- کارآواها (ترانه‌های کار)

۱-۵-۲-۲-۸- آواهای شالیزار

۲-۵-۲-۲-۸- آواهای برنج‌کوبی

۳-۵-۲-۸- آواهای درو گندم

۴-۵-۲-۸- آواهای خرمن کوبی

۵-۵-۲-۸- آواهای شیردوشی

۶-۵-۲-۸- آواهای مشک‌زنی

۷-۵-۲-۸- آواهای شبانی

۸-۵-۲-۸- آواهای ماهیگیری (صیادی)

۹-۵-۲-۸- آواهای نخ‌ریسی

۱۰-۵-۲-۸- آواهای قالیبافی

۱۱-۵-۲-۸- آواهای نمدمالی

۱۲-۵-۲-۸- آواهای نان‌پزی

۱۳-۵-۲-۸- (دیگر کارآواها)

(گردآوری انواع آواها یا ترانه‌هایی که به هنگام کار در مشاغل مختلف از سوی اهالی محل

خوانده می‌شود.

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع کارآوا یا ترانه کار؛ ترانه‌های ماهیگیری، ترانه‌های قالیبافی،

ترانه‌های خرمن‌کوبی و... ۲- نام ترانه ۳- موضوع یا مضمون ترانه ۴- دستگاه و مقام اجرای ترانه

۵- ثبت و جمع‌آوری دقیق ترانه ۶- ترجمه و معنی کامل ترانه ۷- آوانگاری شعر ترانه

۸- نت‌نویسی ترانه ۹- مناسبت و زمان اجرای ترانه ۱۰- اجرای ترانه به صورت فردی یا گروهی

۶-۵-۲-۸- (دیگر اشعار و ترانه‌ها)

۷-۵-۲-۸- باورهای عامیانه مربوط به اشعار، ترانه‌ها و مویه‌ها

۸-۵-۲-۸- ادبیات عامیانه مربوط به اشعار، ترانه‌ها و مویه‌ها

۳-۲-۸- لالی‌ها و نوازش‌ها

۱-۳-۸- لالی‌ها

(گردآوری انواع لالی‌های رایج در محل که به هنگام خواباندن کودکان یا نوزادان از سوی

مادر یا دیگران خوانده می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام لالایی ۲- موضوع یا مضمون لالایی ۳- ثبت و جمع‌آوری دقیق لالایی ۴- ترجمه و معنی کامل لالایی ۵- آوانگاری شعر لالایی ۶- ریتم و نت‌نویسی لالایی ۷- باورهای عامیانه درباره لالایی‌ها ۲-۳-۸- نوازش‌ها

(گردآوری انواع آواهای نوازشی کودکان یا نوزادان، رایج در محل که از سوی مادر یا دیگران به هنگام نوازش کودک خوانده می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام آوای نوازشی ۲- موضوع یا مضمون آوای نوازشی ۳- ثبت و جمع‌آوری دقیق آوای نوازشی ۴- ترجمه و معنی کامل آوای نوازشی ۵- آوانگاری شعر آوای نوازشی ۶- ریتم و نت‌نویسی آوای نوازشی ۷- باورهای عامیانه درباره نوازش‌ها و آواهای آن

۴-۲-۱- مثل‌ها

(گردآوری انواع مثل‌های رایج در میان مردم محل: داستان‌های کوتاه موزون و شعرگونه)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام مثل ۲- موضوع یا مضمون مثل ۳- ثبت و جمع‌آوری دقیق مثل ۴- ترجمه و معنی کامل مثل ۵- آوانگاری شعر مثل ۶- باورهای عامیانه درباره مثل

۵-۲-۱- ضرب‌المثل‌ها

(گردآوری انواع ضرب‌المثل‌های رایج در میان مردم محل و طبقه‌بندی موضوعی ضرب‌المثل‌ها براساس حوزه‌های مردم‌نگاری ارائه‌شده در این الگو، امکان شناخت همه جانبه موضوعات را در جامعه مورد مطالعه میسر می‌سازد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام ضرب‌المثل ۲- موضوع ضرب‌المثل ۳- معنی و مفهوم ضرب‌المثل ۴- وجوه تسمیه ضرب‌المثل و علل آن ۵- موارد کاربرد ضرب‌المثل ۶- ثبت دقیق ضرب‌المثل و آوانگاری آن

۶-۲-۱- چیستان و معما

(گردآوری انواع چیستان و معماهای رایج در میان مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام معما ۲- موضوع معما ۳- معنی و مفهوم معما ۴- راه حل معما
۵- موارد کاربرد معما ۶- ثبت دقیق معما و راه‌حل آن ۷- آوانگاری معما

۱-۲-۷- سمبول‌ها یا نمادها

۱-۲-۷-۱- سمبول‌ها یا نمادهای انسانی

۲-۲-۷-۱- سمبول‌ها یا نمادهای حیوانی

۳-۲-۷-۱- سمبول‌ها یا نمادهای گیاهی

۴-۲-۷-۱- سمبول‌ها یا نمادهای طبیعی (آسمان، ستارگان، کوه، دریا و...)

۵-۲-۷-۱- سمبول‌ها یا نمادهای اشیا

۶-۲-۷-۱- (دیگر سمبول‌ها یا نمادها)

(گردآوری انواع سمبول‌ها یا نمادهای موجود در فرهنگ جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع سمبول؛ انسانی، حیوانی، گیاهی و... ۲- نام محلی ۳- جنبه نمادین. برای مثال؛ گرگ به عنوان یک نمونه حیوانی نماد عشق در میان برخی از اقوام ۴- علل پیدایش سمبول و داستان‌ها و روایات مربوط به پیدایش آن ۵- علل مشابهت نمونه‌های انسانی، حیوانی و غیره با نماد مربوط. برای مثال؛ جغد به عنوان یک نمونه حیوانی چه تناسب و مشابهت‌هایی با نماد مربوط به خود، یعنی ویرانی و بدبختی، در فرهنگ جامعه مورد مطالعه دارد؟
۶- باورها و اعتقادات مربوط ۷- تابو و آداب و رسوم مربوط ۸- ادبیات عامیانه مربوط

۱-۲-۸- دعاهای عامیانه (دعا به زبان محلی)

(گردآوری انواع دعاهای عامیانه رایج در میان مردم محل که به زبان محلی بیان می‌شود و با

ادعیه مذهبی متفاوت است.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام دعا ۲- موضوع دعا ۳- معنی و مفهوم دعا ۴- موارد دعا کردن

۵- ثبت دقیق دعا و آوانگاری آن ۶- آداب دعا کردن ۷- باورها و اعتقادات مربوط به دعا کردن

۱-۲-۹- نفرین و ناسزا

(گردآوری انواع نفرین‌ها و ناسزاهای رایج در میان مردم محل)

الف) اطلاعات مورد نیاز برای گردآوری نفرین‌ها: ۱- نوع نفرین ۲- موضوع نفرین ۳- معنی و مفهوم نفرین ۴- موارد نفرین کردن ۵- ثبت دقیق نفرین و آوانگاری آن ۶- آداب نفرین کردن ۷- باورها و اعتقادات مربوط به نفرین کردن

ب) اطلاعات مورد نیاز برای گردآوری ناسزاهای رایج: ۱- نوع ناسزا ۲- موضوع ناسزا ۳- معنی و مفهوم ناسزا ۴- موارد ناسزا گفتن ۵- ثبت دقیق ناسزا و آوانگاری آن ۶- باورهای عامیانه مربوط به ناسزا گفتن ۷- ادبیات عامیانه مربوط به ناسزا گفتن

۱۰-۲-۸- سوگندها

(گردآوری انواع سوگندهای رایج در میان مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع سوگند ۲- موضوع سوگند ۳- معنی و مفهوم سوگند ۴- موارد سوگند خوردن ۵- تابوهای سوگند ۶- شکستن سوگند و پیامد آن ۷- کفاره و تاوان سوگند ۸- آداب سوگند خوردن ۹- ثبت دقیق سوگند و آوانگاری آن ۱۰- باورهای عامیانه مربوط به سوگند خوردن ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به سوگند خوردن

۱۱-۲-۸- تعارفات

(گردآوری انواع تعارفات رایج در میان مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع تعارف ۲- نام تعارف ۳- معنی و مفهوم تعارف ۴- موارد و مناسبت‌های تعارف کردن ۵- آداب تعارف کردن ۶- ثبت دقیق تعارف و آوانگاری آن ۷- ادبیات عامیانه مربوط به تعارف کردن ۸- واژگان و اصطلاحات تعارف کردن

۱۲-۲-۸- تبریک و تسلیت

(گردآوری انواع تبریک‌ها و تسلیت‌های رایج در میان مردم محل)

الف) اطلاعات مورد نیاز برای گردآوری انواع تبریک‌ها: ۱- نوع تبریک ۲- معنی و مفهوم تبریک ۳- موارد و مناسبت‌های تبریک گفتن ۴- آداب و شیوه تبریک گفتن ۵- ثبت دقیق تبریک و

آوانگاری آن ۷- واژگان و اصطلاحات تبریک گفتن

ب) اطلاعات مورد نیاز برای گردآوری انواع تسلیت: ۱- نوع تسلیت ۲- معنی و مفهوم تسلیت
۴- موارد و مناسبت‌های تسلیت گفتن ۵- آداب و شیوه تسلیت گفتن ۶- ثبت دقیق تسلیت و
آوانگاری آن ۷- واژگان و اصطلاحات تسلیت گفتن

۱۳-۲-۸- کنایه‌ها

(گردآوری انواع گوشه و کنایه‌های رایج در میان مردم محل. کنایه سخنی است که مراد از
آن رساندن مفهوم دیگری است یا سخنی که بر غیر موضوع خود دلالت کند).
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع کنایه ۲- موضوع کنایه ۳- معنی و مفهوم کنایه و وجوه تسمیه
آن ۴- موارد کنایه زدن ۵- زبان کنایه؛ فارسی، عربی، ترکی، زبان محلی و... ۶- ثبت دقیق
کنایه و آوانگاری آن ۷- ادبیات عامیانه مربوط به کنایه زدن

۱۴-۲-۸- متلک‌ها

(گردآوری انواع متلک‌های رایج در میان مردم محل. متلک سخنی بیپرده را گویند که به
مفهومی دلالت نمی‌کند یا مفهومی را دربر ندارد، اما به شوخی یا جدی گفته می‌شود که گاه
موجب آزار دیگری می‌گردد).
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع متلک ۲- موضوع متلک ۳- موارد متلک گفتن ۴- زبان متلک؛
فارسی، عربی، ترکی، زبان محلی و... ۵- ثبت دقیق متلک و آوانگاری آن ۶- ادبیات عامیانه مربوط
به متلک گفتن

۱۵-۲-۸- شوخی‌ها و هنزلیات

۱-۱۵-۲-۸- شوخی‌ها

۱-۱-۱۵-۲-۸- شوخی‌های رفتاری

۲-۱-۱۵-۲-۸- شوخی‌های کلامی

۳-۱-۱۵-۲-۸- شوخی‌های رفتاری - کلامی

(گردآوری انواع شوخی‌های رایج در میان مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شوخی؛ رفتاری، کلامی، رفتاری - کلامی ۲- موضوع و مضمون شوخی ۳- موارد شوخی کردن ۴- شیوه شوخی کردن و توصیف دقیق جنبه‌های رفتاری و کلامی آن ۵- ثبت دقیق سخنان شوخی و آوانگاری آن ۶- ادبیات عامیانه مربوط به شوخی کردن

۲-۱۵-۲-۸- هزلیات

(گردآوری انواع سخنان هزل رایج در میان مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع هزلیات ۲- ثبت دقیق سخنان هزل و آوانگاری آنها ۳- موارد هزل‌گویی ۴- ادبیات عامیانه مربوط به هزل‌گویی

۱۶-۲-۸- فال (تفأل)

(گردآوری انواع فال‌بینی‌های رایج در میان مردم محل: فال حافظ، فال قهوه، کف‌بینی و...)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع فال‌بینی: فال حافظ، فال قهوه، کف‌بینی و... ۲- شیوه فال‌بینی ۳- آداب فال‌گیری ۴- موارد و مناسبت‌های فال‌بینی ۵- ریشه‌های اعتقادی فال‌بینی نزد مردم ۵- ادبیات عامیانه مربوط به فال و فال‌بینی

۱۷-۲-۸- ایما و اشاره

۱-۱۷-۲-۸- ایما و اشاره رفتاری

(توصیف و بیان آن دسته از اشارات رایج در میان مردم محل که با استفاده از حرکت اندام‌های بدنی به‌ویژه دست، سر، چشم و ابرو بیان می‌شود و معانی و پیام‌های خاصی را در بر دارد که به «زبان حرکتی یا رفتاری» نیز معروف است. هر چند این نوع از ایما و اشاره در حوزه «زبان و گویش» آورده شده است، در اینجا نیز به طور خلاصه به آن اشاره می‌کنیم.

۲-۱۷-۲-۸- ایما و اشاره کلامی

(توصیف و بیان آن دسته از اشارات رایج در میان مردم محل که صرفاً به واسطه کلام و گفتار بیان می‌شود و معانی خاصی را در بردارد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ایما و اشاره؛ اشارات رفتاری اشارات کلامی ۲- معنی و مفهوم اشاره
۳- موارد استفاده از ایما و اشاره و علل آن ۴- توصیف دقیق شیوه اشاره کردن با ذکر رفتارها یا
کلمات اشاره ۵- ثبت دقیق کلمات یا عبارات اشاره‌ای و آوانگاری آنها ۶- ادبیات عامیانه مربوط به
ایما و اشاره

۱۸-۲-۸- نقالی و شاهنامه‌خوانی

۱-۱۸-۲-۸- نقالی داستان‌های تاریخی

۲-۱۸-۲-۸- نقالی داستان‌های حماسی

۳-۱۸-۲-۸- نقالی داستان‌های مذهبی

۴-۱۸-۲-۸- نقالی قصه (قصه‌گویی یا داستان‌سرایی)

(توصیف شیوه نقالی و انواع آن در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع نقالی؛ نقالی داستان‌های حماسی همچون شاهنامه‌خوانی، نقالی
داستان‌های مذهبی همچون ماجرای روز عاشورا، نقالی داستان‌های تاریخی و... ۲- نقالی با پرده
(پرده‌خوانی) ۳- نقالی بدون پرده ۴- محل یا مکان نقالی ۵- زمان و مناسبت‌های نقالی
۶- شیوه نقالی ۷- ابزار و وسایل نقالی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار،
اندازه و ابعاد ابزار

۱۹-۲-۸- ... (دیگر موارد ادبیات شفاهی)

۹- هنر

۹-۱- موسیقی

۱-۹-۱- انواع موسیقی

(توصیف انواع موسیقی‌های رایج در محل، ویژگی‌ها، شیوه اجرا و مناسبت و موارد اجرای آن:

موسیقی سازی، موسیقی آوازی و موسیقی سازی - آوازی)

۱-۹-۱-۱- موسیقی سازی

۱-۱-۱-۱-۹- تک‌نوازی

۲-۱-۱-۱-۹- هم‌نوازی

۳-۱-۱-۱-۹- ترکیبی

(توصیف انواع موسیقی‌های سازی رایج در محل: موسیقی سازی تنها به وسیله نواختن سازها و بدون آواز، به صورت تک‌نوازی یا هم‌نوازی اجرا می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع موسیقی سازی؛ تک‌نوازی، هم‌نوازی و ترکیبی ۲- نوع ساز یا سازها؛ نی، دف، تار، دوتار، سنتور، کمانچه و... ۳- نام قطعه مورد اجرا ۴- دستگاه و مقام اجرا ۵- مناسبت و موارد اجرا ۶- نت‌نویسی قطعه مورد اجرا در صورت امکان

۲-۱-۱-۹- موسیقی آوازی

۱-۲-۱-۹- تک‌خوانی

۲-۲-۱-۹- همخوانی

۳-۲-۱-۹- ترکیبی (مشترک)

(توصیف انواع موسیقی‌های آوازی رایج در محل همچون ترانه‌ها و تصنیف‌ها که بدون آلات موسیقی و صرفاً به صورت آوازی اجرا می‌شود. توضیح اینکه موسیقی آوازی در حوزه «ادبیات» و در بخش «ادبیات عامیانه» با عنوان «ترانه‌ها» در قسمت «اشعار و ترانه‌ها» آورده شده است و در این قسمت صرفاً از جنبه هنرهای بومی به آن پرداخته می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع موسیقی آوازی؛ تک‌خوانی، همخوانی و مشترک ۲- نوع آواز؛ ترانه، تصنیف و... ۲- نام قطعه اجرایی ۳- دستگاه و مقام اجرا ۴- ثبت دقیق قطعه اجرایی ۵- آوانگاری قطعه اجرایی در صورتی که به زبان محلی باشد ۶- ترجمه و معنی کامل قطعه اجرایی ۷- مناسبت و موارد اجرا

۳-۱-۱-۹- موسیقی سازی - آوازی

۱-۳-۱-۹- تک‌نوازی - تک‌خوانی

۲-۳-۱-۹- تک‌نوازی - همخوانی

۳-۳-۱-۹- هم‌نوازی - تک‌خوانی

۴-۳-۱-۹- هم‌نوازی - همخوانی

۵-۳-۱-۱-۹- اجرای ترکیبی

(توصیف انواع موسیقی‌های سازی- آوازی رایج در محل که به صورت آواز همراه با نواختن آلات موسیقی اجرا می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع موسیقی سازی- آوازی: «تک‌نوازی - تک‌خوانی»، «تک‌نوازی - همخوانی»، «همنوازی- همخوانی» و... ۲- نام قطعه مورد اجرا ۳- نوع ساز یا سازها؛ نی، دف، تار، دوتار، سرنا، سنتور، کمانچه و... ۴- دستگاه و مقام اجرا ۵- نت‌نویسی قطعه مورد اجرا در صورت امکان ۶- ثبت دقیق قطعه اجرایی؛ ترانه، تصنیف و... ۷- آوانگاری قطعه اجرایی در صورتی که به زبان محلی باشد ۸- ترجمه و معنی کامل قطعه اجرایی ۹- مناسبت و موارد اجرا

۲-۱-۱-۹- ابزار و آلات موسیقی

(توصیف ویژگی‌های انواع ابزار و آلات موسیقی موجود در محل: سازهای بادی، سازهای زهی و سازهای کوبه‌ای یا ضربه‌ای)

۱-۲-۱-۹- سازهای بادی

۱-۱-۲-۱-۹- سازهای بادی زبانه‌دار

۱-۱-۲-۱-۹- یک زبانه

۲-۱-۲-۱-۹- دو زبانه

۲-۱-۲-۱-۹- سازهای بادی بدون زبانه

(توصیف ویژگی‌های انواع سازهای بادی موجود در محل: الف) سازهای بادی زبانه‌دار «یک زبانه» همچون دوزله و نی‌انبان، سازهای بادی زبانه‌دار «دو زبانه» همچون سرنا، کرنا و غیره. ب) سازهای بادی بدون زبانه همچون نی، نی‌لیک، شمشال و غیره)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ساز بادی؛ زبانه‌دار یک زبانه، زبانه‌دار دو زبانه و بدون زبانه ۲- نام محلی ۳- موارد و مناسبت‌های استفاده از ساز ۴- توصیف شیوه نواختن ساز به طور کامل ۵- شکل و طرح ساز ۶- قسمت‌های مختلف ساز و نام آنها ۷- جنس ساز و قسمت‌های مختلف آن ۸- اندازه و ابعاد ساز؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۹- شیوه ساخت و تولید ساز در صورتی که در قسمت «صنایع دستی» حوزه «نظام اقتصادی» به آن اشاره نشده باشد

۱۰- باورهای عامیانه مربوط ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط

۲-۲-۱-۹- سازهای زهی

۱-۲-۲-۱-۹- سازهای زهی زخمه‌ای

۲-۲-۲-۱-۹- سازهای زهی مضرابی

۳-۲-۲-۱-۹- سازهای زهی کمانی

(توصیف ویژگی‌های انواع سازهای زهی موجود در محل: الف) سازهای زهی زخمه‌ای همچون تار، قانون، زنبورک و غیره. ب) سازهای زهی مضرابی همچون سنتور و غیره. ج) سازهای زهی کمانی همچون کمانچه، قیچک، ویلن و غیره.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ساز زهی؛ زهی زخمه‌ای، زهی مضرابی و زهی کمانی ۲- نام محلی ۳- موارد و مناسبت‌های استفاده از ساز ۴- توصیف شیوه نواختن ساز به طور کامل ۵- شکل و طرح ساز ۶- قسمت‌های مختلف ساز و نام آنها ۷- جنس ساز و قسمت‌های مختلف آن ۸- اندازه و ابعاد ساز؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۹- شیوه ساخت و تولید ساز در صورتی که در قسمت «صنایع دستی» حوزه «نظام اقتصادی» به آن اشاره نشده باشد ۱۰- باورهای عامیانه مربوط ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط

۳-۲-۱-۹- سازهای کوبه‌ای یا ضربه‌ای

(توصیف ویژگی‌های انواع سازهای کوبه‌ای یا ضربه‌ای موجود در محل: طبل، دُهل، دایره، دَف، ضَرَب و غیره)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ساز کوبه‌ای یا ضربه‌ای؛ طبل، دُهل، دایره، دَف، ضَرَب و... ۲- نام محلی ۳- موارد و مناسبت‌های استفاده از ساز ۴- توصیف شیوه نواختن ساز به طور کامل ۵- شکل و طرح ساز ۶- قسمت‌های مختلف ساز و نام آنها ۷- جنس ساز و قسمت‌های مختلف آن ۸- اندازه و ابعاد ساز؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۹- شیوه ساخت و تولید ساز در صورتی که در قسمت «صنایع دستی» حوزه «نظام اقتصادی» به آن اشاره نشده باشد ۱۰- باورهای عامیانه مربوط ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط

۳-۱-۹- اجراکنندگان موسیقی

۱-۳-۱-۹ خوانندگان

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد خوانندگان محلی ۲- نام خوانندگان محلی ۳- سن و جنس خوانندگان محلی ۴- طبقه و روابط اجتماعی ۵- میزان درآمد

۲-۳-۱-۹ نوازندگان

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد نوازندگان محلی ۲- نام نوازندگان محلی و نوع سازی که می‌نوازند ۳- سن و جنس نوازندگان محلی ۴- طبقه و روابط اجتماعی ۵- میزان درآمد

۴-۱-۹- باورها و اعتقادات مربوط به موسیقی

۵-۱-۹- ادبیات عامیانه مربوط به موسیقی

۶-۱-۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به موسیقی

۲-۹- رقص

۱-۲-۹- رقص‌های سنتی یا محلی

۱-۱-۲-۹- رقص‌های فردی

۲-۱-۲-۹- رقص‌های گروهی

(توصیف انواع رقص‌های سنتی رایج در محل که به طور متداول در جشن‌ها، اعیاد و برخی مراسم به صورت فردی یا گروهی اجرا می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع رقص؛ فردی یا گروهی ۲- نام محلی ۳- جنس رقصنده‌ها؛ مرد، زن، مشترک ۴- توصیف کامل لباس رقص؛ سرپوش، تن‌پوش و پاپوش ۵- وسایل رقص؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله در رقص و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۶- توصیف کامل رقص و حرکات آن ۷- زمان و مناسبت اجرای رقص ۸- مکان و فضای رقص ۹- توصیف کامل تغییرات ایجادشده در شیوه رقص در اثر تداخل رقص‌های مدرن یا رقص‌های دیگر مناطق)

۲-۲-۹- رقص‌های آیینی

۱-۲-۹-۲-۲-۱- رقص‌های فردی

۲-۲-۹-۲-۲-۲- رقص‌های گروهی

(توصیف انواع رقص‌های آیینی رایج در محل که در برخی مراسم آیینی به صورت فردی یا گروهی اجرا می‌شود. این نوع رقص‌ها همواره با حرکات آیینی و ذکر برخی وردها یا آواها همراه است که آنها را از دیگر رقص‌های محلی متمایز می‌سازد. مانند «رقص ذکر» در میان ترکمن‌ها) / اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع رقص آیینی؛ فردی یا گروهی ۲- نام محلی ۳- جنس رقصنده‌ها؛ زن، مرد، مشترک ۴- توصیف کامل لباس رقص؛ سرپوش، تن‌پوش و پاپوش ۵- وسایل رقص؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله در رقص و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۶- توصیف کامل رقص و حرکات آن همراه با معانی و مفاهیم و سمبل‌های آیینی آن ۷- زمان و مناسبت اجرای رقص ۸- مکان و فضای رقص

۳-۲-۹-۲-۳- باورها و اعتقادات مربوط به رقص

۴-۲-۹-۲-۴- ادبیات عامیانه مربوط به رقص

۵-۲-۹-۲-۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به رقص

۳-۹-۳- نمایش

۱-۳-۹-۳-۱- نمایش‌های سنتی و محلی

(توصیف انواع نمایش‌های سنتی رایج در محل که به طور متداول در جشن‌ها، اعیاد و برخی مراسم اجرا می‌شود)

/ اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام نمایش ۲- موضوع نمایش ۳- موارد و مناسبت اجرای نمایش ۴- تعداد بازیگران، سن، جنس و نقش آنها ۵- لباس و لوازم نمایش ۶- سن یا مکان نمایش ۷- تعداد پرده‌های نمایش و طول آن ۸- توصیف کامل نمایش و ثبت دقیق آن ۹- آوانگاری دیالوگ‌های نمایش در صورتی که به زبان محلی اجرا شود ۱۰- تاریخچه نمایش

۲-۳-۹-۳-۲- نمایش‌های آیینی

(توصیف انواع نمایش‌های آیینی رایج در محل که در برخی مناسبت‌ها و مراسم اجرا می‌شود. این نوع نمایش‌ها همواره با رفتارها و حرکات آیینی و برخی دیالوگ‌هایی که دلالت بر معانی و مفاهیم اعتقادی دارند، همراه است که آنها را از دیگر نمایش‌های سنتی یا محلی متمایز می‌سازد. مانند نمایش آیینی «عروس گوله‌ای» که در گیلان به مناسبت فرا رسیدن فصل بهار از سوی نمایشگران محلی اجرا می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام نمایش آیینی ۲- موضوع نمایش ۳- زمان و مناسبت اجرای نمایش ۴- تعداد بازیگران، سن، جنس و نقش آنها ۵- لباس و لوازم نمایش ۶- سین یا مکان نمایش ۷- تعداد پرده‌های نمایش و طول آن ۸- توصیف و ثبت کامل نمایش همراه با نمادها، معانی و مفاهیم اعتقادی و آیینی آن که در رفتارها، حرکات، صحنه‌آرایی، لباس‌ها، وسایل و لوازم بازیگران و دیالوگ‌های آنان متجلی است ۹- آوانگاری دیالوگ‌های نمایش در صورتی که به زبان محلی اجرا شود ۱۰- تاریخچه نمایش

۳-۳-۹- نمایش‌های مذهبی

(توصیف انواع نمایش‌های مذهبی رایج در محل: شبیه‌گردانی، تعزیه‌خوانی، نقالی‌های مذهبی و غیره)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع نمایش مذهبی؛ شبیه‌گردانی، تعزیه‌خوانی، نقالی و غیره ۲- نام نمایش مذهبی ۳- موضوع نمایش ۴- زمان و مناسبت اجرای نمایش ۵- تعداد بازیگران، سن، جنس و نقش آنها ۶- لباس و لوازم نمایش ۷- سین یا مکان نمایش ۸- تعداد پرده‌های نمایش و طول آن ۹- توصیف و ثبت کامل نمایش ۱۰- آوانگاری دیالوگ‌های نمایش در صورتی که به زبان محلی اجرا شود ۱۱- تاریخچه نمایش

۴-۳-۹- باورها و اعتقادات مربوط به انواع نمایش‌ها

۵-۳-۹- ادبیات عامیانه مربوط به انواع نمایش‌ها

۶-۳-۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع نمایش‌ها

۹-۴- نقش و نگار

۱- ۹-۴-۱- نقش و نگار در معماری

(توصیف انواع نقش و نگارهای معماری به کار رفته در بناهای محل که به لحاظ هنر بومی حایز اهمیت‌اند: گچ‌بری، کاشی‌کاری نقش‌دار، آجرکاری نقش‌دار و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع نقش و نگار؛ گچ‌بری، کاشی‌کاری و... ۲- نام نقش و نگار ۳- موضوع یا شکل نقش و نگار ۴- توصیف کامل نقش و نگار ۵- معنی و مفهوم نقش و نگار، سمبل‌ها و داستان‌ها یا روایات مربوط به آن ۶- رنگ نقش و نگار ۷- طرح نقش و نگار و رسم آن

۲- ۹-۴-۲- نقش و نگار در صنایع دستی

(توصیف انواع نقش و نگارهای به کار رفته در صنایع دستی محل که به لحاظ هنر بومی حایز اهمیت‌اند: نقش و طرح قالی، نقش و طرح گلیم، نقش و نگارهای سفال و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع صنایع دستی ۲- نوع نقش و نگار به کار رفته در صنایع دستی مورد نظر ۳- نام نقش و نگار ۴- موضوع یا شکل نقش و نگار ۵- توصیف کامل نقش و نگار ۶- معنی و مفهوم نقش و نگار، سمبل‌ها و داستان‌ها یا روایات مربوط به آن ۷- رنگ نقش و نگار ۸- طرح نقش و نگار و رسم آن

۳- ۹-۴-۳- نقش و نگار در سنگ قبر

(توصیف انواع نقش و نگارهای حکاکی‌شده بر روی سنگ قبرهای جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع نقش و نگار حکاکی‌شده بر روی سنگ قبر؛ نقش ماهی، نقش شیر و... ۲- نام نقش و نگار ۳- موضوع یا شکل نقش و نگار ۴- توصیف کامل نقش و نگار ۵- معنی و مفهوم نقش و نگار، سمبل‌ها و داستان‌های مربوط به آن ۶- رنگ نقش و نگار ۷- طرح نقش و نگار و رسم آن ۸- تاریخ حکاکی

۴- ۹-۴-۴- ... (نقش و نگار در دیگر موارد)

۵- ۹-۴-۵- باورها و اعتقادات مربوط به انواع نقش و نگارها

۶- ۹-۴-۶- ادبیات عامیانه مربوط به انواع نقش و نگارها

۷-۴-۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع نقش و نگارها

۵-۹- هنرهای تجسمی

۱-۵-۹- انواع هنرهای تجسمی

۱-۱-۵-۹- مجسمه‌سازی

(توصیف انواع مجسمه‌سازی رایج در محل. مجسمه‌سازی آن است که موادی نرم و خام را به صورت اشکال انسانی، حیوانی، شیء و یا چیزی دیگر در می‌آورند، یعنی حالت می‌دهند.)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع مجسمه‌ها ۲- نام مجسمه‌ها ۳- موضوع مجسمه‌ها ۴- معانی، مفاهیم و سمبل‌های مجسمه‌ها ۵- مناسبت و موارد ساخت مجسمه ۶- مواد اولیه ۷- ابزار و لوازم مجسمه‌سازی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، موارد کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۸- شیوه مجسمه‌سازی ۹- کاربرد مجسمه ۱۰- تاریخچه مجسمه‌سازی در محل

۲-۱-۵-۹- پیکرتراشی

(توصیف انواع پیکرتراشی رایج در محل؛ پیکرتراشی از چوب، پیکرتراشی از سنگ و غیره. پیکرتراشی آن است که از جسمی سخت، شکل و شمایل انسان، حیوان، شیء یا چیز دیگر تراشیده شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع پیکرتراشی؛ پیکرتراشی از چوب، پیکرتراشی از سنگ و موارد دیگر ۲- نوع مجسمه‌های تراشیده‌شده؛ پیکر انسانی، پیکر حیوانی و... ۳- موضوع مجسمه‌های تراشیده‌شده ۴- معانی، مفاهیم و سمبل‌های مجسمه‌های تراشیده‌شده ۵- مناسبت و موارد پیکرتراشی ۶- مواد اولیه ۷- ابزار و لوازم پیکرتراشی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، موارد کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۸- شیوه پیکرتراشی ۹- کاربرد پیکرتراشی ۱۰- تاریخچه پیکرتراشی

۳-۱-۵-۹- (دیگر هنرهای تجسمی)

۲-۵-۹- هنرمندان هنرهای تجسمی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد هنرمندان هنرهای تجسمی ساکن در محل ۲- نام، سن و جنس هنرمندان تجسمی، سبک و آثار آنها ۳- سابقه فعالیت ۴- طبقه اجتماعی ۵- میزان درآمد

۳-۵-۹- باورها و اعتقادات مربوط به هنرهای تجسمی

۴-۵-۹- ادبیات عامیانه مربوط به هنرهای تجسمی

۵-۵-۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به هنرهای تجسمی

۶-۹- خوشنویسی

۱-۶-۹- انواع خوشنویسی

(توصیف انواع سبک‌های خوشنویسی رایج در میان خوشنویسان محلی و آثار خوشنویسی آنها)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع سبک‌های خوشنویسی رایج در محل، شیوه خوشنویسی و قواعد آن به طور خلاصه ۲- مواد اولیه خوشنویسی ۳- وسایل و لوازم خوشنویسی؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۴- موارد کاربرد و استفاده از خوشنویسی ۵- شیوه خوشنویسی و قواعد آن به طور خلاصه ۶- موضوعات یا متن‌های خوشنویسی ۷- تاریخچه خوشنویسی

۲-۶-۹- هنرمندان خوشنویس

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد هنرمندان خوشنویس ساکن در محل ۲- نام، سن و جنس هنرمندان خوشنویس و سبک خوشنویسی و آثار آنها ۳- سابقه فعالیت ۴- طبقه اجتماعی ۵- میزان درآمد

۳-۶-۹- باورها و اعتقادات مربوط به خوشنویسی

۴-۶-۹- ادبیات عامیانه مربوط به خوشنویسی

۵-۶-۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به خوشنویسی

۹-۷- نقاشی

۱- ۹-۷-۱- انواع نقاشی

(توصیف انواع سبک‌های نقاشی رایج در میان هنرمندان نقاش محلی و آثار نقاشی آنها)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع سبک‌های نقاشی رایج در محل و شیوه نقاشی آنها به‌طور خلاصه ۲- نام تابلوها یا اثرهای نقاشی شده در محل ۳- موضوع تابلوها یا اثرهای نقاشی شده در محل ۴- توصیف تابلوها یا اثرهای نقاشی شده در محل و شرح نمادها، معانی و مفاهیم آن، که در موضوع، رنگ، شکل و طرح نقاشی تجلی می‌یابد ۵- مواد اولیه نقاشی ۶- وسایل و لوازم نقاشی؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۷- زمینه نقاشی؛ نقاشی روی کاغذ، نقاشی روی پوست، نقاشی روی بوم، نقاشی روی دیوار و موارد دیگر ۸- تاریخچه نقاشی

۲- ۹-۷-۲- هنرمندان نقاش

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد هنرمندان نقاش ساکن در محل ۲- نام، سن و جنس هنرمندان نقاش، سبک نقاشی و آثار آنها ۳- سابقه فعالیت ۴- طبقه اجتماعی ۵- میزان درآمد

۳- ۹-۷-۳- باورها و اعتقادات مربوط به نقاشی

۴- ۹-۷-۴- ادبیات عامیانه مربوط به نقاشی

۵- ۹-۷-۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به نقاشی

۸-۹- (دیگر موارد هنر)

۱۰- پوشاک و تزئین

۱- ۱۰-۱- پوشاک

۱-۱-۱- پوشاک مردان

۱-۱-۱-۱- پوشاک سر (سرپوش)

۲-۱-۱-۱۰- پوشاک تن (تن‌پوش)

۳-۱-۱-۱۰- پوشاک پا (پاپوش)

(توصیف انواع پوشاک مردان و ویژگی‌های آنها در گروه‌های سنی مختلف: الف) «سرپوش» همچون کلاه، دستار، شال گردن و غیره. ب) «تن‌پوش» همچون زیر پیراهن، پیراهن، بلوز، جلیقه، کت، پالتو، پوستین، قبا، عبا، شال کمر و غیره. ج) «پاپوش» همچون شورت، تنبان، شلوار، جوراب، زنگل، کفش و غیره.

توجه: اطلاعات مورد نیاز برای پوشاک مردان، زنان و نوزادان در قالب یک الگو، در قسمت «پوشاک مردان» ارائه شده است.

اطلاعات مورد نیاز برای پوشاک مردان، زنان و نوزادان: ۱- نوع پوشاک؛ سرپوش، تن‌پوش و پاپوش ۲- نام پوشاک ۳- جنس پوشاک؛ مواد اولیه پوشاک و جنس آن، طرز تهیه یا محل تأمین مواد اولیه پوشاک، علل استفاده از مواد اولیه و جنس مورد نظر در پوشاک ۴- رنگ پوشاک؛ این پوشاک در چه رنگ‌هایی تهیه می‌شود و علل و عوامل استفاده از این رنگ‌ها چیست ۵- طرح پوشاک و ترسیم آن؛ این پوشاک در چه طرح‌هایی تهیه می‌شود و علل و عوامل استفاده از این طرح‌ها چیست ۶- نقوش پوشاک؛ نوع نقش، نام نقش، معنی و مفهوم و یا نمادهای سمبولیک نقش، رسم شکل و طرح نقش، باورها و اعتقادات مربوط به نقش و... ۷- اشیای تزئینی پوشاک؛ نوع اشیای تزئینی، نام اشیای تزئینی، طرح و شکل اشیای تزئینی، علل استفاده از اشیای تزئینی و معنی و مفهوم آن، اعتقادات و باورهای مربوط به اشیای تزئینی ۸- تهیه عکس از پوشاک ۹- توصیف کامل ریخت و مشخصات پوشاک ۱۰- قسمت‌های مختلف پوشاک و نام آنها ۱۱- فصول استفاده از پوشاک و بیان علل آن؛ تابستان، زمستان، پاییز، بهار، چندین فصل و تمامی فصل‌ها ۱۲- موارد و مناسبت‌های استفاده از پوشاک؛ استفاده خانگی، استفاده در مهمانی، استفاده در مراسم و... ۱۳- زمان و ساعت استفاده از پوشاک ۱۴- گروه‌های سنی استفاده‌کنندگان ۱۵- طبقات یا گروه‌های اجتماعی استفاده‌کنندگان ۱۶- شیوه دوخت یا تهیه پوشاک به طور خلاصه

۲-۱-۱-۱۰- پوشاک زنان

۱-۲-۱-۱۰- پوشاک سر (سرپوش)

۲-۲-۱۰-۱-۲-۲ پوشاک تن (تن پوش)

۳-۲-۱۰-۱-۲-۳ پوشاک پا (پاپوش)

(توصیف انواع پوشاک زنان و ویژگی‌های آنها در گروه‌های سنی مختلف: الف) «سرپوش» همچون چهارقد، روسری، پوشیه، شال گردن و غیره. ب) «تن پوش» همچون سینه‌بند، زیر پیراهن، پیراهن، بلوز، جلیقه، ژاکت، چادر و غیره. ج) «پاپوش» همچون شورت، دامن، تنبان، شلوار، جوراب، زنگل، کفش و غیره.

توجه: اطلاعات مورد نیاز برای پوشاک زنان، مردان و نوزادان در قالب یک الگو، در قسمت «پوشاک مردان» ارائه شده است. لطفاً برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز به آن قسمت مراجعه کنید.)

۳-۱۰-۱-۳ پوشاک نوزادان

۱-۳-۱۰-۱-۳-۱ پوشاک سر (سرپوش)

۲-۳-۱۰-۱-۳-۲ پوشاک تن (تن پوش)

۳-۳-۱۰-۱-۳-۳ پوشاک پا (پاپوش)

توصیف انواع پوشاک نوزادان و ویژگی‌های آنها: الف) «سرپوش» همچون کلاه، چهارقد، روسری و غیره. ب) «تن پوش» همچون پیراهن، بلوز و غیره. ج) «پاپوش» همچون کهنه نوزاد، شورت، شلوار، جوراب و غیره.

توجه: اطلاعات مورد نیاز برای پوشاک نوزادان، مردان و زنان در قالب یک الگو، در قسمت «پوشاک مردان» ارائه شده است. لطفاً برای دستیابی به اطلاعات مورد نیاز به آن قسمت مراجعه کنید.)

۴-۱۰-۱-۴ پوشاک در مراسم خاص

۱-۴-۱۰-۱-۴-۱ پوشاک در مراسم عروسی

۱-۴-۱۰-۱-۴-۱-۱ پوشاک عروس

(توصیف پوشاک عروس در مراسم نامزدی، عقد، عروسی و غیره براساس الگوی سرپوش،

تن پوش و پاپوش)

۱-۲-۴-۱۰- پوشاک داماد

(توصیف پوشاک داماد در مراسم نامزدی، عقد، عروسی و غیره براساس الگوی سرپوش، تن

پوش و پاپوش)

۱-۳-۴-۱۰- پوشاک مردان در عروسی

(توجه: تنها در صورتی که پوشاک مردان در عروسی پوشاک خاصی بوده و با دیگر لباس‌های

آنان متفاوت باشد، اطلاعات مربوط به آن گردآوری شود.)

۱-۴-۴-۱۰- پوشاک زنان در عروسی

(توجه: تنها در صورتی که پوشاک زنان در عروسی پوشاک خاصی بوده و با دیگر لباس‌های

آنان متفاوت باشد، اطلاعات مربوط به آن گردآوری شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع پوشاک؛ سرپوش، تن پوش و پاپوش ۲- مناسبت استفاده از پوشاک؛

جشن نامزدی، مراسم عقد، مراسم عروس‌کشان، مراسم پانتختی و... ۳- نام پوشاک ۴- جنس

پوشاک؛ این پوشاک از چه جنس‌هایی تهیه می‌شود ۵- رنگ پوشاک؛ این پوشاک در چه رنگ‌هایی

تهیه می‌شود ۶- طرح پوشاک و رسم آن؛ این پوشاک در چه طرح‌هایی تهیه می‌شود ۷- نقوش و

اشیای تزئینی پوشاک ۸- تهیه عکس از پوشاک ۹- توصیف کامل ریخت و مشخصات پوشاک

۱۰- قسمت‌های مختلف پوشاک و نام آنها ۱۱- شیوه دوخت یا تهیه پوشاک

۱-۲-۴-۱۰- پوشاک در مراسم عزای مردگان

۱-۲-۴-۱۰- پوشاک مردان

(توجه: تنها در صورتی که پوشاک مردان در مراسم عزای پوشاک خاصی بوده و با دیگر

لباس‌های آنان متفاوت باشد، اطلاعات مربوط به آن براساس الگوی سرپوش، تن پوش و پاپوش

گردآوری شود.)

۱-۲-۴-۱۰- پوشاک زنان

(توجه: تنها در صورتی که پوشاک زنان در مراسم عزای پوشاک خاصی بوده و با دیگر

لباس‌های آنان متفاوت باشد، اطلاعات مربوط به آن براساس الگوی سرپوش، تن پوش و پاپوش

گردآوری شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع پوشاک؛ سرپوش، تن‌پوش و پاپوش ۲- مناسبت استفاده از پوشاک؛ مراسم عزای مردگان ۳- نام پوشاک ۴- جنس پوشاک؛ این پوشاک از چه جنس‌هایی تهیه می‌شود ۵- رنگ پوشاک؛ این پوشاک در چه رنگ‌هایی تهیه می‌شود ۶- طرح پوشاک و رسم آن؛ این پوشاک در چه طرح‌هایی تهیه می‌شود ۷- نقوش و اشیای تزئینی پوشاک ۸- تهیه عکس از پوشاک ۹- توصیف کامل ریخت و مشخصات پوشاک ۱۰- قسمت‌های مختلف پوشاک و نام آنها ۱۱- شیوه دوخت یا تهیه پوشاک به طور خلاصه

۳-۴-۱-۱۰-۱۰۰۰ (پوشاک در دیگر مراسم خاص)

(توصیف پوشاک زنان و مردان و کودکان در آن دسته از مراسم‌هایی که پوشاک آنان با دیگر لباس‌هایشان متفاوت باشد: برخی مراسم‌های مذهبی همچون مراسم عزاداری محرم یا مراسم دیگر اقلیت‌های مذهبی، مراسم نوروزی و...)

۵-۱-۱-۱۰-۱۰۰۰ پوشاک به هنگام کار

۱-۵-۱-۱۰-۱۰۰۰ پوشاک صنعتگران محلی

۲-۵-۱-۱۰-۱۰۰۰ پوشاک شبانان

۳-۵-۱-۱۰-۱۰۰۰ پوشاک مردان به هنگام کار

۴-۵-۱-۱۰-۱۰۰۰ پوشاک زنان به هنگام کار

۵-۵-۱-۱۰-۱۰۰۰ (دیگر موارد پوشاک کار)

(توصیف انواع پوشاک کار افراد محل که با دیگر لباس‌های آنان متفاوت باشد براساس الگوی سرپوش، تن‌پوش و پاپوش)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع کار افراد؛ صنعتگری، شبانی، کشاورزی، کارهای خانگی، بنایی و کارگری، حمل و نقل و... ۲- نوع پوشاک؛ سرپوش، تن‌پوش و پاپوش ۳- نام پوشاک ۴- جنس پوشاک؛ این پوشاک از چه جنس‌هایی تهیه می‌شود ۵- رنگ پوشاک؛ این پوشاک در چه رنگ‌هایی تهیه می‌شود ۶- طرح پوشاک و رسم آن؛ این پوشاک در چه طرح‌هایی تهیه می‌شود ۷- نقوش و اشیای تزئینی پوشاک ۸- تهیه عکس از پوشاک ۹- توصیف کامل ریخت و مشخصات پوشاک ۱۰- قسمت‌های مختلف پوشاک و نام آنها ۱۱- شیوه دوخت یا تهیه پوشاک به طور خلاصه

- ۶-۱۰-۱- باورها و اعتقادات مربوط به پوشاک
۷-۱۰-۱- ادبیات عامیانه مربوط به پوشاک
۸-۱۰-۱- واژگان و اصطلاحات مربوط به پوشاک

۲-۱۰- تزئین

- ۱-۱۰-۲- آرایش
۱-۱۰-۲-۱- آرایش مردان
۱-۱۰-۲-۱-۱- آرایش سر و صورت
۲-۱۰-۲-۱-۱- آرایش سرشانه‌ها
۳-۱۰-۲-۱-۱- آرایش دست و بازو
۴-۱۰-۲-۱-۱- آرایش کمر و شکم
۵-۱۰-۲-۱-۱- آرایش پا

(شرح و توصیف انواع آرایش‌های رایج در بین مردان جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- محل آرایش در اندام مردان؛ سر و صورت، سرشانه‌ها، دست و بازو، کمر، شکم و پا ۲- نوع آرایش؛ اصلاح و مرتب کردن موی سر و صورت، تراشیدن مو، حنا گذاشتن بر دست و پا و ناخن‌ها، خالکوبی و... ۳- نام آرایش ۴- مناسبت آرایش و علل آن، به‌ویژه علل و معانی و نمادهای خالکوبی ۵- مواد مورد نیاز آرایش ۶- وسایل و لوازم آرایش؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۷- گروه‌های سنی آرایش‌شوندگان؛ برای مثال گروه‌های سنی برای خالکوبی ۸- طبقه و گروه‌های اجتماعی آرایش‌شوندگان؛ برای مثال طبقه یا گروه اجتماعی افرادی که بر اندام خود خالکوبی می‌کنند ۹- توصیف کامل شیوه آرایش کردن ۱۰- استفاده از مواد، وسایل و شیوه‌های آرایش جدید در بین مردان و تغییراتی که در آرایش سنتی پدید آمده است با ذکر علل و عوامل آن

- ۲-۱۰-۲- آرایش زنان
۱-۱۰-۲-۱- آرایش سر و صورت

۲-۲-۱-۲-۱۰- آرایش سرشانه‌ها

۳-۲-۱-۲-۱۰- آرایش دست و بازو

۴-۲-۱-۲-۱۰- آرایش کمر و شکم

۵-۲-۱-۲-۱۰- آرایش پا

(شرح و توصیف انواع آرایش‌های رایج در بین زنان جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- محل آرایش در اندازم زنان؛ سر و صورت، سرشانه‌ها، دست و بازو، کمر و شکم و پا ۲- نوع آرایش؛ اصلاح و مرتب کردن موی سر و صورت، تراشیدن مو، رنگ کردن موی سر با حنا یا رنگ مو، زینت صورت با انواع مواد، حنا گذاشتن بر دست و پا و ناخن‌ها، لاک زدن، خالکوبی و... ۳- نام آرایش ۴- مناسبت آرایش و علل آن، به‌ویژه علل و معانی و نمادهای خالکوبی ۵- مواد مورد نیاز آرایش ۶- وسایل و لوازم آرایش؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۷- گروه‌های سنی آرایش‌شوندگان، برای مثال گروه‌های سنی برای خالکوبی و برداشتن ابرو ۸- طبقه و گروه‌های اجتماعی آرایش‌شوندگان؛ برای مثال طبقه یا گروه اجتماعی افرادی که بر اندام خود خالکوبی می‌کنند ۹- توصیف کامل شیوه آرایش کردن ۱۰- استفاده از مواد، وسایل و شیوه‌های آرایش جدید در بین زنان و تغییراتی که در آرایش سنتی پدید آمده است با ذکر علل و عوامل آن ۱۱- محدودیت‌ها و تابوهای برخی از آرایش‌ها برای دختران و زنان

۳-۱-۲-۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به آرایش

۴-۱-۲-۱۰- ادبیات عامیانه مربوط به آرایش

۵-۱-۲-۱۰- واژگان و اصطلاحات مربوط به آرایش

۲-۲-۱۰- خالکوبی

(هر چند در قسمت «آرایش» به خالکوبی به عنوان شیوه‌ای در آرایش مردان و زنان اشاره شده است، اما نظر به اهمیت خاص آن که کاربردهای مختلفی در میان جوامع سنتی دارد، ضرورت دارد که در این قسمت پژوهشگران محترم به طور مجزا به جمع‌آوری اطلاعات در این زمینه بپردازند. شایان ذکر است که خالکوبی دارای کارکردهای مختلفی چون کارکرد تزئینی،

کارکرد درمانی و کارکرد اعتقادی است که در این قسمت بیشتر کارکرد تزئینی آن مدنظر است، هر چند برحسب ضرورت جنبه‌های اعتقادی آن نیز مطرح خواهد شد. ضمناً کارکرد درمانی خالکوبی در حوزه «دانش بومی» و در قسمت «طب سنتی» آورده شده است.

۱-۲-۲-۱- خالکوبی مردان

(شرح و توصیف انواع خالکوبی‌های رایج در بین مردان جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- گروه‌های سنی، قومی و مذهبی خالکوبی‌شوندگان ۲- محل خالکوبی در اندام مردان و علل آن؛ صورت، سرشانه‌ها، دست و بازو، پشت و کمر، شکم و سینه و پا؛ برای مثال آیا خالکوبی بر روی پشت یا سینه مردان علل تزئینی دارد، علل درمانی دارد یا برخاسته از برخی اعتقادات خاص است؟ ۳- نوع و شکل خالکوبی‌ها؛ شکل حیوانی همچون نقش شیر یا مار و غیره، شکل انسانی، شکل گیاهی مانند درخت یا گل و غیره، شکل افسانه‌ای همچون اژدها یا پری، شکل ترکیبی و... ۴- نام خالکوبی‌ها ۵- مناسبت‌های خالکوبی مردان و علل آن؛ آیا برخی خالکوبی‌های مردان در مناسبت‌ها یا مراسم خاصی صورت می‌گیرد، علل آن چیست؟ ۶- آداب و رسوم یا مراسم خالکوبی مردان؛ نام مراسم خالکوبی، محل برگزاری مراسم، زمان برگزاری مراسم، افراد شرکت‌کننده در مراسم به لحاظ سن و جنس، توصیف کامل مراسم یا آداب و رسوم خالکوبی و... ۷- رسم شکل و طرح دقیق خالکوبی‌ها ۸- توصیف کامل نقش خالکوبی‌ها ۹- معنی و مفهوم شکل خالکوبی و باورهای مربوط به آن ۱۰- رنگ خالکوبی ۱۱- توصیف کامل شیوه خالکوبی و آداب آن ۱۲- محدودیت‌ها و تابوهای برخی از خالکوبی‌ها برای مردان

۱-۲-۲-۲- خالکوبی زنان

(شرح و توصیف انواع خالکوبی‌های رایج در بین زنان جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- گروه‌های سنی، قومی و مذهبی خالکوبی‌شوندگان ۲- محل خالکوبی در اندام زنان و علل آن؛ صورت، سرشانه‌ها، دست و بازو، پشت و کمر، شکم و سینه و پا؛ برای مثال آیا خالکوبی بر روی شکم علل تزئینی دارد، علل درمانی دارد یا برخاسته از برخی اعتقادات خاص است؟ ۳- نوع و شکل خالکوبی‌ها؛ شکل حیوانی همچون نقش شیر یا مار و غیره، شکل انسانی، شکل گیاهی مانند درخت یا گل و غیره، شکل افسانه‌ای همچون اژدها یا پری، شکل ترکیبی و... ۴- نام خالکوبی‌ها ۵- مناسبت‌های خالکوبی زنان و علل آن؛ آیا برخی خالکوبی‌های

زنان در مناسبت‌ها یا مراسم خاصی صورت می‌گیرد، علل آن چیست؟ ۶- آداب و رسوم یا مراسم خالکوبی زنان؛ نام مراسم خالکوبی، محل برگزاری مراسم، زمان برگزاری مراسم، افراد شرکت‌کننده در مراسم به لحاظ سن و جنس، توصیف کامل مراسم یا آداب و رسوم خالکوبی و... ۷- رسم شکل و طرح دقیق خالکوبی‌ها ۸- توصیف کامل نقش خالکوبی‌ها ۹- معنی و مفهوم شکل خالکوبی و باورهای مربوط به آن ۱۰- رنگ خالکوبی ۱۱- توصیف کامل شیوه خالکوبی و آداب آن ۱۲- محدودیت‌ها و تابوهای برخی از خالکوبی‌ها برای زنان

۳-۲-۱۰- خالکوبی کودکان

(شرح و توصیف انواع خالکوبی‌های رایج در بین کودکان پسر و دختر جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- گروه‌های جنسی، سنی، قومی و مذهبی خالکوبی‌شوندگان کودک ۲- محل خالکوبی در اندام کودکان پسر و دختر به تفکیک و با ذکر علل آن؛ صورت، سرشانه‌ها، دست و بازو، پشت و کمر، شکم و سینه و پا؛ برای مثال آیا خالکوبی بر روی شکم کودکان پسر یا دختر علل تزئینی دارد، علل درمانی دارد یا برخاسته از برخی اعتقادات خاص است؟ ۳- نوع و شکل خالکوبی‌ها؛ شکل حیوانی همچون نقش شیر یا مار و غیره، شکل انسانی، شکل گیاهی مانند درخت یا گل و غیره، شکل افسانه‌ای همچون اژدها یا پری، شکل ترکیبی و... ۴- نام خالکوبی‌ها ۵- مناسبت‌های خالکوبی کودکان پسر و دختر به تفکیک و با ذکر علل آن؛ آیا برخی خالکوبی‌های کودکان در مناسبت‌ها یا مراسم خاصی صورت می‌گیرد، علل آن چیست؟ ۶- آداب و رسوم یا مراسم خالکوبی کودکان؛ نام مراسم خالکوبی، محل برگزاری مراسم، زمان برگزاری مراسم، افراد شرکت‌کننده در مراسم به لحاظ سن و جنس، توصیف کامل مراسم یا آداب و رسوم خالکوبی و... ۷- رسم شکل و طرح دقیق خالکوبی‌ها ۸- توصیف کامل نقش خالکوبی‌ها ۹- معنی و مفهوم شکل خالکوبی و باورهای مربوط به آن ۱۰- رنگ خالکوبی ۱۱- توصیف کامل شیوه خالکوبی و آداب آن ۱۲- محدودیت‌ها و تابوهای برخی از خالکوبی‌ها برای کودکان پسر یا دختر

۴-۲-۱۰- کارکردهای خالکوبی

(بیان انواع کاربردهای خالکوبی در جامعه مورد مطالعه اعم از کارکرد تزئینی، درمانی، اعتقادی و غیره. توجه: صرفاً نام برده شوند.)

۵-۲-۱۰- ابزار و مواد خالکوبی

الف) اطلاعات مورد نیاز برای ابزار و وسایل خالکوبی: ۱- نوع ابزار ۲- نام ابزار ۳- رسم شکل و طرح ابزار ۴- جنس ابزار ۵- شیوه استفاده از ابزار ۶- اندازه و ابعاد ابزار

ب) اطلاعات مورد نیاز برای مواد خالکوبی: ۱- نوع، جنس و نام مواد اولیه؛ در صورتی که ماده اصلی از ترکیب مواد اولیه ساخته شود ۲- طرز تهیه و محل تهیه مواد اولیه ۳- شیوه ترکیب و ساخت ماده اصلی و آداب مربوط به آن؛ در صورتی که ماده اصلی تنها یک نوع ماده اولیه باشد، صرفاً به شیوه تهیه آن پرداخته شود ۴- ابزار و وسایل تولید ماده اصلی؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۵- مکان تهیه ماده اصلی

۶-۲-۲-۱۰- دلاکان یا افراد خالکوب

اطلاعات مورد نیاز: ۱- تعداد و نام دلاکان یا خالکوبان ساکن در محل ۲- سن، جنس، گروه قومی و گروه مذهبی دلاکان یا خالکوبان ساکن در محل ۳- محل کار دلاکان یا خالکوبان ۴- میزان درآمد

۷-۲-۲-۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به خالکوبی

۸-۲-۲-۱۰- ادبیات عامیانه مربوط به خالکوبی

۹-۲-۲-۱۰- واژگان و اصطلاحات مربوط به خالکوبی

۳-۲-۱۰- زیورآلات

۱-۳-۲-۱۰- زیورآلات مردان

۱-۱-۳-۲-۱۰- زیورآلات سر و صورت

۲-۱-۳-۲-۱۰- زیورآلات گردن و یقه

۳-۱-۳-۲-۱۰- زیورآلات سرشانه‌ها، دست و بازو

۴-۱-۳-۲-۱۰- زیورآلات کمر

۵-۱-۳-۲-۱۰- زیورآلات پا

(شرح و توصیف انواع زیورآلات رایج در بین مردان جامعه مورد مطالعه: الف) زیورآلات سر و صورت همچون گوش‌آویزها، بینی‌آویزها، گیسوآویزها و غیره. ب) زیورآلات گردن و یقه همچون

انواع گردن‌آویزها و غیره. ج) زیورآلات سرشانه‌ها، دست و بازو همچون انواع میچ‌بند، انگشتر و غیره. د) زیورآلات کمر همچون انواع کمربندها و غیره. ه) زیورآلات پا همچون انواع میچ‌بند پا و غیره.

اطلاعات مورد نیاز: ۱- محل بستن زیورآلات در اندام مردان؛ سر و صورت، گردن و یقه، سرشانه‌ها، دست و بازو، کمر و پا ۲- نوع زیورآلات؛ گردن‌بند، دستبند، انگشتر و... ۳- نام محلی زیورآلات ۴- طرح و نقوش زیورآلات؛ نام طرح یا نقش، شکل طرح یا نقش، معانی و نمادهای نقش یا طرح، باورها و اعتقادات مربوط به نقش یا طرح زیورآلات ۵- مناسبت و زمان بستن زیورآلات و علل آن با ذکر معانی، مفاهیم و نمادهای مربوط براساس اعتقادات قومی و مذهبی ۶- تابوهای برخی از زیورآلات برای مردان و علل آن؛ مانند طلا ۷- گروه‌های سنی استفاده‌کنندگان از زیورآلات ۸- طبقه و گروه‌های اجتماعی استفاده‌کنندگان از زیورآلات ۹- شیوه بستن زیورآلات ۱۰- طرز تهیه یا ساخت زیورآلات به طور خلاصه

۲-۳-۲-۱۰- زیورآلات زنان

۱-۲-۳-۲-۱۰- زیورآلات سر و صورت

۲-۲-۳-۲-۱۰- زیورآلات گردن و یقه

۳-۲-۳-۲-۱۰- زیورآلات سرشانه‌ها، دست و بازو

۴-۲-۳-۲-۱۰- زیورآلات کمر

۵-۲-۳-۲-۱۰- زیورآلات پا

(شرح و توصیف انواع زیورآلات رایج در بین زنان جامعه مورد مطالعه: الف) زیورآلات سر و صورت همچون گوش‌آویزها، بینی‌آویزها، گیسوآویزها و غیره. ب) زیورآلات گردن و یقه همچون انواع گردن‌آویزها و غیره. ج) زیورآلات سرشانه‌ها، دست و بازو همچون انواع انگو، انگشترها و غیره. د) زیورآلات کمر همچون انواع کمربندها و غیره. ه) زیورآلات پا همچون انواع خلخال و غیره.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- محل بستن زیورآلات در اندام زنان؛ سر و صورت، گردن و یقه، سرشانه‌ها، دست و بازو، کمر و پا ۲- نوع زیورآلات؛ گوشواره، گردن‌بند، انگو، انگشتر، خلخال و... ۳- نام محلی زیورآلات ۴- طرح و نقوش زیورآلات؛ نام طرح یا نقش، شکل طرح یا نقش، معانی و نمادهای نقش یا

طرح، باورها و اعتقادات مربوط به نقش یا طرح زیورآلات ۵- مناسبت و زمان بستن زیورآلات و علل آن با ذکر معانی، مفاهیم و نمادهای مربوط براساس اعتقادات قومی و مذهبی ۶- تابوهای برخی از زیورآلات برای مردان و علل آن؛ مانند طلا ۷- گروه‌های سنی استفاده‌کنندگان از زیورآلات ۸- طبقه و گروه‌های اجتماعی استفاده‌کنندگان از زیورآلات ۹- شیوه بستن زیورآلات ۱۰- طرز تهیه یا ساخت زیورآلات به طور خلاصه

۳-۳-۲-۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به زیورآلات

۴-۳-۲-۱۰- ادبیات عامیانه مربوط به زیورآلات

۵-۳-۲-۱۰- واژگان و اصطلاحات مربوط به زیورآلات

۱۱- خوراک

۱-۱۱- انواع غذاها

۱-۱-۱-۱۱- غذاهای روزانه

۱-۱-۱-۱۱-۱- غذاهای پختنی (گرم)

۱-۱-۱-۱۱-۱- انواع خورش‌ها

۲-۱-۱-۱۱-۱- انواع پلوها

۳-۱-۱-۱۱-۱- انواع آش‌ها

۴-۱-۱-۱۱-۱- انواع کباب‌ها

۵-۱-۱-۱۱-۱- انواع کوه‌ها

۶-۱-۱-۱۱-۱- انواع دلمه‌ها

۷-۱-۱-۱۱-۱- انواع آبگوشت‌ها

۸-۱-۱-۱۱-۱- ... (موارد دیگر)

(توصیف انواع غذاهای گرم یا پخته‌شده مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع غذا؛ خورش، پلو، آش، کباب، کوه، آبگوشت و... ۲- نام محلی غذا

۳- طبع غذا؛ سردی، گرمی ۴- موارد و مناسبت‌های پخت غذا؛ مصرف در وعده‌های غذایی خانواده،

پذیرایی غذایی از میهمانان، پخت غذا برای برخی مناسبت‌ها و جشن‌ها یا مراسم و...
۵- فصول و زمان پخت ۶- تعداد وعده‌های پخت؛ در روز، در هفته و... ۷- محل پخت غذا؛ مطبخ،
اجاق و... ۸- ابزار و وسایل پخت غذا؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد
کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۹- افرادی که مسئولیت پخت غذا را برعهده
دارند؛ سن و جنس ۱۰- مواد لازم برای پخت غذا ۱۱- توصیف کامل شیوه پخت غذا

۱-۱-۱-۲- غذاهای حاضری (سرد)

۱-۱-۱-۲-۱- لبنیات (ماست، پنیر، کره، شیر و سرشیر)

۱-۱-۱-۲-۲- آبدوغ خیار

۱-۱-۱-۲-۳- خیار ماست

۱-۱-۱-۲-۴- ... (دیگر غذاهای سرد)

(توصیف انواع غذاهای سرد مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع غذای سرد؛ ماست، پنیر، کره، شیر، سرشیر، آبدوغ خیار، خیارماست و...
۲- نام محلی غذا ۳- طبع غذا؛ سردی، گرمی ۴- مواد لازم ۵- شیوه تهیه کردن غذا ۶- ابزار و
وسایل تهیه غذا؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه
استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۷- فصول و زمان استفاده از غذای سرد ۸- تعداد وعده‌های استفاده
از غذای سرد؛ در روز، در هفته و... ۹- موارد مصرف و استفاده از غذای سرد؛ غذای اصلی یا غذای
جانبی همچون پیش یا پس غذا در وعده‌های غذایی روزانه و...

۱-۱-۱-۳- انواع نان

۱-۱-۱-۳-۱- نان گندم

۱-۱-۱-۳-۲- نان جو

۱-۱-۱-۳-۳- نان بلوط

۱-۱-۱-۳-۴- نان برنج

۱-۱-۱-۳-۵- (دیگر گونه‌های نان محلی)

(توصیف و بیان انواع نان‌های مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع نان؛ نان گندم، نان جو، نان بلوط، نان برنج و دیگر گونه‌های نان

محلّی براساس نوع آرد آن ۲- نام محلّی ۳- اندازه و شکل نان با رسم و توصیف دقیق ۴- موارد و مناسبت‌های پخت نان؛ مصارف غذایی روزمره، مصارف خاص همچون پخت نان برای برخی مناسبت‌ها و جشن‌ها یا مراسم ۵- محلّ پخت و ویژگی‌های آن؛ تنور، اجاق، روی ساج، داخل خاکستر آتش و... ۶- ابزار و وسایل پخت نان؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۷- افرادی که مسئولیت پخت نان را برعهده دارند؛ سن و جنس ۸- زمان و تعداد دفعات پخت نان؛ در روز، در هفته و... ۹- مواد لازم برای پخت نان ۱۰- توصیف کامل شیوه پخت نان و مراحل آن از تهیه خمیر تا اتمام پخت نان ۱۱- باورها و اعتقادات مربوط به نان ۱۲- ادبیات عامیانه مربوط به نان ۱۳- واژگان و اصطلاحات مربوط به نان

۴-۱-۱۱- انواع مربا

(توصیف انواع مرباهای مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مربا؛ مربای سیب، مربای گل محمدی، مربای هویج و... ۲- نام محلّی مربا ۳- طبع مربا؛ سردی، گرمی ۴- موارد مصرف مربا؛ غذای اصلی، غذای جانبی یا مکمل همچون پیش یا پس غذا ۵- محلّ پخت یا تهیه مربا ۶- ابزار و وسایل پخت یا تهیه مربا؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۷- افرادی که مسئولیت پخت یا تهیه مربا را برعهده دارند؛ سن و جنس ۸- فصول و زمان تهیه مربا ۹- مواد لازم برای تهیه مربا ۱۰- شیوه پخت یا تهیه مربا

۵-۱-۱۱- انواع شیره

(توصیف انواع شیره‌های مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شیره؛ شیره انگور، شیره به، شیره سیب و... ۲- نام محلّی شیره ۳- طبع شیره؛ سردی، گرمی ۴- موارد مصرف شیره؛ غذای اصلی، غذای جانبی یا مکمل همچون پیش یا پس غذا، استفاده در تهیه شربت، استفاده در تهیه برخی غذاها و مواد خوراکی و... ۵- محلّ پخت یا تهیه شیره و ویژگی‌های آن ۶- ابزار و وسایل پخت یا تهیه شیره؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۷- افرادی که مسئولیت پخت یا تهیه شیره را برعهده دارند؛ سن و جنس ۸- فصول و زمان تهیه شیره ۹- مواد لازم برای تهیه شیره ۱۰- شیوه پخت یا تهیه شیره و مراحل آن

۶-۱-۱-۱۱- انواع شربت

(توصیف انواع شربت‌های مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شربت؛ شربت پرتقال، شربت آلبالو، شربت خاک‌شیر و... ۲- نام محلی شربت ۳- طبع شربت؛ سردی، گرمی ۴- مناسبت‌ها و موارد مصرف شربت ۵- مواد لازم برای تهیه شربت ۶- شیوه تهیه شربت

۷-۱-۱-۱۱- انواع ترشی

(توصیف انواع ترشی‌های مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ترشی ۲- نام محلی ترشی ۳- طبع ترشی؛ سردی، گرمی ۴- موارد مصرف ترشی ۵- ابزار و وسایل تهیه ترشی؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله، اندازه و ابعاد وسیله ۶- افرادی که مسئولیت تهیه ترشی را برعهده دارند؛ سن و جنس ۷- فصول و زمان تهیه ترشی ۸- مواد لازم برای تهیه ترشی ۹- شیوه تهیه ترشی و مراحل آن

۸-۱-۱-۱۱- انواع عرقیات

(توصیف انواع عرقیات مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع عرقیات؛ عرق نعنا، عرق بیدمشک، عرق کاکوتی و... ۲- نام محلی عرق ۳- فواید عرق و موارد مصرف آن ۴- محل عرق‌کشی و ویژگی‌های آن ۵- ابزار و وسایل عرق‌کشی؛ نوع وسیله، نام وسیله، قسمت‌های مختلف وسیله و نام آنها، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۶- افرادی که مسئولیت عرق‌کشی را برعهده دارند؛ سن و جنس ۷- فصول و زمان عرق‌کشی ۸- مواد لازم برای تهیه عرق ۹- توصیف کامل عرق‌کشی و مراحل مختلف آن ۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به عرقیات و عرق‌کشی ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به عرقیات و عرق‌کشی ۱۲- واژگان و اصطلاحات مربوط به عرقیات و عرق‌کشی

۹-۱-۱-۱۱- انواع شیرینی‌ها

(توصیف انواع شیرینی‌های مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شیرینی ۲- نام محلی شیرینی ۳- موارد و مناسبت‌های پخت

شیرینی؛ جشن‌ها، اعیاد، میهمانی‌ها و... ۴- ابزار و وسایل پخت شیرینی؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۵- افرادی که مسئولیت پخت شیرینی را برعهده دارند؛ سن و جنس ۶- مواد لازم برای پخت شیرینی ۷- شیوه پخت شیرینی و مراحل آن

۱۰-۱-۱-۱۱- انواع تنقلات

(توصیف انواع تنقلات مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع تنقلات؛ تخمه، پسته، بادام، آجیل و... ۲- نام محلی تنقلات ۳- طبع تنقلات؛ سردی، گرمی ۴- موارد مصرف تنقلات ۵- فصول و زمان تهیه تنقلات ۶- مواد لازم برای تهیه تنقلات ۷- شیوه تهیه تنقلات و مراحل آن

۱۱-۱-۱-۱۱- انواع خشکبار

(توصیف انواع خشکبار مورد مصرف مردم در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع خشکبار؛ سبزه، کشمش، مویز و... ۲- نام محلی خشکبار ۳- طبع خشکبار؛ سردی، گرمی ۴- موارد مصرف خشکبار ۵- محل تهیه خشکبار و ویژگی‌های آن ۶- ابزار و وسایل تهیه خشکبار؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۷- افرادی که مسئولیت تهیه خشکبار را برعهده دارند؛ سن و جنس ۸- فصول و زمان تهیه خشکبار ۹- مواد لازم برای تهیه خشکبار ۱۰- شیوه تهیه خشکبار و مراحل آن

۱۲-۱-۱-۱۱- ... (موارد دیگر)

۲-۱-۱-۱۱- غذاهای دارویی

۱-۲-۱-۱۱- غذاهای دارویی برای پیشگیری از بیماری

۲-۲-۱-۱۱- غذاهای دارویی برای درمان بیماری

(توصیف و بیان آن دسته از غذاهایی که در جامعه مورد مطالعه برای درمان یا پیشگیری از

بیماری‌ها پخته یا تهیه می‌شوند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع غذا ۲- نام غذا ۳- نوع بیماری ۴- فواید غذا برای درمان یا

پیشگیری از بیماری ۵- تعداد دفعات مصرف غذای دارویی در روز یا در دوره بیماری ۶- مواد لازم برای پخت غذا ۷- توصیف کامل شیوه پخت غذا ۸- باورهای عامیانه مردم درباره فواید دارویی غذاها

۱۱-۱-۳- غذاهای مربوط به مراسم و مناسبت‌های خاص

۱-۱۱-۳-۱- غذاهای مربوط به باروری و زایمان

۲-۱۱-۳-۱-۱- غذاهای مربوط به نوزادان و کودکان

۳-۱۱-۳-۱-۱-۱- غذاهای مربوط به مراسم مذهبی

۴-۱۱-۳-۱-۱-۱-۱- غذاهای مربوط به مراسم عروسی

۵-۱۱-۳-۱-۱-۱-۱-۱- غذاهای مربوط به مراسم عزای مردگان

۶-۱۱-۳-۱-۱-۱-۱-۱-۱- ... (غذاهای مربوط به دیگر مناسبت‌های خاص)

(توصیف آن دسته از غذاهایی که در محل صرفاً به مناسبت برخی مراسم خاص تهیه می‌شوند: غذاهای مربوط به بارداری و زایمان همچون کاجی، غذاهای مربوط به نوزاد و کودک همچون آش دندان، غذاهای مربوط به مراسم مذهبی همچون «غذاهای نذری و غذاهای قربانی»، غذاهای مربوط به جشن‌ها و اعیاد ملی همچون پخت سمنو در ایام نوروزی، غذاهای مربوط به مراسم عروسی، غذاهای مربوط به مراسم سوگواری و ...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع غذا ۲- نام محلی غذا ۳- طبع غذا؛ سردی، گرمی ۴- مناسبت پخت غذا؛ مراسم مذهبی، جشن‌ها و اعیاد ۵- ابزار و وسایل پخت غذا؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۶- افرادی که مسئولیت پخت غذا را برعهده دارند؛ سن و جنس ۷- محل پخت غذا ۸- مواد لازم برای پخت غذا ۹- توصیف کامل شیوه پخت غذا ۱۰- آداب و رسوم مخصوص پخت غذا؛ برای مثال آداب و رسوم پخت سمنو یا آش نذری یا شله‌زرد

۱۱-۲- غذاهای اصلی و جانبی

(از بین غذاهای سرد و گرمی که به آنها اشاره شد، بعضی غذاها به عنوان غذای اصلی و

بعضی دیگر به عنوان غذای جانبی یا مکمل همچون «پیش غذا» و «پس غذا» به شمار می‌روند که نوعیت آنها براساس معیارهای معیشتی و زیستی در جوامع مختلف متفاوت است. برخی از غذاهایی که در جامعه‌ای غذای جانبی به شمار می‌روند، ممکن است در جامعه‌ای دیگر غذای اصلی به حساب آیند. فقر و ناتوانی اقتصادی یکی از عوامل مهمی است که سبب می‌شود تا غذاهای سرد، به‌ویژه لبنیات، یا غذاهای گرم ارزان قیمت عمده غذاهای اصلی جوامع ایلی و روستایی را تشکیل دهند. به همین دلیل مشخص کردن غذاهای اصلی و جانبی یک جامعه، موجب شناخت دقیق‌تر وضعیت اقتصادی و زیستی آن جامعه خواهد شد.

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع غذا؛ غذای گرم و نوع آن، غذای سرد و نوع آن ۲- نام غذا ۳- اصلی یا جانبی بودن غذا و علل آن ۴- تعداد دفعات یا وعده‌های مصرف غذا در روز یا هفته یا ماه و رایج‌ترین وعده مصرف آن ۵- فصل پخت یا تهیه

۳-۱۱- انواع چاشنی‌ها

توصیف و شرح انواع چاشنی‌های مورد استفاده در جامعه مورد مطالعه که به هنگام پخت غذا به آن اضافه می‌کنند، مانند فلفل، زردچوبه، سماق، نمک، سیر و سایر ادویه‌جات و چاشنی‌ها. توجه: از آنجا که چاشنی‌ها عامل مؤثری در متعادل کردن طبایع غذایی و مزاج‌های انسانی هستند، لذا در جوامع سنتی ایران، به‌ویژه در جوامع روستایی و ایلی، هر یک از چاشنی‌ها دارای طبایعی هستند که علاوه بر دادن طعم خاص به غذا، در متعادل کردن تأثیرات طبیعی غذا بسیار مؤثرند. برای مثال، اگر غذایی طبع سردی در بدن انسان ایجاد می‌کند، با افزودن یک چاشنی به آن، که دارای طبع گرمی است، تأثیر سردی آن غذا را متعادل می‌کنند. این امر که از زمان‌های کهن بر اثر تجربیات فراوان آدمیان به مردم جوامع سنتی امروز به ارث رسیده، از اهمیت و پیچیدگی بسیاری برخوردار است. در واقع از منظر طب سنتی، هر یک از مواد دارای طبایعی هستند که در بدن انسان تأثیرات مزاجی ایجاد می‌کنند.

بنابراین، پژوهشگران محترم بایستی در گردآوری اطلاعات مربوط به چاشنی‌ها، به نوع طبع و تأثیرات مزاجی چاشنی توجه کنند و در این باره که بومیان در کنار چه غذایی از کدام چاشنی‌ها برای متعادل کردن تأثیرات مزاجی غذا استفاده می‌کنند، دقت نظر داشته باشند.

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع و نام چاشنی ۲- مشخصات چاشنی؛ رنگ، بو، طعم، شکل و...
۳- تأثیر مزاجی چاشنی ۴- فواید چاشنی ۵- نوع غذاهایی که در آن از چاشنی مورد نظر استفاده می‌کنند با ذکر علل تا حد امکان ۶- توصیف کامل طرز تهیه چاشنی ۷- محل تهیه چاشنی
۸- باورهای مربوط به چاشنی‌ها

۴-۱۱- گیاهان خوراکی

(توصیف انواع گیاهان خوراکی در جامعه مورد مطالعه: گیاهان خوراکی خودرو، گیاهان خوراکی قابل کشت)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع گیاه ۲- نام علمی گیاه ۳- نام محلی گیاه ۴- رسم دقیق شکل گیاه و ذکر نام اندام‌های مختلف آن همچون ریشه، ساقه، برگ و گل ۵- فواید گیاه و موارد مصرف خوراکی آن؛ گیاه دارای چه فوایدی است، چه نوع مصارف خوراکی دارد، در چه غذاهایی از آن استفاده می‌شود، آیا بدون غذا و به تنهایی مصرف خوراکی دارد ۶- خودرو یا قابل کشت بودن گیاه ۷- محل رویش گیاه در صورت خودرو بودن و فصول رویش؛ کوه، مرداب، کنار آب رودخانه یا چشمه، دشت یا صحرا و... ۸- شیوه کشت در صورت قابل کشت بودن گیاه؛ کاشت، داشت و برداشت ۹- زمان و فصول کشت ۱۰- سطح زیر کشت و وسعت تقریبی آن ۱۱- قدمت کشت ۱۲- باورها و اعتقادات مربوط به گیاهان خوراکی ۱۳- ادبیات عامیانه مربوط به گیاهان خوراکی

۵-۱۱- تابوهای غذایی

(بیان آن دسته از مواد خوراکی یا غذاهایی که بنا بر اعتقادات بومی یا مذهبی، خوردن آنها ممنوع یا دارای محدودیت است.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع غذا؛ مواد غذایی همچون گوشت، غذای گرم یا سرد و مواد خوراکی ۲- موضوعیت غذا؛ گوشت قربانی، گوشت شکار، غذای نذری و... ۳- شرایط ممنوعیت یا محدودیت؛ جنس و سن اشخاصی که ممنوعیت یا محدودیت مصرف دارند، فصول یا دوره زمانی ممنوعیت یا محدودیت و... ۴- علل ممنوعیت یا محدودیت ۵- باورها و اعتقادات مذهبی

و عامیانه مربوط به تابوهای غذایی

۶-۱۱- آداب غذا خوردن

(توصیف آداب غذا خوردن در میان مردم محل: آداب غذا خوردن در جمع خانواده یا آداب غذا خوردن در میهمانی و مجالس همچون شیوه نشستن و جایگاه افراد بر سر سفره، اعمال قبل از غذا مانند شستن دست‌ها و دعا کردن، شیوه کشیدن غذا به ترتیب افراد از مسن به کوچک و آداب آن، شیوه خوردن غذا و رفتارها و آداب آن، اعمال بعد از غذا مانند انجام مستحبات و دعای آخر سفره و موارد دیگر)

۷-۱۱- وعده‌های غذا خوردن

(بیان تعداد دفعات یا وعده‌های غذا خوردن در طول روز و در فصول مختلف)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع فصل؛ بهار، تابستان، پاییز و زمستان ۲- تعداد وعده‌های غذایی در روز و نام و زمان آنها ۳- علل تعداد وعده‌های غذایی ۴- نوع غذای مصرفی در هر وعده غذایی؛ غذای گرم، غذای سرد

۸-۱۱- سفره‌آرایی

(توصیف شیوه‌های سفره‌آرایی در میان مردم محل: سفره‌آرایی در جمع خانواده، سفره‌آرایی در میهمانی و سفره‌آرایی در مراسم و جشن‌ها)

۹-۱۱- شیوه‌های نگهداری غذا

(بیان شیوه‌های نگهداری غذا به روش سنتی در میان مردم محل: نمک سود کردن، خشک کردن، قورمه کردن، فریز کردن، فریز کردن و غیره)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شیوه نگهداری غذا؛ نمک سود کردن، خشک کردن، قورمه کردن، فریز کردن و... ۲- فصول نگهداری غذا ۳- علل نگهداری غذا ۴- توصیف کامل شیوه آماده کردن غذا برای نگهداری؛ برای مثال شیوه نمک سود کردن غذا و مراحل آن ۵- ابزار و وسایل نگهداری

غذا؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۶- محل نگهداری غذا؛ مطبخ، زیرزمین و....

۱۱-۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به خوراک

۱۱-۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به خوراک

۱۱-۱۲- واژگان و اصطلاحات مربوط به خوراک

۱۲- مسکن

۱۲-۱- مرفولوژی یا بافت محل

۱-۱-۱۲- بافت متمرکز

۱-۱-۱-۱۲- بافت متمرکز توده‌ای

۲-۱-۱-۱۲- بافت متمرکز پلکانی

۳-۱-۱-۱۲- بافت متمرکز خطی

۴-۱-۱-۱۲- بافت متمرکز قطعه‌ای

۲-۱-۱۲- بافت نیمه متمرکز

۳-۱-۱۲- بافت پراکنده

(توصیف نوع بافت یا ریخت محل به لحاظ متمرکز یا پراکنده بودن بناهای ساختمانی: بافت

متمرکز، بافت نیمه متمرکز و بافت پراکنده)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع بافت محل؛ متمرکز، نیمه متمرکز و پراکنده ۲- علل بافت

موجود در محل و کارکرد آن؛ عوامل اقتصادی و معیشتی، عوامل امنیتی و حفاظت محل، عوامل

مذهبی و غیره ۳- تهیه کروکی از بافت محل که در آن محل تمامی منازل، ساختمان‌های

عمومی و دولتی، میادین، و معابر مشخص شده باشد.

۲-۱۲- انواع مسکن

۱-۲-۱۲- مسکن ثابت

(توصیف انواع سکونت‌گاه‌های ثابت «ساختمان‌ها و بناهای» موجود در محل و ویژگی‌های آن)

۱-۱-۲-۱۲- مسکن خصوصی

(توصیف انواع سکونت‌گاه‌های ثابت خصوصی موجود در محل و ویژگی‌های آنها)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مسکن؛ خانه ویلایی، خانه بیلاقی و... ۲- نام محلی ۳- پلان یا طرح مسکن؛ نمای داخلی یا برش افقی، نمای بیرونی از جهات مختلف ۴- قسمت‌های مختلف مسکن و نام محلی آنها؛ حیاط، مطبخ، طولیله، انباری، توالی، اتاق‌های نشیمن برای فصول مختلف، اتاق میهمانی یا پذیرایی، صندوقخانه، کوشک، ایوان و... ۵- کاربرد قسمت‌های مختلف مسکن و نوع استفاده از آنها در فصول و زمان‌های مختلف ۶- تأثیر مسائل جغرافیایی و اقلیمی در طراحی و ساخت مسکن (توجه: صرفاً از بُعد مردم‌نگاری به موضوع پرداخته شود و از ورود به حوزه تحلیل خودداری گردد)؛ شکل و ریخت کلی، قسمت‌های داخلی، قسمت‌های بیرونی، نوع مصالح، ضخامت دیوارها، نوع و شکل سقف، سیستم هوادهی و تهویه، سیستم نورگیری و... ۷- تأثیر باورهای مذهبی و بومی در طراحی و ساخت مسکن (توجه: صرفاً از بُعد مردم‌نگاری به موضوع پرداخته شود و از ورود به حوزه تحلیل خودداری گردد)، برای مثال؛ رو به قبله بودن پنجره‌ها یا خلاف جهت قبله قرار دادن سنگ توالی، استفاده از نمادها و باورهای آیینی کهن در طراحی شکل اطاق‌ها و پنجره‌ها و نمای بیرونی خانه ۹- فصول و زمان ساخت مسکن

۲-۱-۲-۱۲- مسکن عمومی

(توصیف انواع ساختمان‌ها و بناهای عمومی موجود در محل و ویژگی‌های آنها: حمام، آب انبار، مسجد، تکیه، قهوه‌خانه، کاروانسرا و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مسکن؛ حمام، آب انبار، مسجد، تکیه، حسینیه، قهوه‌خانه، کاروانسرا و... ۲- نام محلی ۳- پلان یا طرح مسکن؛ نمای داخلی یا برش افقی، نمای بیرونی از جهات مختلف ۴- قسمت‌های مختلف مسکن و نام محلی آنها ۵- کاربرد قسمت‌های مختلف مسکن و نوع استفاده از آنها در مناسبت‌ها، فصول و زمان‌های مختلف ۶- تأثیر مسائل جغرافیایی

و اقلیمی در طراحی و ساخت مسکن (نوجه: صرفاً از بُعد مردم‌نگاری به موضوع پرداخته شود و از ورود به حوزه تحلیل خودداری گردد)؛ برای مثال شکل و ریخت کلی، قسمت‌های داخلی، قسمت‌های بیرونی، نوع مصالح، ضخامت دیوارها، نوع و شکل سقف، سیستم هوادهی و تهویه، سیستم نورگیری و... ۷- تأثیر باورهای مذهبی و بومی در طراحی و ساخت مسکن (نوجه: صرفاً از بُعد مردم‌نگاری به موضوع پرداخته شود و از ورود به حوزه تحلیل خودداری گردد)؛ برای مثال رو به قبله بودن پنجره‌ها یا خلاف جهت قبله قرار دادن سنگ توالیت، استفاده از نمادها و باورهای آیینی کهن در طراحی شکل اطاق‌ها و پنجره‌ها و نمای بیرونی خانه ۹- فصول و زمان ساخت مسکن ۱۰- مرجع تصمیم‌گیرنده برای ساخت یا تعمیر مسکن‌های عمومی؛ ریش سفیدان، متولیان، اشخاص ثروتمند و خیر و... ۱۱- منابع تأمین هزینه ساخت مسکن‌های عمومی؛ منابع دولتی، منابع خصوصی، اوقاف، جمع‌آوری هزینه از مردم، کمک مالی افراد خیر و ثروتمندان و... ۱۲- مالکیت مسکن‌های عمومی؛ وقف، دولتی، خصوصی، عام و...

۲-۲-۱۲- مسکن متحرک

(توصیف انواع سکونت‌گاه‌های متحرک همچون «سیاه چادر»، «آلاچیق»، «کَپر» و ویژگی‌های آنها. سکونت‌گاه‌هایی که به طور دائم یا موقت، در فصول مختلف یا به هنگام کوچ، مورد استفاده مردم محل قرار می‌گیرد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مسکن متحرک؛ سیاه چادر، آلاچیق، کَپر و... ۲- نام محلی ۳- رسم شکل و طرح مسکن متحرک؛ نمای بیرونی و نمای داخلی ۴- ابزار و مصالح لازم برای احداث یا برپایی مسکن متحرک همچون تیرهای عمودی و افقی یا هلالی، پوشش سقف همانند دوار یا پشمینه‌های سیاه، پوشش کناره‌ها یا دیوارها همانند بافته‌های حصیری و غیره؛ نوع ابزار یا مصالح، نام ابزار یا مصالح، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، موارد کاربرد مصالح یا ابزار و شیوه تهیه ابزار یا مصالح به طور خلاصه ۵- شیوه برپایی یا احداث مسکن متحرک و فنون و تکنیک‌های آن ۶- ابزار و لوازم داخلی همچون زیرانداز کف چادر مانند گلیم یا قالیچه، تشکچه‌ها، پستی‌ها و غیره؛ نوع وسیله، نام وسیله، جنس وسیله، موارد کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن ۷- نوع سوخت و روشنایی ۸- آب و شیوه تأمین آن ۹- محل توالیت و خروجی فاضلاب آن ۱۰- قسمت‌های جانبی مسکن متحرک و نام

آنها؛ محل نگهداری دام، محل نگهداری طیور و...

۳-۱۲- فنون ساخت مسکن و مراحل آن

(شرح و توصیف فنون ساختمان‌سازی در جامعه مورد مطالعه)

۱-۳-۱۲- پی‌کنی و پی‌ریزی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- شکل پی؛ شیوه سنتی و تجربی طراحی یا رسم پی ساختمان با توجه به شرایط کلی بنا و زمین ۲- ابعاد پی «طول»، «عرض» و «عمق»؛ شیوه سنتی و تجربی محاسبه ابعاد پی بر اساس بار ساختمان و جنس و مقاومت زمین ۳- شیوه خط‌کشی پی ۴- شیوه کندن پی ۵- مصالح پی و شیوه تهیه آن؛ مواد شفته یا ملات پی و طرز تهیه آن، نوع سنگ پی و محل تأمین آن ۶- شیوه پر کردن پی و گرس چینی و تراز کردن و آماده‌سازی آن

۲-۳-۱۲- اسکلت‌بندی

(توجه: در ساخت بسیاری از بناهای روستایی و سنتی، اسکلت‌بندی وجود ندارد و صرفاً از تیرریزی‌های افقی برای پوشش سقف استفاده می‌شود که آنها را بر روی دیوار حایل یا ستون‌های آجری و سنگی قرار می‌دهند. لذا در صورت استفاده نکردن از اسکلت‌بندی در ساختمان‌های جامعه مورد مطالعه، نیازی به گردآوری اطلاعات در این زمینه نیست.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع اسکلت‌بندی؛ اسکلت چوبی، اسکلت فلزی، اسکلت بتونی ۲- شیوه محاسبه سنتی و تجربی اسکلت‌بندی براساس بار ساختمان؛ ابعاد تیرها یا ستون‌های عمودی «ضخامت یا قطر» و «بلندی یا طول»، ابعاد تیرها یا ستون‌های افقی «ضخامت یا قطر» و «بلندی یا طول»، فاصله تیرهای عمودی، فاصله تیرهای افقی، شیوه اتصال تیرهای عمودی به پی ساختمان و ویژگی‌های محل نصب آن، شیوه اتصال ستون‌های افقی و عمودی به یکدیگر و... ۳- شیوه سنتی لحاظ کردن نکات ایمنی در اسکلت‌بندی و اصول آن؛ پیشگیری از صدمات ناشی از انقباض و انبساط ستون‌های افقی و عمودی، مقاومت در برابر زمین لرزه و...

۳-۳-۱۲- دیوار چینی

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دیوار و نام محلی آن؛ دیوار آجری، خشتی، سنگی، چینه و... ۲- شیوه سنتی و تجربی محاسبه عرض یا ضخامت دیوار براساس بلندی آن و بار ساختمان ۳- تأثیر عوامل جغرافیایی و اقلیمی همچون گرما و سرما در تعیین ضخامت دیوارها ۴- یکنواخت یا هرمی شکل بودن عرض دیوار از پایین به بالا ۵- ستون‌های دیواری همچون ستون‌های آجری، سنگی، خشتی و ویژگی‌های آن؛ فاصله ستون‌ها، ضخامت ستون‌ها و شیوه محاسبه سنتی یا تجربی آن براساس بار ساختمان ۶- تفاوت دیوارهای اصلی یا حایل با دیوارهای تیغه‌ای یا جداکننده ۷- نوع ملات دیوار و ویژگی‌های آن؛ مواد ملات و نام محلی آنها، طرز تهیه ملات ۸- شیوه دیوارچینی و تراز کردن آن از آغاز تا اتمام دیوار

۴-۳-۱۲- سقف و پوشش

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع پوشش سقف؛ سقف کاهگلی، حصیری، سفالی، چوبی، شیروانی و... ۲- نوع شکل سقف و ارتباط آن با شرایط جغرافیایی و اقلیمی منطقه؛ سقف مسطح، سقف گنبدی، سقف هرمی و... ۳- تیرریزی سقف و ویژگی‌های آن؛ نوع تیرها همچون تیرهای چوبی و فلزی، شیوه سنتی و تجربی محاسبه طول و ضخامت تیرها و تناسب بین آنها، فاصله تیرها و موارد دیگر ۴- مصالح لازم برای پوشش صف ۵- شیوه پوشش دادن سقف از آغاز تا اتمام

۵-۳-۱۲- سفت‌کاری و نماکاری

(سفت‌کاری معمولاً ملاتی است که بعد از اتمام دیوارچینی و پوشش سقف بر روی دیوارها، سقف و کف زمین می‌کشند. نماکاری نیز به تزئین نمای داخلی و بیرونی اطلاق می‌شود که می‌تواند به صورت «نمای کاهگلی»، «سفیدکاری»، «نازک‌کاری یا گچ‌کاری و گچ‌بری»، «کاشی‌کاری»، «نمای سنگ»، «نمای آجری» و یا هر نمای دیگر باشد. در مناطق روستایی معمولاً سفت‌کاری و نماکاری با هم و به صورت «کاهگلی» انجام می‌گیرد و در برخی موارد نیز بعد از سفت‌کاری نمای خانه را با مواد معدنی سفیدکننده، گچ و برخی مواد یا نماهای دیگر تزئین می‌کنند.)

الف) اطلاعات مورد نیاز برای سفت‌کاری: ۱- نوع سفت‌کاری؛ کاهگل، گچ خاک، سیمان و

ماسه و... ۲- ملات سفت‌کاری و ویژگی‌های آن؛ نوع مواد ملات، نام محلی آنها و طرز تهیه ملات ۳- شیوه سفت‌کاری و اصول و فنون آن ۴- محل‌های سفت‌کاری؛ دیوارها، سقف و کف (ب) اطلاعات مورد نیاز برای نماکاری: ۱- محل نماکاری؛ نمای بیرونی، نمای داخلی ۲- نوع نماکاری؛ نمای کاهگلی، سفیدکاری با مواد معدنی، گچ‌کاری و گچ‌بری، کاشی‌کاری، نمای آجری، نمای سیمانی، نمای سنگ و... ۳- ملات و مصالح نماکاری و ویژگی‌های آن؛ ملات نماکاری و نوع مواد آن، طرز تهیه ملات نماکاری، نوع مصالح نما مانند آجر یا سنگ و کاشی و غیره و طرز تهیه آنها ۴- شیوه نماکاری و اصول و فنون آن ۵- انواع نقوش و اشکال و طرح‌های رایج در نماکاری محل با ذکر معانی، مفاهیم و سمبول‌های مربوط

۶-۳-۱۲- تأمین آب

(بیان نوع آب مورد مصرف اهالی محل در منازل و شیوه تأمین و بهره‌برداری از آن) اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع آب مورد مصرف؛ آب چاه، آب چشمه، آب قنات، آب رودخانه، آب مخزنی تصفیه‌شده و... ۲- شیوه بهره‌برداری از آب در منازل؛ کشیدن آب از چاه در مواقع نیاز، آوردن آب از چشمه یا قنات و دیگر منابع آبی در وعده‌های روزانه، ذخیره آب چاه یا آب چشمه و قنات در آب انبار منازل، استفاده از تانکرهای آب، لوله‌کشی و...

۷-۳-۱۲- تأمین روشنایی

(بیان انواع منابع روشنایی مورد استفاده در منازل و شیوه تأمین و بهره‌برداری از آن: انواع چراغ‌های نفتی یا پیه‌سوز و برق)

۸-۳-۱۲- تأمین سوخت و گرما

(بیان انواع منابع حرارتی مورد استفاده اهالی محل برای پخت و پز و تولید گرما در منازل و اماکن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع سوخت؛ تپاله، چوب، ذغال سنگ، نفت، گاز و... ۲- ابزار و شیوه بهره‌برداری از منابع سوختی برای پخت و پز؛ استفاده از اجاق، تنور، چراغ نفتی، اجاق گاز و... ۳- ابزار

و شیوه بهره‌برداری از منابع سوختی برای تولید گرما؛ استفاده از اجاق دیواری یا معمولی، منقل، کرسی بخاری چوبی، بخاری ذغال‌سنگ، بخاری نفتی، بخاری گازی، شوفاژ و... ۴- مدت زمان بهره‌برداری از وسایل گرمایشی سوختی در منازل براساس مدت دوره فصل سرما در منطقه

۹-۳-۱۲- فاضلاب

(توصیف انواع محل‌های تخلیه فاضلاب منازل: چاه، انتقال به جوی‌ها یا نهرهای بیرون از منازل، لوله‌کشی فاضلاب)

۱۰-۳-۱۲- تهویه و هوادهی خنک

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع تهویه یا هوادهی؛ روزنه‌های تهویه روی پشت بام؛ کانال یا دالان‌های تهویه، بادگیر و... ۲- مکان‌هایی یکه تهویه در آنها تعبیه شده است؛ مطبخ، اتاق‌ها و... ۳- توصیف و ترسیم دقیق نوع تهویه و شیوه کارایی آن با رسم شکل

۴-۱۲- مصالح

(بیان انواع مصالح مورد استفاده برای ساخت مسکن در جامعه مورد مطالعه)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع مصالح؛ سنگ، چوب، کاه، آهک، سیمان، گچ، آجر خشتی، آجر سفالی و... ۲- طرز تهیه یا شیوه تولید مصالح مورد نیاز ۳- معادن یا مناطق تأمین برخی مصالح در محل

۵-۱۲- ابزار و وسایل ساخت مسکن

(توصیف انواع ابزار و آلات ساختمان‌سازی در جامعه مورد مطالعه: بیل، کلنگ، تراز، تیشه، شمشه، ماله، شاقول و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ابزار ۲- نام ابزار ۳- شکل و طرح ابزار ۴- قسمت‌های مختلف ابزار و نام آنها ۵- جنس ابزار ۶- کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن ۷- اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن

۱۲-۶- فرهنگ و الگوهای سکونتی

۱-۱۲-۶- فضاهای مورد استفاده

(توصیف انواع فضاها یا مکان‌های مورد استفاده در مسکن با ذکر ویژگی‌ها و کاربرد آنها: مطبخ، اتاق نشیمن، اتاق پذیرایی، راهرو، انباری، صندوقخانه، کوشک، توالی، آب انبار، طویله و غیره)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع فضای مورد استفاده و نام محلی آنها، اتاق نشیمن، اتاق پذیرایی، مطبخ، انباری، صندوقخانه، توالی، آب انبار، طویله و... ۲- موقعیت مکانی فضای مورد استفاده در داخل یا خارج از ساختمان با رسم کروکی یا پلان مربوط ۳- اندازه و ابعاد متداول هر یک از مکان‌های مورد استفاده و علل آن ۴- موارد استفاده و کاربرد فضاهای ساختمانی در فصول، زمان‌ها و شرایط مختلف

۲-۱۲-۶- چیدمان یا مبلمان خانه

(توصیف رایج‌ترین نوع وسایل و مبلمان منازل جامعه مورد مطالعه و طرز چیدن آنها) *اطلاعات مورد نیاز:* ۱- انواع وسایل پوشاندن و تزئین کف اتاق‌ها و راهروها و غیره و شیوه فرش‌چین کردن آنها؛ فرش، قالیچه، گلیم، نمد، حصیر، پوست، پتو، تشک و... ۲- وسایل و تزئینات اتاق نشیمن و شیوه چیدن آنها با ذکر علل و معانی و مفاهیم مربوط؛ وسایل و تزئینات کف اتاق همچون پستی‌ها و بالش‌ها، وسایل طاقچه‌ها، تزئینات روی دیوار همچون گُل و قاب عکس، وسایل و تزئینات پنجره‌ها همچون پرده‌ها و گلدان‌ها و... ۳- وسایل و تزئینات اتاق پذیرایی و شیوه چیدن آنها با ذکر علل و معانی و مفاهیم مربوط ۴- وسایل و لوازم خواب ۵- وسایل و لوازم آشپزخانه یا مطبخ ۶- وسایل و لوازم بهداشتی و استحمام ۷-... دیگر وسایل و مبلمان خانه و شیوه چیدن آنها

۱۲-۷- تعمیر و نگهداری مسکن

(بیان رایج‌ترین اشکال تعمیرات مسکن در دوره‌های زمانی مختلف با ذکر علل و عوامل تعمیرات)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع تعمیر؛ اصلاح یا تعمیر پوشش سقف، اصلاح یا تعمیر دیوارها و...

۲- علل تعمیرات همچون شسته شدن پوشش سقف در اثر بارندگی زیاد یا پوسیده شدن درها و پنجره‌ها در اثر رطوبت هوا ۳- فصل تعمیرات با توجه به شرایط کاری افراد محل و شرایط مساعد آب و هوایی منطقه

۸-۱۲- همیاری در مسکن

(توصیف اشکال مختلف همیاری یا تعاون در امر مسکن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع همیاری؛ برای مثال همیاری در ساخت مسکن ۲- نام محلی ۳- علل و عوامل همیاری ۴- قواعد و قوانین همیاری ۵- مدیریت در همیاری ۶- شرح همیاری از آغاز تا پایان

۹-۱۲- مالکیت در مسکن

(بیان نوع مالکیت مسکن در جامعه مورد مطالعه: ملک شخصی، استیجاری، قراردادی و...) اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مالکیت مسکن؛ ملک شخصی، استیجاری، قراردادی و... ۲- میزان اجاره‌بها یا شرایط واگذاری ۳- مدت زمان واگذاری

۱۰-۱۲- مشاغل مرتبط با مسکن

(توصیف انواع مشاغل مربوط به مسکن در جامعه مورد مطالعه: معماری، بنایی، کارگری، مصالح‌فروشی، دلالی و املاکی و غیره) اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شغل؛ معماری، بنایی، کارگری، مصالح‌فروشی، دلالی و املاکی و... ۲- نام محلی شغل ۳- جنس و سن افراد شاغل ۴- میزان درآمد روزانه یا ماهانه افراد شاغل ۵- هدف و کارکرد شغل ۶- شرح و توصیف شغل

۱۱-۱۲- آداب و رسوم مرتبط با مسکن

(توصیف انواع آداب و رسوم مربوط به مسکن در جامعه مورد مطالعه همچون قربانی کردن و خون ریختن به هنگام پی افکندن بنا، بردن آینه و قرآن به خانه تازه قبل از ساکن شدن در آن و

برخی نمونه‌های دیگر)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع آداب و رسوم ۲- نام محلی ۳- زمان و مناسبت اجرای آداب و رسوم
۴- علل و کارکرد آداب و رسوم ۵- معانی، باورها و اعتقادات مربوط به آداب و رسوم ۶- شیوه اجرای آداب و رسوم

۱۲-۱۲- باورها و اعتقادات مربوط به مسکن

۱۲-۱۳- ادبیات عامیانه مربوط به مسکن

۱۲-۱۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به مسکن

۱۳- فنون و صنایع بومی

۳-۱- فنون مربوط به کشت

«فنون و صنایع بومی» که از آن با عنوان «فناوری بومی» نیز نام می‌برند، مجموعه‌ای از مهارت‌های فنی و ابزارهای تکنیکی ساده بومی (فرهنگ مادی) است که در بخش‌های مختلف زندگی جوامع سنتی مشاهده می‌شود. برای جمع‌آوری اطلاعات در این زمینه، توجه پژوهشگران به سه موضوع «فنون کار»، «ابزار کار» و «اعمال یا رفتارهای فنی» لازم و ضروری است.

۱۳-۱- فنون مربوط به کشت

(توصیف و بیان آن دسته از فنون بومی که در بخش کشاورزی جامعه مورد مطالعه وجود دارد، همچون «فنون شخم‌زنی با خیش یا گاواهن» و «فنون خرمن‌کوبی») اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع فن؛ شخم‌زنی، خرمن‌کوبی ۲- نام محلی ۳- کاربرد و موارد استفاده فن ۴- توصیف دقیق ابزار یا دستگاه مربوط؛ نوع ابزار یا دستگاه، نام ابزار یا دستگاه، شکل و طرح کامل ابزار یا دستگاه، قسمت‌های مختلف ابزار یا دستگاه و نام آنها، جنس قسمت‌های مختلف ابزار یا دستگاه، کاربرد ابزار یا دستگاه و شیوه استفاده از آن و اندازه و ابعاد ابزار یا دستگاه؛ اندازه کل و

قسمت‌های مختلف آن ۵- نیروی محرکه بازار یا دستگاه؛ نیروی انسانی، نیروی دام و نیروی موتور
۶- شیوه انتقال نیروی محرکه به ابزار یا دستگاه با رسم شکل و طرح آن ۷- توصیف دقیق شیوه
انجام کار در مراحل مختلف با رسم شکل و طرح آن ۸- توصیف دقیق اعمال یا رفتارهای فنی افراد
به هنگام انجام کار

۲-۱۳- فنون مربوط به آبیاری

(توصیف و بیان آن دسته از فنون بومی که در بخش آب و آبیاری جامعه مورد مطالعه وجود
دارد: «فنون حفر چاه»، «فنون حفر قنات» و «فنون انتقال آب از ارتفاع پست به ارتفاع بالا»)

۱-۲-۱۳- فنون مربوط به حفر چاه

اطلاعات مورد نیاز: ۱- ابزارهای حفر چاه و دستگاه یا چرخ بالابر؛ نوع ابزار یا دستگاه، نام
ابزار یا دستگاه، شکل و طرح کامل ابزار یا دستگاه، قسمت‌های مختلف ابزار یا دستگاه و نام آنها،
جنس قسمت‌های مختلف ابزار یا دستگاه، کاربرد ابزار یا دستگاه و شیوه استفاده از آن، اندازه و
ابعاد ابزار یا دستگاه؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۲- نیروی محرکه دستگاه یا چرخ
بالابر؛ نیروی انسانی، نیروی دام و نیروی موتور ۳- شیوه انتقال نیروی محرکه به دستگاه یا چرخ
بالابر با رسم شکل و طرح آن ۴- شیوه انتقال خاک چاه به بیرون با استفاده از نیروی دست یا
چرخ بالابر ۵- توصیف دقیق شیوه کندن چاه و فنون مربوط به آن در مراحل مختلف با رسم
شکل و طرح آن؛ حفر چاه اصلی، تعیین جهت آب در چاه و هدایت آن به بستر چاه با کندن
کانال‌ها و تونل‌های افقی یا با ایجاد مجراهای باریک آب، احداث اتاقک‌های تهتانی چاه برای
دستیابی به حجم بیشتری از آب و... ۶- توصیف دقیق اعمال یا رفتارهای فنی افراد به هنگام
انجام کار

۲-۲-۱۳- فنون مربوط به حفر قنات

اطلاعات مورد نیاز: ۱- ابزارهای حفر قنات و دستگاه یا چرخ بالابر؛ نوع ابزار یا دستگاه، نام
ابزار یا دستگاه، شکل و طرح کامل ابزار یا دستگاه، قسمت‌های مختلف ابزار یا دستگاه و نام آنها،
جنس قسمت‌های مختلف ابزار یا دستگاه، کاربرد ابزار یا دستگاه و شیوه استفاده از آن، اندازه و

ابعاد ابزار یا دستگاه، اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۲- نیروی محرکه دستگاه یا چرخ بالابر؛ نیروی انسانی، نیروی دام و نیروی موتور ۳- شیوه انتقال نیروی محرکه با دستگاه یا چرخ بالابر با رسم شکل و طرح آن ۴- شیوه انتقال خاک قنات به بیرون با استفاده از نیروی دست یا چرخ بالابر؛ انتقال خاک‌های کنده‌شده در تونل یا دهلیز اصلی، انتقال خاک‌های کنده‌شده از چاه‌های قنات به بیرون ۵- توصیف دقیق شیوه کندن قنات و فنون مربوط به آن در مراحل مختلف با رسم شکل و طرح آن؛ حفر تونل یا دهلیز اصلی، حفر چاه‌های قنات در فواصل مختلف و... ۶- توصیف دقیق اعمال یا رفتارهای فنی افراد به هنگام انجام کار

۳-۲-۱۳- فنون مربوط به انتقال آب از ارتفاع پایین به ارتفاع بالا

(شرح و توصیف انواع فنون انتقال آب از ارتفاع پایین به ارتفاع بالا با استفاده از ابزارها یا دستگاه‌های بومی خاص همچون بالا کشیدن آب از چاه با استفاده از چرخ بالابر یا تلمبه، انتقال آب از سطح پایین به سطح بالا با استفاده از قرقره و نیروی کشش چهارپایان، انتقال آب از سطح پایین به سطح بالا با استفاده از سطوح متعددی و چرخ بزرگ دوار و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- ابزار و دستگاه انتقال آب؛ نوع ابزار یا دستگاه، نام ابزار یا دستگاه، شکل و طرح کامل ابزار یا دستگاه، قسمت‌های مختلف ابزار یا دستگاه و نام آنها، جنس قسمت‌های مختلف ابزار یا دستگاه، کاربرد ابزار یا دستگاه و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار یا دستگاه: اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۲- نیروی محرکه دستگاه و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار یا دستگاه؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۳- نیروی محرکه دستگاه انتقال آب؛ نیروی انسانی، نیروی دام و نیروی موتور ۴- شیوه انتقال نیروی محرکه به دستگاه انتقال آب و رسم شکل و طرح آن ۵- توصیف دقیق شیوه انتقال آب از یک سطح به سطح دیگر و فنون مربوط به آن با رسم شکل و طرح آن ۶- توصیف دقیق اعمال یا رفتارهای فنی افراد به هنگام انجام کار

۳-۱۳- فنون مربوط به ساخت مسکن

۱-۳-۱۳- فنون پی‌کنی

۲-۳-۱۲- فنون اسکلت‌بندی

۳-۳-۱۳- فنون دیوارچینی

۴-۳-۱۳- فنون پوشش سقف

۵-۳-۱۳- فنون سفت‌کاری و نماکاری

۶-۳-۱۳- فنون ایجاد تهویه و بادگیر

۷-۳-۱۳- ... (دیگر فنون ساخت مسکن)

(توجه: فنون مربوط به ساخت مسکن به طور کامل در حوزه «مسکن» آورده شده و در این قسمت تنها اشاره‌ای کوتاه به آن شده است.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع فنون ساخت مسکن؛ پی‌کنی و پی‌ریزی، اسکلت‌بندی، دیوارچینی، پوشش سقف، سفت‌کاری و نماکاری، ایجاد تهویه و بادگیر و... ۲- ابزار و وسایل مربوطه؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح کامل ابزار، قسمت‌های مختلف ابزار و نام آنها، جنس ابزار، کاربرد ابزار و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۳- توصیف دقیق شیوه انجام کار و فنون مربوط به آن در مراحل مختلف با رسم شکل و طرح آن ۴- توصیف دقیق اعمال یا رفتارهای فنی افراد به هنگام انجام کار

۴-۱۳- فنون و صنایع مربوط به انواع آسیاب‌ها

۱-۳-۴- آسیاب آبی (آب‌آس)

۲-۳-۴- آسیاب بادی (باد‌آس)

۳-۳-۴- آسیاب دستی (دست‌آس)

۴-۳-۴- آسیاب ستوری

(شرح و توصیف انواع آسیاب‌های موجود در محل که در آنها از جریان‌های آب و باد یا نیروی دست و چهارپایان به عنوان نیروی محرکه استفاده می‌کنند، مانند «آسیاب آبی»، «آسیاب بادی»، «آسیاب دستی» و «آسیاب ستوری»)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع آسیاب؛ آسیاب آبی، آسیاب بادی، آسیاب دستی و آسیاب ستوری ۲- نام محلی آسیاب ۳- کاربرد و موارد استفاده آسیاب ۴- توصیف دقیق ابزارها و دستگاه‌های

آسیاب؛ نوع ابزار یا دستگاه، نام ابزار یا دستگاه، شکل و طرح کامل ابزار یا دستگاه و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار یا دستگاه؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن

۵- نیروی محرکه آسیاب؛ نیروی آب، نیروی باد، نیروی چهارپایان و نیروی انسانی ۶- شیوه انتقال نیروی محرکه به دستگاه آسیاب با رسم شکل و طرح آن ۷- توصیف دقیق شیوه آسیاب کردن در مراحل مختلف با رسم شکل و طرح آن ۸- توصیف دقیق اعمال یا رفتارهای فنی افراد به هنگام انجام کار ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به آسیاب

۵-۱۳- فنون و صنایع مربوط به حمل و نقل

۱-۵-۱۳- انواع حمل و نقل

۱-۱-۵-۱۳- حمل و نقل توسط انسان

(شرح و توصیف شیوه‌های مختلف حمل و نقل توسط انسان: حمل با چرخ دستی، حمل با کوله و خورجین، حمل بر روی سر، حمل بر پشت، حمل بر کتف و...)

۲-۱-۵-۱۳- حمل و نقل توسط چهارپایان

(شرح و توصیف شیوه‌های مختلف حمل و نقل توسط چهارپایان: حمل با یدک‌کش چهارپایان همچون گاری، حمل بر روی چهارپایان)

۳-۱-۵-۱۳- حمل و نقل توسط وسایل موتوری

(شرح و توصیف شیوه‌های مختلف حمل و نقل توسط وسایل موتوری: تراکتور، وانت، مینی‌بوس و وسایل موتوری دیگر)

۴-۱-۵-۱۳- حمل و نقل روی آب

(شرح و توصیف شیوه‌های مختلف حمل و نقل بر روی آب: حمل با کَلک، حمل با قایق و وسایل آبرو دیگر)

۵-۱-۵-۱۳- ... (دیگر اشکال حمل و نقل)

(شرح و توصیف انواع شیوه‌ها و فنون حمل و نقل رایج در محل به منظور حمل دام، حمل محصولات کشاورزی و دامی، جابجایی نیروی انسانی، حمل مصالح، حمل وسایل و لوازم زندگی و موارد دیگر)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع حمل و نقل؛ حمل و نقل توسط انسان، حمل و نقل توسط چهارپایان با یدک‌کش یا بدون یدک‌کش، حمل و نقل توسط وسایل موتوری، حمل و نقل بر روی آب و... ۲- نوع وسیله حمل و نقل؛ کوله یا خورجین، چرخ دستی، گاری، شتر، اسب، قاطر، الاغ، گاو، تراکتور، وانت، مینی‌بوس، قایق، کَلک و... ۳- کاربرد حمل و نقل؛ حمل دام، حمل محصولات کشاورزی و دامی، جابجایی نیروی انسانی، حمل وسایل و لوازم زندگی به هنگام کوچ و... ۴- ابزار و وسایل حمل و نقل؛ نوع وسیله، نام وسیله، شکل و طرح وسیله، قسمت‌های مختلف وسیله و نام آنها، قسمت‌های مختلف وسیله و جنس آنها، کاربرد وسیله و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۵- توصیف کامل فنون و شیوه باربندی با رسم شکل و طرح آن؛ نوع قرار گرفتن بار بر روی وسیله حمل، نوع بستن یا طناب‌کشی بار، انواع بندها و گره‌های مورد استفاده در طناب‌کشی و... ۶- توصیف کامل شیوه حمل بار و فنون مربوط به آن با رسم شکل و طرح ۷- توصیف کامل شیوه جابجایی انسان و فنون مربوط به آن، به‌ویژه توسط چهارپایان، با رسم شکل و طرح؛ فنون و شیوه سوار شدن، فنون و شیوه حرکت کردن و... ۸- توصیف دقیق اعمال یا رفتارهای فنی افراد به هنگام باربندی، سوارکاری و حمل بار

۲-۵-۱۳- فنون و شیوه ساخت وسایل حمل و نقل

(شرح و توصیف شیوه ساخت وسایل حمل و نقل و فنون مربوط به آن که در جامعه مورد مطالعه بر حسب نیاز و ضرورت از سوی افراد بومی ساخته می‌شوند: چرخ دستی، گاری، زین‌های مخصوص حمل افراد و حمل بار، کَلک و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع وسیله حمل و نقل؛ چرخ دستی، گاری، زین‌های مخصوص حمل افراد و حمل بار، کَلک و... ۲- مواد و وسایل لازم برای ساخت وسیله حمل و نقل؛ نوع مواد، نام مواد، جنس مواد و... ۳- توصیف شیوه ساخت و فنون مربوط به آن

۳-۵-۱۳- فنون مراقبت از وسایل حمل و نقل

(شرح و توصیف فنون مراقبت از وسایل حمل و نقل و تعمیر و نگهداری آن در جامعه مورد

(مطالعه)

۴-۵-۱۳- مشاغل مربوط به حمل و نقل

(توصیف انواع مشاغل مربوط به حمل و نقل در جامعه مورد مطالعه: حمالی یا باربری، رانندگی، صنعتگران و سازندگان وسایل حمل و نقل و...) (اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شغل؛ حمالی یا باربری، رانندگی، صنعتگران و سازندگان وسایل حمل و نقل و... ۲- نام محلی شغل ۳- جنس و سن افراد شاغل ۴- میزان درآمد روزانه یا ماهانه افراد شاغل ۵- هدف و کارکرد شغل ۶- شرح و توصیف شغل)

۵-۵-۱۳- ادبیات عامیانه مرتبط با حمل و نقل

۶-۵-۱۳- واژگان و اصطلاحات حمل و نقل

۶-۱۳- فنون و صنایع دستی

(صنایع دستی در حوزه «نظام اقتصادی» به عنوان مشاغل تولیدی، و در حوزه «هنر» به عنوان نمادی از هنر جامعه به لحاظ نقش و نگارهای به کار رفته در آن بررسی شد. در این حوزه، یعنی حوزه «فنون و صنایع بومی» نیز به عنوان یک فن و صنعت بومی، به لحاظ شیوه ساخت و فنون به کار رفته در آن بررسی می‌شود.

توجه: اطلاعات مورد نیاز ارائه شده در این قسمت برای تمامی فنون و صنایع دستی جامعه مورد مطالعه است که در ادامه با شماره‌های ۱-۶-۱۳ الی ۱۲-۶-۱۳ به آنها اشاره شده است.)

(اطلاعات مورد نیاز برای تمامی فنون و صنایع دستی رایج در محل: ۱- نوع صنایع دستی؛ صنایع فلزی همچون آهنگری و مسگری، صنایع چوبی همچون نجاری و منبت‌کاری، صنایع ریسندگی همچون پشم‌ریسی، صنایع رنگرزی همچون رنگرزی پشم، صنایع بافندگی همچون قالببافی و حصیربافی، صنایع دوختی همچون دوخت لباس و پولک‌دوزی، سفالگری، شیشه‌گری، نمدمالی، گیوه‌دوزی، چرم‌سازی و... ۲- نام محلی صنایع دستی ۳- کارکرد و موارد استفاده هر یک از فنون و صنایع دستی؛ برای مثال کارکرد و موارد استفاده از پشم‌ریسی)

۴- مواد اولیه مورد نیاز برای هر یک از فنون و صنایع دستی؛ نوع مواد، جنس مواد، نام محلی مواد، طرز تهیه مواد و محل تأمین مواد؛ برای مثال مواد اولیه مورد نیاز در رنگرزی ۵- ابزار، وسایل و دستگاه‌های مربوط؛ نوع وسیله یا دستگاه، نام وسیله یا دستگاه، شکل و طرح وسیله یا دستگاه، قسمت‌های مختلف وسیله یا دستگاه و نام آنها، قسمت‌های مختلف وسیله یا دستگاه و جنس آنها، کاربرد وسیله یا دستگاه و شیوه استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله یا دستگاه؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۶- توصیف کامل فنون مربوط به هر یک از صنایع دستی در مراحل مختلف با رسم شکل و طرح آن؛ برای مثال فنون قالبیابی در مراحل مختلف از تهیه داربست تا اتمام بافت قالی ۷- توصیف دقیق اعمال یا رفتارهای فنی افراد به هنگام اجرای فن در هر یک از صنایع دستی با رسم شکل و طرح آن؛ برای مثال توصیف دقیق حرکات دست و سایر اندام‌های بدن به هنگام شکل دادن گل سفال بر روی چرخ ۸- باورها و اعتقادات مربوط به انواع فنون و صنایع دستی ۹- ادبیات عامیانه، به‌ویژه کارآواها یا ترانه‌های کار، مربوط به انواع فنون و صنایع دستی ۱۰- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع فنون و صنایع دستی

۱- ۱۳-۶-۱- فنون و صنایع فلزی

(شرح و توصیف انواع فنون و صنایع فلزی رایج در محل همچون «آهنگری»، «مسگری»، «روی‌گری»، «حلبی‌سازی»، «زرگری» و...)

۲- ۱۳-۶-۲- فنون و صنایع چوبی

(شرح و توصیف انواع فنون و صنایع چوبی رایج در محل همچون «نجاری»، «خراطی»، «منبت‌کاری»، «مشبک‌کاری» و...)

۳- ۱۳-۶-۳- فنون و صنایع ریسندگی

(شرح و توصیف انواع فنون و صنایع ریسندگی رایج در محل همچون «پشم‌ریسی»، «پنبه‌ریسی» و غیره.

توجه: مواد اولیه صنایع ریسندگی از مواد گیاهی همچون پنبه یا از مواد جانوری همچون

پشم، مو، کُرک و ابریشم یا از مواد بومی دیگری که مختص برخی مناطق است، تهیه می‌شود.)

۴-۶-۱۳- فنون و صنایع رنگرزی

(شرح و توصیف فنون و شیوه رنگرزی رایج در محل همچون رنگ‌آمیز کردن پشم ریسیده شده گوسفندان.

توجه: الف) رنگرزی به شیوه کاملاً سنتی در میان برخی عشایر و روستاها با انجام برخی آداب و ذکر برخی وردها همراه است که پژوهشگر مردم‌نگار بایستی به آن توجه ویژه داشته باشد و از دید وی پنهان نماند. ب) مواد اولیه برای تهیه رنگ در رنگرزی براساس نوع مناطق و جوامع متفاوت است و معمولاً رنگ‌ها از مواد «گیاهی»، «جانوری»، «معدنی» و حتی «شیمیایی» تهیه می‌شوند که ذکر نوع و علل آنها لازم و ضروری است.)

۵-۶-۱۳- فنون و صنایع بافندگی

(شرح و توصیف انواع فنون و صنایع بافندگی رایج در محل همچون «قالیافی»، «جاجیم‌بافی»، «حصیربافی»، «قلاب‌بافی»، «زری‌بافی» و...)

۶-۶-۱۳- فنون و صنایع دوختی

(شرح و توصیف انواع فنون و صنایع دوختی رایج در محل: انواع سوزن‌دوزی همچون «پولک‌دوزی»، «ملیله‌دوزی»، انواع دوخت پوشاک که به طور خلاصه در حوزه «پوشاک و تزئین» به آن اشاره شد و در اینجا به طور کامل به فنون دوخت آن اشاره خواهد شد و...)

۷-۶-۱۳- فنون و صنایع سفالگری

(شرح و توصیف فنون و شیوه‌های سفالگری رایج در محل)

۸-۶-۱۳- فنون و صنایع شیشه‌گری

(شرح و توصیف فنون و شیوه‌های شیشه‌گری رایج در محل)

۹-۶-۱۳- فنون و صنایع نمدمالی

(شرح و توصیف انواع فنون و شیوه‌های نمدمالی رایج در محل)

۱۰-۶-۱۳- فنون و صنایع گیوه‌دوزی

(شرح و توصیف انواع فنون و شیوه‌های گیوه‌دوزی رایج در محل)

۱۱-۶-۱۳- فنون و صنایع چرم‌دوزی

(شرح و توصیف انواع فنون و شیوه‌های چرم‌دوزی رایج در محل)

۱۲-۶-۱۳- (دیگر فنون و صنایع دستی)

۷-۱۳- (دیگر فنون و صنایع بومی خاص منطقه)

۱۴- دانش بومی

۱-۱۴- طب سنتی

دانش بومی با وجود سادگی از پیچیدگی‌های بسیاری برخوردار است. برای جمع‌آوری اطلاعات در این زمینه، پژوهشگر مردم‌نگار بایستی ضمن دقت و توجه لازم با برخی از علوم همچون «طب»، «نجوم»، «تقویم و گاه‌شماری» و دیگر علوم مورد نیاز در عرصه دانش بومی آشنایی لازم را داشته باشد یا از صاحب‌نظران این علوم مدد جوید. همچنین اطلاعات مربوط به دانش بومی بایستی از افراد مطلع بومی و آگاهان به دانش بومی ساکن در محل جمع‌آوری شود.

۱-۱-۱۴- طب سنتی مربوط به انسان

۱-۱-۱-۱۴- طبایع و مزاج‌های انسانی

۱-۱-۱-۱-۱۴- طبایع چهارگانه

۱-۱-۱-۱-۱۴- سودایی

۲-۱-۱-۱-۱۴- بلغمی

۳-۱-۱-۱-۱۴- صفرایی

۴-۱-۱-۱-۱۴- دموی یا خونی

۲-۱-۱-۱-۱۴- مزاج‌ها

۱-۲-۱-۱-۱۴- مزاج گرم یا حرارتی

۲-۲-۱-۱-۱۴- مزاج سرد یا برودتی

۳-۲-۱-۱-۱۴- مزاج خشک یا بیوستی

۴-۲-۱-۱-۱۴- مزاج تر یا رطوبتی

(شرح و توصیف نوع باورهای مردم نسبت به انواع طبع‌ها و مزاج‌های بدن و جایگاه آن در طب سنتی جامعه مورد مطالعه. در این زمینه پژوهشگر مردم‌نگار بایستی اطلاعات مربوط را در مرحله اول از طبیبان بومی محل و در مرحله بعدی از افراد مطلع گردآوری کند.)
در طب سنتی طبع‌ها و مزاج‌ها از اهمیت خاصی برخوردارند. براساس اعتقادات کهن برخی جوامع، جسم آدمی دارای چهار طبع و چهار مزاج اصلی است:

طبع‌ها در بدن دارای نمود مادی هستند، یعنی چهار عنصر «صفر»، «سودا»، «بلغم» و «خون» به عنوان چهار مایع اصلی و تعیین‌کننده حیات جسمانی بدن به شمار می‌روند. میزان این مایعات در بدن بایستی در حد تعادل و اندازه باشد. افزایش یا کاهش هر یک از آنها موجب بروز تغییرات روحی و جسمی در بدن افراد می‌شود و برخی بیماری‌های روحی و جسمی را در آنها به وجود می‌آورد که طبیبان با دادن برخی داروها یا با منع یا خوراندن بعضی غذاها، میزان آنها را به حالت تعادل در می‌آورند.

اما مزاج‌ها نوع یا حالت تأثیرگذاری طبع‌ها را در بدن بیان می‌کنند. در واقع هر طبعی در بدن دارای نوعی تأثیرگذاری است، یعنی موجب بروز حالتی در بدن می‌شود که آن را مزاج گویند: «مزاج صفرایی گرم و خشک»، «مزاج دموی یا خونی گرم و مرطوب»، «مزاج سودایی سرد و خشک» و «مزاج بلغمی سرد و مرطوب». حتی مواد غذایی و خوراکی‌ها نزد مردم برخی جوامع دارای اثرات مزاجی است که با مصرف یا خوردن آنها تغییرات مزاجی در بدن آنها ایجاد می‌شود. لذا افراد بومی سعی می‌کنند با افزودن برخی مواد یا برخی چاشنی‌ها به غذای خود یا با خوردن برخی دسرها که دارای اثرات مزاجی متفاوتی هستند، میزان تأثیرات مزاجی غذا را متعادل یا

خنثی کنند.

به طور کلی، در طب سنتی میزان طبع‌ها و مزاج‌ها در بدن بایستی در حالت تعادل قرار گیرند. هر تغییری در وضعیت مزاجی تغییرات طبعی را به دنبال دارد و هر تغییری در طبع‌ها تغییرات مزاجی را موجب می‌شود.

۲-۱-۱-۱۴- بیماری‌ها

۱-۲-۱-۱-۱۴- بیماری‌های جسمانی

(شرح و توصیف انواع بیماری‌های جسمانی رایج در محل و شیوه درمان آنها: بیماری‌های پوستی، بیماری‌های گوارشی، تنفسی، رماتیسم، تب، سرخک، سیاه سرفه، سل، چشم درد، گوش درد، پا درد، کمر درد، سر درد، بیماری‌های خاص همچون سرطان، بیماری‌های مشترک بین انسان و دام همچون تب مالت و جنون گاوی، و سایر بیماری‌های مربوط به اندام‌های داخلی و خارجی بدن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع بیماری ۲- نام محلی بیماری ۳- علایم بیماری ۴- علل بیماری ۵- شرح بیماری از شروع تا اتمام درمان ۶- عوارض بیماری؛ بیماری چه عوارضی را به طور دایم یا موقت در فرد ایجاد می‌کند ۷- افراد مبتلا به بیماری؛ گروه سنی، جنس ۸- زمان و فصول بیماری ۹- نحوه انتقال بیماری ۱۰- شیوه‌های پیشگیری از بیماری ۱۱- روش درمان بیماری و شرح کامل آن؛ در صورتی که درمان همراه با آداب و رسوم یا مراسم خاصی باشد، اطلاعات مربوط به آن به طور کامل آورده شود ۱۲- دوره درمان ۱۳- داروهای درمان؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف دارو، تعداد وعده‌های مصرف دارو و... ۱۴- ابزار و وسایل درمان؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۱۵- دعاها یا اوراد درمان؛ در صورتی که در درمان بیمار از برخی دعاها یا اوراد نوشته‌شده استفاده شود، نوع دعا و شیوه استفاده از آن آورده شود ۱۶- هزینه یا پاداش درمان؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که بیمار یا خانواده او به طبیب به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهند ۱۷- باورها و اعتقادات مربوط به انواع بیماری‌های جسمانی و درمان آن ۱۸- ادبیات عامیانه مربوط به انواع بیماری‌های جسمانی و درمان آن ۱۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع بیماری‌های جسمانی و درمان آن

۲-۲-۱-۱-۱۴- بیماری‌های روحی - روانی

۲-۲-۱-۲-۱۴- بادهای بیماری‌زا

۲-۲-۱-۲-۱۴- جن‌زدگی یا پری‌زدگی

۲-۲-۱-۲-۱۴- جنون یا شیفتگی

۲-۲-۱-۲-۱۴- ... (دیگراشکال بیماری‌های روحی)

(شرح و توصیف انواع بیماری‌های روحی- روانی رایج در محل و شیوه درمان آنها.

توجه: درمان بیماری‌های روحی - روانی همواره با انجام بعضی آداب و رسوم همراه است و در برخی موارد نیز به صورت مراسم برگزار می‌شود. در صورتی که درمان همراه با انجام مراسم خاصی باشد، علاوه بر اطلاعات مورد نیاز قیدشده در «بند الف» اطلاعات «بند ب» نیز جمع‌آوری شود.)

الف) اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع بیماری روحی- روانی؛ بادهای بیماری‌زا، جن‌زدگی یا پری‌زدگی، جنون یا شیفتگی و... ۲- نام محلی بیماری ۳- علایم بیماری ۴- علل بیماری ۵- شرح و توصیف کامل بیماری ۶- عوارض بیماری؛ بیماری چه عوارضی را به طور دائم یا موقت در فرد ایجاد می‌کند ۷- افراد مبتلا به بیماری؛ گروه سنی، جنس ۸- زمان و فصول بیماری ۹- روش درمان و آداب و رسوم مربوط به آن ۱۰- ابزار و وسایل درمان؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۱۱- دعاها یا اوراد درمان؛ در صورتی که در درمان بیمار از برخی دعاها یا اوراد نوشته شده استفاده شود، نوع دعا و شیوه استفاده از آن آورده شود ۱۲- هزینه یا پاداش درمان؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که بیمار یا خانواده او به درمانگر بومی به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهند ۱۳- باورها و اعتقادات مربوط به انواع بیماری‌های روحی- روانی و شیوه درمان آن ۱۴- ادبیات عامیانه مربوط به انواع بیماری‌های روحی- روانی و شیوه درمان آن ۱۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع بیماری‌های روحی- روانی و شیوه درمان آن

ب) اطلاعات مورد نیاز برای مراسم درمان: ۱- نوع مراسم و مناسبت آن؛ مراسم درمانی برای درمان جن‌زدگی، مراسم درمانی برای درمان جنون یا شیفتگی، مراسم درمانی برای درمان بادهای و... ۲- نام محلی مراسم ۳- محل برگزاری مراسم ۴- زمان و فصول اجرای مراسم

۵- شرکت‌کنندگان در مراسم؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت یا اطلاع‌رسانی و...
۶- برگزارکنندگان مراسم؛ سن، جنس، مسئولیت و وظایف، نام یا عنوان آنها در مراسم همچون «بابا زار» و... ۷- ابزار و وسایل اجرای مراسم؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۸- شرح و توصیف کامل اجرای مراسم درمان از آغاز تا پایان ۹- آواها، دعاها و وردهایی که به هنگام اجرای مراسم به صورت فردی یا گروهی خوانده می‌شوند؛ نوع آواز یا ورد، نام آواز یا ورد، کارکرد و مناسبت، زمان اجرا، اجرای فردی یا گروهی، اجرا با ساز یا بدون ساز، معانی و مفاهیم و... ۱۰- سازهای موسیقی و آهنگ‌هایی که در مراسم نواخته می‌شوند؛ نوع ساز، نام ساز، نوع قطعه اجرایی، نام قطعه، کارکرد و مناسبت قطعه، اجرا به صورت «سازی» یا «سازی - آوازی»، دستگاه و مقام اجرا، نت‌نویسی قطعات اجرایی در صورت امکان و... ۱۱- نوع و شیوه پذیرایی در مراسم ۱۲- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز در مورد مراسم درمان

۳-۲-۱-۱-۱۴- روش‌های درمانی خاص

۱-۳-۲-۱-۱۴- حجامت

۲-۳-۲-۱-۱۴- زالو انداختن

۳-۳-۲-۱-۱۴- خالکوبی

۴-۳-۲-۱-۱۴- ترس‌زدایی

۵-۳-۲-۱-۱۴- نازایی

۶-۳-۲-۱-۱۴- سقط جنین

۷-۳-۲-۱-۱۴- ... (موارد دیگر)

(شرح و توصیف برخی از روش‌های درمانی خاص منطقه که در بین مردم محل کاربرد عام و شناخته‌شده‌ای دارند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع روش درمانی خاص؛ حجامت، زالو انداختن، خالکوبی، ترس‌زدایی، نازایی، سقط جنین و... ۲- نام محلی ۳- موارد استفاده و فواید درمان؛ از این نوع درمان در چه نوع امراض، بیماری‌ها و مشکلات جسمانی استفاده می‌شود و فواید آن چیست ۴- زمان و فصول درمان ۵- ابزار و وسایل درمان؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده

از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۶- شرح کامل شیوه درمان؛ در صورتی که درمان همراه با آداب و رسوم یا انجام مراسم خاصی باشد، اطلاعات مربوط به آن به طور کامل آورده شود ۷- مواد نوشیدنی، مواد خوردنی و داروهای درمان (برای مثال از «ادرار» برای ترس‌زدایی استفاده می‌شود)؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف دارو، تعداد وعده‌های مصرف دارو و... ۸- دعاها یا اوراد درمان؛ در صورتی که در درمان بیمار از برخی دعاها یا اوراد نوشته‌شده استفاده شود، نوع دعا و شیوه استفاده از آن آورده شود ۹- هزینه یا پاداش درمان؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که بیمار یا خانواده او به طبیب به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهند ۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به انواع روش‌های درمانی خاص ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به انواع روش‌های درمانی خاص ۱۲- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع روش‌های درمانی خاص

۳-۱-۱-۱۴- زخم و جراحت

(توجه: منظور از زخم‌ها و جراحات، بیان آن دسته از زخم‌ها و جراحاتی است که در اثر برخورد یک جسم خارجی به اعضای بدن یا برخورد اعضای بدن به زمین یا اشیاء و غیره ایجاد می‌شود. آن دسته از زخم‌هایی که دارای عامل درونی هستند، همچون بیماری‌های پوستی، در زمره این زخم‌ها قرار نمی‌گیرند و به «بیماری‌های جسمانی» مربوط می‌شوند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع زخم؛ زخم عمیق، زخم باز و زخم بسته ۲- ابزار و وسایل درمان زخم؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۳- داروهای درمان زخم؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف دارو، تعداد وعده‌های مصرف دارو و... ۴- شیوه بستن زخم و شرح کامل درمان آن ۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به زخم و جراحت

۴-۱-۱-۱۴- شکسته‌بندی

۱-۴-۱-۱-۱۴- کوفتگی

(شرح و توصیف انواع کوفتگی‌ها و شیوه درمان آن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- محل کوفتگی ۲- داروها یا مواد درمان کوفتگی؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف یا استعمال دارو، تعداد وعده‌های مصرف دارو و... ۳- شیوه درمان کوفتگی ۴- دوره درمان کوفتگی ۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به

کوفتگی

۲-۴-۱-۱-۱۴- در رفتگی

(شرح و توصیف انواع در رفتگی‌ها و شیوه درمان آن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- محل در رفتگی ۲- داروها یا مواد درمان در رفتگی؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف یا استعمال دارو و... ۳- شیوه درمان یا جا انداختن اعضای در رفته ۴- توصیف کامل اعمال فنی شکسته‌بند به هنگام جا انداختن اعضای در رفته ۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به در رفتگی ۶- هزینه یا پاداش درمان در رفتگی؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که به شکسته‌بند به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهند.

۳-۴-۱-۱-۱۴- شکستگی

(شرح و توصیف انواع شکستگی‌ها و شیوه درمان آن: ترک برداشتن استخوان، شکستگی

استخوان و خرد شدن استخوان)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شکستگی؛ ترک برداشتن استخوان، شکستگی استخوان و خرد شدن استخوان ۲- محل شکستگی؛ دست، پا، لگن، کمر، گردن و... ۳- ابزار و وسایل شکسته‌بندی؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۴- داروها و مواد درمان شکسته‌بندی؛ نوع دارو یا مواد، نام محلی دارو یا مواد، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف یا استعمال دارو یا مواد، تعداد وعده‌های مصرف یا استعمال دارو و... ۵- توصیف کامل درمان و شیوه بستن محل استخوان شکسته با رسم شکل ۶- توصیف کامل اعمال فنی شکسته‌بند به هنگام درمان و بستن محل استخوان شکسته ۷- مراقبت‌ها و استراحت لازم در طول دوره درمان ۸- طول درمان ۹- هزینه یا پاداش درمان شکستگی؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که به شکسته‌بند به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهند ۱۰- واژگان و اصطلاحات مربوط به شکستگی استخوان و درمان آن

۵-۱-۱-۱۴- گزیدگی

(شرح و توصیف شیوه درمان انواع گزیدگی‌ها)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع گزیدگی؛ گزیدگی مار، گزیدگی عقرب و... ۲- داروها و مواد درمان

گزیدگی؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف یا استعمال دارو، تعداد وعده‌های مصرف یا استعمال دارو و... ۳- ابزار و وسایل درمان گزیدگی؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۴- توصیف کامل شیوه درمان گزیدگی ۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به گزیدگی و درمان آن

۶-۱-۱-۱۴- زایمان

(شرح و توصیف شیوه زایمان زنان به روش سنتی در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- علایم زایمان ۲- روش‌های تشخیص نوع جنسیت جنین یا نوزاد قبل از زایمان ۳- نوع زایمان؛ زایمان طبیعی و به‌موقع، زایمان اورژانسی ۴- ابزار و وسایل زایمان؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۵- مقدمات زایمان ۶- شرح کامل شیوه زایمان در مراحل مختلف ۷- آداب و رسوم خاص زایمان ۸- شرایط و وضعیت‌های خطرناک در زایمان ۹- علل مرگ و میر مادر یا فرزند و یا هر دو در زایمان ۱۰- مراقبت‌های درمانی بعد از زایمان ۱۱- مواد خوراکی و دارویی مورد مصرف بعد از زایمان؛ نوع خوراک یا دارو، نام محلی خوراک یا دارو، مواد اولیه خوراک یا دارو، شیوه تهیه خوراک یا دارو، شیوه مصرف خوراک یا دارو، تعداد وعده‌های مصرف خوراک یا دارو و... ۱۲- میزان حق‌الزحمه ماما یا قابله؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که به قابله به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهند ۱۳- باورها و اعتقادات مربوط به زایمان ۱۴- ادبیات عامیانه مربوط به زایمان ۱۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به زایمان

۷-۱-۱-۱۴- چشم زخم و نظر قربانی

(بیان انواع چشم زخم‌ها و شیوه‌های دفع آن براساس اعتقاد مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع چشم زخم ۲- موارد چشم زخم زدن ۳- ویژگی‌های افرادی که براساس اعتقاد مردم دارای چشم زخم هستند ۴- شیوه‌های دفع چشم زخم و آداب و رسوم مربوط به آن؛ اسپند دود کردن، قربانی کردن، صدقه دادن، استفاده از دعا و طلسم، استفاده از اشیای خاص و... ۵- اشیای دفع‌کننده چشم زخم؛ نوع شیء، نام شیء، کارکرد شیء و طرز استفاده از آن، باورهای عامیانه مربوط به شیء و... ۶- باورها و اعتقادات مربوط به چشم زخم و نظر قربانی ۷- ادبیات عامیانه مربوط به چشم زخم و نظر قربانی ۸- واژگان و اصطلاحات مربوط

به چشم زخم و نظر قربانی

۸-۱-۱۴-.... (دیگر موارد طب سنتی مربوط به انسان)

۲-۱-۱۴- طب سنتی مربوط به دام

۱-۲-۱-۱۴- بیماری‌های دام

(شرح و توصیف انواع بیماری‌های دامی رایج در محل و شیوه درمان آنها)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع بیماری و دام‌های مبتلابه آن ۲- نام محلی بیماری ۳- علایم بیماری ۴- علل بیماری ۵- شرح بیماری از شروع تا اتمام درمان ۶- عوارض بیماری؛ بیماری چه عوارضی را به طور دائم یا موقت در دام ایجاد می‌کند ۷- زمان و فصول بیماری ۸- نحوه انتقال بیماری ۹- شیوه‌های پیشگیری از بیماری ۱۰- روش درمان بیماری و شرح کامل آن ۱۱- دوره درمان ۱۲- داروهای درمان؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه استعمال یا خوراندن دارو به دام، تعداد وعده‌های مصرف دارو و... ۱۳- ابزار و وسایل درمان؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۱۴- هزینه یا پاداش درمان؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که صاحب دام به طبیب به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهد ۱۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع بیماری‌های دامی و درمان آن

۲-۲-۱-۱۴- زخم و جراحت دام

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع زخم؛ زخم عمیق، زخم باز و زخم بسته ۲- ابزار و وسایل درمان زخم؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۳- داروهای درمان زخم؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف یا استعمال دارو و... ۴- شیوه بستن زخم و شرح کامل درمان آن

۳-۲-۱-۱۴- شکسته‌بندی دام

۱-۳-۲-۱-۱۴- در رفتگی

(شرح و توصیف انواع در رفتگی‌های اعضای بدن دام و شیوه درمان آن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- محل در رفتگی ۲- داروها یا مواد درمان در رفتگی؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف یا استعمال دارو و... ۳- شیوه درمان یا

جا انداختن اعضای در رفته دام ۴- توصیف کامل اعمال فنی شکسته‌بندی به هنگام جا انداختن اعضای در رفته ۵- هزینه درمان در رفتگی؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که صاحب دام به شکسته‌بند به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهد.

۲-۳-۱-۱۴- شکستگی

(شرح و توصیف انواع شکستگی‌های استخوان دام و شیوه درمان آن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع شکستگی؛ ترک برداشتن استخوان، شکستگی استخوان و خرد شدن استخوان ۲- محل شکستگی ۳- ابزار و وسایل شکسته‌بندی؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۴- داروها و مواد درمان شکسته‌بندی؛ نوع دارو یا مواد، نام محلی دارو یا مواد، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو و شیوه مصرف یا استعمال دارو یا مواد ۵- توصیف کامل درمان و شیوه بستن محل استخوان شکسته دام با رسم شکل ۶- توصیف کامل اعمال فنی شکسته‌بند به هنگام درمان و بستن محل استخوان شکسته دام ۷- مراقبت‌های لازم در طول دوره درمان ۸- هزینه یا پاداش درمان شکستگی؛ پول نقد، دام، کالا و هر چیز دیگری که صاحب دام به شکسته‌بند به عنوان حق‌الزحمه یا پاداش و هدیه می‌دهد ۹- شکستگی‌هایی که درمان آن ممکن نیست و به اجبار دام را ذبح می‌کنند

۴-۲-۱-۱۴- گزیدگی دام

(شرح و توصیف شیوه درمان انواع گزیدگی‌های ممکن برای دام)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع گزیدگی؛ گزیدگی مار، گزیدگی عقرب و... ۲- داروها و مواد درمان گزیدگی؛ نوع دارو، نام محلی دارو، مواد اولیه دارو، شیوه تهیه دارو، شیوه مصرف یا استعمال دارو و... ۳- ابزار و وسایل درمان گزیدگی؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۴- توصیف کامل شیوه درمان گزیدگی ۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به گزیدگی و درمان آن

۵-۲-۱-۱۴- تسهیل و کمک‌رسانی در زایمان دام

(شرح و توصیف شیوه کمک به زایمان دام یا تسهیل در آن در مواقعی که زایمان طبیعی برای دام ممکن نیست.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دام و علایم زایمان آن ۲- ابزار و وسایل زایمان؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار

۳- شرح کامل شیوه‌ی کمک‌رسانی به زایمان دام

۶-۲-۱-۱۴- چشم زخم و نظر قربانی برای دام

(بیان انواع چشم‌زخم‌ها در ارتباط با دام و شیوه دفع آن براساس اعتقاد مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع چشم زخم ۲- موارد چشم زخم زدن ۳- شیوه‌های دفع چشم زخم و آداب و رسوم مربوط به آن: قربانی کردن، صدقه دادن، استفاده از دعا و طلسم، استفاده از اشیای خاص و... ۴- اشیای دفع‌کننده چشم زخم؛ نوع شیء، نام شیء، کارکرد شیء و طرز استفاده از آن، باورهای عامیانه مربوط به شیء و...
۷-۲-۱-۱۴- ... (دیگر موارد طب سنتی مربوط به دام)

۳-۱-۱۴- طبیبان و درمانگران بومی

(بیان انواع طبیبان و درمانگران بومی ساکن در محل و مشخصات آنها: طبیب، شکسته‌بند، قابله یا ماما، دعانویس، دلاک، عطار، درمانگران شمعی یا درمانگران بیماری‌های روحی - روانی همچون «پُرخوان» یا «بابا زار و مامازار» و...)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع طبیب یا درمانگر ۲- نام محلی ۳- تعداد انواع طبیبان و درمانگران بومی ساکن در محل ۴- سن و جنسیت ۵- محل درمان ۶- میزان درآمد نسبت به درمان هر یک مریض ۷- شغل اصلی و جانبی طبیبان و درمانگران بومی محل؛ اگر طبابت و درمانگری شغل اصلی آنهاست، دارای شغل جانبی نیز هستند و برعکس ۸- طبقه و روابط اجتماعی ۹- باورها و اعتقادات مربوط به انواع طبیبان و درمانگران سنتی و شیوه درمان آنها ۱۰- ادبیات عامیانه مربوط به انواع طبیبان و درمانگران سنتی و شیوه درمان آنها

۴-۱-۱۴- داروهای سنتی

۱-۴-۱-۱۴- داروهای خوراکی

۲-۴-۱-۱۴- داروهای گیاهی

۳-۴-۱-۱۴- داروهای معدنی

۴-۴-۱-۱۴- داروهای ترکیبی

۵-۴-۱-۱۴-.... (سایر داروهای سنتی)

(شرح و توصیف انواع داروهای سنتی، شیوه ساخت و خواص آنها: عرقیات سنتی، آب‌های معدنی، معجون‌های گیاهی و سایر معجون‌های دارویی، غذاهای دارویی و....
توجه: مراد از «داروهای ترکیبی» آن دسته از داروهایی هستند که از ترکیب دو یا چند نوع مواد، همچون مواد گیاهی، جانوری، معدنی و غیره ساخته می‌شوند.)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع دارو؛ خوراکی، گیاهی، معدنی، ترکیبی و... ۲- نام محلی دارو
۳- خواص و فواید دارو ۴- موارد مصرف دارو؛ دارو در درمان چه نوع بیماری‌هایی مورد استفاده قرار می‌گیرد ۵- مواد اولیه دارو؛ نوع مواد، نام مواد، میزان مواد و... ۶- شیوه تهیه دارو و مراسم یا آداب و رسوم مربوط به آن ۷- شیوه مصرف یا استعمال دارو ۸- باورها و اعتقادات مربوط به انواع داروهای سنتی و فواید آن ۹- ادبیات عامیانه مربوط به انواع داروهای سنتی و فواید آن ۱۰- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع داروهای سنتی

۵-۱-۱۴- گیاهان دارویی

(شرح و توصیف انواع گیاهان دارویی موجود در منطقه: گیاهان دارویی خودرو، گیاهان دارویی قابل کشت)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع گیاه ۲- نام علمی گیاه ۳- نام محلی گیاه ۴- رسم دقیق شکل گیاه و ذکر نام اندام‌های مختلف آن همچون ریشه، ساقه، برگ و گل ۵- فواید گیاه و موارد مصرف دارویی آن؛ گیاه دارای چه فواید دارویی است و در درمان کدام بیماری‌ها از آن استفاده می‌شود، ضمناً چه قسمت از گیاه مورد استفاده دارویی قرار می‌گیرد ۶- خودرو یا قابل کشت بودن گیاه ۷- محل رویش گیاه در صورت خودرو بودن و فصول رویش آن؛ کوه، مرداب، کنار آب رودخانه یا چشمه، دشت یا صحرا و... ۸- شیوه کشت؛ کاشت، داشت و برداشت ۹- زمان و فصول کشت ۱۰- سطح زیر کشت و وسعت تقریبی آن ۱۱- قدمت کشت ۱۲- باورها و اعتقادات مربوط به گیاهان دارویی ۱۳- ادبیات عامیانه مربوط به گیاهان دارویی

۶-۱-۱۴- آب‌های معدنی و چشمه‌های شفابخش

(توصیف انواع آب‌های معدنی و چشمه‌های شفابخش منطقه که اهالی محل یا مراجعه‌کنندگان غیربومی با نوشیدن آب آن یا استحمام در آن، برخی از بیماری‌های پوستی، دردهای استخوانی و امراض دیگر خود را درمان می‌کنند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام آب معدنی یا چشمه شفابخش ۲- موقعیت جغرافیایی، طبیعی و فاصله آن تا محل ۳- مشخصات نوع آب چشمه شفابخش یا آب معدنی؛ آب گرم، آب سرد، آب گازدار و... ۴- مصارف درمانی؛ بیماری‌های پوستی، پا درد، کمر درد و... ۵- طریقه استفاده؛ استحکام، نوشیدن و... ۶- فصول و زمان مراجعه ۷- مراجعه‌کنندگان؛ سن، جنس، افراد بومی، افراد غیر بومی و گردشگر ۸- شرایط و نوبت‌بندی مراجعه زنان و مردان ۹- قدمت تاریخی ۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به آب‌های معدنی یا چشمه‌های شفابخش ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به آب‌های معدنی یا چشمه‌های شفابخش ۱۲- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز

۱-۱۴-۱-۷ ... (دیگر موارد طب سنتی)

۲-۱۴- اندازه‌گیری

۱-۱۴-۲-۱- اندازه‌گیری سطح، حجم و ابعاد

۱-۱۴-۲-۱-۱- اندازه‌گیری ابعاد (طول، عرض و ارتفاع)

۱-۱۴-۲-۱-۲- اندازه‌گیری مساحت

۱-۱۴-۲-۱-۳- اندازه‌گیری محیط

۱-۱۴-۲-۱-۴- اندازه‌گیری حجم

(شرح و توصیف دانش و فنون اندازه‌گیری ابعاد و محاسبه سطح، حجم و محیط در جامعه

مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع اندازه‌گیری و نام محلی آن؛ ابعاد، مساحت، حجم و محیط

۲- واحدهای اندازه‌گیری و نام محلی آن؛ واحد اندازه‌گیری ابعاد، واحد اندازه‌گیری سطح و... ۳- معادل

اندازه واحدهای محلی براساس واحدهای اندازه‌گیری بین‌المللی ۴- ابزار و وسایل اندازه‌گیری؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار

۵- شرح کامل فنون اندازه‌گیری و دانش محاسبه مساحت، حجم و محیط ۶- واژگان و اصطلاحات اندازه‌گیری سطح، حجم و ابعاد

۲-۲-۱۴- اندازه‌گیری وزن

(شرح و توصیف دانش و فنون اندازه‌گیری وزن و واحدهای محلی آن در جامعه مورد مطالعه)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- واحدهای اندازه‌گیری وزن و نام محلی آن ۲- معادل وزن واحدهای محلی براساس اوزان بین‌المللی؛ برای مثال یک من محلی برابر با چند کیلوگرم است
۳- ابزار و وسایل اندازه‌گیری وزن؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، قسمت‌های مختلف ابزار و نام و جنس آنها، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۴- شیوه اندازه‌گیری وزن و فنون مربوط به آن ۵- واژگان و اصطلاحات اندازه‌گیری وزن

۳-۲-۱۴- اندازه‌گیری زمان

(شرح و توصیف دانش و فنون سنجش زمان و واحدهای محلی آن در جامعه مورد مطالعه.
توجه: استفاده از حرکت زمین و سایه خورشید، حرکت ماه و دیگر سیارات، استفاده از ساعت‌های آفتابی، و برخی روش‌ها و وسایل دیگر از جمله روش‌های رایج اندازه‌گیری زمان در میان جوامع روستایی و ایلی است که بایستی اطلاعات مربوط به آن به دقت ثبت و ضبط شود.)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- واحدهای اندازه‌گیری زمان و نام محلی آنها ۲- معادل زمانی واحدهای محلی با واحدهای اندازه‌گیری بین‌المللی ۳- مبنای سنجش زمان؛ حرکت زمین، حرکت ماه، حرکت خورشید و حرکت سایر سیارات ۴- ابزار و وسایل اندازه‌گیری زمان؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، قسمت‌های مختلف ابزار و نام و جنس آنها، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار؛ اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۵- فنون و شیوه سنجش زمان ۶- واژگان و اصطلاحات اندازه‌گیری زمان

۳-۱۴- جهت‌یابی

(شرح و توصیف دانش و فنون مربوط به «تعیین جهت‌های طبیعی» در جامعه مورد مطالعه) اطلاعات مورد نیاز: ۱- انواع جهت‌یابی یا مبناهای جهت‌یابی؛ جهت‌یابی از روی ماه، خورشید، ستارگان، جهت حرکت بادهای، جهت حرکت ابرها، لانه حیوانات و... ۲- نام محلی هر یک از مبناهای جهت‌یابی ۳- زمان و فصول جهت‌یابی؛ برای مثال جهت‌یابی از روی حرکت ابرها در چه فصولی انجام می‌گیرد ۴- کاربرد و موارد استفاده از جهت‌یابی ۵- ابزار و وسایل جهت‌یابی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۶- فنون و شیوه جهت‌یابی در هر یک از روش‌ها؛ برای مثال فنون و شیوه جهت‌یابی از روی ستاره قطبی ۷- واژگان و اصطلاحات مربوط به انواع جهت‌یابی و فنون و شیوه انجام آن

۱- ۳-۱۴- جهت‌یابی از روی ماه، خورشید و ستارگان

(استفاده از ماه، خورشید، ستارگان دُبِ اکبر، دُبِ اصغر، ستاره قطبی، خوشه پروین و ستارگان دیگر در تعیین جهت‌ها)

۲- ۳-۱۴- جهت‌یابی از روی نشانه‌ها و علایم طبیعی

(استفاده از جهت حرکت بادهای، جهت حرکت ابرها، لانه حیوانات و دیگر نشانه‌های طبیعی در تعیین جهت‌ها)

۳- ۳-۱۴- ... (دیگر روش‌های جهت‌یابی)

۴-۱۴- ردیابی

(شرح و توصیف انواع فنون و دانش‌های بومی مربوط به «ردیابی» یا «ردگیری» حیوان یا انسان در جامعه مورد مطالعه. با استفاده از این دانش بومی، افرادی که در جامعه خود به «رد زن» یا «رهنما» معروفند، از روی نشانه‌های باقیمانده یا با استفاده از برخی حواس خود، مسیر

حرکت انسان یا حیوانات را تعیین و ردیابی می‌کنند یا افرادی را که موجب بروز اتفاقی یا جرمی شده‌اند، مورد شناسایی و ردیابی قرار می‌دهند. از روش‌های ردیابی می‌توان به روش‌هایی چون «استفاده از حس بویایی یا برخی حواس خاص»، «استفاده از رد پا یا نشانه‌های باقیمانده»، روش «در آینه دیدن»، رسم «کاسه گردانی» و بسیاری روش‌های دیگر اشاره کرد.

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ردیابی ۲- نام محلی ۳- موضوع و هدف ردیابی؛ تعقیب شکار، تعقیب یا جستجوی انسان، شناسایی دزد و مجرم، ... ۴- ابزار و وسایل ردیابی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، جنس ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۵- شرح کامل فنون و شیوه ردیابی؛ در صورتی که شیوه ردیابی با آداب و رسوم یا انجام مراسم خاصی همچون «کاسه گردانی» یا «در آینه دیدن» همراه باشد، اطلاعات مربوط به آن گردآوری شود ۶- افراد ردیاب یا رد زن؛ تعداد، سن، جنس، شغل اصلی و جانبی، طبقه اجتماعی، میزان درآمد یا حق‌الزحمه و ... ۷- واژگان و اصطلاحات مربوط به ردیابی

۵-۱۴- هواشناسی

(شرح و توصیف انواع فنون و دانش‌های بومی مربوط به هواشناسی در جامعه مورد مطالعه: تعیین وضعیت هوا و بارندگی از روی ابرها، تعیین وضعیت هوا و بارندگی از روی حرکات و واکنش‌های حیوانات و برخی روش‌های دیگر)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع روش هواشناسی ۲- موارد استفاده و اهمیت هواشناسی ۳- شرح کامل فنون و شیوه هواشناسی ۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به هواشناسی

۶-۱۴- نجوم (اخترشناسی)

(شرح و توصیف انواع فنون و دانش‌های بومی مربوط به ستاره‌شناسی و کاربرد آن در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مشاهدات نجومی؛ رصد ماه، خورشید، سیاره زهره و سایر ستارگان و اقمار ۲- ابزار و وسایل ستاره‌شناسی؛ نوع ابزار، نام ابزار، شکل و طرح ابزار، قسمت‌های مختلف ابزار و نام و جنس آنها، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار؛

اندازه کل و قسمت‌های مختلف آن ۳- کاربرد ستاره‌شناسی؛ استفاده از ستاره‌شناسی در تعیین تقویم، استفاده از ستاره‌شناسی در تعیین حلول برخی ماه‌ها و برخی ایام خاص، استفاده از ستاره‌شناسی در تعیین وضعیت آب و هوایی منطقه و وقوع برخی حوادث طبیعی ۴- شرح کامل فنون و دانش ستاره‌شناسی و همچنین فنون و شیوه رصد ستارگان ۵- محل یا مکان‌های رصد ستارگان و ویژگی‌ها و مشخصات آن ۶- نجوم‌شناسان بومی ساکن در محل؛ تعداد، سن، جنس، شغل اصلی و جانبی، طبقه اجتماعی و... ۷- باورها و اعتقادات مربوط به علم نجوم، روش‌ها و فواید آن ۸- ادبیات عامیانه مربوط به علم نجوم، روش‌ها و فواید آن ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به علم نجوم، روش‌ها و فواید آن

۷-۱۴- تقویم یا گاه‌شماری

(شرح و توصیف انواع تقویم‌های مورد استفاده در محل و دانش و فنون یا «گاه‌شماری» مربوط به آن.

توجه: ۱- در صورتی که تقویم مورد استفاده در محل از نوع تقویم‌های رسمی همچون «تقویم خورشیدی» یا «تقویم قمری» باشد، نیازی به گردآوری اطلاعات درباره آن نیست و تنها اشاره‌ای کوتاه به آن کافی است. اما اگر تقویم مورد استفاده تقویمی محلی، یا تلفیقی از تقویم رسمی و تقویم محلی باشد که در نامگذاری و شیوه محاسبه آنها شرایط دوره‌های تولید و نوع زندگی مردم مورد توجه قرار گرفته است، اطلاعات مربوط به آن بایستی گردآوری شود.

۲- اطلاعات مورد نیاز در زمینه تقویم و گاه‌شماری بومی در چند بخش به ترتیب سال، فصل یا دوره، ماه و روز ارائه شده است تا از تداخل اطلاعات در حد امکان جلوگیری شود. در صورتی که در تقویم جامعه مورد مطالعه تقسیم‌بندی‌های متفاوتی مشاهده شود، براساس روش ارائه‌شده، اطلاعات مربوط به آن جمع‌آوری گردد.

الف) اطلاعات مورد نیاز عام برای تقویم و گاه‌شماری‌های محلی: ۱- نوع تقویم و نام محلی آن ۲- تقسیم‌بندی‌های زمانی تقویم محلی و اسامی آنها؛ سال، ماه، هفته، روز یا دیگر تقسیم‌بندی‌های زمانی خاص ۳- تأثیر دوره‌های تولید و شیوه زندگی مردم در تنظیم تقویم محلی و تقسیم‌بندی‌های آن (توجه: صرفاً از بُعد مردم‌نگاری به موضوع پرداخته شود و از ورود به

حوزه تحلیل خودداری گردد) ۴- باورها و اعتقادات مربوط به تقویم و گاه‌شماری ۵- ادبیات عامیانه مربوط به تقویم و گاه‌شماری ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به تقویم و گاه‌شماری

ب) اطلاعات مورد نیاز برای سنجش سال در تقویم محلی و ویژگی‌های آن: ۱- مبنای سنجش سال؛ بر چه مبنایی شروع و پایان یک سال را تعیین می‌کنند ۲- آغاز و پایان سال ۳- مدت زمان هر سال محلی براساس تقسیم‌بندی‌های تقویم محلی و روش محاسبه آن؛ هر سال به چند فصل یا دوره محلی تقسیم می‌شود، هر سال به چند ماه محلی یا واحد کوچکتر از فصل یا دوره تقسیم می‌شود، هر سال به چند روز محلی تقسیم می‌شود، در صورتی که تقسیم‌بندی‌های دیگری موجود باشد میزان سال براساس آنها نیز تعیین شود ۴- مدت زمان هر سال محلی بر مبنای تقویم رسمی کشور ۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به سال و تقسیمات آن

ج) اطلاعات مورد نیاز برای سنجش فصل‌ها یا دوره‌ها در تقویم محلی و ویژگی‌های آن:

۱- تعداد فصول یا دوره‌های هر سال محلی و مبنای سنجش هر یک از آنها؛ بر چه مبنایی شروع و پایان هر فصل یا دوره را تعیین می‌کنند ۲- آغاز و پایان هر یک از فصول یا دوره‌ها ۳- مدت زمان هر فصل یا دوره براساس تقسیم‌بندی‌های تقویم محلی و روش محاسبه آن؛ هر فصل یا دوره به چند ماه محلی یا واحد کوچکتر از فصل یا دوره تقسیم می‌شود، هر فصل یا دوره به چند روز محلی تقسیم می‌شود (در صورتی که تقسیم‌بندی‌های دیگری موجود باشد، میزان هر فصل یا دوره براساس آنها نیز تعیین شود) ۴- مدت زمان هر فصل یا دوره محلی بر مبنای تقویم رسمی کشور ۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به فصل‌ها یا دوره‌ها و تقسیمات آن

د) اطلاعات مورد نیاز برای سنجش «ماه» یا «واحد زمانی کوچک‌تر از فصل» در تقویم محلی و ویژگی‌های آن: ۱- مبنای سنجش «ماه» یا «واحد زمانی کوچک‌تر از فصل»؛ بر چه مبنایی شروع و پایان یک «ماه» یا «واحد زمانی کوچکتر از فصل» را تعیین می‌کنند ۲- آغاز و پایان هر «ماه» یا هر «واحد زمانی کوچکتر از فصل» ۳- مدت زمان هر «ماه» یا «واحد زمانی کوچکتر از فصل» براساس تقسیم‌بندی‌های تقویم محلی و روش محاسبه آن؛ هر «ماه» یا «واحد زمانی کوچکتر از فصل» به چند روز محلی تقسیم می‌شود (در صورتی که تقسیم‌بندی‌های دیگری موجود باشد میزان هر «ماه» یا «واحد زمانی کوچکتر از فصل» براساس آنها نیز تعیین شود) ۴- مدت زمان هر «ماه» یا «واحد زمانی کوچکتر از فصل» بر مبنای تقویم

رسمی کشور ۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به «ماه» یا «واحد زمانی کوچکتر از فصل» و تقسیمات آن

ه) اطلاعات مورد نیاز برای سنجش روز در تقویم محلی و ویژگی‌های آن: ۱- مبنای سنجش روز؛ بر چه مبنایی شروع و پایان یک روز را تعیین می‌کنند ۲- آغاز و پایان روز ۳- هر روز به چند ساعت محلی یا وعده‌های روزانه تقسیم می‌شود ۴- وعده‌های روزانه؛ تعداد وعده‌ها، نام وعده‌ها، مبنای سنجش هر یک از وعده‌ها و شروع و پایان آنها ۵- مدت زمان هر روز محلی بر مبنای ساعت رسمی جهان ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به روز و تقسیمات آن

۸-۱۴- آب و آبیاری سنتی

۱-۱-۱۴- دانش حفر چاه و قنات

(شرح و توصیف فنون و دانش مربوط به حفر چاه و قنات: الف) شیوه تشخیص مسیره‌های مناسب و آبخیز برای حفر قنات و علایم و نشانه‌های آن ب) شیوه تشخیص مناطق آبخیز برای حفر چاه، علایم و نشانه‌های آن ج) فنون و دانش تعیین جهت مسیر قنات در دل زمین؛ چگونه مسیر قنات را در دل زمین بدون استفاده از ابزارهای دقیق علمی و تنها به روش سنتی جهت‌یابی و محاسبه می‌کنند. د) ... موارد دیگر)

۲-۱-۱۴- دانش محاسبه و تقسیم سهم آب

۱-۲-۸-۱۴- واحد سنجش میزان آب و شیوه محاسبه آن

۲-۲-۸-۱۴- دوره‌ها یا مدار چرخش آب و روش محاسبه آن

۳-۲-۸-۱۴- شیوه تقسیم آب براساس میزان آب و زمین‌های زیر کشت

(شیوه سنجش میزان آب خروجی قنات، چشمه‌ها، نهرهای کوچک و غیره براساس واحدهای سنجش محلی همچون ساعت‌های آبی یا آفتابی و تعیین میزان آن در طول هر دوره آبیاری، یعنی مدار چرخش آب، برای تقسیم آب بین زمین‌های کشاورزی منطقه.

توجه: در نظام آبیاری سنتی، به‌ویژه در مناطق کم آب که آب منطقه از طریق آب قنات یا آب چشمه و یا نهرهای کوچک تأمین می‌شود، به دلیل اهمیت حیاتی آب در امر کشاورزی، به

روش نسبتاً پیچیده‌ای آب موجود را براساس زمین‌های کشاورزی منطقه محاسبه و سهم‌بندی می‌کنند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- دستگاه یا ابزار اندازه‌گیری میزان آب خروجی قنات، چشمه‌ها و غیره؛ نوع دستگاه همچون ساعت آبی یا ساعت آفتابی و غیره، نام محلی دستگاه، واحد اندازه‌گیری، شیوه اندازه‌گیری، شکل و طرح دستگاه، جنس دستگاه، قسمت‌های مختلف دستگاه و نام آنها، اندازه و ابعاد دستگاه ۲- شیوه محاسبه یک دوره آبیاری یا مدار چرخش آب برای آبیاری زمین‌ها؛ یک دوره آبیاری زمین‌های کشاورزی منطقه در طول چند شبانه‌روز انجام می‌گیرد و این میزان چگونه محاسبه می‌شود ۳- شیوه محاسبه میزان خروجی آب در هر شبانه‌روز ۴- شیوه محاسبه میزان خروجی آب در هر دوره آبیاری یا مدار چرخش آب ۵- شیوه محاسبه میزان سهم آب هر یک از زمین‌های کشاورزی منطقه براساس «میزان آب خروجی در طول یک دوره آبیاری یا مدار چرخش آب» و «کل زمین‌های قابل آبیاری منطقه» ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به محاسبه میزان آب و سهم‌بندی آن ۷- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز

۱-۱۴-۳ ... (دیگر دانش‌های مربوط به آب و آبیاری سنتی)

۹-۱۴- ... (دیگر موارد دانش بومی)

۱۵- آیین‌ها و مراسم

۱-۱۵- مراسم گذار

۱-۱-۱۵- باروری و تولد

۱-۱-۱۵- باروری

(شرح و توصیف ویژگی‌های دوران بارداری و آداب و رسوم و اعتقادات مربوط به آن در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- میانگین سن بارداری ۲- میانگین تعداد دفعات بارداری ۳- فاصله زمانی بین دو بارداری ۴- آداب و رسوم خاص دوران بارداری ۵- تغذیه دوران بارداری و باورهای مربوط به

آن ۶- میزان کار و استراحت در دوران بارداری ۷- مراقبت‌های لازم به هنگام بارداری ۸- روش‌های تشخیص نوع جنسیت جنین یا نوزاد قبل از زایمان ۹- باورها و اعتقادات مربوط به بارداری، به‌ویژه در ارتباط با موجودات نامرئی همچون «جن»، «آل» و غیره و شیوه دفع آنها با دعاء، طلسم و غیره، و همچنین در ارتباط با تابوهای دوران بارداری ۱۰- ادبیات عامیانه مربوط به بارداری ۱۱- واژگان و اصطلاحات مربوط به بارداری

۲-۱-۱-۱۵- تولد

(توصیف آداب و رسوم و انواع مراسم تولد در جامعه مورد مطالعه در مقاطع مختلف سنی نوزاد)

۱-۲-۱-۱۵- تهیه لباس و لوازم نوزاد (سیسمونی)

(شرح و توصیف شیوه تهیه لباس، لوازم نوزاد، آداب و رسوم مربوط به آن در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مراسم؛ تهیه لباس و وسایل نوزاد ۲- نام محلی مراسم ۳- زمان تهیه لباس و لوازم نوزاد ۴- تهیه‌کننده لباس و وسایل نوزاد؛ مسئولیت تهیه لباس و وسایل نوزاد برعهده چه کسی است؟ ۵- انواع پوشاک و وسایل نوزاد ۶- زمان بردن لباس و وسایل نوزاد به خانه مادر نوزاد و آداب و رسوم یا مراسم خاص آن ۷- شرح و توصیف کامل سنت تهیه کردن لباس و وسایل نوزاد از آغاز تا پایان ۸- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازها، نوع پذیرایی و موارد دیگر که امکان انجام آن در این مراسم وجود دارد ۹- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز در تهیه لباس و وسایل نوزاد

۲-۲-۱-۱۵- مراسم زایمان

(شرح و توصیف مراسم یا آداب و رسوم زایمان در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- شیوه تشخیص زمان زایمان و علایم و نشانه‌های آن ۲- افراد حاضر در مجلس زایمان؛ تعداد، گروه سنی، نسبت فامیلی و... ۳- وسایل و لوازم زایمان ۴- آداب و رسوم قبل از زایمان ۵- شیوه انجام زایمان توسط قابله و آداب و رسوم آن ۶- سنت ناف‌بری و شرایط و قواعد آن ۷- آداب و رسوم بعد از زایمان ۸- اذان گفتن درگوش نوزاد ۹- غذای مخصوص زن زائو بعد از زایمان؛ نوع غذا، نام محلی غذا، فواید غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا

پخت غذا و... ۱۰- مژدگانی دادن ۱۱- عکس‌العمل‌های پدر و مادر و دیگر بستگان بعد از مشخص شدن جنسیت نوزاد ۱۲- محل استراحت و نگهداری نوزاد بعد از تولد ۱۳- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازها، نوع پذیرایی و موارد دیگر که امکان انجام آن به هنگام زایمان وجود دارد ۱۴- باورها و اعتقادات مربوط به زایمان و مراسم آن ۱۵- ادبیات عامیانه مربوط به زایمان و مراسم آن ۱۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به زایمان و مراسم آن ۱۷- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم زایمان

۳-۲-۱-۱-۱۵- چشم روشنی

(شرح و توصیف آداب و رسوم چشم روشنی گفتن به والدین نوزاد در جامعه مورد مطالعه)
 /اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مراسم؛ چشم روشنی ۲- نام محلی مراسم ۳- محل مراسم
 ۴- زمان مراسم؛ چشم روشنی چند روز بعد از تولد نوزاد انجام می‌گیرد ۵- شرح و توصیف کامل مراسم چشم روشنی ۶- هدیه آوردن در مراسم چشم روشنی؛ نوع هدیه، مناسبت هدیه، کارکرد هدیه دادن، شیوه هدیه دادن و... ۷- انواع تبریک‌ها یا اصطلاحات چشم روشنی و شیوه بیان آن
 ۸- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره تهیه لباس و وسایل نوزاد

۴-۲-۱-۱-۱۵- مراسم نامگذاری

(شرح و توصیف مراسم نامگذاری در جامعه مورد مطالعه)

/اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مراسم؛ مراسم نامگذاری ۲- نام محلی مراسم ۳- محل برگزاری
 مراسم ۴- زمان برگزاری مراسم؛ نامگذاری چند روز بعد از تولد نوزاد و در چه زمانی از روز صورت می‌گیرد، آیا مناسبت ایام و روزهای سعد در انتخاب آن روز برای نامگذاری مؤثر است
 ۵- افراد گردآمده یا دعوت‌شده به مراسم؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت و... ۶- فرد نامگذار؛ نامگذاری نوزاد از سوی کدامیک از والدین یا بزرگان طایفه انجام می‌گیرد با ذکر علل آن
 ۷- شرح و توصیف کامل مراسم نامگذاری از آغاز تا پایان ۸- ثبت و ضبط انواع دعاها، شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازها، نوع پذیرایی و موارد دیگر که امکان انجام آن به هنگام مراسم نامگذاری وجود دارد ۹- باورها و اعتقادات مربوط به نوع نام و نامگذاری نوزاد ۱۰- ... دیگر اطلاعات
 مورد نیاز درباره مراسم نامگذاری

۵-۲-۱-۱-۱۵- حمام زایمان

(شرح و توصیف شیوه انجام حمام زایمان، آداب و رسوم مربوط به آن در جامعه مورد مطالعه)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مراسم؛ حمام زایمان ۲- نام محلی مراسم ۳- مناسبت و فواید حمام زایمان ۴- لوازم و وسایل حمام زایمان ۵- محل یا مکان حمام؛ حمام عمومی، حمام خانگی ۶- زمان رفتن به حمام زایمان؛ رفتن به حمام زایمان چند روز بعد از تولد نوزاد و در چه زمانی از روز صورت می‌گیرد، آیا پسر یا دختر بودن نوزاد در تعیین زمان رفتن به حمام زایمان مؤثر است، اگر نوزاد پسر باشد چند روز بعد از تولد و در چه زمانی از روز به حمام زایمان می‌روند و علت آن چیست و اگر نوزاد دختر باشد تعیین زمان حمام زایمان به چه شکل است ۷- افرادی که به همراه زن زائو به حمام می‌روند؛ تعداد، نسبت فامیلی ۸- آداب استحمام زن زائو ۹- شرح و توصیف کامل مراسم حمام زایمان از آغاز تا پایان ۱۰- غذای مراسم حمام زایمان؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا پخت غذا، افراد تهیه‌کننده غذا، محل پخت غذا و... ۱۱- ثبت و ضبط انواع دعاها، شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازه‌ها، نوع پذیرایی و موارد دیگر که امکان انجام آن به هنگام رفتن به حمام زایمان وجود دارد ۱۲- باورها و اعتقادات مربوط به حمام زایمان ۱۳- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم حمام زایمان

۶-۲-۱-۱-۱۵- مراسم چله نوزاد

(شرح و توصیف برگزاری مراسم چله نوزاد در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- آداب چله نگه داشتن و اعتقادات مربوط به آن ۲- دعاها و طلسم‌های چله ۳- زمان برگزاری مراسم چله نوزاد؛ مراسم چله نوزاد چند روز بعد از تولد و در چه زمانی از روز انجام می‌گیرد ۴- نام محلی مراسم چله ۵- مناسبت و کارکرد مراسم چله ۶- محل برگزاری مراسم چله ۷- افراد گردآمده یا دعوت‌شده به مراسم چله نوزاد؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت و... ۸- شرح و توصیف کامل مراسم چله نوزاد از آغاز تا پایان ۹- ثبت و ضبط انواع دعاها، شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازه‌ها، نوع پذیرایی و موارد دیگر که امکان انجام آن به هنگام مراسم چله نوزاد وجود دارد ۱۰- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم چله نوزاد

۷-۲-۱-۱-۱۵- دندان درآوردن نوزاد

(شرح و توصیف آداب و رسوم یا مراسم مربوط به دندان درآوردن نوزاد در جامعه مورد

مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مراسم؛ جشن دندان درآوردن نوزاد ۲- نام محلی مراسم ۳- مناسبت و کارکرد مراسم ۴- محل برگزاری مراسم ۵- زمان برگزاری مراسم؛ مراسم در چه زمانی از روز برگزار می‌شود ۶- افراد گردآمده یا دعوت‌شده به مراسم؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت و... ۷- شرح و توصیف کامل مراسم دندان درآوردن نوزاد از آغاز تا پایان ۸- غذای مخصوص مراسم دندان درآوردن کودک؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا پخت غذا، افراد تهیه‌کننده غذا، شیوه توزیع غذا، آداب و رسوم مربوط به آن و... ۹- پذیرایی مراسم؛ نوع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، شیوه پذیرایی و... ۱۰- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازها، و موارد دیگر که امکان انجام آن در جشن دندان درآوردن کودک وجود دارد ۱۱- باورها و اعتقادات مربوط به دندان درآوردن نوزاد ۱۲- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم حمام زایمان

۸-۱-۱-۲-۱۵- ... (دیگر مراسم تولد نوزاد)

(شرح و توصیف دیگر مراسم تولد نوزاد همچون «مراسم شیرخوارگی»، «مراسم قطع شیرخوارگی» و برخی مراسم دیگر)
۹-۲-۱-۱-۱۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به تولد و مراسم آن

۲-۱-۱۵- مراسم بلوغ

۱-۲-۱۵- مراسم ختنه‌سوزان

۲-۲-۱۵- ... (دیگر مراسم بلوغ)

(شرح و توصیف انواع مراسم بلوغ در جامعه مورد مطالعه برای نشان دادن و اعلان گذر افراد از مرحله کودکی به مرحله نوجوانی و بلوغ. هر چند در جامعه ایرانی انجام مراسم ختنه‌سوزان جایگاه خود را به عنوان مرحله گذار از دست داده است و عمدتاً به عنوان بخشی از مقاطع دوران تولد و کودکی به حساب می‌آید، اما بایستی توجه داشت که در اکثر جوامع سنتی و ابتدایی، ختنه‌سوزان به عنوان یکی از مهم‌ترین مراسم گذار به حساب می‌آید).

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مراسم؛ ختنه‌سوزان ۲- نام محلی مراسم ۳- مناسبت و کارکرد مراسم ۴- سنین ختنه کردن کودکان ۵- محل برگزاری مراسم ۶- زمان برگزاری مراسم؛ مراسم در چه

روزها و در چه مناسبت‌هایی از سال انجام می‌گیرد ۷- افراد گردآمده یا دعوت‌شده به مراسم؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت و... ۸- برگزارکنندگان مراسم؛ سن، جنس، مسئولیت و وظایف و... ۹- دلاک یا ختنه‌کننده و مزد و پاداش آن ۱۰- ابزار و وسایل ختنه کردن؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۱۱- شرح و توصیف کامل اجرای مراسم ختنه‌سوران و آداب ختنه کردن از آغاز تا پایان ۱۲- لباس یا پوشاک ختنه؛ نوع لباس، نام لباس، کارکرد لباس و فواید آن، جنس لباس، شیوه دوخت لباس و... ۱۳- خوراک مخصوص مراسم ختنه‌سوران؛ نوع خوراک، نام محلی خوراک، مناسبت خوراک، مواد اولیه خوراک، شیوه تهیه یا پخت خوراک، افراد تهیه‌کننده خوراک، محل پخت خوراک و... ۱۴- پذیرایی در مراسم ختنه‌سوران؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، وسایل پذیرایی همچون دیس، سبد، سینی و غیره، افراد پذیرایی‌کننده، شیوه پذیرایی و... ۱۵- باورها و اعتقادات مربوط به ختنه کردن و مراسم آن ۱۵- ادبیات عامیانه مربوط به ختنه کردن و مراسم آن ۱۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به ختنه کردن و مراسم آن ۱۷- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم ختنه‌سوران

۳-۱-۱۵- مراسم ازدواج

(توصیف مراسم مختلف ازدواج در جامعه مورد مطالعه. برخی از مراسم ازدواج خود شامل مراسم دیگری است که در قسمت مربوط سعی شده است به آنها اشاره شود. ضمناً مراسمی چون مراسم «پاتختی» و «مادر زن سلام» عمدتاً در جوامع شهری برگزار می‌شود و در جوامع سنتی روستایی و ایلی قابل مشاهده نیست.)

۱-۳-۱۵- شناسایی همسر (شیوه‌های انتخاب همسر)

(توصیف شیوه‌های شناسایی همسر یا انتخاب همسر در جامعه مورد مطالعه. معمولاً شناسایی یا انتخاب همسر در جوامع سنتی برحسب نوع جامعه متفاوت است، اما رایج‌ترین آنها عبارتند از: الف) شناسایی یا انتخاب همسر از سوی پسر یا بستگان نزدیک او در برخی محل‌های خاص همچون «بازارهای محلی»، «سرچشمه‌های آب»، «حمام زنانه»، «مساجد و تکایا» و برخی مکان‌ها یا در مناسبت‌های خاص دیگر صورت می‌گیرد. حتی گاه به عمد مادران یا بستگان

نزدیک، دختر دم‌بخت را به این مکان‌ها یا مراسم و مناسبت‌های خاص می‌برند تا از سوی پسران یا بستگان نزدیک آنها برای همسری شناسایی و انتخاب شود.

ب) در روش رایج دیگر چند تن از زنان خانواده پسر برای شناسایی و انتخاب همسر مناسب برای فرزند خود، به بهانه‌های مختلف به خانه‌هایی که دارای فرزند دختر دم‌بخت هستند، می‌روند و بدین ترتیب عروس دلخواه خود را انتخاب می‌کنند و برای خواستگاری آماده می‌شوند.

اطلاعات مورد نیاز: ۱- افرادی که برای شناسایی همسر می‌روند؛ تعداد، نسبت فامیلی با پسر ۲- روش‌ها و شیوه‌هایی که به بهانه آن دختران دم‌بخت را در خانه‌های مختلف می‌بینند و شناسایی می‌کنند ۳- عواملی که در انتخاب دختر از سوی زنان خانواده پسر مورد توجه است؛ زیبایی چهره، ادب و نزاکت، سن دختر، ویژگی‌های اندام دختر و... ۴- محل‌هایی که پسران یا بستگان آنها به طور مستقیم دختر مورد نظر خود را انتخاب یا شناسایی می‌کنند؛ بازارهای محلی، سرچشمه‌های آب، حمام زنانه، مساجد، تکایا و... ۵- شرح کامل شیوه‌های رایج برای شناسایی دختر در جامعه مورد مطالعه علاوه بر شیوه‌های ذکر شده، هر نوع شیوه‌ای برای شناسایی یا انتخاب همسر در جامعه مورد مطالعه وجود داشته باشد، اطلاعات مربوط به آن به دقت گردآوری شود.

۲-۳-۱-۱۵- مراسم خواستگاری

(شرح و توصیف مراسم خواستگاری در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی مراسم خواستگاری ۲- مناسبت و کارکرد مراسم خواستگاری ۳- محل برگزاری مراسم خواستگاری ۴- زمان و فصول خواستگاری ۵- شیوه اطلاع دادن به خانواده دختر برای آمدن به خواستگاری و تعیین زمان آن ۶- افرادی که از سوی خانواده پسر به خواستگاری می‌روند؛ تعداد، سن، جنس، نسبت فامیلی با پسر و... ۷- افرادی که از سوی خانواده دختر در مجلس خواستگاری حاضر می‌شوند؛ تعداد، سن، جنس، نسبت فامیلی با پسر و... ۸- هدایا یا وسایلی که خانواده پسر به هنگام خواستگاری به خانه دختر می‌برند؛ نوع هدایا، مناسبت هدایا و... ۹- شرح و توصیف کامل مراسم خواستگاری از آغاز تا پایان ۱۰- شیوه پذیرایی در مراسم خواستگاری؛ نوع پذیرایی همچون چای یا شربت و غیره، زمان و دفعات پذیرایی، شخص پذیرایی‌کننده، شیوه پذیرایی و آداب مربوط به آن و... ۱۱- زمان و روش اعلام

نتیجه خواستگاری از سوی خانواده پسر و دختر ۱۲- باورها و اعتقادات مربوط به مراسم خواستگاری ۱۳- ادبیات عامیانه مربوط به مراسم خواستگاری ۱۴- واژگان و اصطلاحات مربوط به مراسم خواستگاری ۱۵- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم خواستگاری

۳-۳-۱-۱۵- مراسم بله برون (تعیین شرایط ازدواج)

(شرح و توصیف مراسم بله برون در جامعه مورد مطالعه. در مراسم بله برون شرایط ازدواج از جمله میزان مهریه و شیربها، زمان عقد و عروسی و مواردی از این قبیل، برای حصول نتیجه مناسب برای طرفین، مورد بحث و جدل قرار می‌گیرد.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی مراسم بله برون ۲- مناسبت و کارکرد مراسم بله برون ۳- محل برگزاری مراسم بله برون ۴- زمان مراسم بله برون ۵- شیوه هماهنگی دو خانواده برای برگزاری مجلس بله برون ۶- افرادی که از سوی خانواده پسر یا دختر در مجلس بله برون حاضر می‌شوند؛ تعداد، سن، جنس، نسبت فامیلی و... ۷- هدایا یا وسایلی که خانواده پسر به هنگام مراسم بله برون به خانه دختر می‌برند؛ نوع هدایا، مناسبت هدایا و... ۸- شرح و توصیف کامل مراسم بله برون و مسائل مطرح شده در آن از آغاز تا پایان ۹- شیوه ثبت و نوشتن و امضا کردن توافق‌های صورت گرفته در زمینه شیربها، مهریه، جهیزیه و مسائل دیگر ۱۰- پذیرایی در مراسم بله برون؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، وسایل پذیرایی همچون دیس و سبد و سینی و غیره، افراد پذیرایی‌کننده، شیوه پذیرایی و... ۱۱- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم بله برون

۴-۳-۱-۱۵- مراسم شیرینی‌خوران (قند شکستن)

(شرح و توصیف مراسم شیرینی‌خوران یا قند شکستن در جامعه مورد مطالعه. با برگزاری مراسم یا جشن «شیرینی‌خوران»، توافق نهایی برای ازدواج دختر و پسر حاصل می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی مراسم شیرینی‌خوران ۲- مناسبت و کارکرد مراسم شیرینی‌خوران ۳- محل برگزاری مراسم شیرینی‌خوران ۴- فصول و زمان برگزاری مراسم شیرینی‌خوران ۵- شیوه هماهنگی دو خانواده برای برگزاری مراسم شیرینی‌خوران ۶- افراد دعوت شده به مراسم شیرینی‌خوران از سوی خانواده پسر و دختر؛ تعداد، سن، جنس، نسبت فامیلی، شیوه دعوت و... ۷- هدایا و وسایلی که خانواده پسر به هنگام مراسم شیرینی‌خوران به

خانه دختر می‌برند؛ نوع هدایا، مناسبت هدایا و... ۸- شرح و توصیف کامل مراسم شیرینی‌خوران از آغاز تا پایان ۹- پذیرایی در شیرینی‌خوران؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، وسایل پذیرایی همچون دیس، سبد، سینی و غیره، افراد پذیرایی‌کننده، شیوه پذیرایی و... ۱۰- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازها، و موارد دیگر که امکان انجام آن در مراسم شیرینی‌خوران وجود دارد ۱۱- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم شیرینی‌خوران

۵-۳-۱۵- نامزدی

۱-۵-۳-۱۵- جشن یا مراسم نامزدی

(شرح و توصیف جشن یا مراسم نامزدی در جامعه مورد مطالعه. با انجام مراسم نامزدی، خانواده دختر و پسر به طور رسمی نامزدی فرزندان خود را برای عموم مردم محل اعلام می‌کنند. توجه: اطلاعات مورد نیاز برای جشن نامزدی، جشن عقدکنان و جشن عروسی ارائه شده است. لطفاً اطلاعات مورد نیاز را در آن قسمت مشاهده کنید.)

۲-۵-۳-۱۵- دوران نامزدی

(شرح و توصیف شیوه ارتباط پسر و دختر در دوران نامزدی و آداب و رسوم خاص آن. در طی این دوران خانواده پسر در اعیاد و مناسبت‌های مختلف هدایایی را به خانه دختر می‌فرستد.)
اطلاعات مورد نیاز: ۱- طول دوران نامزدی ۲- شیوه ارتباط پسر و دختر در طول دوران نامزدی و محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های آن ۳- فرستادن هدایا از سوی خانواده پسر به خانه دختر در اعیاد و مناسبت‌های خاص؛ نوع هدایا، اعیاد و مناسبت‌ها، شیوه فرستادن هدایا و آداب و رسوم آن و... ۴- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره دوران نامزدی

۶-۳-۱۵- مراسم خنابندان

(شرح و توصیف جشن خنابندان در جامعه مورد مطالعه.)

توجه: اطلاعات مورد نیاز برای «جشن عقدکنان»، «جشن نامزدی» و «جشن عروسی»، در قالب یک الگو و در قسمت «جشن عروسی» ارائه شده است. لطفاً اطلاعات مورد نیاز را در آن قسمت مشاهده کنید.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی جشن خنابندان ۲- مناسبت و کارکرد جشن خنابندان ۳- محل

برگزاری جشن خانبدان ۴- زمان برگزاری جشن خانبدان ۵- افراد دعوت‌شده به جشن خانبدان؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت و... ۶- آداب و رسوم و شیوه بنا بستن بر عروس و داماد ۷- شرح و توصیف کامل جشن خانبدان از آغاز تا پایان ۸- پذیرایی در جشن خانبدان؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، افراد پذیرایی‌کننده در مراسم، شیوه پذیرایی و... ۹- غذای مخصوص جشن خانبدان؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا پخت غذا، تهیه‌کننده غذا و... ۱۰- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازها، شوخی‌ها، بازی‌ها، نمایش‌ها و موارد دیگر که در جشن خانبدان انجام می‌گیرد ۱۱- باورها و اعتقادات مربوط به جشن خانبدان ۱۲- ادبیات عامیانه مربوط به جشن خانبدان ۱۳- واژگان و اصطلاحات مربوط به جشن خانبدان ۱۴- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره جشن خانبدان

۷-۳-۱-۱۵- مراسم عقدکنان

(شرح و توصیف جشن عقدکنان در جامعه مورد مطالعه)

۸-۳-۱-۱۵- مراسم عروسی

(شرح و توصیف مراسم عروسی در جامعه مورد مطالعه. مراسم عروسی شامل مراسم و سنت‌های بسیاری است که گونه‌های آن برحسب نوع جوامع متفاوت است. همچنین در برخی موارد، مراسم عقد و عروسی یکجا برگزار می‌شود و گاهی نیز بین آن دو فاصله هست.)

۱-۸-۳-۱۵- فرستادن جهیزیه

(شرح و توصیف شیوه فرستادن جهیزیه به خانه داماد در جامعه مورد مطالعه. زمان فرستادن جهیزیه در مناطق مختلف متفاوت است، اما عموماً چند روز قبل یا بعد از عروسی جهیزیه عروس را راهی خانه داماد می‌کنند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- اقلام جهیزیه ۲- شیوه تهیه جهیزیه ۳- زمان ارسال جهیزیه به خانه داماد ۴- شرح کامل شیوه فرستادن جهیزیه و آداب و رسوم مربوط به آن ۵- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، آوازها و موارد دیگر که امکان انجام آن به هنگام ارسال جهیزیه وجود دارد ۶- باورها و اعتقادات مربوط به جهیزیه ۷- ادبیات عامیانه مربوط به جهیزیه ۸- واژگان و اصطلاحات مربوط به جهیزیه ۹- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره جهیزیه و شیوه فرستادن آن

۲-۸-۳-۱۵- خنچه‌بران

(شرح و توصیف مراسم خنچه‌بران در جامعه مورد مطالعه. مراسم خنچه‌بران در واقع فرستادن برخی از اجناس و هدایا از سوی خانواده داماد به خانه عروس است که به منظور کمک در مخارج عروسی و کم کردن بار هزینه از دوش خانواده عروس صورت می‌گیرد. این اجناس معمولاً قبل از شب حنابندان به خانه پدر عروس فرستاده می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی خنچه‌بران ۲- مناسبت و کارکرد مراسم خنچه‌بران ۳- زمان بردن خنچه‌ها ۴- مشخصات خنچه‌ها؛ نام و مناسبت هر یک از خنچه‌ها، وسایل داخل خنچه‌ها، شکل و جنس ظرف خنچه‌ها و... ۵- شیوه آماده کردن خنچه‌ها و آداب و رسوم خاص آن ۶- افرادی که خنچه‌ها را حمل می‌کنند؛ تعداد، سن، جنس و... ۷- شیوه حمل و گرداندن خنچه‌ها ۸- شرح و توصیف کامل مراسم خنچه‌بران از آغاز تا پایان ۹- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازه‌ها و موارد دیگر که به هنگام بردن خنچه‌ها انجام می‌گیرد ۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به مراسم خنچه‌بران ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به مراسم خنچه‌بران ۱۲- واژگان و اصطلاحات مربوط به مراسم خنچه‌بران ۱۳- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم خنچه‌بران

۳-۸-۳-۱۵- خرید عروسی

(شرح و توصیف آداب و رسوم خرید عروسی و وسایلی که خریداری می‌شود.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- زمان خرید عروسی ۲- محل خرید عروسی ۳- نام محلی خرید عروسی ۴- افرادی که برای خرید می‌روند؛ تعداد، سن، جنس، نسبت فامیلی با عروس یا داماد، رفتن عروس یا داماد و یا هر دو برای خرید و... ۵- وسایل قابل خرید همچون طلا، لباس، پارچه، وسایل آرایش و غیره؛ نوع وسایل، نام وسایل، مناسبت خرید، موارد استفاده و... ۶- شرح کامل مراسم خرید و آداب و رسوم آن از آغاز تا پایان ۷- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره خرید عروسی

۴-۸-۳-۱۵- رخت‌بران

(شرح و توصیف مراسم رخت‌بران در جامعه مورد مطالعه. در مراسم رخت‌بران که بعد از خرید عروسی و قبل از جشن عروسی انجام می‌گیرد، پارچه‌های خریداری شده را می‌بُرند و لباس‌های عروس را می‌دوزند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی مراسم رخت‌بران ۲- زمان انجام رخت‌بران ۳- محل انجام رخت‌بران ۴- افرادی که در مجلس رخت‌بران حضور می‌یابند؛ تعداد، نوع کارهایی که انجام

می‌دهند ۵- توصیف مراسم رخت‌بُران و آداب و رسوم خاص آن ۶- پذیرایی در مراسم رخت‌بُران؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، شیوه پذیرایی ۷- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، آوازها، شوخی‌ها و موارد دیگر که امکان انجام آن در مراسم رخت‌بُران وجود دارد ۸- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم رخت‌بُران

۵-۸-۳-۱-۱۵- حمام بردن عروس و داماد

(شرح و توصیف شیوه حمام بردن عروس و داماد در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی مراسم حمام بردن عروس و داماد ۲- مناسبت و کارکرد حمام بردن عروس و داماد ۳- لوازم و وسایلی که عروس یا داماد با خود به حمام می‌برند، همچون لباس عروسی و وسایل استحمام؛ نوع وسایل، نام وسایل و موارد استفاده از وسایل ۴- محل یا مکان حمام؛ حمام عمومی، حمام خانگی ۵- زمان رفتن به حمام ۶- افرادی که به همراه عروس یا داماد به حمام می‌روند؛ تعداد، نسبت فامیلی ۷- آداب استحمام عروس یا داماد ۸- شرح و توصیف کامل بردن عروس و داماد به حمام و آداب و رسوم آن از زمانی که عروس یا داماد را از خانه به حمام می‌برند تا برگرداندن آنها به خانه ۹- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، آوازها، شوخی‌ها و موارد دیگر که به هنگام بردن عروس یا داماد به حمام انجام می‌گیرد ۱۰- باورها و اعتقادات مربوط به حمام بردن عروس و داماد ۱۱- ادبیات عامیانه مربوط به حمام بردن عروس و داماد ۱۲- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره حمام بردن عروس و داماد

۶-۸-۳-۱-۱۵- اصلاح و آرایش

(شرح و توصیف شیوه اصلاح و آرایش کردن عروس یا داماد و آداب و رسوم مربوط به آن)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- زمان اصلاح و آرایش کردن عروس و داماد ۲- مکان اصلاح و آرایش کردن عروس و داماد ۳- شرح و توصیف شیوه اصلاح و آرایش کردن عروس و داماد و آداب و رسوم مربوط به آن ۴- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره اصلاح و آرایش کردن عروس و داماد

۷-۸-۳-۱-۱۵- جشن عروسی

(شرح و توصیف جشن عروسی در جامعه مورد مطالعه. توجه: اطلاعات مورد نیاز برای جشن

نامزدی، جشن عقدکنان و جشن عروسی، در قالب یک الگو در این قسمت آورده شده است.)

اطلاعات مورد نیاز برای جشن نامزدی، جشن عقدکنان و جشن عروسی: ۱- نوع مراسم؛ جشن نامزدی، جشن عقدکنان و جشن عروسی ۲- نام محلی مراسم ۳- مناسبت و کارکرد مراسم ۴- محل برگزاری مراسم ۵- فصول و زمان برگزاری مراسم ۶- شیوه هماهنگی دو خانواده برای برگزاری مراسم ۷- مسئولیت تأمین هزینه مراسم؛ تأمین هزینه از سوی داماد، تأمین هزینه از سوی خانواده دختر و... ۸- افراد دعوت‌شده به مراسم؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت و... ۹- شرح و توصیف کامل مراسم از آغاز تا پایان ۱۰- هدیه دادن در مراسم؛ نوع هدیه، مناسبت هدیه، کارکرد هدیه دادن، زمان هدیه دادن، شیوه هدیه دادن و... ۱۱- پذیرایی در مراسم؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، وسایل پذیرایی همچون دیس، سبذ، سینی و غیره، افراد پذیرایی‌کننده در مراسم، شیوه پذیرایی و... ۱۲- غذای مخصوص مراسم؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مناسبت غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا پخت غذا، افراد تهیه‌کننده غذا، محل پخت غذا و... ۱۳- آوازهای مراسم؛ نوع آواز، نام آواز، کارکرد و مناسبت آواز، زمان اجرای آواز، اجرای آواز به صورت فردی یا گروهی، اجرای آواز با ساز یا بدون ساز، آوانگاری آواز در صورتی که به زبان محلی باشد، معنی آواز و... ۱۴- سازهای موسیقی و آهنگ‌هایی که در مراسم نواخته می‌شوند؛ نوع ساز، نام ساز، نوع قطعه اجرایی، نام قطعه، کارکرد و مناسبت قطعه اجرا به صورت سازی یا سازی - آوازی، دستگاه و مقام اجرا، نت‌نویسی قطعات اجرایی در صورت امکان و... ۱۵- اجرای رقص در مراسم؛ نوع رقص همچون رقص‌های محلی و آیینی، نام رقص، مناسبت رقص، زمان رقص، لباس رقص و ویژگی‌های آن، ابزار و وسایل رقص و ویژگی‌های آن، اجرای رقص به صورت فردی یا گروهی، اجرای رقص همراه با ساز و آواز یا بدون آن، تعداد و سن و جنس رقصنده‌ها، شرح کامل شیوه رقص، شاباش دادن به هنگام رقص و... ۱۶- اجرای نمایش در مراسم؛ نوع نمایش همچون نمایش‌های محلی، نام نمایش، مناسبت نمایش، زمان اجرای نمایش، محل اجرای نمایش، لباس نمایش و ویژگی‌های آن، ابزار و وسایل نمایش و ویژگی‌های آن، تعداد و سن و جنس بازیگران، نقش بازیگران، شرح کامل نمایش، دیالوگ‌های نمایش و معانی آن، نمادها و سمبول‌های نمایش و معانی و مفاهیم آن ۱۷- مشخصات لباس عروس و داماد؛ نوع لباس، رنگ لباس ۱۸- باورها و اعتقادات مربوط به مراسم ۱۹- ادبیات عامیانه مربوط به مراسم ۲۰- واژگان و اصطلاحات مربوط به مراسم ۲۱- دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم

۸-۳-۱-۱۵- عروس‌کشان

(شرح و توصیف شیوه بردن عروس به خانه داماد در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی عروس‌کشان ۲- زمان عروس‌کشان ۳- وسیله بردن عروس در فاصله‌های دور و نزدیک ۴- افرادی که به همراه عروس به خانه داماد می‌روند ۵- شرح کامل شیوه بردن عروس از خانه پدری تا خانه داماد و آداب و رسوم مربوط به آن ۶- ثبت و ضبط انواع شادی‌ها، رقص‌ها، سازها و آوازها، دعاها و موارد دیگر که به هنگام بردن عروس به خانه داماد انجام می‌گیرد ۷- باورها و اعتقادات مربوط به بردن عروس ۸- ادبیات عامیانه مربوط به بردن عروس ۹- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره عروس‌کشان

۹-۳-۱-۱۵- آداب شب زفاف

(شرح و توصیف آداب شب زفاف در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- شیوه آراستن حجله عروس ۲- شیوه بردن عروس و داماد به حجله و آداب و رسوم آن ۳- شیوه آگاهی یافتن از برداشته شدن بکارت عروس و رسم‌ها و سنت‌های مربوط به آن ۴- مدت زمان ماندن عروس و داماد در حجله ۵- شیوه پذیرایی از عروس و داماد در مدت اقامت در حجله؛ نوع غذاها و خوراکی‌ها، شیوه پذیرایی، فرد پذیرایی‌کننده و... ۶- شرح کامل آداب شب زفاف ۷- باورها و اعتقادات مربوط به شب زفاف ۸- ادبیات عامیانه مربوط به شب زفاف ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به شب زفاف ۱۰- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره آداب شب زفاف

۱۰-۳-۱-۱۵- ... (دیگر مراسم مربوط به عروسی)

۹-۳-۱-۱۵- مراسم پاگشایی

(شرح و توصیف شیوه پاگشا کردن عروس و داماد و آداب و رسوم مربوط به آن در جامعه مورد مطالعه)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام محلی پاگشا کردن ۲- زمان شروع پاگشا کردن عروس و داماد ۳- افرادی که به ترتیب اولویت عروس و داماد را پاگشا می‌کنند؛ نسبت فامیلی پاگشاکنندگان با عروس یا داماد ۴- هدیه دادن در مراسم پاگشایی به عروس و داماد؛ نوع هدیه، مناسبت هدیه، شیوه هدیه دادن و... ۵- غذای مخصوص پاگشایی؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مناسبت غذا، مواد اولیه غذا،

شیوه تهیه یا پخت غذا و... ۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به پاکشا کردن ۷- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم پاکشایی
 ۱۰-۳-۱-۱۵- ... (دیگر مراسم ازدواج)

۴-۱-۱۵- مرگ و سوگواری

۱-۴-۱-۱۵- مراسم سوگواری

(شرح و توصیف تمامی آداب و رسوم و اعمال و رفتارهایی که افراد جامعه مورد مطالعه در مراسم عزا و سوگواری مردگان خود انجام می‌دهند.)

اطلاعات مورد نیاز: نوع مراسم؛ مراسم هنگام فوت، مراسم غسل و کفن، مراسم تشییع جنازه، مراسم دفن، مراسم ختم و یادبود ۲- نام محلی مراسم ۳- مناسبت و کارکرد مراسم ۴- محل برگزاری مراسم ۵- زمان برگزاری مراسم ۶- شیوه اطلاع‌رسانی برای حضور مردم در مراسم ۷- برگزارکنندگان مراسم؛ سن، جنس، مسئولیت و وظایف و... ۸- لباس عزا و ویژگی‌های آن؛ نوع لباس، رنگ لباس، شکل و طرح لباس و... ۹- ابزار و وسایل مراسم، نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۱۰- شرح و توصیف کامل اجرای مراسم از آغاز تا پایان ۱۱- شیوه عزاداری یا مویه کردن؛ در این قسمت شکل و فرم عزاداری یا مویه کردن همراه با رفتارهای فنی افراد به هنگام عزاداری یا مویه کردن به طور کامل توضیح داده شود ۱۲- اشعار و مویه‌های مراسم؛ نام مویه، موضوع یا مضمون مویه، معنی کامل مویه، آوانگاری شعر مویه، مناسبت و زمان اجرای مویه، اجرای فردی یا گروهی مویه، اجرای مویه همراه با آلات موسیقی یا بدون آلات موسیقی و... ۱۳- آلات موسیقی و آهنگ‌های مراسم عزاداری؛ نوع ساز، نام ساز، نوع قطعه اجرایی، نام قطعه، کارکرد و مناسبت قطعه، اجرا به صورت سازی یا سازی- آوازی، دستگاه و مقام اجرا، نت‌نویسی قطعات اجرایی در صورت امکان و... ۱۴- پذیرایی در مراسم؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، وسایل پذیرایی همچون دیس، سبد، سینی و غیره، تعداد و سن و جنس افراد پذیرایی‌کننده در مراسم، شیوه پذیرایی و... ۱۵- غذای مخصوص مراسم؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مناسبت غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا پخت غذا، تعداد و سن و جنس افراد تهیه‌کننده غذا، محل پخت غذا و... ۱۶- همیاری در

مراسم؛ نوع همیاری، نام همیاری، شرح و توصیف همیاری ۱۷- باورها و اعتقادات مربوط به مراسم سوگواری ۱۸- ادبیات عامیانه مربوط به مراسم سوگواری ۱۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به مراسم سوگواری ۲۰- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم سوگواری

۲-۴-۱-۱۵- نشانه‌های سوگواری

(توصیف انواع نشانه‌های سوگواری یا عزای مردگان و معانی و باورهای مربوط به آن در جامعه مورد مطالعه: انداختن سیاه چادر، آب ریختن روی اجاق، پوشیدن لباس عزا، اصلاح نکردن صورت و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع نشانه سوگواری؛ انداختن سیاه چادر، آب ریختن روی اجاق، پوشیدن لباس عزا، اصلاح نکردن صورت و... ۲- معنی و مفهوم نشانه سوگواری ۳- زمان یا مدت استفاده از نشانه سوگواری ۴- کاربرد یا موارد استفاده ۵- شرح چگونگی انجام یا شیوه استفاده از نشانه سوگواری ۶- باورها و اعتقادات مربوط به نشانه‌های سوگواری ۷- ادبیات عامیانه مربوط به نشانه‌های سوگواری ۸- واژگان و اصطلاحات مربوط به مراسم ۹- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره نشانه‌های سوگواری

۳-۴-۱-۱۵- آداب و شیوه از عزا درآوردن نزدیکان متوفی

(شرح و توصیف شیوه از عزا درآوردن نزدیکان متوفی در جامعه مورد مطالعه. در جوامع سنتی معمولاً زمانی که کسی فوت کرد، خویشان نزدیک او تا مدتی عزادار می‌مانند که این مدت معمولاً تا بعد از چهلم متوفی ادامه دارد و حتی گاه تا یک سال و بیشتر نیز به طول می‌انجامد. به همین دلیل برای جلوگیری از طولانی نشدن این مدت و بازگرداندن افراد عزادار به حالت عادی زندگی، رسم بر این است که عده‌ای از بستگان و نزدیکان جمع می‌شوند و با شیرینی، لباس و هدایا به خانه خویشان عزادار متوفی می‌روند تا به اصطلاح لباس عزا را از تن آنها درآورند.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- مدت زمان سوگواری ماندن؛ در مرگ همسر، در مرگ پدر و مادر، در مرگ برادر و خواهر و... ۲- علل و دلایل سوگواری ماندن ۳- نشانه‌های سوگواری در مدت زمان سوگواری ماندن ۴- افرادی که برای درآوردن کسی از سوگواری می‌روند؛ تعداد، سن و جنس نسبت فامیلی ۵- وسایل و هدایایی که برای درآوردن کسی از سوگواری می‌برند ۶- شرح کامل

شیوه از عزا در آوردن نزدیکان متوفی، آداب و رسوم مربوط به آن ۷- باورها و اعتقادات مربوط به سوگوار ماندن و از سوگواری درآمدن ۸- ادبیات عامیانه مربوط به سوگوار ماندن و از سوگواری درآمدن ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط به سوگوار ماندن و از سوگواری درآمدن ۱۰- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره سوگوار ماندن و از سوگواری درآمدن

۴-۴-۱۵- نشانه‌های سنگ قبر

(بیان انواع اشکال و علایم روی سنگ قبر کودکان، زنان، مردان و بزرگان و اشخاص خاص در جامعه مورد مطالعه با ذکر معانی، مفاهیم، سمبول‌ها و باورهای مربوط به آن)
 / اطلاعات مورد نیاز: ۱- سنگ قبر و افراد؛ قبر کودکان، زنان، مردان، بزرگان قوم و اشخاص خاص ۲- نوع اشکال و علایم سنگ قبر؛ نقش حیوانات، نقش گل‌ها و گیاهان، نقش ماه و خورشید و ستارگان و... ۳- نام اشکال و علایم سنگ قبر ۴- رسم شکل و طرح اشکال و علایم سنگ قبر ۵- معانی، مفاهیم و سمبول‌های مربوط به اشکال و علایم سنگ قبر ۶- باورهای مربوط به اشکال و علایم سنگ قبر

۵-۴-۱۵- خیرات مردگان

(توصیف و بیان انواع خیرات مردگان که از سوی مردم محل انجام می‌گیرد: انواع کمک‌های نقدی و غیرنقدی به فقرا، دادن خرج و احسان، خیرات انواع خوراکی‌ها همچون حلوا، خرما، غذا و غیره. توجه: خیرات در میان جوامع و اقوام مختلف اشکال متنوع دارد).
 / اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع خیرات؛ انواع کمک‌های نقدی و غیرنقدی به فقرا، دادن خرج و احسان، خیرات انواع خوراکی‌ها ۲- زمان و مکان انجام خیرات ۳- شرح کامل شیوه انجام خیرات و آداب مربوط به آن ۴- رابطه میان وضعیت معیشتی و میزان درآمد افراد با نوع خیرات آنها ۵- باورها و اعتقادات مربوط به خیرات مردگان و انواع آن ۶- ادبیات عامیانه مربوط به خیرات مردگان و انواع آن ۷- واژگان و اصطلاحات مربوط به خیرات مردگان و انواع آن ۸- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره خیرات مردگان

۶-۴-۱۵- محل دفن مردگان (قبرستان)

(توصیف ریخت و ویژگی‌های محل دفن مردگان، قبرستان، در جامعه مورد مطالعه و باورهای مربوط به آن در میان مردم محل)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام قبرستان ۲- موقعیت جغرافیایی قبرستان و فاصله آن تا محل ۳- مکان‌های مربوط به قبرستان و نام آنها؛ غسلخانه، مسجد و... ۴- ریخت و مرفولوژی قبرستان و رسم آن ۵- فاصله قبرها ۶- شکل و ریخت قبر و رسم آن ۷- قبر مردان و مشخصات آن ۸- قبر زنان و مشخصات آن ۹- قبر کودکان و مشخصات آن ۱۰- مقبره‌ها یا قبر بزرگان، ثروتمندان، رؤسای قوم و مشخصات آنها ۱۱- قبر اشخاص دیگر و مشخصات آن ۱۲- باورها و اعتقادات مربوط به قبرستان ۱۳- واژگان و اصطلاحات مربوط به قبرستان ۱۴- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره قبرستان

۷-۴-۱۵- مشاغل مرتبط با مرگ

(بیان مشخصات انواع مشاغل مرتبط با مرگ و سوگواری در جامعه مورد مطالعه: مرده‌شور، قبرکن، روضه‌خوان، سنگ قبرتراش و...)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نام شغل ۲- سن و جنس افراد شاغل ۳- هدف و کارکرد شغل ۴- شرح و توصیف شغل ۵- میزان درآمد شغل

۸-۴-۱۵- باورها و اعتقادات مربوط به مرگ

(شرح و توصیف انواع باورها و اعتقادات، به‌ویژه اعتقادات قومی، در ارتباط با مرگ. توجه: صرفاً باورها و اعتقادات مربوط به مرگ گردآوری شود. باورهای مربوط به سوگواری مردگان و دیگر موضوعات در قسمت‌های مربوط آورده شده است.)

۹-۴-۱۵- ادبیات عامیانه مربوط به مرگ

(توجه: صرفاً ادبیات عامیانه مربوط به مرگ گردآوری شود. ادبیات عامیانه مربوط به سوگواری مردگان و دیگر موضوعات در قسمت‌های مربوط آورده شده است.)

۱۰-۴-۱۵- واژگان و اصطلاحات مربوط به مرگ

۲-۱۵- آئین‌ها و مراسم مذهبی

(از آنجا که در هر جامعه امکان حضور انواع گروه‌های مذهبی وجود دارد، لذا ثبت و ضبط تمامی آیین‌ها و مراسم مذهبی آنان برای پژوهشگر مردم‌نگار لازم و ضروری است. در جمع‌آوری اطلاعات در زمینه آیین‌ها و مراسم مذهبی، بایستی بیشتر به آن دسته از اعمال و مناسک مذهبی

توجه داشت که رنگ فرهنگ قومی به خود گرفته و با ویژگی‌های فرهنگی و قومی جامعه مورد مطالعه آمیخته شده‌اند. توجه: اطلاعات مورد نیاز برای «آیین‌ها و مراسم مذهبی» تمامی ادیان، در قالب یک الگو، در قسمت آخر همین بخش ارائه شده است. لطفاً اطلاعات مورد نیاز را در آن قسمت مشاهده کنید.

۱-۲-۱۵- مراسم مذهبی مسلمانان

(شرح و توصیف انواع مراسم مذهبی مسلمانان در جامعه مورد مطالعه: مراسم ماه محرم همچون مراسم تاسوعا و عاشورا، مراسم ماه صفر، مراسم ماه رمضان همچون آداب سحری خوردن، آداب و مراسم افطاری، مراسم شب‌های احیا، مراسم ماه رجب همچون مراسم اعتکاف، مراسم ماه شعبان، مراسم دیگر ماه‌های قمری، جشن‌ها و اعیاد بزرگ همچون عید قربان و عید فطر، تعزیه‌خوانی‌ها و روضه‌خوانی‌های هفتگی، مراسم نذر و نیاز و قربانی همچون سفره‌های نذری، مراسم قربانی، مراسم مرتبط با حاجیان و زائران همچون چاووش‌خوانی، آتش پشت پا و...)

۲-۲-۱۵- مراسم مذهبی مسیحیان

(شرح و توصیف انواع مراسم مذهبی مسیحیان در جامعه مورد مطالعه همچون مراسم هفتگی کلیسا، مراسم غسل تعمید، مراسم عید پاک و مراسم دیگر.)

۳-۲-۱۵- مراسم مذهبی یهودیان

(شرح و توصیف انواع مراسم مذهبی یهودیان در جامعه مورد مطالعه همچون مراسم عید فطیر و مراسم دیگر.)

۴-۲-۱۵- مراسم مذهبی زرتشتیان

(شرح و توصیف انواع مراسم مذهبی زرتشتیان در جامعه مورد مطالعه همچون مراسم سدره‌پوشی، مراسم جشن‌های ماهیانه همچون جشن تیرگان، جشن مهرگان و مراسم دیگر.)

۵-۲-۱۵- ... (مراسم مذهبی ادیان دیگر)

اطلاعات مورد نیاز برای «آیین‌ها و مراسم مذهبی» تمامی ادیان و فرقه‌های مذهبی: ۱- نوع ادیان؛ اسلام، مسیحیت، یهود، زرتشت و... ۲- نوع فرقه مذهبی ۳- نوع مراسم ۴- نام محلی مراسم ۵- مناسبت و کارکرد مراسم ۶- محل برگزاری مراسم ۷- زمان برگزاری مراسم ۸- افراد گردآمده یا دعوت‌شده به مراسم؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت و... ۹- برگزارکنندگان مراسم؛ سن، جنس، مسئولیت و وظایف و... ۱۰- لباس مراسم؛ نوع لباس، رنگ لباس، شکل و طرح لباس و... ۱۱- ابزار و وسایل مراسم؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۱۲- شرح و توصیف کامل اجرای مراسم از آغاز تا پایان ۱۳- توضیح و ترسیم کامل اعمال و رفتارهای فنی افراد به هنگام اجرای مراسم ۱۴- وردها و دعاهای مراسم؛ نوع ورد یا دعا، نام ورد یا دعا، کارکرد و مناسبت ورد یا دعا، زمان بیان ورد یا دعا، معنی ورد یا دعا، ثبت و ضبط ورد یا دعا و... ۱۵- اشعار و آوازه‌های مراسم؛ نوع شعر، نام شعر، موضوع یا مضمون شعر، زبان شعر، ثبت و جمع‌آوری دقیق شعر، معنی شعر، آوانگاری شعر در صورتی که به زبان محلی باشد، مناسبت و زمان اجرای شعر، اجرای شعر به صورت آوازی، اجرای آواز به صورت فردی یا گروهی، اجرای آواز با ساز یا بدون ساز، دستگاه و مقام اجرای آواز و... ۱۶- آلات موسیقی و آهنگ‌هایی که در مراسم نواخته می‌شوند؛ نوع ساز، نام ساز، نوع قطعه اجرایی، نام قطعه، کارکرد و مناسبت قطعه، اجرا به صورت سازی یا سازی-آوازی، دستگاه و مقام اجرا، نت‌نویسی قطعات اجرایی در صورت امکان و... ۱۷- اجرای نمایش در مراسم؛ نوع نمایش همچون «شبه‌خوانی»، نام نمایش، مناسبت نمایش، زمان اجرای نمایش، محل اجرای نمایش، لباس نمایش و ویژگی‌های آن، ابزار و وسایل نمایش و ویژگی‌های آن، تعداد و سن و جنس بازیگران، نقش بازیگران، شرح کامل نمایش، دیالوگ‌های نمایش و معانی آن، نمادها و سمبول‌های نمایش و معانی و مفاهیم آن و... ۱۸- پذیرایی در مراسم؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، وسایل پذیرایی همچون دیس، سبده سینی و غیره، تعداد و سن و جنس افراد پذیرایی‌کننده در مراسم، شیوه پذیرایی و... ۱۹- غذای مخصوص مراسم؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مناسبت غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا پخت غذا، تعداد و سن و جنس افراد تهیه‌کننده غذا، محل پخت غذا و... ۲۰- باورها و اعتقادات مربوط به مراسم ۲۱- ادبیات عامیانه مربوط به مراسم ۲۲- واژگان و اصطلاحات مربوط به مراسم ۲۲- ... دیگر اطلاعات

مورد نیاز درباره مراسم

۳-۱۵- آیین‌ها و مراسم کهن قومی

(آیین‌ها و مراسم کهن قومی برحسب نوع جوامع و شرایط جغرافیایی، اعتقادی و شیوه‌های معیشت و دوره‌های تولید آن، اشکال متنوع و متفاوتی دارند که گونه‌های آن را بایستی در جامعه مورد مطالعه جستجو کرد. اما تعدادی از آیین‌ها و مراسم کهن قومی ایران در اکثر مناطق این سرزمین چهره شناخته‌شده‌ای دارند که با قدری تفاوت در بیشتر نقاط ایران برگزار می‌شوند. توجه: اطلاعات مورد نیاز برای «آیین‌ها و مراسم کهن قومی» در قسمت آخر همین بخش ارائه شده است. لطفاً اطلاعات مورد نیاز را در آن قسمت مشاهده کنید.)

۱-۳-۱۵- مراسم مربوط به تولید و کشت

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به کشت و تولید همچون «مراسم طلب باران»، «مراسم آفتاب‌خواهی»، «جشن خرمن» و مراسم دیگر.)

۲-۳-۱۵- مراسم مربوط به آب و آبیاری

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به آب و آبیاری همچون «مراسم عروسی قنات»، «مراسم بیل‌گردانی» و مراسم دیگر.)

۳-۳-۱۵- مراسم مربوط به کوچ

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به کوچ)

۴-۳-۱۵- مراسم مربوط به بهار

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به بهار همچون، «جشن فروردینگان»، «انواع نوروزی‌خوانی» و مراسم دیگر.)

۵-۳-۱۵- مراسم مربوط به تابستان

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به فصل تابستان همچون «جشن تیرگان»، «جشن برداشت خرمن» و مراسم دیگر.

۱۵-۳-۶ - مراسم مربوط به پاییز

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به پاییز همچون «جشن مهرگان» و مراسم دیگر.

۱۵-۳-۷ - مراسم مربوط به زمستان

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به زمستان همچون «مراسم شب یلدا»، «جشن سده» و مراسم دیگر.)

۱۵-۳-۸ - مراسم کسوف و خسوف

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به ماه گرفتگی و خورشید گرفتگی.)

۱۵-۳-۹ - مراسم سوگواری

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به سوگواری همچون «مراسم سیاوش‌خوانی». توجه: مراد از مراسم سوگواری در این بخش، «مراسم سوگواری مردگان» یا «مراسم سوگواری مذهبی» نیست که این مراسم در بخش‌های مربوط در همین حوزه آورده شده‌اند. بلکه منظور از آن «مراسم سوگواری کهن قومی» است.)

۱۵-۳-۱۰ - مراسم تقالی و پرده‌خوانی

(شرح و توصیف انواع مراسم مربوط به تقالی و پرده‌خوانی.)

۱۵-۳-۱۱ - ... (دیگر مراسم کهن قومی)

اطلاعات مورد نیاز برای انواع آیین‌ها و مراسم کهن قومی: ۱- نوع مراسم ۲- نام محلی مراسم ۳- مناسبت و کارکرد مراسم ۴- محل برگزاری مراسم ۵- زمان برگزاری مراسم ۶- افراد گردآمده یا دعوت‌شده به مراسم؛ تعداد، سن، جنس، شیوه دعوت و... ۷- برگزارکنندگان مراسم؛

سن، جنس، مسئولیت و وظایف و... ۸- لباس مراسم؛ نوع لباس، رنگ لباس، شکل، طرح لباس و... ۹- ابزار و وسایل مراسم؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۱۰- شرح و توصیف کامل اجرای مراسم از آغاز تا پایان ۱۱- توضیح و ترسیم کامل اعمال و رفتارهای فنی افراد به هنگام اجرای مراسم ۱۲- ذکرها، وردها و دعا‌های مراسم؛ نوع ورد یا دعا، نام ورد یا دعا، کارکرد و مناسبت ورد یا دعا، زمان بیان ورد یا دعا، معنی ورد یا دعا، ثبت و ضبط ورد یا دعا و... ۱۳- اشعار و آوازهای مراسم؛ نوع شعر، نام شعر، موضوع یا مضمون شعر، زبان شعر، ثبت و جمع‌آوری دقیق شعر؛ معنی شعر، آوانگاری شعر در صورتی که به زبان محلی باشد، مناسبت و زمان اجرای شعر، اجرای شعر به صورت آوازی، اجرای آواز به صورت فردی یا گروهی، اجرای آواز با ساز یا بدون ساز، دستگاه و مقام اجرای آواز و... ۱۴- آلات موسیقی و آهنگ‌هایی که در مراسم نواخته می‌شوند؛ نوع ساز، نام ساز، نوع قطعه اجرایی، نام قطعه، کارکرد و مناسبت قطعه، اجرا به صورت سازی یا سازی - آوازی، دستگاه و مقام اجرا، نت‌نویسی قطعات اجرایی در صورت امکان و... ۱۵- اجرای رقص در مراسم؛ نوع رقص همچون رقص‌های محلی و آیینی، نام رقص، مناسبت رقص، زمان رقص، لباس رقص و ویژگی‌های آن، ابزار و وسایل رقص و ویژگی‌های آن، اجرای رقص به صورت فردی یا گروهی، اجرای رقص همراه با ساز و آواز یا بدون آن، تعداد و سن و جنس رقصنده‌ها، شرح کامل شیوه رقص با ذکر اعمال، رفتارهای فنی و آیینی آن و... ۱۶- اجرای نمایش در مراسم؛ نوع نمایش همچون نمایش‌های آیینی و محلی، نام نمایش، مناسبت نمایش، زمان اجرای نمایش، محل اجرای نمایش، لباس نمایش و ویژگی‌های آن، ابزار و وسایل نمایش و ویژگی‌های آن، تعداد و سن و جنس بازیگران، نقش بازیگران، شرح کامل نمایش، دیالوگ‌های نمایش و معانی آن، نمادها و سمبول‌های نمایش و معانی و مفاهیم آن و... ۱۷- پذیرایی در مراسم؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، وسایل پذیرایی همچون دیس، سبد، سینی و غیره، تعداد و سن و جنس افراد پذیرایی‌کننده در مراسم، شیوه پذیرایی و... ۱۸- غذای مخصوص مراسم؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مناسبت غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا پخت غذا، تعداد و سن و جنس افراد تهیه‌کننده غذا، محل پخت غذا و... ۱۹- باورها و اعتقادات مربوط به مراسم ۲۰- ادبیات عامیانه مربوط به مراسم ۲۱- واژگان و اصطلاحات

مربوط به مراسم ۲۲- دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم

۴-۱۵- جشن‌ها و اعیاد ملی

(جشن‌ها و اعیاد ملی را شاید بتوان در زمره «آیین‌ها و مراسم کهن قومی» قرار داد. اما آنچه این دو را از هم متمایز می‌کند، دو ویژگی خاص «جشن‌ها و اعیاد ملی» است: نخست آنکه، «جشن‌ها و اعیاد ملی» صرفاً منحصر به یک قوم نیستند، بلکه در میان مجموعه‌ای از اقوام و قبایل مختلف که یک ملیت فرهنگی یا یک حوزه فرهنگی گسترده را تشکیل می‌دهند، مشاهده می‌شوند، مانند «مراسم نوروزی». هر چند «آیین‌ها و مراسم کهن قومی» نیز از این قاعده مستثنی نیستند، اما عمومیت ندارد. یعنی برخی از آیین‌ها و مراسم کهن قومی صرفاً در میان یک یا چند قوم مشاهده می‌شود نه در میان یک «ملیت فرهنگی» متشکل از اقوام مختلف. مانند «مراسم عروسی قنات» یا «جشن خرمن». این نوع مراسم عمدتاً تحت‌تأثیر «شرایط جغرافیایی و اقلیمی» خاص یک منطقه و یا «شرایط اقتصادی و تولیدی» یا «باورها و اعتقادات بومی» خاص یک جامعه شکل می‌گیرند. دوم آنکه، گاه جشن‌ها و اعیاد ملی رنگ و بوی مرزبندی‌های سیاسی به خود می‌گیرند یا بهتر آنکه در محدوده مرزهای جغرافیایی و سیاسی کشورها معنی می‌یابند. مانند «جشن‌های استقلال» در کشورهای مختلف. در حالی که آیین‌ها و مراسم کهن قومی هرگز از چنین ویژگی برخوردار نیستند.)

۱-۴-۱۵- مراسم نوروزی

۱-۱-۴-۱۵- خانه‌تکانی

۲-۱-۴-۱۵- خرید نوروزی

۳-۱-۴-۱۵- مراسم چهارشنبه‌سوری

۴-۱-۴-۱۵- مراسم شب عید

۵-۱-۴-۱۵- مراسم سال تحویل

۶-۱-۴-۱۵- دید و بازدید

۷-۱-۴-۱۵- مراسم سیزده‌بدر

۸-۱-۴-۱۵- ... (دیگر مراسم نوروزی)

(توصیف اشکال مختلف مراسم نوروزی در جامعه مورد مطالعه. توجه: هر چند شکل کلی مراسم نوروزی در تمامی مناطق ایران و برخی کشورها یکسان و تقریباً مشابه است، اما در هریک از این مناطق اشکال متنوعی دارد و شیوه اجرای آنها نیز تا حدودی متفاوت است. برای مثال، مراسم چهارشنبه‌سوری که در تمامی مناطق ایران برگزار می‌شود، شامل مراسم متنوعی است که در هر یک از مناطق گونه‌هایی از آن به اجرا در می‌آید و آن دسته از مراسم چهارشنبه‌سوری که در اکثر مناطق به طور مشترک انجام می‌گیرد، براساس نوع مناطق شیوه اجرای آنها متفاوت است.

به همین دلیل در این بخش سعی شده است تا اشکال کلی مراسم نوروزی ارائه شود و از پرداختن به مراسم متنوعی که در زیر مجموعه برخی از این مراسم کلی جای می‌گیرند، خودداری گردد. بنابراین، به پژوهشگران محترمی که قصد جمع‌آوری اطلاعات در زمینه مراسم نوروزی را دارند، توصیه می‌شود که در جامعه مورد مطالعه خود، مراسم متنوعی را که در ارتباط با هر یک از «مراسم نوروزی» انجام می‌گیرد، در زیر مجموعه مراسم ارائه‌شده در این الگو بررسی کنند و اطلاعات مربوط به آن را گردآوری نمایند).

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع مراسم؛ خانه تکانی، خرید نوروزی، انواع مراسم چهارشنبه‌سوری، انواع مراسم شب عید؛ سفره نوروزی (هفت سین) و ...، انواع مراسم سال تحویل، دید و بازدید، مراسم سیزده‌بدر و ... ۲- نام محلی مراسم ۳- مناسبت و کارکرد مراسم ۴- محل برگزاری مراسم ۵- زمان برگزاری مراسم ۶- شرکت‌کنندگان در مراسم؛ تعداد، سن، جنس، نقش و ... ۷- وسایل و لوازم مراسم؛ نوع وسیله، نام وسیله، جنس وسیله، شکل و طرح وسیله، کاربرد وسیله و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد وسیله ۸- شرح و توصیف کامل اجرای مراسم از آغاز تا پایان ۹- توضیح و ترسیم کامل اعمال و رفتارهای فنی افراد به هنگام اجرای مراسم ۱۰- ذکرها، وردها و دعاهای مراسم؛ نوع ورد یا دعا، نام ورد یا دعا، کارکرد و مناسبت ورد یا دعا، زمان بیان ورد یا دعا، معنی ورد یا دعا، ثبت و ضبط ورد یا دعا و ... ۱۱- اشعار و آوازه‌های مراسم؛ نوع شعر یا آواز، نام شعر یا آواز، موضوع یا مضمون شعر یا آواز، ثبت و جمع‌آوری دقیق شعر یا آواز، معنی

شعر یا آواز، آوانگاری شعر یا آواز، مناسبت و زمان اجرای شعر یا آواز ۱۲- پذیرایی در مراسم؛ انواع پذیرایی همچون انواع خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها، زمان و دفعات پذیرایی، مناسبت پذیرایی، وسایل پذیرایی همچون دیس، سبد، سینی و غیره، شیوه پذیرایی و... ۱۳- غذای مخصوص مراسم؛ نوع غذا، نام محلی غذا، مناسبت غذا، مواد اولیه غذا، شیوه تهیه یا پخت غذا، تعداد و سن و جنس افراد تهیه‌کننده غذا، محل پخت غذا و... ۱۴- خرید در مراسم؛ محل خرید، زمان خرید، نوع کالای خریداری‌شده، مناسبت و هدف خرید، افراد خریدار و... ۱۵- هدیه دادن در مراسم؛ نوع هدیه، مناسبت هدیه، کارکرد هدیه دادن، زمان هدیه دادن، شیوه هدیه دادن و... ۱۶- باورها و اعتقادات مربوط به مراسم ۱۷- ادبیات عامیانه مربوط به مراسم ۱۸- واژگان و اصطلاحات مربوط به مراسم ۱۹- ... دیگر اطلاعات مورد نیاز درباره مراسم

۲-۴-۱۵- جشن‌های استقلال

(توصیف جشن استقلال در جامعه مورد مطالعه در صورتی که جامعه مورد نظر دارای چنین رخداد تاریخی باشد و سالروز آن را همه ساله جشن بگیرد.)

۳-۴-۱۵- ... (دیگر جشن‌ها و اعیاد ملی)

۱۶- بازی‌ها و ورزش‌های سنتی

۱-۱۶- بازی‌های سنتی

(هر چند بازی‌ها به نوعی برای پر کردن اوقات فراغت کودکان و حتی بزرگسالان در جوامع سنتی است، اما امروزه هدف اصلی بازی‌ها را پرورش و کارآموزی افراد به منظور تقویت انواع استعدادهای فردی و انجام کارهای گروهی می‌دانند. از آنجا که بازی‌های سنتی بر خلاف ورزش‌های سنتی از تنوع و تکرار بسیاری برخوردارند، لذا نمی‌توان آنها را تنها براساس معیار یا ملاک خاصی طبقه‌بندی کرد. تقسیم‌بندی بازی‌ها را می‌توان براساس ملاک‌های «شکل بازی»، «کارکرد بازی»، «جنسیت بازیکنان» و موارد دیگری انجام داد که در اینجا سعی شده است ملاک‌های اصلی و مهم مبنای تقسیم‌بندی قرار گیرند.)

۱-۱-۱۶- انواع بازی‌ها به لحاظ شکل و کارکرد

۱-۱-۱-۱۶- بازی‌های فردی

۱-۱-۱-۱-۱۶- بازی‌های حرکتی یا قدرتی

۱-۱-۱-۱-۱۶-۲- بازی‌های فکری و کلامی

۱-۱-۱-۱-۱۶-۳- بازی‌های حسی

۱-۱-۱-۱-۱۶-۴- بازی‌های آیینی

۱-۱-۱-۱-۱۶-۵- بازی‌های ترکیبی (ترکیبی از بازی‌های حرکتی، فکری، حسی و...)

۱-۱-۱-۱-۱۶-۶- ... (دیگر اشکال بازی)

۱-۱-۱-۱۶-۲- بازی‌های گروهی

۱-۱-۱-۱۶-۲-۱- بازی‌های حرکتی و قدرتی

۱-۱-۱-۱۶-۲-۲- بازی‌های فکری و کلامی

۱-۱-۱-۱۶-۲-۳- بازی‌های حسی

۱-۱-۱-۱۶-۲-۴- بازی‌های آیینی

۱-۱-۱-۱۶-۲-۵- بازی‌های ترکیبی (ترکیبی از بازی‌های حرکتی، فکری، حسی و...)

۱-۱-۱-۱۶-۲-۶- ... (دیگر اشکال بازی)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- گروهی یا فردی بودن بازی ۲- شکل و کارکرد بازی؛ حرکتی، فکری و کلامی، حسی، آیینی، ترکیبی و... ۳- نام محلی بازی ۴- مناسبت بازی ۵- فصول و زمان انجام بازی ۶- محل بازی با مشخصات آن ۷- جنسیت بازیگران؛ پسر، دختر و مشترک ۸- تعداد و گروه‌های سنی بازیگران ۹- ابزار و وسایل بازی؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۹- شرح و توصیف کامل بازی با ذکر اعمال و رفتارهای فنی بازیکنان ۱۰- رسم شکل و طرح بازی ۱۱- واژگان و اصطلاحات مربوط به بازی

۱-۱-۱۶- انواع بازی‌ها به لحاظ جنسیت بازیگران

۱-۱-۱۶-۲-۱- بازی‌های دختران

۲-۱-۱۶- بازی‌های پسران

۳-۱-۱۶- بازی‌های مشترک

(بیان انواع بازی‌ها براساس جنسیت بازیگران با رسم جدول. توجه: از آنجا که در تقسیم‌بندی بازی‌ها براساس شکل و کارکرد، اطلاعات مورد نیاز درباره بازی‌ها ارائه و در آن جنسیت بازیگران نیز درخواست شده است، لذا هدف از تقسیم‌بندی بازی‌ها براساس جنسیت، صرفاً انجام نوعی طبقه‌بندی بازی‌هاست که کار شناخت بازی‌ها را در مرحله تحلیل از سوی مردم‌شناسان یا خود پژوهشگر هموار می‌سازد.)

۳-۱-۱۶- باورها و اعتقادات مربوط به بازی‌های سنتی

۴-۱-۱۶- ادبیات عامیانه مربوط به بازی‌های سنتی

۵-۱-۱۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به بازی‌های سنتی

۲-۱۶- ورزش‌های سنتی

۱-۲-۱۶- انواع ورزش‌های سنتی و ویژگی‌های آنها

(توصیف انواع ورزش‌های سنتی رایج در محل همچون «کشتی سنتی»، «سوارکاری»، «پهلوانی»، «چوگان بازی» و ورزش‌های دیگر.)

اطلاعات مورد نیاز: ۱- نوع ورزش؛ کشتی، سوارکاری، پهلوانی و... ۲- نام محلی ۳- کارکرد و مناسبت ورزش ۴- فصول و زمان انجام ورزش ۵- میدان یا محل ورزش با ذکر مشخصات دقیق آن ۶- افراد ورزشکار؛ تعداد، سن و جنس ۷- ابزار و وسایل انجام ورزش؛ نوع ابزار، نام ابزار، جنس ابزار، شکل و طرح ابزار، کاربرد ابزار و طرز استفاده از آن، اندازه و ابعاد ابزار ۸- شرح و توصیف کامل شیوه انجام ورزش با ذکر اعمال و رفتارهای فنی ورزشکاران ۹- واژگان و اصطلاحات مربوط

۲-۲-۱۶- باورها و اعتقادات مربوط به ورزش‌های سنتی

۳-۲-۱۶- ادبیات عامیانه مربوط به ورزش‌های سنتی

۴-۲-۱۶- واژگان و اصطلاحات مربوط به ورزش‌های سنتی

فهرست منابع

فهرست منابع فارسی

الف: کتب و مقالات

- ۱- بیس، دانیل - فرد پلاگ، انسان‌شناسی فرهنگی، انتشارات علمی، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- ۲- بیرو، آلن، فرهنگ علوم اجتماعی؛ ترجمه باقر ساروخانی، تهران: مؤسسه کیهان، چاپ دوم، ۱۳۷۰.
- ۳- ترابی، علی‌اکبر، مردم‌شناسی، تبریز: انتشارات چهر، چاپ چهارم، ۱۳۵۷.
- ۴- داگلاس، الیور، مقدمه‌ای بر مردم‌شناسی، ترجمه علی بزرگر، تهران: نشر مرنديز، چاپ دوم، ۱۳۷۳.
- ۵- ریویر، کلود، درآمدی بر انسان‌شناسی، ترجمه ناصر فکوهی، تهران: نشر نی، چاپ اول، ۱۳۷۹.
- ۶- زندگی‌نامه و خدمات علمی و فرهنگی دانشمند فرزانه دکتر جواد صفی‌نژاد، تهران: گردآوری‌شده از سوی مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب، خرداد ۱۳۸۳.
- ۷- ساروخانی، باقر، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، جلد اول، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، چاپ سوم، ۱۳۷۵.
- ۸- طیبی، حشمت‌ا...، مبانی جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی ایلات و عشایر، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران، چاپ چهارم، پاییز ۱۳۸۰.
- ۹- عسگری خانقاه، اصغر، مردم‌شناسی (روش، بینش، تجربه)، تهران: نشر شب تاب، چاپ

اول، ۱۳۷۳.

- ۱۰- وثوقی، منصور، جامعه‌شناسی روستایی، تهران، مؤسسه کیهان، چاپ ششم، ۱۳۷۵.
- ۱۱- روح‌الامینی، محمود، مبانی انسان‌شناسی، تهران: انتشارات عطار، چاپ هفتم، ۱۳۷۵.
- ۱۲- بسن یه، پیر، روش مردم‌شناسی، ترجمه علی محمد کاردان، انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۴۳.
- ۱۳- پلتو، پرتیژ، روش تحقیق در انسان‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- ۱۴- فکوهی، ناصر، انسان‌شناسی شهری، نشر نی، چاپ اول، ۱۳۸۳.
- ۱۵- فهرست مقالات مردم‌شناسی، گردآوری شده از سوی مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، جلد اول، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۶.
- ۱۶- نتل، برونو، / تنوموزیکولوژی (روش بررسی و شناخت موسیقی اقوام و ملل)، ترجمه محمد خوش ضمیر، تهران: نشر کتاب‌آفرین، چاپ اول، ۱۳۶۵.
- ۱۷- ین، رابرت کی،، تحقیق موردی، ترجمه علی پارسائیان و سیدمحمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول، ۱۳۷۶.

ب: پژوهش‌ها (مردم‌نگاری‌ها و مونوگرافی‌ها)

- ۱- پاینده لنگرودی، محمود، «آیین‌ها و باورداشت‌های گیل و دیلم»، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ دوم، تابستان ۱۳۷۷.
- ۲- بارث، فردریک، «ایل باصری»، ترجمه کاظم ودیعی، دفترهای مونوگرافی ۶، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۴۳.
- ۳- توکلی، غلامرضا، «ایل باصری از ترناس تا الهباز»، تهران: نشر هفت، چاپ اول، ۱۳۷۰.
- ۴- ساعدی، غلامحسین، «ایلخچی»، دفترهای مونوگرافی ۵، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، اسفند ۱۳۴۲.
- ۵- فیلیگر، اس. جی، «ایل پایی، کوچ‌نشینان شمال غرب ایران»، ترجمه اصغر کریمی، تهران: انتشارات فرهنگسرا، چاپ اول، ۱۳۶۹.
- ۶- ورجاوند، پرویز، «بامدی طایفه‌ای از بختیاری»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی

- دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۴۶.
- ۷- افشار سیستانی، ایرج، «پزشکی سنتی مردم ایران»، تهران: جلد اول و دوم، انتشارات روزنه، چاپ اول، ۱۳۷۷.
- ۸- عبدلی، علی، «تات‌ها و تالشان»، چاپ اول، چاپ نوبهار، ۱۳۶۹.
- ۹- عناصری، جابر، «تجلی دوازده ماه در آینه: اساطیر، فرهنگ عامه ایران»، مرنده: چاپ اول، انتشارات قُمری، زمستان ۱۳۷۴.
- ۱۰- شمیرانی، کیوان، «راهنما برای کندوکاو در فرهنگ مردم و حفظ و اشاعه آن»، سازمان صدوسیماي جمهوری اسلامی ایران، چاپ دوم، ۱۳۶۸.
- ۱۱- کیانی، منوچهر، «سیه چادرها»، شیراز: انتشارات کیان نشر، چاپ اول، ۱۳۷۲.
- ۱۲- صفی‌نژاد، جواد، «عشایر مرکزی ایران»، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ دوم، ۱۳۷۵.
- ۱۳- همایونی، صادق، «فرهنگ مردم سروستان»، نشریه شماره ۱، دفتر مرکزی فرهنگ مردم، چاپخانه وزارت اطلاعات، ۴۹-۱۳۴۸.
- ۱۴- پورکریم، هوشنگ، «فشندک»، دفترهای مونوگرافی ۱، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، مهر ۱۳۴۱.
- ۱۵- صفی‌نژاد، جواد - ابر هارد کِرورگر، «کشاورزی سنتی ایران براساس اسناد جنوب تهران»، تهران: انتشارات سحاب، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- ۱۶- صفی‌نژاد، جواد، «لُرهای ایران»، تهران: نشر آتیه، چاپ اول، ۱۳۸۱.
- ۱۷- رخس خورشید، عزیز، «مجموعه مونوگرافی‌ها، قسمت اول»، «بررسی اجتماعی و اقتصادی جِرام»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۴۷.
- ۱۸- صفی‌نژاد، جواد، «مجموعه مونوگرافی‌ها، قسمت اول»، «بررسی اجتماعی و اقتصادی سی‌سخت بویراحمد»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۴۷.
- ۱۹- پارسا، حسن، «مجموعه مونوگرافی‌ها، قسمت اول»، «بررسی اجتماعی و اقتصادی باشت بابویی»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، شهریور

۱۳۴۷.

۲۰- افشار نادری، نادر - جواد صفی‌نژاد - هوشنگ کشاورز، «مجموعه مونیوگرافی‌ها، قسمت دوم»، «مونیوگرافی سوق طبیعی»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۴۷.

۲۱- هوشنگ، کشاورز، «مجموعه مونیوگرافی‌ها، قسمت دوم»، «بررسی اجتماعی و اقتصادی کوشک دشمن زیاری»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۴۷.

۲۲- قدیمی، علی‌اکبر، «مجموعه مونیوگرافی‌ها، قسمت دوم»، «بررسی اجتماعی و اقتصادی یاسوج بویراحمدعلیا»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، شهریور ۱۳۴۷.

۲۳- حسنی، حمیدرضا، «مردم‌نگاری تفرش»، سازمان میراث فرهنگی، پژوهشکده مردم‌شناسی، چاپ اول، ۱۳۸۳.

۲۴- نوپان، مهرالزمان، «مردم‌نگاری دلجان»، سازمان میراث فرهنگی، پژوهشکده مردم‌شناسی، چاپ اول، ۱۳۸۲.

۲۵- افشار نادری، نادر، «مونیوگرافی ایل بهمئی»، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۴۷.

۲۶- صفی‌نژاد، جواد، «مونیوگرافی ده طالب‌آباد»، چاپ اول، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، ۱۳۴۵.

۲۷- صفی‌نژاد، جواد، «نظام‌های آبیاری سنتی در ایران»، انتشارات مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۵۹.

۲۸- طاهباز، سیروس، «یوش»، دفترهای مونیوگرافی ۲، مؤسسه مطالعات و تحقیقات دانشگاه تهران، چاپخانه دانشگاه تهران، خرداد ۱۳۴۲.

ج: پایان‌نامه‌ها

۱- ندیمی، کمال‌الدین، «آیین‌ها و مراسم سنتی در نزد ترکمن صحرا (پژوهشی پیرامون آداب و

رسوم فرهنگ ترکمن‌های شرق مازندران»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر اصغر عسگری خانقاه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۱۳۷۶-۷۷

۲- علیزاده، سمینه، «آیین‌ها و مراسم سنتی اسلامی در شهرستان رباط کریم»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر منیژه مقصودی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۱۳۷۶-۷۷

۳- تهرانی، جواد، «بررسی اوضاع جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی روستای حصار زیرک شهریار»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر محمدحسین فرجاد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۷۰

۴- دربدوست مطلق، فروزنده، «بررسی پوشاک طایفه شش بلوکی قشقایی و عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر آن»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر اصغر عسگری خانقاه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۱۳۷۲-۷۳

۵- مرادی، منصور، «بررسی موسیقی ترکمن با تأکید بر کارکردهای فرهنگی - اجتماعی، درمانی، سیاسی و اقتصادی»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر منیژه مقصودی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۷۹

۶- امینی پیرجل، شهلا، «بررسی، نقش و جایگاه گیاهان بومی در زندگی و فرهنگ عامه روستای پیش‌دست شهرستان شهر بابک»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر اصغر عسگری خانقاه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۱۳۷۵-۷۶

۷- طهماسبی‌زاده، جهانبخش، «پژوهش مردم‌نگاری شهرستان شهر بابک»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر ابوالحسن تنهایی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۷۸-۷۹

۸- یازرلو، علی، «تحلیل مردم‌شناختی ادبیات شفاهی (مطالعه موردی ترک‌های رامیان)»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر مجید آرائی‌نژاد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۱

۹- گنجی‌جامه‌شورانی، نادر، «تحلیل مردم‌شناختی بازی‌های سنتی رامیان استان گلستان»، رساله

- کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر محمدصادق فرید، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۲.
- ۱۰- حیدری، احمد، «تحلیل مردم‌شناختی پوشاک سنتی ایل یموت ترکمن»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر محمدصادق فرید، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۸۲.
- ۱۱- قربانی، مرتضی، «تحلیل مردم‌شناختی خانواده و خویشاوندی نزد ترکمن‌های ایل یموت»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر محمدصادق فرید، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸.
- ۱۲- رخشا، معصومه، «خانواده و نظام خویشاوندی در ایل پاپی»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر ناصر فکوهی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶.
- ۱۳- قندهاری، پردیس، «روابط قدرت در یک خانواده ایرانی از دیدگاه مردم‌شناسی»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر ناصر فکوهی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶.
- ۱۴- وزیر، سیدمحمد، «ساخت اجتماعی ایلات کرد شمال خراسان (نمونه: ایل پروانلو)»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر محمدعلی یوسفی‌زاده، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- ۱۵- زمانی، مهرداد، «سیری در فرهنگ و نظام‌های اقتصادی و اجتماعی بخش کرد»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر اصغر عسگری خانقاه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶.
- ۱۶- ستوده، هدایت‌ا...، «مردم‌شناسی ازدواج و خویشاوندی در ایران (مورد مطالعه: ایوانکی)»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر محمود روح‌الامینی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، ۱۳۷۰.
- ۱۷- کریم‌آبادی، زهرا، «مسکن در ترکمن صحرا (بررسی تغییرات سکونتگاهی در روستای عشایری کرد)»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر جلال‌الدین رفیع‌فر، دانشگاه آزاد

اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۷۲-۱۳۷۱

۱۸- دریغ گفتار خمسه، منیژه، «مطالعه مردم‌شناسی عشایر غرب خوزستان»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر حشمت‌ا... طبیبی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی،

سال تحصیلی ۷۲-۱۳۷۱

۱۹- کوثری، اسماعیل، «ویژگی‌های روستای لنگر»، رساله کارشناسی ارشد، رشته مردم‌شناسی، استاد راهنما: دکتر محمدتقی رضویان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵.

فهرست منابع خارجی:

- 1- Boas, Franz – Codere, Helen, *Kwakiutl Ethnography*, Publisher: University of Chicago Press, USAA, 1975.
- 2- Ellen, Roy F., *Ethnographic Research: a Guide to General Conduct*, Publisher: Academic Press, 1987.
- 3- Finnegan, Ruth H., *Oral Traditions and the Verbal Arts: a Guide to Research Practices*, Publisher: Routledge, London, 1992.
- 4- Kutsche, Paul, *Field Ethnography: A Manual for Doing Cultural Anthropology*, Publisher: Prentice Hall, USA, 1997.
- 5- Mauss, Marcel, *Manual d'Ethnographie*, Publisher: Payot, 2002.
- 6- *Notes and Queries on Anthropology*, Publisher: Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland, 6th edition, 1951.
- 7- Poirier, Jean, *Modes et Modeles*, «Histoire des Moeures», Volume II, Publisher: Pleiade, Paris. 1991.
- 8- Poirier, Jean, *Themes et Systemes Culturels*, «Histoire des Moeures», Volume III, Publisher: Pleiad, Paris, 1991.
- 9- Redfield, Robert, *Tepoztlan: A Mex: can Village – A Study of Folk Life*, Publisher: University of Chicago Press, USA, 1973.
- 10- Shaffir, William – Robert A., Stebbins, *Experiencing Fieldwork: An Inside View Qualitative Research*, SAGE Publication, 1990.
- 11- Siera, Judy – Robert, Kaminski, *Children's Traditional Games: Games from 137 Countries and Cultures*, Publisher: Oryx Press, 1995.
- 12- Spradley, James P. – David W. McCurdy, *The Cultural Experience: Ethnography in Complex Society*, Publisher: Waveland Press, Reprint Edition, 1988.
- 13- Stewart, Alex, *The Ethnographer's Method*, SAGE Publication, 1998.

مصاحبه و مشاوره

- ۱- مشاوره با سرکار خانم دکتر منیژه مقصودی، استاد انسان‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، (مشاور دایمی در تألیف و تنظیم «الگوی مردم‌نگاری»)
- ۲- مشاوره با آقای دکتر محمد صادق فرید، استاد انسان‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- ۳- مصاحبه با سرکار خانم مهرالزمان نوبان، پژوهشگر مردم‌نگار پژوهشکده و عضو هیئت علمی مردم‌شناسی سازمان میراث فرهنگی، دارای پژوهش‌های مردم‌نگاری؛ مردم‌نگاری دلیجان، مردم‌نگاری نطنز، مردم‌نگاری قم، بازار شهر قم، بازار کرمان، پوشاک شهرستان کاشان، پوشاک سیستان و بلوچستان به عنوان همکار طرح، زیارتگاه‌های شهر قم.
- ۴- مصاحبه با سرکار خانم ژیلا مشیری، پژوهشگر مردم‌نگار پژوهشکده مردم‌شناسی سازمان میراث فرهنگی، همکار طرح در پژوهش‌های مردم‌نگاری؛ مردم‌نگاری گرمسار، مردم‌نگاری کازرون، مردم‌نگاری شهر کرمان، مردم‌نگاری بنا - مراغه - ملکان، پوشاک استان سمنان، زیارتگاه‌های استان سمنان.
- ۵- مصاحبه با آقای افشین نادری، پژوهشگر مردم‌نگار پژوهشکده مردم‌شناسی سازمان میراث فرهنگی، دارای پژوهش‌های مردم‌نگاری؛ مردم‌نگاری الموت، مردم‌نگاری هشتروند، مردم‌نگاری مسجد سلیمان، مردم‌نگاری شهر کرمان، بازی‌ها و ورزش‌های بومی اصفهان، بازی‌ها و ورزش‌های بومی یزد، بازی‌ها و ورزش‌های بومی چهارمحال بختیاری، قصه‌های مردم زنجان، قصه‌های مردم یزد، قصه‌های مردم کرمان، قصه‌های مردم استان مرکزی.
- ۶- مصاحبه با آقای منصور مرادی، پژوهشگر مردم‌نگار و عضو هیئت علمی پژوهشکده مردم‌شناسی سازمان میراث فرهنگی، دارای پژوهش‌های مردم‌نگاری؛ مردم‌نگاری جیرفت، بازنگری مردم‌نگاری‌های استان کرمان، موسیقی ترکمن.
- ۷- مصاحبه با سرکار خانم معصومه رخشا، پژوهشگر مردم‌نگار پژوهشکده مردم‌شناسی سازمان میراث فرهنگی، دارای پژوهش‌های مردم‌نگاری؛ مردم‌نگاری شهرستان باغ ملک خوزستان، مردم‌نگاری کرمان به عنوان همکار طرح، مردم‌نگاری کرمان به عنوان همکار طرح؛ خانواده و نظام خویشاوندی در ایل پاپی.

